

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

327(497.4)

POGOVORI o prihodnosti Slovenije pri predsedniku Republike Slovenije. 1,
V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija : prednostne naloge prihodnje
slovenske zunanje politike / [prevod ugotovitev in priporočil Amidas]. -
Ljubljana : Urad Predsednika Republike, 2004

ISBN 961-91263-0-0

128179200

I. pogovor

V SVETU DEJAVNA IN PREPOZNAVNA SLOVENIJA

PREDNOSTNE NALOGE PRIHODNJE SLOVENSKE ZUNANJE POLITIKE

Ljubljana, 13. oktobra 2003

FOTO AGENCIJA BOBO

*P*red nami je prva knjižica avtoriziranih referatov, razprave in drugih strokovnih prispevkov ter priporočil s tematskih pogovorov o prihodnosti pri predsedniku Republike Slovenije dr. Janezu Drnovšku.

Pogovori so v javnosti in medijih spodbudili različne odzive in pričakovanja. Vsak zase je zgodovinski dokument, ki kaže na stanje duha in odločenosti slovenske države in družbe, da odgovorno premišljuje o svoji vlogi in ciljih v prihodnosti. Izjemnega pomena je, da so pogovori opozorili na pripravljenost vseh vej oblasti, gospodarstva, civilne družbe, nevladnih organizacij in znanosti ter rojakov v zamejstvu in Slovencev na tujem za skupno iskanje in snovanje prihodnje Slovenije. Prav zaradi tega se je urad predsednika republike odločil, da bo v tiskani obliki in z multimedijem dodatkom izdal avtorizirane prepise prispevkov posameznih tematskih pogovorov.

Prvi pogovor je bil namenjen premisleku o prihodnji zunanji politiki Republike Slovenije, ki postaja z letom 2004 polnopravna članica Evropske unije in Nata. Pogovor je potekal pod skupnim delovnim naslovom V svetu aktivna in prepoznavna Slovenija.

Sodimo, da bo natis napisanih in izgovorjenih misli, idej in pobud dragocen prispevek k sedANJI in prihodnji živahnosti premišljevanj o naši prihodnosti, obenem pa tudi dokument časa in razmer, v katerih živimo. Prepričani smo, da bodo po knjižici segli vsi, ki radi razmišljajo in prebirajo misli drugih o bistvenih vprašanjih narodovega in človekovega obstoja in razvoja ter tudi o skupnih prizadevanjih in pričakovanjih.

Urad predsednika
Republike Slovenije

Kazalo

I. VABILO PREDSEDNIKA REPUBLIKE NA PRVI POGOVOR O PRIHODNOSTI SLOVENIJE S TEMATSKIM OPOMNIKOM ZA RAZPRAVO	9
II. NAGOVOR PREDSEDNIKA REPUBLIKE DR. JANEZA DRNOVŠKA UDELEŽENIM NA POGOVORU O PRIHODNOSTI SLOVENIJE 13. OKTOBRA 2003	15
III. UVODNI PRISPEVKI	19
Dr. Dimitrij Rupel	19
Dr. Anton Grizold	42
Prof. dr. Bojko Bučar	51
Asistentka dr. Petra Roter	
mag. Milan Brglez	
Dr. Marjan Svetličič	56
Prof. dr. Anton Žabkar	66
Prof. dr. Anton Bebler	
Izr. prof. dr. Ljubica Jelušič	
Dr. Danilo Türk	70
Dr. Fedor Černe	74
Primož Šporar	77
IV. DRUGI PISNI PRISPEVKI	81
Dr. Ernest Petrič	81
Dr. Jožef Kunič	90
Akademik prof. dr. Jože Krašovec	95
Prof. dr. Peter Vodopivec	98
Bojan Guček	102
Borut Grgič	111
Blanka Doberšek	115
V. RAZPRAVA	117
VI. UGOTOVITVE IN PRIPOROČILA	183
Priloga 1 / Annex 1: FINDINGS AND RECOMMENDATIONS	197
Priloga 2: SODELUJOČI NA 1. POGOVORU O PRIHODNOSTI SLOVENIJE	213

I. VABILO PREDSEDNIKA REPUBLIKE NA PRVI POGOVOR O PRIHODNOSTI SLOVENIJE S TEMATSKIM OPOMNIKOM ZA RAZPRAVO

Ljubljana, 3. oktobra 2003

Spoštovani,

vljudno Vas vabim na prvi pogovor o prihodnosti Slovenije, ki bo v ponedeljek, 13. oktobra 2003, ob 10. uri v Veliki sejni sobi Vlade Republike Slovenije na Gregorčičevi 27 v Ljubljani.

Namen prvega pogovora je izmenjava mnenj in pobud o prihodnjih zunanje-političnih usmeritvah Slovenije ter o možnostih za oblikovanje takšne politike, ki bo Sloveniji v naslednjih letih in desetletjih zagotavljala dejavno in prepoznavno vlogo v mednarodni skupnosti. V razpravi naj bi odgovorili na tri tematske celote:

- Kakšen je pričakovan ali možen razvoj mednarodnih političnih in varnostnih razmerij?
- Kakšne naj bi bile prihodnje prednostne zunanje-politične usmeritve Republike Slovenije?
- Kako povezati in čim bolj uporabiti naše zmogljivosti in možnosti za učinkovitejše oblikovanje in vodenje zunanje politike države?

Naši zunanje-politični cilji, ki smo si jih zadali na začetku samostojnosti, bodo s skorajšnjim vstopom v Evropsko unijo in Nato v celoti uresničeni. S tem se bodo Sloveniji odprle nove možnosti, hkrati pa bomo morali z novega vidika odgovarjati na vprašanja o tem, kam želimo usmerjati svojo energijo in kaj želimo v prihodnosti doseči.

Z večanjem soodvisnosti in povezanosti sveta postaja vse neposrednejša tudi naša odgovornost za reševanje širših ekonomskih, varnostnih in kulturnih vprašanj. Prihodnost Slovenije in njenih prebivalcev bo odvisna tudi od tega, kako in koliko bo mednarodni skupnosti kot celoti uspevalo reševati ta vprašanja.

Nedvomno lahko Slovenija glede na svojo velikost igra v mednarodni skupnosti sorazmerno pomembno vlogo. To pa bo mogoče le, če nam bo uspelo svoje človeške in siceršnje zmogljivosti ustrezno pritegniti in usmerjati. Tudi zato je pomembno, da s pomočjo dialoga razkrivamo različne želje, možnosti in načine za oblikovanje naše skupne prihodnosti.

Ali bomo pri tem uspešni in učinkoviti, bo odvisno predvsem od nas samih, od naše volje in naše odločenosti biti dejavni, priznani in prepoznani sooblikovalci lastnih in mednarodnih političnih, varnostnih, vojaških, gospodarskih, kulturnih, socialnih in drugih dogajanj v mednarodni skupnosti.

Vaše izkušnje in spoznanja bodo neprecenljiv prispevek k razpravi o prihodnosti Slovenije. V upanju, da se boste ob številnih delovnih obveznostih lahko odzvali mojemu vabilu, se Vam vnaprej zahvaljujem.

Z odličnimi pozdravi!

Dr. Janez Drnovšek

Tematski okvir pogovora (opomnik za razpravo)

Kakšen je pričakovan ali možen razvoj mednarodnih političnih in varnostnih razmerij?

- Ali so teroristični napad 11. septembra 2001, vojaška intervencija v Afganistanu in Iraku ter zaostrovanje krize na Bližnjem in Srednjem vzhodu ter Centralni Aziji tisti dejavniki, ki bodo dolgoročno vplivali na razvoj mednarodnih političnih, gospodarskih, vojaških, varnostnih in civilizacijskih razmerij v svetu? Kakšno vlogo bodo v teh procesih imele ZDA, EU, Rusija in Kitajska, mednarodni in transnacionalni dejavniki. Ali bodo ta vprašanja dolgoročno vplivala na stabilnost EU in mednarodne skupnosti?
- Kakšne politike in modele politik lahko v mednarodnih odnosih pričakujemo za obvladovanje, usmerjanje in preseganje odprtih vprašanj mednarodne skupnosti (bipolarni, unipolarni, multipolarni vzorci delovanja)? Ali je lahko aktivni multilateralizem model reševanja temeljnih mednarodnih problemov, kot so vprašanje varstva okolja, nadzor oboroževanja, proliferacija, nadzor trgovine z orožjem, ipd.? Ali lahko postane integracijski dejavnik pri obvladovanju in reševanju ter usmerjanju mednarodnih razmerij model t. i. oblikovanja "koalicij voljnih"? Kakšni bi lahko bili trendi razvoja razmer na območjih, za katera se pričakuje, da bodo najpomembneje vplivala na mednarodne odnose v 21. stoletju?
- Kakšen bo globalni trend na področju varstva okolja, občečloveških vrednot, svetovnega gospodarstva, civilne družbe, civilizacijskega dialoga in dialoga med različnimi kulturami, verstvi ipd.?
- Kakšna so predvidevanja bodočega razvoja globalnih trendov glede virov in porabe energije? Kakšna je realnost uresničevanja Kyotskega protokola? Kakšna je perspektiva humanega in okolju prijaznega razvoja novih tehnologij, novih gospodarskih struktur (informacijsko in komunikacijsko gospodarstvo ipd.)? Je možno pričakovati ogrožanja t. i. kritičnih infrastruktur ipd.?
- Kakšna bo vloga Združenih narodov in Varnostnega sveta ter regionalnih organizacij pri reguliranju mednarodnih razmerij?

- Kakšne trende in modele lahko pričakujemo v procesu modernizacije prihodnje diplomatske dejavnosti? V katero smer se bi lahko razvijalo mednarodno pravo in kakšni bodo v zvezi s tem pravni modeli mirnega reševanja sporov?

Kakšen naj bo prihodnji položaj in vloga Slovenije v mednarodni skupnosti? Kakšne naj bi bile njene zunanjepolitične prioritete? Ali naj vodi samo ožjo politiko neposrednih nacionalnih interesov ali naj bo aktivna pri reševanju širših, tudi svetovnih in regionalnih problemov, vprašanj in dilem?

- Kakšne naj bi bile zunanjepolitične prioritete Republike Slovenije kot aktivne članice EU in Nata? Kako delovati in ravnati ter voditi pobude znotraj Nata in EU, v okviru regionalnih pobud ter znotraj mednarodnih organizacij? Kako se odzivati na nove mednarodne izzive in politike? Ali smo pripravljeni in ali sploh želimo predsedovanje EU?
- Kakšne naj bodo strategija in prioritete pri uveljavljanju interesov Slovenije na področju mednarodne varnosti, vključno z delovanjem znotraj zveze Nato?
- Kako oblikovati zunanjepolitične prioritete do za nas najpomembnejših dejavnikov mednarodne politike: ZDA, sosednjih držav, JVE, Rusije, Kitajske itd.?
- Kakšna mora biti slovenska diplomacija, da bo lahko zagotavljala optimalno uveljavljanje Slovenije in njenih interesov v svetu? Kako uveljaviti interese Slovenije znotraj mednarodnih institucij (kadrovska politika, candidature, iniciative in pobude, mednarodne fundacije, interkulture in druge iniciative ipd.)? V katerih mednarodnih institucijah in na katerih strateških področjih naj Slovenija krepí in vodi svoje zunanjepolitične aktivnosti in iniciative?
- Kakšna naj bi bila nova zunanja politika do Slovencev v zamejstvu in po svetu? Kakšna naj bi bila politika do narodnih manjšin in etničnih skupin v Sloveniji in kakšna imigracijska politika države?
- Kakšna naj bi bila naša zunanja kulturna politika in politika, povezana z ohranjanjem istovetnosti?

Kako povezati in čimbolj uporabiti naše potenciale in možnosti - poleg državnih institucij tudi različne strokovne gremije, medije, nevladne organizacije, znanstveno-raziskovalne, fundacije in kulturne ustanove ter ugledne javne delavce v Sloveniji in tujini, da bi zagotovili tudi stalno preverjanje in učinkovito uveljavljanje naših zunanjepolitičnih ciljev in položajev?

- Kakšen naj bo model možnega permanentnega in učinkovitega povezovanja slovenskih strokovnih potencialov? Ali je primeren sistem aktivnega sodelovanja in sovlivanja državnih institucij, strokovnih gremijev, medijev, nevladnih organizacij, izobraževalnih, znanstveno-raziskovalnih in kulturnih ustanov, fundacij ter uglednih javnih delavcev v Sloveniji in tujini za doseganje in uveljavljanje zunanjepolitičnih ciljev države.
- Potrebuje Slovenija javno diplomacijo? Kakšna naj bodo razmerja in oblike sodelovanja diplomacije z gospodarstvom, znanostjo, nevladnimi organizacijami in drugimi subjekti? Ali je smiselno oblikovati nek enotni nabor znanja in sodelovanja na tem področju? Kakšno vlogo naj imajo domače in mednarodne think-tank institucije?
- Kako evidentirati, povezati in usmerjati strokovne institucije in gremije, vključno s posamezniki? Kako širše uveljaviti Urad za zagotovitev sodelovanja in podpore Slovincem v tujini?
- Kako povečati zanimanje tujine za Slovenijo in njeno prepoznavnost?

II. NAGOVOR PREDSEDNIKA REPUBLIKE DR. JANEZA DRNOVŠKA UDELEŽENIM NA POGOVORU O PRIHODNOSTI SLOVENIJE 13. OKTOBRA 2003

Spoštovane gospe in gospodje, lepo vas pozdravljam. Veseli me, da ste se odzvali povabilu. Predlagam, da začnemo današnji prvi pogovor v seriji podobnih pogovorov, ki jih želim opraviti o različnih temah in vprašanjih, pomembnih za prihodnost Slovenije.

V pripravi na pogovore smo veliko razpravljali o tem, kaj pričakujemo od njih in kakšen smisel imajo. Sam sem ves čas želel pričakovanja uokviriti v neko realnost, saj se najbrž vsi dobro zavedamo, da so pogovori in razprave o sicer pomembnih vprašanjih lahko vedno koristni, vendar sam pogovor ne more najti nekih čarobnih formul, rešitev za prihodnost. Mislim pa, da lahko sproži razmišljanja, dodatne aktivnosti, interakcije. Predvsem pa sem želel s temi pogovori doseči, da za isto mizo povežejo ljudi z različnim mišljenjem, iz različnih struktur, ljudi iz formalnih institucij – vlade, državnega zbora, ljudi iz znanosti, univerz, inštitutov, pa tudi nevladnih organizacij in civilne družbe. Naš namen ob tem je, da v pogovore vključimo čim širšo javnost, čim več državljanov, zato smo tudi odprli spletni forum. Upam, da bomo vzpostavili tudi širšo komunikacijo, pritegnili tudi tiste, ki imajo morda občutek, da s svojim mnenjem in svojimi stališči do številnih družbenih vprašanj prihodnosti ne morejo priti blizu. Ta vprašanja pa zanimajo prav vsakega državljana.

Danes začnemo s strateško temo, zunanjepolitično temo, z vprašanjem geopolitičnega razvoja sveta v prihodnosti, kakšni so možni vzorci oz. kakšen je možen razvoj v prihodnosti, v kakšnem okolju se lahko Slovenija znajde v prihodnjih letih in desetletjih, kakšni naj bi bili naši odgovori na scenarije prihodnosti, kakšno politiko naj bi Slovenija ob tem vodila. Zdelo se nam je zanimivo začeti s takšnimi pogovori na neki točki, ko smo dosegli tiste cilje, za katere včasih pravimo, da so bili sami po sebi razumljivi, tako rekoč na dlani: članstvo v Evropski uniji in Natu. Postavili smo si jih po osamosvojitvi in skupaj z drugimi državami, ki so bile v podobni situaciji, poskušali čim prej ustrezno spremeniti naše institucije, sistem, zakonodajo. Zdaj smo v veliki meri to storili, smo na pragu članstva v Evropski uniji, Natu in postavlja se vprašanje, kako

naprej, kakšna bo naša politika, izhajajoč iz tega, da bomo člani ene in druge institucije. Znašli se bomo v novih okoljih, v novi družbi, Slovenija se bo morala profilirati s svojimi stališči in svojimi pogledi na številna vprašanja tako v Evropski uniji kot tudi v svetovnem okviru. To pa se mi zdi posebej vredno razprave in tudi sistematične priprave. Slovenija je lahko sorazmerno pomembna članica teh institucij, tudi drugih, kot je Organizacija združenih narodov, če bo imela pretehtana, konsistentna stališča, če jih bo znala tudi ustrezno predstavljati. Po moji izkušnji, ker sem tudi sam daljše obdobje vodil vlado, se je morala vlada velikokrat strateško odzivati in tudi razmišljati, vendar je bilo to včasih težko. Ob množici tekočega dnevnega dela, številnih operativnih nalogah, problemih, izzivih je včasih zmanjkalo časa in volje za poglobljen razmislek in razpravo o nekaterih vprašanjih. Naša pot je bila kljub vsemu v tem obdobju precej jasno začrtana, čeprav je seveda včasih prihajalo do skoraj kriznih situacij in vprašanj, ki smo jih pač ustrezno razreševali. Za naprej se mi zdi, da bi bilo zelo koristno poleg vladnega in parlamentarnega odločanja vzpostaviti tudi neko stalno kroženje, izmenjavo mnenj med vsemi temi institucijami, med »think thanki«, kot bi rekli v ZDA, med vladnimi institucijami, navsezadnje med vsemi odgovornimi posamezniki, ki se ukvarjajo s temi vprašanji, tako da bi čim bolje povezali naše zmogljivosti. Zato razmisleka o prihodnjem delovanju Slovenije na svetovnem prizorišču, o njenem profiliranju, ne vidim samo skozi današnji razgovor, ampak verjetno skozi več prihodnjih pogovorov. Nekatera vprašanja bomo še posebej poudarili. Treba jih je obdelati za naprej, tako da bi bil lahko po mojem mnenju zelo pomemben rezultat naših pogovorov stalna izmenjava mnenj, sinergija, morda neka nova kakovost tudi pri odločanju naše države o najpomembnejših vprašanjih prihodnosti.

Svet ni enostaven, svetovna situacija je zapletena. Nekateri mislijo, da bolj, kot je bila v preteklih letih ali vsaj v preteklem letu. Postavljajo se številna vprašanja, tu so varnostne grožnje, boj s terorizmom. Gre tudi za vprašanje nadaljnje graditve svetovnih odnosov, boja z revščino. Nekateri smo namreč prepričani, da se proti terorizmu ni mogoče boriti samo s policijsko-vojaškimi sredstvi, ampak da bo treba tudi zmanjševati največje napetosti, ki so na svetu, tudi med revnimi in razvitimi, razlike med posameznimi civilizacijami. Vzpostaviti moramo konstruktiven dialog; tu so vprašanja okolja in okoljskih izzivov v prihodnosti, kako bolj aktivirati svetovno zavest, da bo našla prave odgovore za vedno večje okoljske spremembe in tudi probleme, ki jih lahko zaradi tega pričakujemo v prihodnosti. Skratka, tu je splet vprašanj poleg tistih čisto klasičnih, klasično geopolitičnih, ki so pač vprašanja razmerja moči med posameznimi državami, skupinami, med posameznimi silami. In kam se v tem kontekstu uvršča Slovenija? Vse to se medsebojno prepleta v posameznih vprašanjih, odločitvah, ki jih je treba sprejemati.

Verjetno nam bo po tej razpravi ostalo za naprej še nekaj specifičnih razprav s tega področja. Položaj Slovenije v jugovzhodni Evropi, na primer. Glede na dediščino preteklosti ima ta položaj svoje prednosti in pomanjkljivosti. Mislim, da bo potreben stalne obravnave in analiziranja in tudi sistematične, konsistentne dejavnosti, politike; vprašanje odnosov z Rusijo, slovanskimi državami – s tem se posebej ukvarjamo in posebej analiziramo ter vodimo ustrezne aktivnosti; vprašanje sodelovanja z majhnimi državami – tu imamo zanimivo pobudo Islandije, ki želi vzpostaviti dialog med majhnimi državami – in njihov odnos do svetovnih problemov, izhajajoč iz predpostavke, da je med njimi veliko podobnosti in da bi bila lahko izmenjava izkušenj in sodelovanje koristna. Skratka, poleg temeljnih, strateških vprašanj je še vrsta posamičnih, o katerih bi se lahko pogovorili tudi na posebnih pogovorih. Vsak predlog, vsaka pobuda z vaše strani bo zelo dobrodošla.

Kakšen bo končen rezultat tega? Pričakujem, da bo to aktivnost, ki bo trajala dalj časa in bo, če bo uspešna, učinkovala na različnih področjih. Kot predsednik države bom poskušal mnenja, stališča, ki bi se izoblikovala v teh naših pogovorih, izoblikovati v neko oceno, poročilo o razmerah na določenem področju, morda z nekaterimi priporočili, nekaterimi alternativnimi možnostmi razvoja. S takšnim poročilom bi lahko seznanil javnost, morda državni zbor, če bi se tako dogovorili. To bi lahko pomagalo uradnim institucijam pri njihovi politiki in bi po svoje pomenilo tudi neko sintezo sodelovanja stroke, nevladnih institucij in državljanov.

Toliko za uvod. Zelo me veseli, da ste se danes udeležili pogovora skoraj vsi, ki ste bili vabljeni, in da je dosedanji odziv na idejo o pogovorih o prihodnosti zelo pozitiven. Vesel sem tudi, da so z menoj predstavniki naših formalnih institucij, če tako rečem – predsednik državnega zbora, predsednik vlade, predsednik državnega sveta. Že od samega začetka sem želel, da ti pogovori oz. ta pobuda ne bi bila videti kot nekaj, kar bi sodilo v okvir katere koli druge institucije, da ne bi konkurirali delu teh institucij, ampak da bi bili dobrodošla dopolnitev, ne pa konkurenca, ne nekaj, kar bi posegalo v dnevno-politično razpravo in imelo kakršno koli vlogo v razmerju med strankami, parlamentom, vlado in podobno. Namen je popolnoma jasen, konstruktiven – povezati čim več znanja, mnenj, zmogljivosti, morda dodati nekaj več k temu, kar že imamo, in ne ustvarjati nekih napetosti ali kakršnih koli drugih namenov. Veseli me, da očitno vsi tako gledamo na to.

III. UVODNI PRISPEVKI

Dr. Dimitrij Rupel

Minister za zunanje zadeve Republike Slovenije

V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija

1. Kakšen razvoj mednarodnopolitičnih in varnostnih odnosov je mogoč in kakšnega pričakujemo?

Mednarodnopolitične in varnostne odnose je najprej pred več kot desetletjem določil *padec berlinskega zidu*, nato pa 11. septembra 2001 *teroristični napad na ZDA*. Po prvih domnevah o koncu (zahodno-vzhodne, kapitalistično-socialistične, natovsko-varšavske) polarizacije, ki je bila značilna za čas po drugi svetovni vojni, in komaj je bila izrečena domneva o »koncu zgodovine«, se je vendar začela razvijati *druga polarizacija*. Zanimivo je, da danes Rusi in predvsem Francozi mednarodne odnose razumejo kot *multipolarne*, Američani in Britanci pa kot *unipolarne*.

Ti pojmi še niso dokončno utrjeni in v različnih kontekstih označujejo različne pojave. Vsekakor lahko govorimo o relativni enotnosti razvitega sveta, ki sega od ZDA in Evrope do Rusije, Japonske in npr. Avstralije. Pravzaprav so vse pogostejše izjave o tem, da pripadamo istim vrednotam in da imamo enake ali vsaj podobne interese. Slovenija pripada temu svetu in si ne želi sporov znotraj njega (npr. med Ameriko in Evropo). Glede pojmovanja demokracije, človekovih pravic, tržnega gospodarstva in celo glede načel varnostne strategije (glej Solanov papir »*A Secure Europe in a Better World*«!) med EU in ZDA praktično ni razlik. Slovenija nima problema s komplementarnostjo obrambnih konceptov Nata in EU (EVOP). Tu Slovenija lahko zagovarja unipolarni koncept.

Zanimivo je, da se razprava o polarizaciji dogaja v zvezi z Irakom in da se je poleg nasprotja med sistemom, ki ga značilno predstavljajo ZDA, in Sadamovo diktaturo pojavilo tudi nasprotje med delom EU in ZDA, pa tudi med »staro«

in »novo« Evropo. Morebiten spor z ZDA je nesmiseln predvsem dolgoročno. V zadnjem času mnogi opozarjajo tudi na demografske slabosti evropskih držav. *Evropa se stara precej hitreje kot ZDA.*

Danes se pojavljajo novi izzivi in nove grožnje. Za ustrezen odziv je treba definirati grožnje, njihove naslovnike in glavne nosilce. Za ta namen je generalni sekretar OZN Kofi Annan na 58. zasedanju Generalne skupščine predlagal sklic posebnega »panela« uglednih osebnosti.

Pred tem smo o isti stvari začeli razpravljati v EU pod vodstvom visokega predstavnika EU za skupno zunanjo in varnostno politiko Javierja Solane. Z njegovega vidika so glavne grožnje: *terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, propadle države in organiziran kriminal.*

Ob novih grožnjah se seveda postavlja tudi »filozofsko« vprašanje o razmerju med »modernim« (demokratičnim ...) in »arhaičnim« (avtoritarnim ...) kulturnim modelom. Ali sta dva modela/sistema preprosto različna (kar pomeni, da se morata »trpeti« ali celo spoštovati v imenu nekakšne kulturne raznolikosti); ali sta si nasprotna, konkurenčna in se ogrožata? Ali lahko z vidika enega modela mirno gledamo in dopuščamo sisteme, v katerih vladajo tiranija, grobo preganjanje in izjemna revščina in kjer prihaja do množičnih kršitev človekovih pravic (Miloševićeva Jugoslavija, Sadamov Irak, Severna Koreja, Iran ...)? Ali je treba takšno ureditev obsoditi in spremeniti v smislu univerzalnih (?) modernih demokratičnih standardov?

Eno najpomembnejših vprašanj je, ali je dopustno na današnje grožnje (npr. ko gre za orožje za množično uničevanje, terorizem, propadle države ...) odgovoriti s »preemptivno« oz. preventivno akcijo posameznih držav ali koalicij, ali je potrebno soglasje VS OZN. Kaj je mogoče storiti, kadar za akcijo ni mogoče dobiti ustrezne večine (denimo, da večina takšne grožnje vidi zgolj kot dopustne kulturne razlike)?

Od odgovorov na ta vprašanja je odvisen nadaljnji razvoj mednarodnega prava. S tem bo povezan tudi razvoj diplomacije. Sodobni raziskovalci mednarodnih odnosov govorijo o *multi-track diplomacy*, torej o diplomaciji, ki združuje klasično diplomatsko dejavnost, javno diplomacijo, diplomacijo na vojaškem in gospodarskem področju ter sodelovanje z NVO, vključno z verskimi skupnostmi (peace-keeping, confidence-building, varovanje okolja ...).

2. Kakšen naj bo prihodnji položaj, kakšne naj bodo zunanjepolitične prioritete Slovenije?

O prihodnjih nalogah smo podrobno pisali v *Primerni zunanji politiki*. (Glej *Prilogo I.*) V prihodnosti bo slovenska zunanja politika seveda v marsičem povezana s SZVP in z Natom.

Gotovo bo položaj Slovenije v mednarodni skupnosti v prihodnje najbolj zaznamovalo članstvo v EU, Natu in regionalnih pobudah. Subjekti zunaj teh organizacij in pobud pa bodo položaj Slovenije ocenjevali tudi po indikatorjih na razvojnih in drugih lestvicah, ki jih oblikujejo pomembne mednarodne ustanove (Svetovna banka, agencije OZN, Interpol, pomembne znanstveno-raziskovalne institucije). Položaj Slovenije v mednarodni skupnosti bo torej ocenjen tudi glede na kakovost življenja v Sloveniji in tako pod vplivom vseh, ne samo vlade in zunanjega ministrstva (MZZ).

Druga determinanta vloge Slovenije v mednarodni skupnosti pa bo slovenska samodejavnost ali uresničevanje slovenskega nacionalnega interesa skozi načrtno politično strategijo in z angažiranjem slovenskih političnih institucij. Moč, zagnanost in procesna sposobnost slovenskega političnega in diplomatskega aparata pa je stvar splošnih družbenih (in proračunskih) razmer v Sloveniji. V preteklih letih se je izkazalo, da institucije delujejo dobro in so tudi že do neke mere pripravljene na delovanje znotraj EU. Politične prioritete so prav tako do neke mere artikulirane, opozoriti je treba predvsem na dokument *Primerna zunanja politika*. Tisto, kar bi se še lahko naredilo, je verjetno večje vključevanje različnih interesnih skupin in še intenzivnejša podpora gospodarstvu.

Gledano po posameznih področjih ima Slovenija več ciljev, ki pa so med seboj skladni. V okviru EU ima Slovenija najprej nekaj načelnih ciljev. Zavzema se za enakost držav znotraj EU, celo za pozitivno diskriminacijo malih držav, in za ohranjanje kulturne raznolikosti držav ter v tem kontekstu za spoštovanje slovenskega jezika, kulture in identitete. V interesu Slovenije je močna EU, ki si bo na svetovnem prizorišču prizadevala za mir, razvoj, varstvo okolja in splošno človekovo varnost. Prav tako pa je v njenem interesu solidarnost znotraj EU, sploh ko gre za delovanje institucij in politik skupnega pomena, npr. delovanje schengenskega prostora in nadzora nad državnimi mejami. Med konkretnimi političnimi cilji EU pa si bo Slovenija prizadevala za: aktivno sooblikovanje zakonodaje EU; sooblikovanje t. i. nove Evrope (medvladna konferenca /MVK/, Konvencija); za razvijanje t. i. Lizbonske strategije; skupne kmetijske politike; za oblikovanje nove finančne perspektive EU tudi po meri

Slovenije; aktivno se bo angažirala pri razporejanju sredstev iz strukturnih skladov; aktivno se bo angažirala tudi pri stabilizacijskem in asociacijskem procesu v JVE ter pri splošnem oblikovanju in izvajanju skupne zunanje in varnostne politike (SZVP).

Ob tem se v slovenski javnosti večkrat pojavljajo vprašanja o opravljeni sposobnosti slovenske diplomacije za vodilne vloge v mednarodnih organih in organizacijah, npr. za predsedovanje OVSE ali (svetom) EU. Tudi na zadnjem posvetu slovenske diplomacije smo se pogovarjali o tem. Če je nacionalni interes RS aktivno delovanje v EU, kar ne nazadnje izkazujejo odločitve parlamenta, sploh pa politična volja ljudi na referendumu, obstajajo možnosti, da slovenska država po potrebi ustrezno prerazporedi svoje vire tako, da bodo slovenske institucije in zaposleni v njih opravili naloge predsedujoče države.

Tudi v okviru Nata si bo Slovenija še naprej prizadevala za stabilizacijo svoje neposredne jugovzhodne soseščine. Ne glede na usmerjenost našega nacionalnega interesa v neposredno soseščino pa bomo morali v Natu izkazati precejšnjo mero solidarnosti in sodelovati v skupnih operacijah na različnih območjih v svetu. Le tako bomo lahko namreč uresničevali vzajemna varnostna načela zaveznitva. V okviru Nata si bo Slovenija tudi še naprej prizadevala za splošno krepitev čezatlantskih odnosov, predvsem odnosov z ZDA. S stališča Slovenije je bila zgodovinska izkušnja posegov ZDA v evropska varnostna dogajanja pretežno pozitivne narave.

Kot prihodnja članica Nata in EU Slovenija podpira prizadevanja za širjenje varnostnih paradigem znotraj obeh organizacij. V interesu RS je tudi oblikovanje učinkovite evropske varnostne strategije (EVS), ki bo temeljila na enotnem evropskem varnostnem interesu in povečanih zmogljivostih (*capabilities*). EVS pa ne sme biti vzpostavljena na račun čezatlantskih odnosov ali paralelizma z Natom. Interes RS na evropskem varnostnem področju je tam, kjer lahko Slovenija praktično uporabi svoje znanje in vire. Področje uspešnega delovanja RS je tako predvsem na področju kriznega menedžmenta, t. i. naravnih nesreč. Slovenija mora kot članica Nata poglobiti sodelovanje znotraj t. i. *NATO Civil emergency planning* in je tako lahko pomemben člen v verigi med Natom in SZVP na tem področju.

Za zagotavljanje varne in stabilne regije si bo Slovenija prizadevala tudi v okviru OVSE. V skladu s tem je bila znotraj MZZ že ustanovljena projektna skupina, ki naj bi do leta 2005 slovensko politiko vsebinsko in institucionalno pripravljala na načrtovano predsedovanje leta 2005. Naloge v okviru OVSE so vsebinsko

skladne s prizadevanji Slovenije v okviru SZVP, EVOP in Nata, sploh pa so v skladu s slovenskimi prizadevanji v okviru številnih regionalnih pobud na območju JVE (*Pakt stabilnosti in SECI, Jadransko-jonska pobuda /JJJ/* in druge).

Na regionalni ravni ima Slovenija na voljo več smeri delovanja. Za Slovenijo so najpomembnejše povezave v Sredozemlju, predvsem z Italijo; povezave s Srednjo Evropo, z JVE in s t. i. Razširjeno Evropo. V JVE imamo prednosti, ker smo najdlje pri EU in Natu, ker poznamo razmere, poleg tega nas mednarodna skupnost vidi kot strokovnjake za »balkanska« vprašanja. Gotovo je ta smer še vedno tudi tvegana. Gre za deloma nestabilno in nesamozadostno področje, za neenovit prostor, za bolj ali manj sporno sožitje skupnosti, kot so Srbi in Albanci, Hrvati in Srbi, Makedonci in Muslimani itn. Poleg vsega ima Slovenija s temi državami težave, ki izhajajo iz nasledstva po SFRJ.

Slovenija se bo (v okviru SZVP) predvidoma ukvarjala s problematiko Zahodnega Balkana, s Sredozemljem in t. i. Razširjeno Evropo (*Wider Europe*). Članice EU od nas pričakujejo vlogo posrednika in tolmača razvoja dogodkov v JVE. Z ožjega slovenskega vidika pa bi Slovenija morala še bolj okrepiti gospodarsko sodelovanje v tem prostoru. Sredozemlje je za nas pomembno iz političnih, kulturnih in gospodarskih razlogov, npr. zaradi bogatih energetskih zalog. Čim prej želimo aktivno sodelovati v t. i. *Barcelonskem procesu* in okrepiti svojo prisotnost na morju. Sredozemsko zunanjepolitično komponento (in identiteto) poudarjamo glede na položaj Slovenije kot pomorske države, pomembna pa je tudi zaradi spremljanja bližnjevzhodnega mirovnega procesa.

Srednja Evropa (Avstrija, višegradske države) je vsekakor zanimiva glede na skupno kulturno dediščino, glede na prometne povezave (Luka Koper), tudi politično. Tu Slovenija nekoliko zamuja in ohranja nekatere stereotipne predstave, ki so neupravičene in škodljive. Na neki način je Sloveniji med vsemi državami SE najbližja Avstrija, bližja kot višegrajci. Posebna tema je delovanje na trasi »koridorja V« skupaj z Italijo, Madžarsko, Ukrajino.

Razširjena Evropa oz. neposredno evropsko sosodstvo na vzhodu sta za Slovenijo pomembna iz več razlogov – predvsem gospodarskih, kulturnih in varnostnih. Najprej zaradi razvijanja gospodarskih povezav, nato pa še iz varnostnih razlogov. Toliko bolj, če si želimo leta 2005 predsedovati OVSE.

V JVE se bodo dogajale pomembne spremembe. Najpomembnejše vprašanje je, kako lahko Slovenija podpre čimprejšnjo vključitev Hrvaške v evroatlantske povezave in kako hitro bo Hrvaška sprejemala standarde EU oz. Nata. Poleg

tega je treba upoštevati objektivne povezave in razlike med Hrvaško, Bosno in Hercegovino ter Srbijo in Črno goro. Vse te države imajo svoje probleme, vendar tudi pomembne potenciale. Slovenija bi morala te in druge države (npr. Makedonijo) obravnavati enakopravno, tj. glede na posamezne dosežke. Slovenija je zainteresirana za čimprejšnji prenos odgovornosti za zunanjo mejo EU na Hrvaško – kar pa bo težko uresničljivo pred koncem desetletja.

Če Slovenija želi igrati opazno vlogo na Balkanu, mora imeti zanesljive informacije, analize in ocene glede prihodnjega razvoja Kosova. Ob hotenjih kosovskih Albancev po suverenosti oz. samostojnosti je treba predvsem upoštevati gospodarske zmogljivosti (self-sustainability) Kosova, v nobenem primeru pa ni mogoče popuščati glede jamstev za manjšinsko prebivalstvo. Mnogi ocenjujejo, da bo brez ureditve statusa težko urejati ključna politična in gospodarska vprašanja.

Regionalne varnosti pa ne moremo doseči brez upoštevanja nekaterih globalnih sil zunaj območja Evrope – ZDA, Rusije in Kitajske. ZDA so še vedno daleč najmočnejši subjekt v mednarodni skupnosti, zato je treba ustrezno negovati naše odnose z njimi. Prav tako je potrebno sodelovanje Ruske federacije pri reševanju najpomembnejših evropskih regionalnih vprašanj, pa tudi vprašanj globalne varnosti. Sodelovanje z Rusijo je za Slovenijo pomembno tudi zaradi gospodarskih priložnosti. Prav tako mora Slovenija ostati odprta za različne oblike sodelovanja s Kitajsko in z Indijo. Po mnenju nekaterih analitikov naj bi v prihodnosti predvsem Kitajska imela močan vpliv na svetovno dogajanje.

Naslednji pomemben sklop, kjer Slovenija lahko krepí svojo prepoznavnost v svetu, je ohranjanje narodne identitete pri Slovencih v zamejstvu in po svetu. S članstvom Slovenije v EU in Natu se bo ugled Slovenije nedvomno okrepil in tako pozitivno vplival tudi na privlačnost slovenske identitete, jezika ter morda celo državljanstva v globalnem merilu. Nekoč so ocenjevali, da zunaj Slovenije živi kar četrtnina etničnih Slovencev. Glede na čas njihove izselitve bi lahko sklepali, da je sedaj le malo takšnih, ki živijo v etnično homogenih slovenskih družinah in tako primarno ohranjajo slovensko identiteto. Privlačnost slovenske identitete prihaja torej ob pravem času, ko se potomci slovenskih izseljencev morda odločajo, kam se bodo nagibali v prihodnje. Slednje mora Slovenija izkoristiti.

Sicer pa Slovenija glede narodnih manjšin vztraja pri pojmovanju pozitivne vloge narodnih manjšin, kot jo sama izkazuje italijanski in madžarski manjšini. Zato isto pričakuje tudi od sosednjih držav. Položaj slovenske manjšine v določeni

državi mora tudi v prihodnje ostati stalnica dvostranskih pogovorov, seveda vselej v dogovoru s predstavniki manjšine. Pri drugih Slovencih po svetu, t. i. izseljencih ali zdomcih, pa bo treba dati več poudarka kulturnim povezavam z njimi, krepitvi jezika ter sodelovanju na celi vrsti področij. V prihodnjih letih je treba več pozornosti posvetiti tudi gospodarskemu sodelovanju in skupnim znanstvenim projektom. Želeli bi vzpostaviti povezavo slovenskih znanstvenikov, kulturnih ustvarjalcev, gospodarstvenikov po svetu s Slovenijo. Z osamosvojitvijo Slovenije so zunaj domovine ostali tudi Slovenci, ki so takrat živeli v drugih republikah nekdanje Jugoslavije. Prisotnost Slovencev v državah, kamor se v zadnjih letih vedno bolj usmerjajo tudi naši gospodarski interesi, je zelo pomembna, zato bo sodelovanje z njimi treba okrepiti.

Pomembno vlogo pri izvajanju zunanje politike igra *kultura in mednarodno kulturno sodelovanje*. Osnovno merilo pri presoji podpore posameznih umetniških programov in projektov v zunanji kulturni politiki mora biti vselej merilo odličnosti, ki je kombinirano s strateškim preudarkom v skladu s širšimi zunanjepolitičnimi cilji. Uspešno kulturno sodelovanje poteka s sosednjimi državami in z državami JVE. Poleg tega se je treba osredotočiti tudi na države, predsedujoče EU (v letu 2004 Irska in Nizozemska, v letu 2005 Luksemburg in Velika Britanija), in sicer z ambicioznejšimi projekti. V Srednji Evropi je že utečeno sodelovanje v okviru *Regionalnega partnerstva* (Avstrija, Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška, Slovenija).

Med državami zunaj EU, ki so politično in gospodarsko pomembne za Slovenijo, posebej poudarjamo Rusko federacijo, s katero imamo skupen interes pri poglobitvi kulturnega sodelovanja v okviru t. i. *Foruma slovanskih kultur*. Pri nadaljnjem izboru geografskih prioritet pa velja posebna pozornost državam z večjimi slovenskimi skupnostmi in državam, kjer potekajo ali bodo tekli razvojni projekti v skladu s prioritetami slovenske razvojne pomoči, s katero nameravamo doseči sinergične učinke glede slovenske prisotnosti.

Posebna pozornost velja ZDA. Ne le zaradi njihove politične in gospodarske teže, temveč tudi dejstva, da gre za najpomembnejši svetovni kulturni trg, ki ga Slovenija ne more podcenjevati. V ZDA živi tudi veliko slovenskih izseljencev.

Treba je tudi poudariti, da proces evropske unifikacije vsekakor ni brez posledic za tradicionalne nacionalne kulture. Ukinitev notranjih meja vodi k vedno večjemu kulturnemu pretoku znotraj evropskega prostora. Vzpostavitev evropskih kulturnih mrež in programov, kot so *Kultura 2000*, *Media*, *Caleidoscope*,

Ariane, in neposreden vpliv zakonodaje EU na nacionalni kulturni sektor povečujeta vlogo multilateralne dimenzije kot instrumenta zunanje kulturne politike. Pri tem pa seveda ne gre pozabiti vloge dvostranskih sporazumov na področju kulture, izobraževanja in znanosti ter na njih temelječih izvedbenih dvostranskih programov, ki ostajajo pomemben instrument slovenske zunanje kulturne politike. Vezano tudi na bližnji vstop Slovenije v EU pa še vedno ostaja nerešeno vprašanje sistemske ureditve promocije nacionalnega jezika. V situaciji, ko Slovenija kot ena izmed redkih evropskih držav nima svojih kulturnih centrov v tujini – razen Slovenskega znanstvenega inštituta na Dunaju in AA galerije v Benetkah, je toliko pomembnejše delo diplomatsko-konzularnih predstavništev na tem področju.

V zadnjem desetletju je Slovenija dosegla veliko; ima za sabo precej dosežkov, vendar so bili ti predvsem »introvertirani«, samoobrambni: Slovenija se je bojevala zase, za svoje koristi; najprej za preživetje, nato za dostojen položaj v mednarodnih odnosih. Mnogi ne poznajo Slovenije. Nekateri jo poznajo po negativni zgodovini, nekateri (predvsem tisti, ki so jo fizično obiskali) so jo v zadnjem času spoznali in jim je celo všeč. Vendar države in narodi ne postanejo znani in upoštevani samo zaradi fizične privlačnosti, ki je lahko celo drugotnega pomena. Nemčije, Japonske, Združenih držav ali Finske ne (pre)poznamo zaradi lepe narave, ampak zaradi kulturnih, znanstvenih, gospodarskih dosežkov. (Glej *Prilogo II* – Rupel, Slavna prihodnost Slovenije.)

Resen problem Slovenije je pomanjkanje državne izkušnje in državotvornosti. V zvezi s tem je nerazumljiv odpor nekaterih političnih krogov do »državljske vzgoje«. K pomanjkanju državotvornosti v Sloveniji prispeva tudi relativno šibka in nedemokratska medijska scena.

Vsekakor je pri odgovorih na ta vprašanja treba upoštevati, da Slovenija spada med napredne, vendar »male države«; da je majhen sistem z omejenimi viri. Majhnost je najresnejša omejitev Slovenije, ki je botrovala poznemu nastanku države in ki botruje mnogim današnjim pomanjkljivostim. O tem razpravlja npr. Charles Bukowski v članku *Ten Years of Slovenian Foreign Policy: A Small State Encounters the World*, *Slovene Studies*, Vol. 22, Numbers 1-2, 2000.

Kaj lahko Slovenija stori navzven? Predvsem se mora povezovati s podobno mislečimi (enako usmerjenimi) državami. Danes je povezana s skupinama EU in Nato. Kot majhna država mora ohranjati dobre odnose z vsemi članicami v tem okviru. Sama lahko stori malo oz. se mora omejiti pri svojih načrtih. Po drugi strani Slovenci niso vajeni igrati aktivne vloge v mednarodnih odnosih

oz. zanjo še niso pripravljene veliko žrtvovati. Slovenija se je doslej uspešno izogibala sporom med zavezniki oz. ji je uspelo najti srednjo pot.

3. Kako povezati in čim boljše uporabiti slovenske potenciale in možnosti?

Vprašanje boljše izrabe slovenskih zunanjepolitičnih potencialov in možnosti, ki se nam ponujajo z našo umestitvijo na mednarodno prizorišče v novem političnem stoletju, je najtesneje povezano s pripravljenostjo odločujočih dejavnikov slovenskega političnega prostora, da zunanjo politiko depolitizirajo in ji tako v slovenskem okolju dodelijo ustrezno mesto in vlogo. Taka odločitev pa od vseh sodelujočih tudi zahteva, da slovensko politično prizorišče sprejme paradigmo, da je slovenska zunanja politika naš konsenzualno dogovorjeni odnos do izzivov mednarodnega okolja, s katerim skušamo v največji možni meri zavarovati slovenske nacionalne in državne interese. Soglasje o omenjeni odločitvi je za državo, kot je Slovenija, toliko bolj potrebno, saj v Sloveniji zaradi omejenih strokovnih potencialov, drugačnega razumevanja medsebojnih odnosov na zunanjepolitičnem področju ter preohlapno opredeljenega načina skupnega iskanja in sprejemanja ustreznih zunanjepolitičnih potez v realnem času pogosto primanjkuje zunanjepolitičnih idej in ljudi, ki bi jih znali oblikovati.

V čedalje kompleksnejšem okolju mednarodnih odnosov je namreč iskanje odgovorov le v formalnem odzivanju na dogajanje na mednarodnem prizorišču s stališča lastnih interesov ne le neprimerno, ampak je tako početje zanje celo škodljivo in kazi ugled vsake suverene države, ki želi tvorno sodelovati pri oblikovanju mednarodnega okolja. Prav zato bi bilo tudi iluzorno pričakovati, da lahko samo dnevni politiki uspeva sprejemati tiste potrebne poteze, s katerimi se bo lahko država uspešno soočala z zapletenimi vprašanji novega političnega stoletja, saj se pri takem pristopu po nepotrebnem zanemarjajo razpoložljivi potenciali in pridobljeno znanje, ki ga posedujejo različni in ne tako maloštevilni domači strokovnjaki. To pomeni, da si je treba pri iskanju primernih odgovorov in najboljših stališč, ki pa morajo ob tem izpolnjevati tudi zahtevo, da nastajajo ob pravem času, vselej prizadevati za skupno identifikacijo čim večjega števila strateških opcij, primernih slovenskim interesom in njeni vlogi ter mestu na mednarodnem prizorišču. Zato mora postati v našem okolju načelo inkluzivnosti in ne ekskluzivnosti tisto vodilo, s katerim se bo različnim skupinam, pa naj gre za politično parlamentarno opozicijo ali pa za nevladne

organizacije, ki so združene v različnih skupinah in organizacijah, omogočal dostop do odprtega dialoga z vladnimi in državnimi predstavniki.

V čedalje kompleksnejšem mednarodnem okolju so v razvitih parlamentarnih demokracijah že davno spoznali, da so znanje in izkušnje domačih posameznikov, skupin in nevladnih organizacij neprecenljivi. Podobno moramo ravnati tudi pri nas, saj se prav vsi, od Urada za zagotovitev sodelovanja in podpore Slovincem v tujini, Slovenske izseljenske matice, Slovenije v svetu, Svetovnega slovenskega kongresa, Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Arhiva R Slovenije, različnih gospodarskih združenj, Centra nevladnih organizacij, Slovenske škofovske konference in še bi lahko naštevali, srečujejo s svojimi tujimi sogovorniki in na svojem področju delovanja predstavljajo segment slovenskega političnega prostora vis-a-vis tujini. Zato so zaradi svojih bogatih mednarodnih izkušenj tudi v domačem okolju primeren sogovornik, ki lahko s svojim inputom pomaga slovenskim vladnim in državnim predstavnikom pri oblikovanju strateških opcij za dejavno slovensko zunanjepolitično nastopanje na mednarodnem prizorišču.

Ko govorimo o oblikah in načinih spodbujanja notranjega dialoga na področju zunanje politike, moramo zapisati tudi misel, da v slovenskem primeru iskanja dolgoročnih strateških ciljev in interesov v novih mednarodnih razmerah ter notranjega ravnotežja na področju zunanjepolitičnih odnosov ne gre zgolj za vprašanje javne diplomacije, saj se s tem pojavom v veliko večji meri soočajo tiste države, ki se lahko pohvalijo z dolgoletno tradicijo državnosti, z drugačnimi strateškimi cilji in interesi ter z dolgotrajno diplomatsko tradicijo. Njihove vlade so zaradi svojih odločitev, ko v posameznih primerih njihove strateške poteze presega razumevanje domače javnosti, prisiljene s posebnimi nagovori in dialogom pojasnjevati svoje poteze, saj bi drugače bile preveč izpostavljene pritiskom javnosti in javnemu negodovanju. Politične stranke so v okolju tradicionalnih predstavniških demokracij pod ostrim nadzorom javnosti, ki neprestano preverja, ali uresničujejo njihova pričakovanja ali ne. Pa še nekaj je pomembno: v teh državah je tudi predhodni dialog z različnimi interesnimi skupinami in politično opozicijo sestavni del njihove politične kulture in ga zato v vseh fazah oblikovanja različnih strateških opcij ne primanjkuje. V Sloveniji je takih primerov, ki bi zahtevali javno diplomacijo, manj, zato pa je pri nas v večji meri prisotno pomanjkljivo vključevanje opozicijskega in nevladnega dela slovenskega političnega prizorišča v iskanje najboljših opcij za slovenske strateške odločitve. Iz teh razlogov bi si bilo treba prizadevati, da se na slovenskem političnem prizorišču strukturira več različnih načinov za spodbujanje dialoga med zainteresiranimi partnerji.

Dialog med vsakokratnimi državnimi in vladnimi predstavniki ter delom političnega prizorišča, ki nima neposrednega vpliva na proces odločanja, je treba povezati na različnih ravneh možnega sodelovanja. Nujno bi bilo, da se v Sloveniji začne izdajati tudi strokovna revija za zunanjepolitične odnose, ki bi bila dostopna vsem zainteresiranim slovenskim strokovnjakom s področja zunanjih odnosov, vključno z vladnimi uslužbenci, ki delajo v Ministrstvu za zunanje zadeve. Prav tako bi kazalo bolj materialno podpreti tiste zunanjepolitične izvedence, ki so pripravljeni o določeni problematiki objaviti knjigo ali svoje mnenje soočiti v kateri od tujih zunanjepolitičnih revij. Treba bi bilo ustanoviti ustrezno središče za strateške raziskave na področju mednarodnih odnosov, zunanje in varnostne politike. Tu ne gre prezreti prizadevanj Ministrstva za zunanje zadeve, kjer v okviru reorganizacije poteka spreminjanje Centra za raziskave v Sektor za načrtovanje politik in razvoj, čeprav gre za primer, ki ima omejen doseg, saj zagotavlja strateške podlage za delovanje vladne zunanje politike. Nujno bi bilo izboljšati izobraževanje diplomatov. Dobrodošla bi bila ustanovitev diplomatske akademije.

Spodbuditi bi bilo treba elektronske in druge medije, da primeren del svojega programa posvetijo zunanjepolitični problematiki. Več pozornosti bi lahko namenili soočanju mnenj o različnih, za slovenske nacionalne in državne interese zanimivih problemih mednarodne sedanosti. Če posredujejo svoja sporočila brez pristranskosti, lahko elektronski in tiskani mediji veliko storijo za animiranje najširšega kroga državljanov za zunanjepolitične teme.

Drugačen dialog pa naj bi potekal na različnih okroglih mizah, problemskih konferencah ali mednarodnih srečanjih, na katerih bi sodelovali predstavniki širokega spektra vladnih, državnih, opozicijskih, nevladnih in tujih strokovnjakov ter predstavnikov Slovencev iz našega zamejstva ter iz slovenske diaspore. Namen teh srečanj bi bil v kar največji možni meri povezan z zbiranjem idej, opcij ter možnih strateških usmeritev v primeru slovenskega nastopanja ter ravnanja v določenih okoljih in situacijah.

Vključitev Slovenije v EU in Nato v letu 2004 bo pozitivno učinkovala na večjo slovensko prepoznavnost in na postopno povečevanje zanimanja mednarodne skupnosti za Slovenijo. V vsakem primeru mednarodna skupnost spoštuje predvsem zanimive, dejavne in uspešne države. Slovenija bo dosegla večjo prepoznavnost z večjo odprtostjo, z razločnimi stališči in z dejavno udeležbo pri reševanju problemov mednarodne skupnosti.

Prilogi:

1. Primerna zunanja politika, gradivo MZZ (/www.gov.si/mzz/)
2. Dimitrij Rupel, Slavna prihodnost

Priloga 2*Dimitrij Rupel***Slavna prihodnost****19. avgusta 2003**

Pritožujemo se, da nas *v tujini* razmeroma slabo poznajo. Upamo, da bo *v prihodnosti* bolje. Seveda si ne želimo, da bi Slovenijo poznali kot problem. Želimo si, da bi deželo, tako kot je pri ljudeh, poznali po dobrih lastnostih in dejanjih. Teh nam – po prepričanju pisca teh vrstic – za zdaj primanjkuje. *Prizadevanja bo treba usmeriti v tujino in v prihodnost.* Slovenijo čakajo pomembni izzivi, zaradi katerih bodo potrebna pomembna dejanja. *Ali bo potem Slovenija postala slavna?* Tega vprašanja naj bi se lotila *Konvencija o slovenski prihodnosti*. Nasprotnikov tega predloga, razen če nasprotujejo odlični prihodnosti Slovenije, ne razumem.

1. Identiteta, dosežki, zasluge

O čem se pogovarjamo, kadar se z nekom prvič srečamo? Sprašujemo se, *kdo smo*. »*In kdo ste vi? Kako se pišete?*« Morda se vprašamo, *ali smo »res tisti«*, s komer naj bi se srečali. Tu lahko sledijo vse mogoče vljudnosti in nerodnosti. Vmes se ogledujemo in ocenjujemo. Tu pa tam se obnese vprašanje: »*Ali se mogoče že poznavata?*« Nato se pozanimamo, od kod prihajamo in *ali smo »res iz tiste dežele«*, od koder naj bi prišli glede na predhodne domneve, informacije itn. Včasih sledi vprašanje: »*In kje je ta kraj?*«

Nato sledi vprašanje: »*Kaj pa delate, s čim se pa ukvarjate?*« Pravzaprav nas zanima nekaj drugega, na kar je težko odgovoriti: *kaj ste pa vi naredili v življenju? Kdo pa sploh ste?* Molče ali glasno se sprašujemo: *Po čem naj vas prepoznam in si vas zapomnim?* Seveda nas ne zanima, ali in kam hodimo v službo, ampak nas zanimajo *dejanja, ki smo jih storili in nas zaradi njih poznajo in cenijo*. Verjetno nas ne zanimajo podrobni življenjepisi ali različni izgovori, zakaj se nam to ali ono v življenju ni posrečilo. Zanimajo nas dosežki, ki nas odlikujejo in razlikujejo od drugih.

V liberalnih demokracijah veljajo predvsem *individualni dosežki*. Na drugi strani so bili nacionalizmi in populizmi privlačni, ker so ljudi »osvobajali« odgovornosti za individualne dosežke. V modernih zahodnih družbah nas večinoma privlačijo *ljudje, ki so »nekdo«*. V primeru, da nimajo slavne preteklosti, so fizično ali kako drugače privlačni, ali pa morajo, kot se reče, *veliko obetati*, torej jim napovedujejo *veliko prihodnost*. Le malokdo si želi, da bi ga poznali po negativnih značilnostih. V liberalnih demokracijah si večinoma želimo biti boljši od drugih. Komaj kdo želi veljati za človeka brez posebnosti, brez preteklosti ali brez prihodnosti; za nekoga, ki v ničemer ne odstopa od povprečja. Z narodi in državami je podobno. V tem primeru individualni dosežki pomenijo *nacionalne dosežke*.

Kaj bomo odgovorili, če nam postavijo vprašanje, kaj smo v življenju naredili Slovenci kot narod; kaj smo pomembnega dosegli v svoji zgodovini?

Najprej je treba reči, da smo Slovenci zamudili prvo priložnost za izboljšanje svojega položaja (nasproti drugim narodom) v 19. stoletju, ki je bilo zgodovinsko usodno za potrjevanje evropskih narodov. Danes nekateri zgodovinarji domnevajo, da je bilo takratno zamudniško in obrobno življenje naša sreča. Ko bi živeli v središču evropske industrializacije in modernizacije, bi težko ohranili svojo narodno identiteto, pravijo.

Pozneje smo si še skoraj sto let *prizadevali* za izboljšanje narodnega položaja. Pri tem največkrat *nismo bili zares uspešni*. Mislim na *majniško deklaracijo*, na razpad Avstro-Ogrske, na SHS in prvo Jugoslavijo. Države so nam razpadale ena za drugo. V prvi svetovni vojni smo Slovenci pretežno spadali v nesrečni tabor, vendar smo v avstrijsko-italijanskem spopadu umirali na obeh straneh, nakar so nas kaznovali zmagovalci in poraženci. Ozemeljsko prikrajšani in številčno oskubljeni smo sodelovali pri srbsko-hrvaških združenjih, od katerih so imele korist minimalne narodne elite, ki pa niso bile državotvorne niti jim ni uspelo ustvariti zadostnega števila ustreznih narodnih ustanov. Ob razpadu prve Jugoslavije so se nadaljevale slabosti slovenske politike: delitve na ekskluzivne ideološke skupine so med drugo svetovno vojno povzročile velikanske človeške izgube. Nato so nas potisnili v novo socialistično Jugoslavijo, kjer smo Slovenci gospodarsko relativno nazadovali ter živeli pod političnim in kulturnim pritiskom. Pri tem ni mogoče trditi, da je bil čas med letoma 1945 in 1990 ves zamujen, saj smo v njem Slovenci vendar ustvarili ustanove in strukture, ki so nam omogočile uspešen prehod v samostojnost. Glede na to, da smo bili v drugi svetovni vojni »na pravi strani«, so nam vrnilo Primorsko, čeprav ne v

celoti in čeprav je mnogo Slovencev ostalo zunaj meja socialistične Jugoslavije. Mnogi so jim tudi zavidali, da živijo na kapitalističnem Zahodu.

2. Zgodba o uspehu

Nato se je zgodil čudež. V devetdesetih letih prejšnjega in prvih letih tega stoletja je Slovincem končno uspelo ustanoviti svojo državo (1991) in se priključiti skupnosti najbolj razvitih in najmočnejših držav sveta (Evropska unija, Nato – 2003).

Kaj, če nas vprašajo: zakaj se to ni zgodilo prej? Zakaj smo bili pred letom 1991 bistveno manj uspešni kot po njem?

Odgovor je morda preprost. K takšnemu podjetju je bilo v preteklosti usmerjeno premajhno število Slovencev, ki so imeli premalo moči za uspeh. Tistih, ki so si prizadevali za utrditev slovenskega naroda in za izboljšanje mednarodnega položaja Slovenije, je bilo, preprosto povedano, premalo! Tako kot drugi narodi so tudi Slovenci porabili mnogo moči za notranje boje.

Pri velikih narodih marsikaj dosežejo tudi manjšine, pri majhnih pogosto ne zadoščajo niti večine. Pri majhnih narodih so majhne večine in celo celote, kaj šele manjšine ali razdrobljene skupine!

Kako si je mogoče pojasniti naraščanje moči ali možnosti za slovenski uspeh v letih 1990–1992?

Predvsem so nastopile izredno ugodne mednarodne okoliščine. Nenadoma so se podrli temelji, na katerih sta bila zgrajena jugoslovanski socializem in njegova mnogonarodna skupnost. Nastopila je kriza legitimnosti režima, ki je imela potresne razsežnosti. V tem trenutku so se zastopniki starega režima umaknili, prepustili pobudo novim demokratičnim silam, se jim pridružili ali pa so preprosto (vsaj začasno) stopili v ozadje. Tudi zaradi pritiska JLA in Miloševića so domače delitve izginile, namesto notranjih bojev se je začel boj *enotne Slovenije, igra slovenskega proti drugim narodom*. Ključni vidik tega soočenja je bil mednarodno priznanje slovenske nacionalne osebnosti.

Po čem so Slovenci znameniti in slavni, kaj so epohalnega ustvarili – poleg tega, da so si naredili državo in jo uveljavili v mednarodni politiki?

Slava in dosežki so težki pojmi. Če se kaj pomembnega zgodi ali če nekdo nekaj pretresljivega ustvari v Rusiji, v ZDA ali na Kitajskem, je to dogodek

»notranjega«, vendar avtomatično tudi svetovnega pomena. Kitajci, Američani in Rusi se pretirano ne ukvarjajo z vprašanjem svojega uveljavljanja in odmevanja v širokem svetu. Oni ta široki svet že so. Seveda se veliki narodi v različnih časih in v različnih kontekstih vedejo različno, včasih so bolj zaprti vase, bolj »izolacionistični« ali »unilateralistični«, drugič so spet bolj odprti in pripravljeni za sodelovanje ... Majhni narodi stavijo na povezave in na takšne ureditve, ki jim omogočajo uveljavljanje, da postanejo »znani« in po možnosti nepogrešljivi. K temu sodijo zaslužne in znamenite osebnosti, odlike in posebnosti, zaradi katerih je neki narod priljubljen ali neka država uživa ugled.

Eden temeljnih pogojev za uspeh in slavo nekega naroda je v tem, da ima svojo državo. V Avstriji in v Jugoslaviji smo bili Slovenci »skriti« v zavoju, ki so ga »tržili« drugi narodi. Slovenci smo bili v svetu tako rekoč neznani, kar glede na naše število niti ni v nebo vpijoča krivica.

Oglejmo si slovenske bankovce in na njih upodobljene obraze, ki predstavljajo najvišje slovenske dosežke. Vzemimo slovenske pesnike in pisatelje, Trubarja, Prešerna ali Cankarja. Dodajmo jim Kocbeka, Smoleta, Grafenauerja, Šeliga, Šalamuna, Jesiha, Jančarja ... Za Slovence in tudi za slovensko državo so zelo pomembni. Precej manj so znani zunaj Slovenije. Kaj pomenijo Italijanom ali Francozom Kobilca, Grohar, Jama, Jakopič? Stupica, Bernik ali Španzl? Od umetnikov je najbolj uspel arhitekt Plečnik. So ga poznali kot Avstrijca, Jugoslovana ali kot Slovenca? Za deželo Kranjsko in svojo slavo je veliko naredil Valvazor, vendar ni pisal niti v slovenščini niti o Sloveniji, ki je seveda še ni bilo, niti v Jugoslaviji niti kje drugje. Obrazi slovenskega denarja pa se bodo kmalu umaknili abstraktnim in nacionalnih posebnosti očiščenim podobam skupne evropske valute. Portreti zaslužnih Slovencev bodo predvidoma ostali na evropskih kovancih.

Vsekakor je Slovenija marsikaj – recimo, v skladu s svojimi možnostmi, tj. ustrezno veliko – prispevala v nabiralnik evropske kulture. Pa nas v svetu zares poznajo po kulturnih dosežkih? Posamezne umetnike in znanstvenike seveda poznajo v strokovnih krogih. Enako velja za druga moderna slovenska podjetja, navsezadnje za sodobno slovensko industrijo. Različne ankete javnega mnenja, ki jih izvajajo ob širitvi EU z desetimi novimi članicami, kažejo, da nas splošna javnost pozna slabše.

Vedno več ljudi pozna slovensko pokrajino, različne naravne lepote in pojave; naše planine, reke in jezera; slovenska mesta z značilno arhitekturo; slovenske jedi in slovenska vina. Če se bomo strinjali glede slovenske (po)krajine, bomo

v težavah glede arhitekture. Katera arhitektura je izključno slovenska in se razlikuje od drugih? Ali so stara jedra naših mest proizvod slovenske pameti ali le slovenskih rok? Žal so »graditelji socializma« veliko stare arhitekture, mestnih jeder, dvorcev in gradov preprosto uničili, s čimer so, paradoksalno, zmanjšali težo vprašanja slovenske kulturne identitete. Vprašanje je, ali so slovenske jedi in slovenske pijače nekaj izjemnega, česar ni mogoče najti nikjer drugje ali nadomestiti z ničimer na svetu.

Kadar se sprašujem, po čem najbolj slovi Slovenija, najprej pomislim na marljivost in iznajdljivost slovenskih ljudi; na naravne lepote, na Bled in Bohinj, na vinogradništvo, čebelarstvo in na lipicance; pomislim na naše jezikovne posebnosti in na nekatere izvirne politične ideje ... Nato se spomnim, da smo si največkrat v zgodovini, predvsem pa v bližnji preteklosti, želeli predvsem tega, da bi bili enaki drugim.

Ali je mogoče tvegati domnevo, da je neka država privlačna, ker je podobna drugim ali čim manj različna od njih? In še eno nadležno vprašanje: *ali ni predlog ustavne pogodbe, ki smo ga proizvedli v Konvenciji o prihodnosti EU, usmerjen k vse tesnejši, vse bolj enaki in enotni Evropski uniji? Ali ni bil storjen prvi korak k »Evropski federaciji«, k »Združenim državam Evrope«?* In temeljno slovensko vprašanje: *ali se vključujemo v EU, da bi ohranili svoje posebnosti ali da bi se izenačili z drugimi evropskimi državami?*

3. Kontinuiteta in sukcesija

Slovenska preteklost je bila obremenjena z bolj ali manj nesrečnimi kombinacijami in s podrejenostjo t. i. vodilnim narodom, kot so bili Nemci, Italijani ali Srbi. Prestolnice smo imeli vselej zunaj slovenskega etničnega prostora, slovenščina ni bila nikoli zares državni jezik. Naši dosežki so ostajali skriti v tujih kontekstih ali zanemarjeni ob robu glavnih tokov. To nam povzroča nekaj težav pri uveljavljanju v svetu. Mnogi nas mešajo s Slovaško, mnogi sploh ne vedo za nas, nas podcenjujejo zaradi »okuženosti« z balkanstvom ... Toda Slovenija kot država obstaja šele kratek čas, je tako rekoč na začetku svoje zgodovine, in brez trohice pretiravanja lahko rečemo, da je *vse življenje še pred njo. Slovenija je država, ki veliko obeta*. V svojih pogajanjih za EU in Nato je tudi dejansko veliko obljubila.

Slovenija (kot Slovenija) nima tolikšne slavne preteklosti, kot ima – če bo ustrezno ravnala – *slavno prihodnost*.

Vse to pomeni, da se moramo izkazati in da je glavno še pred nami. Doslej smo dokazali, da smo – ob ustreznih podpori mednarodne skupnosti, ki verjetno računa, da ji bomo usluge kdaj tudi vrnil – znali poskrbeti sami zase. *Znati poskrbeti zase ni majhna stvar!* Nekatero državo vzhodno od nas tega še niso dokazale, saj se ne vzdržujejo same, niso resnično samostojne. Vendar s tem, da skrbiš zase, še ne narediš kakšnega velikega vtisa. Pomembne in spoštovane so države, ki znajo svoje sposobnosti uveljavljati tudi širše; ki s svojim ravnanjem dokazujejo svojo odgovornost in verodostojnost.

Na tem mestu je treba vnesti neko metodološko pripombo, ki pa ni le metodološka. O tem, da je Slovenija na začetku, pri nas ni popolnega soglasja. Nekateri trdijo, da so osamosvojitveni nacionalni programi obstajali že pred letom 1987¹ ali vsaj pred nastopom demokratično izvoljene Demosove vlade; da so prve načrte za neodvisno Slovenijo naredili že komunisti in da razglasitev samostojnosti leta 1991 ni bila takšna velikanska prelomnica, kot jo vidijo drugi, vključno z avtorjem teh vrstic. Zgodovinar Repe npr. pripisuje prvenstvo glede politike osamosvajanja kar Šinigojevi komunistični vladi pred nastopom Demosa.² Zgodovinska dejstva in dokumentirane izjave temu seveda oporekajo. V istem letu 1989, ko so že delovale nove nekomunistične stranke in ko je nastopil Demos, so slovenski komunisti še vedno prisegali na socialistično demokracijo, neuvrščenost, federacijo in nedotakljivost jugoslovanske ustave.³

Nekateri tu pa tam razlagajo, da je bil za Slovenijo enako kot osamosvojitvev pomemben narodnoosvobodilni boj (1941–1945); da sta se slovenska država in njena slavna zgodovina začeli vsaj leta 1945 in da je bila osamosvojitvev leta 1991 samo »mehko«³ nadaljevanje prejšnjega časa. Po teh razlagah se državnost

¹ Dejansko so bili napisani in celo objavljeni, denimo v izseljenških publikacijah, mnogi takšni programi. Nekateri avtorji in voditelji slovenskih organizacij v emigraciji so terjali neodvisno in zedinjeno, predvsem pa demokratično Slovenijo. Vendar se pred 57. številko Nove revije (1987), pred Majniško deklaracijo 1989 in pred programi Demosovih strank nobeden od teh programov ni preklopil v praktično politično akcijo in se ni uresničil.

² Cf. Božo Repe, Jutri je nov dan, Slovenci in razpad Jugoslavije, Ljubljana 2002, posebej str. 52–55.

³ Glej npr. govor predsednika ZKS Milana Kučana na Prešernovi proslavi leta 1989: Kučan je npr. rekel: »Ali bomo ... zmogli ... zavarovati avtentično vsebino in smer slovenske družbe in republike v Jugoslaviji kot uspešni, sodobni, evropski in neuvrščeni državi?«

... Moji odgovori na ta in podobna taka vprašanja so pritrdilni.

... Demokracija je za socializem nuja, je z njim identična ... Zato bi mogli v skupnem interesu vsi zavrniti poskuse vnašanja sovraštva do vsega obstoječega in preteklega ... To nam bo potrebno tudi zaradi priprave in izpeljave gospodarskih in političnih reform kot ključnih sestavin celovite družbene prenove, vključno s posodobitvijo jugoslovanske federacije, ki mora ostati tudi v bodoče federativna socialistična republika enakopravnih narodov in narodnosti. Temeljnih načel, na katerih temeljijo odnosi med narodi in narodnostmi, zapisanih v Ustavo leta 1974, ne bomo dovolili spreminjati.« (»Slovensko ljudstvo se je dogajalo s kulturo, zdaj pa tudi s politiko«, Delo, 8. II. 1989.)

Slovenije ni začela v devetdesetih letih, ampak že mnogo prej. Gotovo ni mogoče podcenjevati NOB in njegovih pozitivnih učinkov, vendar v omenjenih razlagah ne gre za ocene NOB ali vojne in ozemeljskih pridobitev, ampak za ocene revolucije in socializma, ki bi ju nekateri želeli prišteti k temeljem slovenske državnosti. V tem primeru se seveda slovenska prihodnost ne bi začela zdaj, v zadnjem desetletju, ampak bi postal čas, ki smo ga doživeli kot prelomnega, preprosto nadaljevanje prejšnjega. Treba se je zavedati mnogih »praktičnih« učinkov takšne razlage.

Sam sem bil med tistimi, ki so poudarjali pozitivne sestavine preteklosti in upoštevali določeno »kontinuiteto«. Ne nazadnje so državne meje RS povzete po nekdanjih državnih oz. republiških mejah. Toda to nas ne sme motiti. S prvimi volitvami leta 1990, s plebiscitom, z razglasitvijo neodvisnosti in s samostojno ustavo je bil narejen bistven prelom in tu je edini mogoči začetek slovenske države, *ki ima svojo vojsko in svojo diplomacijo*. Res je, slovenska kultura, šolstvo in kmetijstvo, celo slovenska policija, so obstajali že prej, ni pa bilo ne slovenske vojske ne slovenske diplomacije. Veliko političnih in medijskih napadov na slovensko vojsko in na slovensko diplomacijo je treba pripisati ravno miselnosti, ki ne sprejema realnosti slovenske države. Vojska in diplomacija sta nujni pogoj za samostojno državo. *Brez vojske in diplomacije ne bi bilo niti osamosvojitve niti Evropske unije niti Nata*. Torej ni težko uganiti, komu sta vojska in diplomacija v napoto!

Preprosto povedano: slovenska država ni nastala iz nič, ona sama po sebi pomeni prelom s kontinuiteto. Ta prelom se je izrazil s prenehanjem enopartijskega sistema, z demokratičnimi volitvami, z ustavo samostojne države, z vojaškim spopadom, v katerem je slovenska vojska porazila JLA; predvsem pa z nastankom nove države in z njenim mednarodnim priznanjem. Boljšega gradiva za dokazovanje diskontinuitete ni! Po drugi strani pa je jasno, da Slovenija zaradi realnosti in zakonov mednarodnih odnosov ne more zatiskati oči pred *posledicami preloma* oz. diskontinuitete. Tu mislim na celotno problematiko državnega nasledstva oz. sukcesije, ki še ni do konca razrešena. Seveda absolutna diskontinuiteta ne obstaja. Rojstvo države vsebuje hkrati prelom in nadaljevanje.

Od razrešitve opisanega »metodološkega« problema je odvisno marsikaj.

4. Konvencija o slovenskih priložnostih v prihodnosti

Zamisli o slovenski »konvenciji«, ki naj bi pripravila nekakšen načrt za prihodnost, kot ga je ob širitvi z desetimi novimi članicami pripravila Evropska unija,

so nekateri ugovarjali že od začetka, češ da so načrti za prihodnost nekaj »tekočega«, nekaj, kar se tako ali tako pripravlja v vladi ...

Odnos do konvencije je povezan z nekaterimi temeljnimi pojmi in z izhodiščno oceno položaja, v katerem se je znašla Slovenija ob svoji samostojnosti oz. ob prehodu v EU. Vse je odvisno od ocene, ali je Slovenija na začetku prihodnosti ali pa se vse nadaljuje po načrtih od prej.

Tako kot je bil edini mogoči *začetek neodvisne Slovenije leta 1991* (ko je Slovenija začela delovati drugače kot pred tem, tudi z oboroženim odporom zoper SFR Jugoslavijo in z lastno diplomacijo), je edini mogoči *začetek evropske Slovenije leta 2004*. Takrat bo Slovenija delovala bistveno drugače kot doslej. Tadva začetka zahtevata najresnejši premislek.

Nekatera vprašanja o prihodnosti si postavljamo sami, druga, enako pomembna, nam postavljajo drugi, pa ne le nam, ampak tudi drugim »tranzicijskim« državam, ki se podobno kot Slovenija vključujejo v Evropsko unijo in v Nato. Tako Ronald Asmus, nekdanji namestnik pomočnika državne sekretarke (Madeleine Albright) za evropske zadeve, v članku »Analiza« omenja nevarnost zastojev pri reformah in krepitev protizahodnih oz. protireformističnih sil v tranzicijskih državah, ki so sicer v zadnjem desetletju dosegle velikanske premike in spremembe.

Gotovo je bilo že veliko doseženo. Res, ključna značilnost uspeha Srednje in Vzhodne Evrope v 90. letih je bila njena sposobnost za reformiranje, ki je bilo daljnosežnejše in hitrejše, kot so verjeli mnogi na Zahodu. Ob tem imamo danes treznejšo oceno, kolikšno škodo so deželam naredila štiri desetletja komunizma, kako daleč za Zahodom še zaostajajo in bodo najbrž zaostajale še dolgo časa.

Še več, znaki reformske utrujenosti so vidni povsod v deželah, v katerih je bil preteklo desetletje velik pritisk za spremembe. Rezultati reform so mešani, sadovi napredka neenako razdeljeni. Mladi Srednje- in Vzhodnoevropejci imajo možnosti za službe in kariere, ki si jih njihovi starši nikoli ne bi mogli predstavljati. Drugi pa so zaostali ali se težko prilagajajo zahtevam novega političnega in gospodarskega sistema. Razširjena korupcija spodkopava privlačnost kapitalizma, neenaki dosežki tržnega gospodarstva pa še naprej spodbujajo domotožje po varnosti državnega socializma, vsaj v nekaterih krogih.

Začetni val zahodno usmerjenih reformističnih voditeljev se počasi umika, mnogi so utrujeni po bitkah zadnjega desetletja. Med njihovimi nasledniki so

po eni strani enako privrženi reformisti, po drugi pa populistični politiki, ki skušajo izkoristiti razočaranje, ki obstaja v teh družbah. Večji del preteklega desetletja so bile pod pritiskom, naj upoštevajo zahteve Evropske unije, vlade izredno disciplinirane, tako da so ukrepale pravilno, čeprav v nasprotju z razpoloženjem ljudi ...⁴

Poleg utrujenosti reformistov in skušnjav populistov, ki jih zanimivo opisuje Asmus, bodo Slovenijo bremenili mnogi drugi problemi, med katerimi se mi zdita najresnejša pomanjkanje tujih naložb in *nacionalna zavrtost* (ne nujno konservativne) slovenske gospodarske politike. Ob njej obstaja pomanjkanje na področju *medijev*⁵ in v slovenskem *pravosodju*. To bo v prihodnosti velik izziv.⁶

Ali se bodo in kako se bodo z vstopom v EU in evroatlantske povezave spremenile slovenske ustanove in miselnost?

S formalnim in dokončnim vstopom v EU se bo marsikaj spremenilo v slovenski politiki. Spremenili se bosta vlogi vlade in parlamenta: v medvladnih ustanovah EU (kot so ministrski sveti) bodo delovali slovenski vladni predstavniki tudi kot zakonodajalci. Slovenske stranke se bodo hote ali nehote ravnale po usmeritvah dveh ali treh skupin v Evropskem parlamentu. Kot je znano, gre za socialistično-laburistično, ljudsko-konservativno in liberalnodemokratsko skupino. Slovenske stranke se bodo, če bodo imele evropske ambicije, predvidoma razvrstile glede na evropske modele. Bodo tudi v slovenskem parlamentu ostale le tri stranke? Bodo takšne, kakršne imamo, in s svojimi imeni sprejemljive za evropske strankarske povezave? Očitno nas čakajo določene spremembe. Evropska unija bo vplivala na naše notranjepolitične razmere.

Sistem, kamor spada tudi Slovenija, bo segal do skrajnih irskih, švedskih, litovskih, poljskih, ciprskih, italijanskih in španskih meja. Slovenska zunanja politika bo živela pretežno v Bruslju. Ukvarjala se bo z evropskimi in zunajevropskimi

⁴ Cf. Ronald D. Asmus, »Analysis«, NATO Review, Summer 2003, Slovak Foreign Policy Affairs, Spring 2003, Vol. IV, No. 1.

⁵ V Sloveniji so mediji razen izjeme ali dveh v rokah iste politične opcije oz. so enako (levičarsko) ideološko usmerjeni. Večinoma so »svobodni« pri propagiranju določenih vladnih projektov in osebnosti. Težko bi jih označili kot demokratične, saj nenehno neusmiljeno napadajo in blatijo nasprotnike »levice«, ki jim ne dovoljujejo objavljati odgovorov ali popravkov. Pri večini medijev odločajo osebe, ki so bile izbrane še pred letom 1990. Pri nekaterih časnikih delujejo kapitalске in personalne povezave, ki uveljavljajo izrazito »kontinuitetno« oz. protievropsko politiko.

⁶ O tem in drugih problemih odnosov s tujino sem pisal v članku »Od tujčeve pete do Beethovnov Devete«, Nova revija, avgust-september 2003.

problemi. Medsebojne, dvostranske, znotrajevropske probleme bodo zunanji in drugi ministri urejali sproti na rednih sestankih s kolegi iz drugih 24 držav. Tam bodo ministri vsakokrat znova vprašani: *Kaj o tem misli Slovenija? Kaj to pomeni za Slovenijo? Kaj bo storila Slovenija? Kaj lahko prispeva Slovenija?* Slovenski predstavniki bodo morali obvladati evropske zadeve, se v njih pravočasno znajti ... Torej ne more biti vseeno, kako jih bomo izbirali.

Slovenska zunanja politika se bo – v skladu z evropskimi prioritetami – verjetno osredotočila na Zahodni Balkan, zatem na Bližnji vzhod in na še vzhodnejše nestabilnosti. Evropa bo postajala vse tesneje povezana, slovensko-italijanski ali npr. slovensko-nemški odnosi bodo predmet sprotnih, dnevnih, po možnosti preprostih dogovorov. Dogovarjali se bomo, kako bomo posamezne situacije obvladali skupaj, v sodelovanju z drugimi članicami.

O problemih Hrvaške – ki ne bodo slovensko-hrvaški, ampak evropsko-hrvaški problemi – bomo razpravljali in odločali v evropskih telesih, kot so COREPER, GAERC in Evropski svet. To seveda ne pomeni, da bi Slovenija lahko podcenjevala strateški pomen Hrvaške. Hrvaška bo še nekaj časa prva soseda EU. Slovenija je ena od štirih slovanskih članic EU in ena od petih slovanskih članic Nata. Naravno se mi zdi, da bi – morda po vzoru frankofonije – Slovenija prispevala k širjenju slovanskih kultur in pri evropsko-ruskih odnosih.

Slovenski predstavniki bodo sicer lahko govorili slovensko, toda še pomembnejše bo, kaj se bodo dogovorili ne glede na jezik, ampak glede na denar. Za to bo seveda potrebno znanje jezikov, vendar tudi mnogih drugih strok.

Konvencija o prihodnosti Slovenije bi lahko, če bi bila ustrezno sestavljena, prerasla v *Koalicijo za prihodnost Slovenije*.

V njej bi morali razpravljati o omenjenih težavah in izzivih, predvsem pa bi si morali izbrati področja, na katerih želi in more Slovenija doseči *nadpovprečne rezultate*.

Predstavljam si, da bi morali upoštevati predvsem področja *kulture, zunanje politike, človekove varnosti, varstva okolja in izvoznega gospodarstva, posebej prometa, komunikacij, turizma in prehrane*, pri čemer bi si morali določiti ožja področja, na katerih bi se posebej odlikovali. V Slovenijo bi morali poleg tujih vlaganj pritegniti tuje, predvsem evropske ustanove in centre. Potem naši obiskovalci iz tujine ne bi bili samo presenečeni, ker se niso potrdili njihovi

predsodki in nizka pričakovanja, ampak bi prihajali z namenom, da doživijo predstavo odličnosti in si ogledajo evropsko znamenitost.

Pričakujem, da se bo z navedenimi in drugimi pomembnimi vprašanji ukvarjala konvencija. V svojem prispevku sem ji želel voščiti srečno pot. Več podrobnosti v zvezi s slavno slovensko prihodnostjo bi preseglo namen tega voščila.

Dr. Anton Grizold

Minister za obrambo Republike Slovenije

Teze za pogovor pri predsedniku republike na temo v svetu dejavna in prepoznavna vloga Slovenije

Na podlagi predloga dispozicije za pripravo izhodiščnih tez za pogovor pri predsedniku republike smo v nadaljevanju izluščili naslednja ključna vprašanja in pripravili odgovore nanje.

1. Kakšne naj bodo slovenske zunanjepolitične usmeritve: ali naj vodi samo ožjo politiko neposrednih nacionalnih interesov ali pa naj bo dejavna pri reševanju širših, tudi svetovnih vprašanj?

Temeljno vodilo slovenske zunanje politike mora biti uravnoteženo razmerje med zagovarjanjem neposrednih nacionalnih interesov države in njenim aktivnim delovanjem v širšem mednarodnem okolju. Razmerje med vidikoma, ki vsekakor nista medsebojno izključujoča, temveč se dopolnjujeta, pomeni razmerje med pravicami in dolžnostmi vsake suverene države. Slovenija ima vsekakor pravico zagovarjati lastne nacionalne interese, vendar ima kot članica mednarodne skupnosti v odnosu do drugih akterjev tudi določene dolžnosti in te vključujejo med drugim tudi reševanje širših (svetovnih) vprašanj. Ob tem se mora Slovenija po eni strani rešiti obremenjenosti z majhnostjo in občutka nemoči, ki ga je pogosto zaslediti v slovenski družbi in se kaže tudi v zunanji politiki, po drugi strani pa za delovanje v širšem mednarodnem okolju ne sme izčrpati nacionalnih virov do mere, ki bi lahko ogrozila njeno delovanje pri zaščiti nacionalnih interesov.

Zunanja politika mora temeljiti na progresivnem in ne zgolj na odzivnem pristopu; Slovenija mora v mednarodno okolje dejavno poseči, z lastnimi pobudami ter si ustvariti ugled kot dejavna in odgovorna članica mednarodne skupnosti. Zato je treba v slovenski zunanji politiki še bolj trdno vgraditi načelo solidarnosti in doseči, da se bodo tega zavedali tudi njeni državljani.

2. Ali so teroristični napadi 11. septembra 2001, vojaški poseg v Afganistanu in Iraku ter zaostrovanje krize na Bližnjem in Srednjem vzhodu ter Srednji Aziji tisti dejavniki, ki bodo dolgoročno vplivali na razvoj mednarodnopolitičnih, gospodarskih, vojaških, varnostnih in civilizacijskih razmerij v svetu?

Slovenija deluje v stalno spreminjajočem se mednarodnopolitičnem, gospodarskem in varnostnem okolju, toda vseh dejavnikov, ki bodo vplivali na ta razmerja v prihodnje, ne moremo predvideti. Krize, kot je izraelsko-palestinska ali severnokorejska, dopuščajo med svojim razvojem možnost sprotne prilagajanja in razvoja strategije (ali strategij) za razrešitev. Glavna značilnost terorističnih napadov, kot je bil tisti 11. septembra 2001 ali napada na Baliyu in v Casablanci, pa ni zgolj njihova relativna nepredvidljivost, temveč tudi asimetričen odziv držav na tovrstne napade. Odzivi posameznih akterjev (predvsem na državni ravni) so se osredotočili na odpravljanje posledic in navideznih vzrokov, ne pa dejanskih vzrokov terorističnih napadov. Pojem asimetričnosti se tu nanaša na dejstvo, da za postmodernim (globalnim) terorizmom stojita precej dovršeno razumevanje delovanja sodobne mednarodne skupnosti, njenih akterjev in načel, na katerem ta sistem temelji, ter relativna sposobnost njihove zlorabe, medtem ko je tovrstno razumevanje na strani »klasičnih« akterjev mednarodne skupnosti pomanjkljivo ali manj opazno. Njihovi mehanizmi kriznega odzivanja so prilagojeni razmerju sil iz obdobja hladne vojne in soočanja s klasičnimi terorističnimi grožnjami, katerih vzroki so bili ideološko in politično obarvani ter lokalni in ki so lokalno tudi delovali. Namesto odpravljanja posledic in navideznih vzrokov se morajo zato mednarodni akterji v kar najširšem možnem forumu (na primer v okviru OZN) osredotočiti na odpravljanje dejanskih vzrokov.

Eden od manj raziskanih vidikov sodobne mednarodne skupnosti je t. i. gospodarska varnost oz. raziskovanje vpliva gospodarskih dejavnikov na stabilizacijo ali stopnjevanje nacionalnih in mednarodnih konfliktov ter celo oboroženih spopadov v globaliziranem svetu. Globalno delovanje korporacij omogoča njihovo proizvodnjo tam, kjer so viri najcenejši, in prodajo v državah, kjer je dobiček najvišji. Ta model ne vpliva zgolj na svetovne finančne tokove, temveč v veliki meri tudi na migracijske tokove, kar posledično spreminja družbeno strukturo v prizadetih državah in lahko privede do napetosti med različnimi skupinami prebivalstva ter celo do odprtih konfliktov. Omenjen ekonomski model se prenaša na druga področja človekovega delovanja ter s tem določa širši okvir interesov in ciljev držav ter začasnih ali trajnih koalicij na varnostnem, političnem in drugih področjih. Tudi zato se mora zunanjepolitična strategija Slovenije bolj

posvečati ekonomski sestavini mednarodnih odnosov. Pri tem gre predvsem za natančnejšo opredelitev delovanja slovenskega gospodarstva v bližnjih regijah in v širšem mednarodnem okolju. Zunanja politika mora sodelovati pri odpiranju novih trgov slovenskim podjetjem in jim zagotavljati vso potrebno politično podporo ter dejavno poseči ob kršenju mednarodnih prostotrgovinskih sporazumov.

3. Kakšne bi bile lahko težnje razvoja razmer na območju zahodnega Balkana, SND, na Bližnjem vzhodu, v Srednji Aziji, na Kitajskem, Afriki, ... ki bodo pomembne za mednarodne odnose v 21. stoletju?

Evropska unija in velike države, kot so ZDA, Kitajska, Rusija, mednarodne organizacije, multinacionalne korporacije ter drugi akterji mednarodne skupnosti morajo pri njenem preoblikovanju tesno sodelovati na vseh področjih, ne zgolj pri odpravljanju vzrokov terorizma. Dejavniki, ki te akterje razdvajajo, lahko ob njihovi globalni povezanosti (pre)hitro privedejo do konfliktnih odnosov. To še posebej velja za razmerja med t. i. tradicionalnimi (klasičnimi) akterji mednarodne skupnosti, kot so države, in sodobnimi akterji, kot so nevladne organizacije, multinacionalne korporacije, interesna združenja itd. Mednarodna skupnost, ki je izšla iz druge svetovne vojne, je oblikovala mehanizme urejanja razmerij med klasičnimi akterji, medtem ko v svojem razvoju ni razvila mehanizmov urejanja odnosov med vsemi akterji, ki so nastali zaradi njenega spreminjanja. Prav ti novi akterji, ki sicer ne delujejo v skladu z ustaljenimi načeli, pa močno vplivajo na delovanje klasičnih akterjev mednarodne skupnosti, vnašajo vanjo popolnoma nove koncepte in spreminjajo razmerja sil.

4. Kakšna bo pri tem vloga Združenih narodov, VS OZN, regionalnih organizacij (OVSE, Nato, ...)? Kako se odzvati na nove mednarodne odzive in politike?

Prav univerzalne, mednarodne in regionalne organizacije bodo v prihodnosti tisti forum, ki bo predvsem državam v razvoju omogočil medsebojno povezovanje in reševanje vprašanj vsaj v regionalnem, če že ne v svetovnem okviru. Države v razvoju imajo praviloma večji interes za povezovanje, saj gre za gospodarsko manj razvite države, potencialno zapletene v notranje (tudi oborožene) konflikte, ki posledično nimajo političnega vpliva, enakovrednega

zahodnim državam. Velike države, predvsem pet stalnih članic Varnostnega sveta oz. države G-8, imajo interes, da nobena mednarodna organizacije ne postane tako vplivna, da bi morale lastne nacionalne interese v veliki meri podrediti načelom in usmeritvam delovanja takšne institucije, četudi bi bilo to v interesu celotne mednarodne skupnosti.

5. Katere so prednostne naloge Slovenije pri članstvu v mednarodnih organizacijah? V katerih mednarodnih institucijah in na katerih strateških področjih naj Slovenija krepí in vodi svoje zunanjepolitične dejavnosti in pobude? Kakšna naj bo nova diplomacija in kako uveljavljati interese RS znotraj mednarodnih institucij (kadrovska politika, candidature, pobude, mednarodne fundacije, medkulturne in druge pobude ipd.)?

Slovenija bo in mora dejavno sodelovati ne samo pri dvostranskih povezavah, temveč tudi pri vključevanju v mednarodne organizacije. Tu ne gre za vzpostavljanje nekakšnega fiksnega mehanizma oz. oblikovanje seznama organizacij, temveč za sposobnost izoblikovati takšno zunanjepolitično strategijo, ki bo dopuščala zadostno mero prilagajanja spremembam v mednarodnem okolju in hkrati varovala nacionalne interese države, temelječe na sposobnosti, znanju in naših finančnih zmožnostih. Pri tovrstnem povezovanju velja dvoje temeljnih načel. Načelo odprtosti za članstvo tam, kjer sama organizacija to dopušča, in izogibanje članstvu za vsako ceno oz. načelo racionalne prisotnosti. Z delovanjem v relativno širokem mednarodnem okolju si Slovenija lahko pridobi ključne izkušnje delovanja suverene države, kar ima lahko nadvse pozitivne učinke na razmere v državi sami.

Pri svojem vključevanju v organizacije in integracije naj bi se Slovenija držala dveh temeljnih načel: prvič, izpolnjevanje ključnih meril članstva in s tem vzpostavljanje enakovrednega položaja ob boku drugih držav članic in drugič, iskanje primerjalnih prednosti oz. področij, s katerimi lahko Slovenija svoje članstvo še nadgradi oz. se z njim izpostavi.

Specifičen geostrateški položaj ter dobro poznavanje razmer in zgodovine jugovzhodne Evrope lahko Sloveniji omogočita boljšo prepoznavnost, predvsem pa verodostojnost v okviru Nata in EU. Kot nova članica obeh institucij lahko izkoristi to primerjalno prednost in dejavno prispeva k boljšemu razumevanju položaja ter iskanju ustreznih rešitev za stabilizacijo razmer v regiji. Vsekakor

pa se ne smemo omejiti zgolj na to področje, temveč moramo razmišljati tudi o sodelovanju pri stabilizaciji območij, ki bodo po širitvi EU ostala na njenih zunanjih mejah, ter o naši vlogi pri zagotavljanju stabilnosti, varnosti in miru na drugih ključnih svetovnih kriznih območjih.

Slovenija bo leta 2005 predsedovala OVSE, leto prej pa bo že sodelovala v okviru »trojke«. Zavedati se moramo, da je to eden najzahtevnejših in največjih zunanjepolitičnih projektov Slovenije ter ga tako tudi voditi. V letu 2005 bo zato treba pritegniti velik del naših sil v zunanji politiki in temu tudi prilagoditi zunanjepolitično dejavnost.

Slovenija bi se morala pri svoji zunanjepolitični dejavnosti bolj povezati s Slovenci, ki živijo v tujini in delajo v mednarodnih organizacijah, na univerzah ter drugih institucijah, saj lahko s svojim delom in ugledom še povečajo veljavo naše države v svetu. Obenem mora Slovenija dvigniti in okrepiti raven zaščite svojih dveh avtohtonih manjšin, saj se je treba zavedati, da si je prav s tovrstno zaščito pridobila sloves države, ki ima visoke standarde na področju človekovih pravic. Ob tem je treba temeljito premisliti, kako bomo reševali problematiko novih, vse številčnejših etničnih manjšin, ki se oblikujejo v novejšem obdobju.

6. Kakšne so strategija in prednostne naloge uveljavljanja interesov RS na področju mednarodne varnosti, trgovine z orožjem, širjenja orožja za množično uničevanje, ogrožanja kritične infrastrukture države in mednarodne skupnosti, terorizma, organiziranega kriminala, nezakonitih migracij ter JVE, Sredozemlja, Srednje Evrope, Bližnjega vzhoda, Rusije, ZDA, Kitajske?

Strategija in prednostne naloge Slovenije na področjih, kot je preprečevanje organiziranega kriminala, trgovine z orožjem, širjenja orožja za množično uničevanje, ogrožanja kritične infrastrukture države, nezakonitih migracij itd., naj temeljijo predvsem na preventivni dejavnosti in povezovanju Slovenije na dvostranski in multilateralni ravni. Ker gre za obsežne in kompleksne vire ogrožanja, je Slovenija zaradi posebnega geostrateškega položaja še toliko bolj ogrožena in mora preprečiti že samo aktivacijo tovrstnih virov ogrožanja. Zaradi njihovega nenehnega spreminjanja moramo biti inovativni pri iskanju novih mehanizmov za njihovo obvladovanje.

7. Kaj ogroža varnost Slovenije?

Ne glede na politične spremembe v zadnjem desetletju je mogoče zaznati krepitev številnih nevojaških (asimetričnih) groženj v slovenskem varnostnem okolju. Zanje je značilno, da so medsebojno povezane in težje predvidljive.

Najbolj prepoznavne oblike, ki lahko ogrožajo nacionalno varnost, so organiziran kriminal, nezakonite migracije, mednarodna trgovina z drogami, terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje idr. Vse te oblike groženj imajo nadnacionalno naravo, zato bo pri odzivanju nanje imelo velik pomen sodelovanje na mednarodni ravni v okviru sistemov kolektivne varnosti in kolektivne obrambe.

Kljub povezovanju evropskih držav v mednarodne gospodarske in obrambno-varnostne povezave bodo nestabilnosti in napetosti na obrobju Evrope pomenile še naprej nove izzive in možni vir ogrožanja varnosti članic EU in Nata.

8. Kakšna so načela in interesi slovenske varnostne politike?

Najpomembnejši cilj nacionalnovarnostne politike je zagotavljanje varnosti Republike Slovenije in sodelovanje pri krepitvi miru, varnosti in stabilnosti na regionalni in globalni ravni. Za doseg omenjenega cilja Slovenija politično dejavno sodeluje v regionalnih in globalnih varnostnih institucijah, kot so ZN, Nato, EU in OVSE.

Nacionalnovarnostna politika je uravnotežena celota dejavnosti in programov, ki jo sestavljajo zlasti zunanja, obrambna, ekonomska, ekološka, socialna in kulturna politika. Dejstvo je, da danes varnosti ne moremo zagotoviti samo z vojaško silo, preventivna varnostna politika je namreč prvenstveno odvisna od političnih in diplomatskih prizadevanj ter delovanja na vseh področjih družbenega življenja.

Spremenjeno varnostno okolje in nepredvidljivost groženj zahtevata od nacionalnovarnostne politike vzpostavitev učinkovitih instrumentov za prepoznavanje in preprečevanje virov ogrožanja. Zaradi njihove nadnacionalne narave je treba na mednarodni ravni zagotoviti učinkovito sodelovanje čim večjega števila nacionalnih, večnacionalnih in nadnacionalnih varnostno-obrambnih struktur.

Glede na omenjena dejstva je strateški cilj slovenske varnostne in obrambne politike:

- članstvo v Natu in EU, ki pomeni temelj zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije,
- sodelovanje v skupni evropski varnostni in obrambni politiki,
- sodelovanje v OVSE in še posebej v ZN, ki poleg zagotavljanja nacionalne varnosti pomembno posega še na področje varovanja človekovih pravic, spoštovanja mednarodnega prava, zagotavljanja mednarodnega ekonomskega in socialnega razvoja, varovanja naravnih virov in zmanjševanja razslojevanja v družbi.

Strateško varnostno interesno območje Republike Slovenije je jugovzhodna Evropa, območja, ki bodo po širitvi EU ostala na njenih zunanjih mejah. Varnost in stabilnost tega območja sta ključnega pomena za zagotavljanje političnih, vojaških in gospodarskih odnosov z državami na tem območju, za ohranjanje komunikacijskih in oskrbovalnih povezav ter preprečevanje ogrožanja temeljnih nacionalnih interesov Republike Slovenije. Poleg tega mora Republika Slovenija po svojih zmožnostih prispevati tudi k zagotavljanju miru, varnosti in stabilnosti v ožjem Sredozemlju in na drugih ključnih svetovnih kriznih območjih.

9. Katere so glavne značilnosti slovenske obrambne politike?

Evropsko in širše varnostno okolje se zaradi številnih medsebojno prepletenih in soodvisnih procesov globalizacije nenehno spreminja. Republika Slovenija je soočena s stalno spreminjajočimi se novimi varnostnimi tveganji in grožnjami, ki pomenijo glavni izziv nacionalne varnosti, medtem ko ostaja verjetnost klasičnega vojaškega ogrožanja razmeroma majhna. Zato potrebujemo visoko odziven obrambni sistem RS, ki se bo lahko pravočasno in ustrezno prilagajal spremembam v strateškem okolju. To predpostavlja vzpostavitev sistema, ki funkcionalno povezuje vojaške sile s silami vodstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Opremljanje teh sil pa temelji na načelih povezljivosti in večnamenskosti.

Obrambna politika Republike Slovenije je v okviru krepitev nacionalne varnosti države in zmanjšanja izpostavljenosti novim varnostnim tveganjem in grožnjam usmerjena v dejavno in konstruktivno vlogo predvsem v ZN, Natu, EU in OVSE. Glede na naše ocene bodo te mednarodne organizacije tudi v prihodnje igrale ključno vlogo pri stabilizaciji evroatlantskega varnostnega okolja.

Upati je, da bo Varnostnemu svetu ZN tudi v 21. stoletju skladno z Ustanovno listino ZN uspelo ohraniti glavno vlogo in odgovornost pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti. Mirovne operacije pod okriljem ZN dobivajo novo podobo, saj se ZN vse bolj vključujejo tudi v operacije za preprečevanje konfliktov, ki obsegajo politične in vojaške aktivnosti enot ZN z namenom preprečevanja in obvladovanja kriz. V okviru takšnih operacij skušajo stabilizirati konfliktno regijo in ustvariti razmere za normalno življenje in sožitje nehomogenega prebivalstva. Tvorno sodelovanje v telesih ZN in njihovih mirovni operacijah krepi vlogo in položaj Republike Slovenije v mednarodni skupnosti.

Na začetku 21. stoletja Nato še naprej ostaja glavno jamstvo za stabilnost in varnost v Evropi ter širše. Sprejemanje odgovornosti in obveznosti iz članstva bo še dodatno vplivalo na preoblikovanje in pripravo slovenskega obrambnega sistema in še posebej Slovenske vojske za izvajanje kolektivne obrambe in sodelovanje z zavezniki.

Tudi EU pomeni jedro stabilnosti v Evropi, ki mora zaradi politične verodostojnosti in učinkovitosti ohraniti možnost delovanja praktično na vseh področjih. SEVOP tako pomeni odločilen korak k večji integraciji in učinkovitosti delovanja na obrambnem področju. Cilj EU je oblikovati sile EU za hitro posredovanje. Republika Slovenija, ki je v sklepni fazi priprav na članstvo v EU, dejavno sodeluje pri razvoju SEVOP.

Republika Slovenija bo tudi v prihodnosti vzdrževala sposobnosti za obrambo svoje suverenosti in prebivalstva pred klasičnimi in novimi varnostnimi tveganji in grožnjami. Kljub trenutnemu velikemu zmanjšanju verjetnosti klasičnega vojaškega ogrožanja ni mogoče dolgoročno zanikati možnosti morebitne večje politično-vojaške konfrontacije v neposredni bližini ali celo na ozemlju Republike Slovenije. Zato bo Republika Slovenija tudi v prihodnje vzdrževala kredibilne vojaške strateške rezerve, ki bodo, če bo potrebno, omogočale vzpostavitev ustreznih zmogljivosti za učinkovito zaščito in obrambo ne glede na to, da trenutno prehajamo na veliko manjše oborožene sile v različnih stopnjah pripravljenosti. Pri tem smo izhajali iz nacionalnovarnostne politike in nacionalnih demografskih in finančnih zmogljivosti. Pri takšnem zmanjševanju ključni parametri, kot sta predviden reakcijski čas in čas za povečanje vojaških zmogljivosti ob morebitni potrebi, temeljijo na realnih predvidevanjih sposobnosti obrambnega in varnostnega sistema za pravočasno vnaprejšnje opozarjanje ter političnega sistema za odločanje. Obrambne sile in civilna obramba morajo zagotavljati kredibilno zaščito ter obrambne zmogljivosti z visoko

stopnjo pripravljenosti in ustrezno rezervo, ki omogočajo tudi sodelovanje v mednarodnih operacijah in kolektivni obrambi. Tako bodo zagotavljale stabilnost in varnost v miru, možnost uporabe ob morebitnih grožnjah ter obrambo skupaj z zavezniki.

Prof. dr. Bojko Bučar
Asistentka dr. Petra Roter
mag. Milan Brglez

Fakulteta za družbene vede, Katedra za mednarodne odnose

O dejavni in prepoznavni Sloveniji v svetu

Kakšen je pričakovan ali možen razvoj mednarodnopolitičnih in varnostnih razmerij?

Izhajamo lahko samo iz ekstrapolacije obstoječih razvojnih teženj v mednarodni skupnosti, ki pa jih nepredvidljivi dejavniki lahko tudi spremenijo (do zdaj smo npr. občasno poznali vdore t. i. ideološkega dejavnika v mednarodne odnose).

Kar se dejavnikov tiče, se bo svetovni trend globalizacije nadaljeval. Vprašanje je le, s kakšno hitrostjo in kako radikalno. Načeloma se mu nobena država ne bo mogla izogniti. Bolj ko je država razvita, prej in bolj bo izpostavljena procesom globalizacije. V najtežjem položaju bodo tiste države, ki so prerevne, da bi jih kdo izkoriščal. Zanje ne bo zanimanja. V najnevarnejšem položaju bodo tiste države, ki se jih bo dotaknil globalizacijski proces, pa se mu ne bodo dovolj prilagajale in z zadostnim tempom. Te države bodo izpostavljene najrazličnejšim pritiskom. V relativno ugodnem položaju bodo države, ki jim bo uspelo slediti trendom v najrazvitejših državah. Najrazvitejše države s svojimi subnacionalnimi akterji (multinacionalke, nevladne organizacije, paradržavne organizacije itn.) bodo gibalo in motor globalizacije.

Globalizacijski proces ima številne razsežnosti (kulturno, politično, ekonomsko itn.). Znotraj tega je najpomembnejše gibalo gospodarstvo, ki je vzrok globalizacije. V gospodarstvu je že nekaj desetletij najpomembnejša produkcijska sila znanost, ki ustvarja največje dobičke. Toda znanost je postala pomembna tudi na drugih področjih: v upravi in celotnem družbenem življenju. Znanje je prvi pogoj učinkovitosti in temelj človeškega vira kot dejavnika razvoja. Na razvoj znanosti vplivajo številni dejavniki (npr. sredstva, organiziranost ipd.), vendar je ključni dejavnik človek oz. posameznik. Prav v zvezi s posameznikom pa ne moremo zanemariti normativnega okolja, predvsem vprašanja svobode znanstvenega ustvarjanja znotraj področja individualnih človekovih pravic. Pričakovati je, da se bo tudi v tej luči nadaljeval razvoj človekovih pravic.

Razvoj informacijsko-komunikacijske družbe se bo kvalitativno in kvantitativno intenziviral, kažejo pa se že razvojne težnje v genetiki in biotehnologiji. Do zdaj je bila ena od značilnosti znanstvenega razvoja, da na svetovni ravni razvoja znanosti ni mogoče ustaviti. Ustavi se lahko le delno (krajevno, večinoma državno omejeno) in začasno. Vendar so družbe, ki so večinoma v imenu ideologije omejevale znanost ali pa je niso razvijale, postale neuspešne. Temeljno vprašanje znanosti bo še naprej upravljanje (uporaba/omejena uporaba/neuporaba) znanstvenih izsledkov, ki poleg blaginje in dobrobiti prinašajo tudi nekatere nevarnosti.

Za države, ki niso v vrhu znanstvenega ustvarjanja, je pomembno, da vsaj sledijo sodobnim težnjam, da imajo znanost razvito do tiste mere, da lahko spremlja in prenaša v prakso spoznanja drugih in morebiti najde kakšne niše samostojnega znanstvenega ustvarjanja.

Vloga ZDA v mednarodnem sistemu bo še vedno vodstvena ali hegemonška v strateško-varnostnem, političnoekonomskem, družbenem in kulturnem smislu. Takšno vlogo lahko kot legitimno sprejmejo vladajoče elite drugih držav, če vladajoče elite ZDA ne bodo poskušale agresivno izkoriščati svojega hegemonškega položaja (npr. z delovanjem zunaj obstoječega mednarodnopravnega reda ali proti njemu). V tem primeru lahko ZDA računajo, da bodo soglasje k svojemu mednarodnopolitičnemu delovanju morale izsiliti in da se bodo srečevale z odporom, ki bo negativno vplivala na uresničevanje njihovih ciljev. Obenem bo izsiljen ali prostovoljen pristanek vladajočih elit drugih držav odvisen tudi od politične dinamike znotraj njih. V vsakem primeru se bo postavilo vprašanje legitimitete hegemonškega položaja ZDA v mednarodnem sistemu. Ta ne bo odvisna le od mednarodne ureditve in stabilnosti, ampak tudi od mednarodne pravičnosti.

Teroristični napad 11. 9. 2001 je nedvomno bil prelomnica v mednarodnih odnosih v tem smislu, da so ZDA nedvoumno poudarile, da bodo zadeve v svetu reševale enostransko, kadar in če to ne bo mogoče mnogostransko (multilateralno). Odziv ZDA je logičen in razumljiv zaradi notranjepolitičnih (materialnih in nematerialnih) možnosti, vendar tudi zaradi okoljskih priložnosti (razpad bipolarnega sistema). Kljub temu v mednarodni skupnosti še ne bo nastala nekakšna unipolarna ureditev, prej nekakšna kvaziunipolarna. ZDA namreč niso zadosti močne (vojaško, ekonomsko, finančno in notranjepolitično), da bi v celoti obvladovale in uravnavale svet. Še vedno bodo morale iskati zaveznike, ki bodo posel opravljali z njimi in/ali namesto njih. To pomeni, da bodo iskale »prijateljske koalicije« pri posameznih projektih predvsem takrat, ko

ne bodo mogle uresničiti svojih interesov v mnogostranskih okvirih. Oblikovanje »prijateljskih koalicij« ne bo nadomestilo za dejavno multilateralno reševanje mednarodnih problemov, ker dolgoročno ne deluje integrativno (namenjeno je lahko tudi legitimiziranju nesistemskega delovanja hegemonov). V takem okolju bodo večjo vlogo v mednarodnih odnosih objektivno dobile regionalne sile (Kitajska, Indija, Rusija, EU ipd.). Kakšno dejansko vlogo pa bodo odigrale, je predvsem odvisno od njihovih subjektivnih interesov.

Tovrstna ureditev je za majhne države manj ugodna od čistega multilateralizma, vendar zanje ne pomeni radikalno novega položaja, saj čistega multilateralizma v zgodovini tako nismo poznali. Majhne države bodo morale predvsem vztrajati pri multilateralizmu, kolikor se to da, se priključevati »prijateljskim koalicijam«, kadar to ni neposredno v nasprotju z njihovimi interesi, in se izogibati tesnejšim dvostranskim povezavam z velikimi državami, kolikor se le da.

Temeljni izziv za človeštvo v prihodnosti bodo odnosi med svetovnim Severom in Jugom. Razlike med revnimi (z redkimi izjemami) in bogatimi državami se ves čas poglobljajo. To je sicer tudi civilizacijsko vprašanje, predvsem pa je varnostno. Pridelava in trgovina z drogo, belim blagom, nezakonite ekonomske migracije in ne nazadnje terorizem so v tesni vzročno-posledični zvezi z lakoto, revščino, ponižanjem, razžaljenostjo, besom in nasiljem. Notranjim in mednarodnim konfliktom še ni videti konca. Predvsem terorizem lahko radikalizira skrajneže na eni in drugi strani, kar bi lahko negativno vplivalo na razvoj človekovih pravic, po drugi strani pa bi lahko ponovno prišlo do vdora ideološkega dejavnika v mednarodne odnose predvsem zaradi odnosa med krščanstvom in islamom. Tako črnega scenarija ni pričakovati, pač pa je predpostavka pozitiven razvoj človekovih pravic, strpnosti in gospodarskega razvoja. Konflikt na Bližnjem vzhodu je le izraz takega dogajanja. Tako pri boju proti terorizmu kot pri boju proti drugemu kriminalu bo pomembno, kako se bodo spoštovale človekove pravice. Mednarodne norme spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin bi morale biti vključene v dokumente in prakso preprečevanja mednarodnega terorizma in drugih oblik kriminala. Predvsem praksa bi morala potekati skladno tako z mednarodnimi normami vsaj temeljnih človekovih pravic kot tudi z mednarodnim humanitarnim pravom. Derogacije glede nekaterih temeljnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin (npr. prepoved mučenja) ne bi smele biti dopustne niti v okviru mednarodnega boja proti terorizmu. Vendar se je treba zavedati, da so mnogi prepričani, da za učinkovit(ejši) boj proti terorizmu ni nujno, da poteka skladno s spoštovanjem človekovih pravic. To kratkoročno morda res prinaša učinke, dolgoročno pa se bo izkazalo kot kontraproduktivno. Kako poguben je ekonomski nerazvoj, lahko

opazujemo na različnih kriznih žariščih, ne nazadnje v jugovzhodni Evropi. Nekaj časa lahko mir vzdržujejo vojaške sile, toda nerazvoj bo začel ogrožati tudi sosednje države. Tako je npr. še posebej nevaren položaj v Makedoniji, ki ji grozi, da se bodo tuje vojaške sile umaknile, in kjer bi krizne razmere v prihodnosti lahko vpletle v konflikt sosednje države in pokrajine.

Za reševanje neskladja v razvitosti med svetovnim Severom in Jugom zgolj humanitarna pomoč v obliki hrane in morda zdravil ne bo zadostovala. Celo spremembe v svetovni trgovini, ki bi iz držav v razvoju naredile poljedelski bazen, je le začasna rešitev. Žal se še tej rešitvi države Severa upirajo zaradi notranjepolitičnih in varnostno-strateških razlogov.

Eno temeljnih vprašanj v mednarodni skupnosti je varnost. V preteklosti je pri tem prevladoval državocentrizem, danes pa se poskuša z razvojem koncepta »človekova varnost« (*human security*). Sicer je temelj še vedno varnost posameznika in nedotakljivost življenja, vendar se poskuša poseči tudi v domnevne vzroke nevarnosti za posameznika in se posveča pozornost delu, zdravstvu, izobraževanju itn. Ob krepitvi multilateralizma se bo težnja nedvomno nadaljevala, ob slabljenju multilateralizma pa se bodo države lahko začele ponovno zapirati in bo razvoj šel nazaj v državocentristično varnost. Vprašanje varnosti je povezano tudi z vprašanjem energije. Trenutno najpomembnejšo in najcenejšo energijo človeštvo pridobiva iz nafte. Ocene se rahlo razlikujejo, toda zdi se, da je zalog te energije za še dobrih 120 let. Tudi če se bodo še odkrila nova nahajališča in se bo zmanjšala poraba energije na enoto proizvoda, je velika verjetnost, da se bo v prihodnje poraba energije povečala v absolutnih številkah zaradi razvoja razvitih in razvoja manj razvitih ter neprestanega povečevanja človeške vrste. Do predvidenega konca obstoječih poznanih zalog nafte so samo še štiri generacije človeštva, toda kriza se bo začela prej. Izhajajoč iz današnjih civilizacijskih teženj, ni pričakovati oboroženih spopadov za dostop do te energije, svoje bodo opravile že ekonomske zakonitosti. Bogatejše države bodo imele dlje dostop do tega vira energije, prav tako pa tiste, na katerih ozemlju so te zaloge. Možno je, da bo znanost prinesla nove rešitve, ni pa nujno. Vprašanje je, koliko bodo nove rešitve na področju energije tudi uporabne za obstoječo tehnologijo. Za zdaj ne kaže dosti, da bodo alternativni viri energije nadomestili pričakovan izpad tradicionalnih virov, morebitni novi viri pa bodo vsaj v začetku negospodarni. Tako npr. ZDA, ki imajo še precej neizkoriščenih virov pridobivanja nafte, tudi že revitalizirajo svoje programe miroljubnega izkoriščanja jedrske energije. Temu bodo lahko sledile druge države, vendar se zdi, da bo najvarnejša mirnodobna jedrska tehnologija uporabna tudi v vojaške namene. Klub držav z jedrskim orožjem se bo zagotovo povečal, kar pa bo sprožilo nove nevarnosti.

Vprašanje varnosti zajema tudi problematiko varovanja okolja. V doktrini pogosto govorimo o medsebojni odvisnosti v svetu, katere en element je ogrožanje okolja, primerne za življenje. To se ne zdi sporno vsaj pri elementih, ki povezujejo države in kjer države same ne morejo rešiti problema (ozonska luknja, čist zrak, skupne vode itn.). Zavest o nujnosti varovanja okolja se bo povečevala, temu pa bodo nesorazmerno sledili ukrepi za sanacijo obstoječega stanja in proti nadaljnjemu poslabšanju razmer. Razlogi za to so številni. Po eni strani znanost še nima vseh odgovorov na vsa vprašanja, po drugi strani pa so lahko rešitve drage (in morda celo neučinkovite). Varovanje okolja za zdaj še ne more spodkopati imperativa ekonomske učinkovitosti, konkurenčnosti in produktivnosti. Ne glede na to bo okoljski menedžment ena od hitro razvijajočih se panog v prihodnje. Zdi se, da države in njihovi prebivalci (človeška civilizacija) še niso ogroženi v tisti meri, ki bi zahtevala takojšnje in celovito ukrepanje. Tudi tu je pričakovati, da bodo razvite države še naprej kazale svoj Janusov obraz. V nerazvite države bodo še naprej prenašale umazano industrijo in obenem od držav v razvoju zahtevale vlaganja v varovanje okolja. Prepričevale bodo države v razvoju, naj omejijo izsekovanje gozdov (ne pa tudi izkoriščanja donosnih rudnih bogastev), same pa ne bodo storile nič za pogozdovanje. Vendar se bodo vse države ne glede na bogastvo obnašale podobno. Pod krinko varstva morja bodo npr. širile svojo jurisdikcijo predvsem zaradi ekskluzivnega izkoriščanja morskoga bogastva. Razprava bo šla v smer, kdo lahko izkorišča morsko dno in pod kakšnimi pogoji. Zdi pa se, da se države vendarle zavedajo, da so okoljska vprašanja tista, ki jih same ne morejo reševati. Z razvrednotenjem okolja države in njihovi državljani niso ogroženi le neposredno, kažejo se tudi številni posredni učinki (npr. migracija prebivalstva). Na tem področju bo torej moral delovati multilateralizem. Kako uspešen pa bo, bo odvisno predvsem od razmer v realnosti (večja/manjša stopnja ogroženosti) in rastoče okoljske zavesti v posameznih državah, za kar so vlade občutljive.

Dr. Marjan Svetličič

Fakulteta za družbene vede, CMO

Prihodnje zunanjepolitične usmeritve Slovenije

Izhodišča

Pomen zunanje politike (ZP) kot instrumenta uresničevanja gospodarskih interesov se bo v prihodnjih 10 letih pomembno povečal vsaj iz treh razlogov:

- **članstva v EU,**
- **ker se pričakujejo počasne stopnje gospodarske rasti svetovnega gospodarstva, zlasti razvitih držav, in**
- **ker bo globalizacija okrepila konkurenčni boj med vsemi državami v neusmiljeni tekmi stroškov k dnu ne le pri enostavnih delih, pač pa tudi pri storitvah in zahtevnejših delih.**

V takšnem kontekstu se bo povečala vloga vladnih politik, ki podpirajo svoja podjetja pri prodiranju na svetovne trge.

Ker Alesina ugotavlja, da stroški suverenosti naraščajo z razvojem (blaginje ne moreš povečevati v avtarkiji) in da obstaja pozitivna korelacija med stopnjo liberalnosti svetovnotrgovinskega sistema in številom držav na svetu, je hkrati z liberalizacijo, ki neusmiljeno prodira, pričakovati naraščanje števila držav. S tem raste pomen mednarodnih odnosov, zunanje politike in svetovnega sistema.

S članstvom v EU in preobrazbo nacionalnega gospodarstva v regijo(e) nove nacionalne ekonomije EU se zunanja politika (ZP) v temelju spreminja, saj:

- dejansko postaja notranja »konfederalna« politika sooblikovanja politike EU kot našem notranjem okolju, v delovanje v »naših« institucijah z »našimi« uradniki, pa tudi do nečlanic (ZP EU)
- in ostaja klasična ZP v svoji globalni razsežnosti do nečlanic EU.

Potrebna je torej nova zunanjepolitična paradigma, saj so instrumenti, institucije in načini uveljavljanja ciljev različni, za kar so potrebni tudi drugačno znanje in kadri.

Svet se v temeljih in stalno preobraža, zato postaja odločilna ne le sposobnost spoznavanja novosti, pač pa ali še bolj tudi hitrost odzivanja nanje. Pravočasno odzivanje je pogosto pomembnejše od idealnih, toda prepoznih rešitev. Odzivni čas na zunanje spremembe mora biti vse krajši. To zahteva boljše infrastrukturo in bolj usposobljene kadre z znanjem več svetovnih jezikov.

Majhnost ni le »prekletstvo« (večja ranljivost, šibek vpliv, visoka odvisnost), pač pa prednost, če jo znaš izkoristiti, če obvladaš »jezdenje na valovih« drugih (free riding), če se specializiraš, če si gibčen, se hitro odzivaš in če z višjo družbeno kohezijo zagotavljaš učinkovitejše sprejemanje in uveljavljanje politik. V spreminjajočih se determinantah konkurenčnih prednosti v svetu danes (neoprijemljivo znanje je glavna prednost) je to lažje kot v preteklosti. Predpostavka pa je znanje in sposobnosti, saj imajo majhne države (MD) manj »pravice« do napak, ker so napake zanje usodne.

Kot majhno gospodarstvo se ne smemo zadovoljiti samo s krepitvijo integracije v EU kot prvi stopnici na poti h globalizaciji, pač pa tudi v svetovno gospodarstvo nasploh, da bi tako:

- a) rahljali ranljivost in blažili negativne zunanje vplive, pa tudi
- b) izkoristili priložnosti hitreje rastočega azijskega pola gospodarskega vzpona v prihajajočem desetletju, ne nazadnje tudi v tranzicijskih državah, ki ostajajo zunaj EU (Rusija ...).

Tako lahko blažimo še vedno nesinhrono konjunkturne cikle razvoja svetovnega gospodarstva (čeprav se ti vse bolj zblizujejo).

Intenzivnejše globalno sodelovanje je nujno, saj je globalizacija (če ne bo svetovne vojne ali velike krize) nepovratna, čeprav v prihodnje malo manj intenzivna težnja (odvisno od stopnje njenega preobražanja tudi v korist tistih, ki zdaj od nje nimajo koristi). Možnosti za zemljepisno diverzifikacijo MEO kot instrumenta zmanjševanja ranljivost se zato krhajo, toda še vedno je zaradi kapilarnosti našega izvoza za Slovenijo to lahko uspešen instrument.

Krepitev neevropskega sodelovanja lahko okrepi vlogo Slovenije kot odskočne deske za sodelovanje azijskih držav z EU (vloga pristanišča Koper itd.). To je pomembno tudi zato, ker smo priče drugemu valu selitve industrij z razvitih na cenejše lokacije. Ta obsega storitve in niz zahtevnejših, že standardiziranih dejavnosti, kar lahko ogrozi konkurenčnost slovenskih podjetij (preobrazba preseljevanja »modrih« v preseljevanje »belih ovratnikov«).

Kje smo? Kaj so osnovni (svetovni) problemi?

Smo sodobniki temeljnega preobražanja sveta v ekonomskem in političnem smislu. Dogajajo se globoke in hitre, nestanovitne in nepredvidljive spremembe. Globalizacija z deregulacijo in liberalizacijo se je skoraj vsesplošno razmahnila. Spreminjajo se viri konkurenčnih prednosti in s tem premeščajo poli rasti. Na prizorišče stopajo nove velesile (Kitajska) in se »vračajo«² stare (Rusija). S tem se zaostrojuje konkurenčni boj na vse zahtevnejših izdelkih. Razpadajoči brettonwoodski sistem se (pre)počasi polni z novo vsebino, da bi lahko zavrl neenakomeren razvoj in naraščajoči prepad med razvitim Severom in nerazvitim Jugom. Multilateralnim rešitvam (OZN, WTO ...) se vse pogosteje arogantno upirajo zlasti ZDA, pa tudi nekatere druge velike (tudi evropske) države, čeprav so dolgoročne rešitve le v multilateralnem sodelovanju vseh držav, saj si vsi soodvisno delimo isto zemeljsko kroglo.

Čeprav se zdi, da so nihanja danes večja, to dejansko ni tako. Recesije so, merjeno po le-teh v ZDA, krajše (po 2. svetovni vojni so povprečno trajale 11 mesecev, med 1854 in 1945 pa 21 mesecev) in so se pojavljale vsakih 6 let. Res pa je, da so tiste, ki jih spremlja deflacija, dolgotrajnejše (Japonska danes). Nihanja so postala plitvejša (standardna deviacija četrletnih sprememb stopenj rasti BDP je bila po vojni le polovica te v primerjavi s tistimi pred letom 1918). Tudi 16 drugih razvitih držav je izkusilo plitvejša nihanja v recesiji (razlika med vrhom in dnem je bila 4,3% v obdobju 1981–1913 v primerjavi z 2,3% po l. 1950 (Economist, 28. september 2002, str. 12).

Med tremi predvidenimi (1999) scenariji OECD za svetovno gospodarstvo v obdobju 2000–2025:

- A) voditelj rasti
- B) preobrazbeni in
- C) razvojni grozdi

se zdi v naslednjih 10 letih še vedno najrealnejši prvi. Rast svetovnega gospodarstva je še vedno najbolj odvisna od gibanj v ZDA (3/5 rasti po l. 1955 naj bi bilo rezultat rasti gospodarstva ZDA). Ta predvideva tudi najvišjo stopnjo rasti držav OECD (3%), medtem ko bi bila ta po premestitvenem scenariju le 1% in scenariju razvojnih grozdov 2,5%. Obratno pa je pri nečlanicah OECD; najvišja stopnja rasti je po preobrazbenem scenariju, in sicer 6%, razvojnih polih 5% in voditelju rasti 4,5%.

Naraščajoč gospodarski pomen nafte ob kopnenju njenih zalog krepi geopolitični pomen tistih (največ neevropskih držav) držav, ki razpolagajo z njo.

To spremljajo politični pretresi, (predvidene) notranjepolitične spremembe, naraščajoča nestabilnost in nepredvidljivost. Celo vojne je moč razlagati s pomočjo tega argumenta. Nadzorovati izvore nafte pomeni imeti tudi ključ do rasti, ne nazadnje do modelov razvoja. Če nimaš nafte, moraš opustiti naftno energetska razsipništvo, svoj model potrošniške družbe. To pa je, zdi se, za nekatere pretrd oreh, saj v ospredje potiska ne le nujno demokratizacijo, pač pa tudi vrednote, modele razvoja.

Priče smo oblikovanju novih dinamičnih nadsocijalnih polov rasti svetovnega gospodarstva (regije iz posameznih držav, na primer: Silikonska dolina, Singapur, Shenzhen, Bangalore, Taipei ...). Tako se premešča težišče proizvodnje blaga in storitev iz starih v nove centre na novih temeljih.

Čeprav dilema, kaj je prej, kokoš ali jajce, še ni rešena, je vseeno mogoče ugotoviti, da 11. september ni vzrok spreminjanja sveta, pač pa posledica svetovnih razmer, poglobljanja razlik med razvitimi in nerazvitimi, umiranja zaradi lakote, bolezni, revščine, vojn. Mnogi se »brez upa na zmago« borijo za temeljne pravice, za osnovno človeško dostojanstvo. Terorizem se hrani tudi v vseh teh tegobah, ko obupanci na zemlji ne vidijo več dostojne prihodnosti in iščejo rešitve v takšnih ali drugačnih nebesih. Tisti, ki izgubljajo ekonomsko tekmo, pravi Thurow, se zatekajo v fundamentalizem, da bi namesto sedanje revne in pogosto obupne ekonomske »gotovosti« našli prihodnjo blaginjo na nebu. Kakor koli je že terorizem strašen in boj proti njemu težek, pa se zdi še vseeno lažji kot boj z vzroki, ki so privedli do njega. Odpraviti pa ga je mogoče le, če se bomo uspešno spopadli z njegovimi koreninami, te pa so zlasti revščina, kratenje človekovih pravic, prepad med razvitimi in nerazvitimi, pa tudi ideološke, verske, kulturne in še kakšne zablode. Sicer bodo vsi uspehi v boju proti njemu le začasni, površinski in kratkotrajni. Enajsti september je v bistvu le poglobil in pospešil že dosedanje težnje.

V svetovnem gospodarstvu sta možna dva ravnotežna položaja: ravnotežje med velikimi državami in visokim protekcionizmom, ki lahko izzove globalizacijski protiudarec, ter ravnotežje med naraščajočim številom MD in vse bolj svobodnimi mednarodnimi ekonomskimi odnosi (MEO).

Po propadu brettonwoodskega sistema MEO živimo v mednarodnem nesistemu. WTO (še) ni ITO kot po vojni predvidena vseobsežna mednarodna organizacija za reševanje vseh gospodarskih vprašanj. Ni multilateralnih pravil za najdinamičnejšo obliko MEO, tuje neposredne naložbe (TNI), ki so tudi najdejavnejši instrument krepitev produktivnosti, ker je pobuda za vzpostavitev

Multilateral Agreement on Investment (MAI) propadla. Praznina po propadu brettonwoodskega sistema že predolgo traja in jo je treba čim prej zapolniti z novim mednarodnim ekonomskim sistemom. To bi se moralo zgoditi, preden bi obup prevladal nad razumom.

Lahko bi govorili o »globinstitucionalizaciji« svetovnega sistema (sočasnost procesov globalizacije od spodaj in prevladujoče reaktivne institucionalizacije od zgoraj). Države le (ex post od zgoraj) sankcionirajo, kar se dogovorijo korporacije (globalizacija od spodaj). Tako postajajo transnacionalna podjetja vse pomembnejši subjekti mednarodne politike.

Multilateralni sistem urejanja MO je prva najboljša rešitev. Čeprav se zdi, da so ZDA v zadnjih dveh letih arogantno posegale po unilateralnih rešitvah, pa je vseeno res, da so prvič poskušale poseči po multilateralni rešitvi, saj so si prizadevale dobiti soglasje Varnostnega sveta. Prej so pogosto ukrepale brez tega. Šele ko jim to ni uspelo, so šle v akcijo bolj ali manj unilateralno. Zato lahko kljub vsemu govorimo o dolgoročni krepitvi multilateralizma, kar potrjujejo tudi sedanji poskusi »multilateralne« obnove Iraka.

Stabilni MO so dolgoročno odvisni od uspešnega razreševanja položaja majhnih in šibkih držav ter razreševanja prepada med Severom in Jugom. Teoretično so majhne in revnejše države dejavnik stabilnosti integracijskih skupin, velike, če želijo uveljavljati svoje interese za vsako ceno, nestabilnosti ter majhne in bogate ravno tako, če se jim veliki prispevki v skupni proračun ne nadomestijo z večjimi pravicami (Milanović 2001).

Kam želimo? Posebni cilji zunanje politike v prihodnjih 10 letih

S članstvom v EU se relativni pomen posameznih ciljev ZP spreminja. Ob standardnih ciljih, kot je razvijanje dobrih sosedskih odnosov, tako prednostno postaja:

- prispevati in uveljavljati Slovenijo kot razvitejšo članico EU (to je cilj gospodarskega razvoja) in dejavno posrednico pri reševanju razmer v svetu, posebej v JVE, kar je verjetno naša največja konkurenčna zunanjepolitična prednost;
- prispevati k reševanju gospodarskih vprašanj, na katera v veliki meri vplivajo gibanja v svetovnem gospodarstvu, in omogočiti uresničevanje dolgoročne gospodarske vizije razvoja. Morda ključno vprašanje je, ali Slovenija lahko pobegne položaju biti obrobna država v »hub in spoke«

sistemu (v bistvu sistemu center – obrobje) in postane vsaj v nekih elementih središčna država;

- uveljavljati svoja stališča in svoje ljudi v mednarodnih organizacijah (MO), ki pospešeno pogojujejo uspešnost našega notranjega razvoja;
- zagotoviti hitro in učinkovito odzivanje na svetovna dogajanja;
- povečati vpliv v MO.

Predlogi

Vzroki nestabilnosti, sistemskih tveganj, konfliktov, vojn in sprememb v svetovnem sistemu so vse bolj gospodarskega izvora. Zato mora osrednje mesto v zunanji politiki dobiti poznavanje (ekonomskih in socialnih) vzrokov sodobnih problemov, sicer politika ne more biti uspešna, saj ne meri na prave vzroke problemov. Bolezni ni mogoče pozdraviti, ne da bi predpisovali zdravil za vzroke bolezni, in bi se zatekali le k blaženju njihovih bolezenskih znakov (vročine ...), z aspirinom na primer. To velja tudi za vzroke varnostne nestabilnosti in (sistemskih) groženj, ki imajo danes prevladujoče korenine v ekonomskih razlogih (od brezposelnosti do revščine in socialne negotovosti).

Pomen ekonomske diplomacije je treba povečati tudi z »rekrutiranjem« veleposlanikov v nekaterih gospodarsko pomembnih državah iz vrst gospodarstvenikov. Okrepiti je treba stalne povezave med diplomacijo in gospodarstvom v obliki (na primer) vzpostavljanja poslovnega zunanjepolitičnega sveta in stalnega preverjanja »težjih« zunanjepolitičnih odločitev z gospodarstveniki. Vzpostaviti je treba stalen tok pobud, ki jih gospodarstvo daje zunanji politiki (na primer delovna kosila/zajtrki ministra z vodilnimi menedžerji), ali kaj podobnega.

Ob omejenih virih se je treba v ZP nujno specializirati na področjih naših sedanjih konkurenčnih prednosti, da bi tako dosegli večji ugled in s tem lažje uveljavljali stališča tudi na nespecializiranih področjih. Specializacija je lahko prednost majhnih držav. Področja takšne specializacije so med drugim lahko: JVE, manjšine, reševanje sporov, delovanje mednarodnih organizacij, z okoljem povezana vprašanja.

V »boju« med protekcionisti in liberalisti zlasti na področju kmetijske politike, pri urejanju položaja držav v razvoju, preobrazbi svetovnega gospodarstva (ukinjanje zahajajočih dejavnosti v razvitih, tudi v EU) je treba zavračati doktrino protekcionizma razvitih, ki resno ogroža MEO in dolgoročno zavira tudi razvoj Slovenije.

Treba se je zavzemati za preobrazbo svetovnega gospodarstva, opuščanje tradicionalnih dejavnosti v razvitih ter omogočanje izdelkov in storitev vse višje stopnje predelave iz manj razvitih držav. To lahko spodbudi gospodarski razvoj Slovenije, dolgoročno tudi kot članice EU. Isto velja tudi za notranjo preobrazbo gospodarstev v EU. Kot član EU mora slovensko gospodarstvo najti nove vrste specializacije tako z odzivanjem na te globalne težnje kot tudi težnje znotraj EU.

Ker bo vesolje pospešeno postalo proizvodni dejavnik, saj se razmišlja o njegovi uporabi za transmisijo energije, nadzorovanje (terorizem ...) in napovedovanje (potresi, poplave..), kar lahko poveča neenakost v svetu zaradi omejenih virov manj razvitih in majhnih držav pri njegovem izkoriščanju, se je treba zavzemati za multilateralne rešitve in izkoriščanje vesolja kot javne dobrine.

Povečati je treba vlaganja v raziskave in izobraževanje, posvečeno mednarodnim odnosom (več mladih raziskovalcev, oblikovati stalne ciljne raziskovalne programe, interdisciplinarno izobraževanje diplomatov v okviru univerze, podpreti publicistiko s področja MO¹). Skratka, treba je okrepiti in razširiti obstoječe zmogljivosti, ne pa jih drobiti in tako nižati kakovost. Končni cilj bi bil za vsako pomembno področje mednarodnih odnosov imeti vsaj enega strokovnjaka. V razmerah, ko je svet tako nepredvidljiv, je nemogoče enkrat za vselej opredeliti prednostne zunanjepolitične naloge, pač pa jih je treba sproti oblikovati z za to visoko usposobljenimi kadri ob zagotovljeni infrastrukturni podlagi (literatura, stalne mednarodne povezave ...).

Pomen znanja o MO in diplomatskih veščin raste tudi zato, ker je vse več odločitev v EU v obliki direktiv in predpisov, kar dviga pomen diplomatskih in pogajalskih spretnosti pri njihovem oblikovanju. To je posledica tudi vse močnejše harmonizacije in (neobveznega) usklajevanja politik ne le med državami, pač pa tudi z nevladnimi subjekti, transnacionalnimi podjetji (TNP) itd. Ključno zato postaja poznavanje TNP, tujih neposrednih naložb (TNI) in nevladnih organizacij.

Ker so TNI najbolj dinamično področje MEO, je treba diplomate posebej izobraziti na tem področju in jih tako usposobiti za pridobivanje zelenih TNI (pozitivno spodbujanje), saj je sicer na tem področju domet nacionalne

¹ CMO FDV že več kot 15 let izdaja specializirano revijo za mednarodne odnose Journal of International Relations and Development. Priznanje za njeno kakovost je dejstvo, da jo bo pod našim uredništvom v kratkem začela izdajati ena najuglednejših mednarodnih založb.

regulative zelo omejen. Zaradi predvidene davčne harmonizacije v EU TNP že premeščajo svoje centrale iz EU (razen Irske) v Švico oz. države z nižjimi korporacijskimi in drugimi davčnimi stopnjami (stroški dela). Zato je treba ugotoviti, ali je na tem področju še možno zadržati ugodnejšo korporacijsko davčno stopnjo še po članstvu v EU in tako spodbujati lokacijo central TNP v Sloveniji. Ker na področju TNI in TNP še vedno vladajo mnoge zablode, bi se kazalo posebej ukvarjati s tem vprašanjem, da se ugotovi, kakšna je nacionalna izbira (trade off) med prispevkom TNI gospodarskemu razvoju in (političnimi, kulturnimi) stroški (prevelike) naslonitve na TNI in pričakovano invazijo tujih prevzemov po vstopu v EU.

Zavzemati se je treba za multilateralno regulativo TNI in TNP, ki bi ob splošno veljavnih načelih omogočila manj razvitim dovolj dolga prehodna obdobja, da bi se lahko vsaj približali razvoju razvitih. Omogočiti jim je treba to, kar so sedanje razvite države uživale, ko so se pospešeno razvijale. Sprejetje MAI s strani manj razvitih se lahko pogojuje z opuščanjem protekcionalizma razvitih, ki bi ga lahko enačili z oprijemanjem žitnih zakonov v Angliji ob začetku njene industrializacije.

Bistveno vprašanje nove »notranje« ZP kot članice EU² je, kako s pomočjo članstva udejanjiti svoje nacionalne interese. To ne bo le naloga ZP, pač pa vseh različnih subjektov (od podjetij do nevladnih organizacij in posameznikov). Prostor in instrumenti ter subjekti ZP se tako bistveno širijo.

V okviru EU je treba dati prednost uveljavljanju slovenskih interesov pri uporabi javnih dobrin EU (železnica, ceste, okolje, ribištvo, elektrika), ker so tu učinki integracij največji, ter se obenem upirati birokratizaciji in enakim rešitvam (one fit all), rešitvam, ki niso primerne za različne primere (na primer nesmiselno je posnemati vse institucionalne rešitve EU v MD, če se lahko izvajajo na drugačen, gospodarnejši način).

Treba je zagotoviti financiranje izobraževanja dodiplomskih študentov v francoskem in ruskem jeziku, ker je tu stanje tragično.

Treba je ustvarjati infrastrukturne pogoje za intenzivnejšo internacionalizacijo dejavnosti naših podjetij s pospešenim sklepanjem sporazumov o zaščiti naložb in izogibanju dvojnega obdavčevanja.

² Ker naj bi o tem tekla posebna razprava, le nekaj splošnih misli.

Na najmanjšo možno mero je treba zmanjšati privlačno nevarnost »balkanizacije« obnašanja Slovenije v EU, to je skušati izigravati »Bruselj« in zavirati uveljavljanje skupnih pravil obnašanja, kot so to delale v preteklosti nekatere države in tudi zato zaostale v razvoju znotraj EU. Realnost te nevarnosti se kaže v upočasnjevanju ritma privatizacije (banke, zavarovalnice, Telekom ...), kot da smo začeli spati na lovorikah sprejema v EU. Tudi politika zaobhajanja pravil EU s pomočjo »old boys networks« je kljub kratkoročni koristnosti dolgoročno nevarna, ker ohranja stanje in zavira potrebne spremembe, kar je pogosto bolj negativno kot pa deklarirani pozitivni »domoljubni« učinki tega.

Pospeševati je treba zaposlovanje naših strokovnjakov v MO na vseh ravneh, sprva, če ne gre drugače, tudi tako, da je to oblika pomoči, ki bi jo Slovenija tako in tako morala prispevati.

Sklep

V turbulentnih mednarodnih odnosih zunanja politika stoji in pade na sposobnih kadrih, njihovem strokovnem, pogajalskem (komunikacijskem), lobističnem znanju in znanju o delovanju MO (postopki ...).

Majhne države so bolj prepuščene plimam in osekam gibanj v svetovnem gospodarstvu. Zato je zanje edino varovalo uveljavljanje pravnega sistema na mednarodni ravni. Svoje interese lahko uveljavljajo le na temelju mednarodnih odnosov, slonečih na pravih ter trdnih in preglednih načelih, medtem ko je velikim bolj v prid diplomatsko reševanje vprašanj, pri katerem pride do izraza njihova moč. Zato se mora Slovenija v mednarodnih odnosih zavzemati za pregledna pravila in postopke, za močnejše uveljavljanje mednarodnopravnih rešitev, ki dajejo majhnim praviloma enako moč kot velikim, vsaj potem ko so sprejete. Tudi režimi prostovoljnega urejanja posameznih vprašanj enako mislečih držav, različni kodeksi in smernice se zdijo boljši kot pa čakanje na oddaljene idealne vsesplošno veljavne rešitve.

Ker postaja EU naš »notranjepravni politični sistem«, je treba na vseh ravneh izobraževanja pospešiti uvajanje ustreznih predmetov, ki bodo prihodnje generacije seznanili s tem novim »sistemom« in jih usposobili za delovanje v njem.

Prof. dr. Anton Žabkar

Prof. dr. Anton Bebler

Izr. prof. dr. Ljubica Jelusič

Fakulteta za družbene vede, katedra za obramboslovje

Vojaškostrateški vidiki razvoja svetovnih procesov v 21. stoletju – ogrožanje varnosti in vojaškostrateški vidiki nacionalne varnosti v prihodnje

Pri predvidevanju razvoja svetovnih procesov in mesta ter vloge oboroženih sil v svetovni politiki upoštevamo tri teorije: realistično, liberalistično in strukturalistično. Ker so ZDA v tretjem tisočletju ostale edina velesila, kar ustvarja v mednarodnih odnosih posebne vrste unipolarizem, je pri načrtovanju in vodenju tranzicijskih procesov v Sloveniji treba upoštevati novo ameriško doktrino preventivne obrambe, njene implikacije na akcijski ravni ter verjetne posledice njene uporabe pri državah in gibanjih, ki jih ZDA označujejo kot sovražne, teroristične, malopridne ali kar države osi zla. Čeprav upoštevamo vse tri teoretske pristope k mednarodnim odnosom, pa ugotavljamo, da prihaja v aktualni ameriški politiki zlasti do redefinicije realistične teorije, in sicer v smeri oblikovanja **pragmatičnega realizma** v mednarodnih odnosih. V nadaljevanju opozarjamo na vsebino in verjetne posledice nove ameriške doktrine preventivne obrambe ter možne odgovore drugih držav na novo svetovno ureditev.

1. **Nova ameriška doktrina preventivne obrambe** vključuje krepitev strateških sil (v razširjeno triado so vključene vesoljske sile in strateška antibalistična obramba), krepitev konvencionalnih sil (RMA – Revolution in Military Affairs je v polnem razmahu s težiščem na kompjuterizaciji in digitalizaciji bojišča), krepitev sil za posebno delovanje (Special Forces) in razvoj novih vrst orožja 7. generacije; v to kategorijo spadajo energetsko orožje (visokoenergetski laserji, laserji excimer, akustični generatorji, orožje z elektromagnetnim pulzom – EMP, gravitacijsko orožje), jedrsko taktično orožje (mini nuclear weapons s t. i. čisto eksplozijo oziroma brez radioaktivne kontaminacije okolja), orožje za informacijsko bojevanje, nesmrtonosno in manj kot smrtonosno orožje ter orožje za geofizikalno

bojevanje. Pričakujemo, da bodo ti zahtevni projekti spodbudili rast obrambnega proračuna v naslednjem desetletju, to pomeni, da bo nova spodbuda oborožitvene tekme imela kratkoročne in dolgoročne učinke. Mirovne dividende iz časa po koncu hladne vojne je nepreklicno konec. Preusmeritve velike količine javnega denarja v obrambni proračun vsaj za prihodnja štiri leta ne bo mogoče ustaviti niti s spremembo na vrhu državne administracije.

2. Prvi rezultati nove ameriške (t. i. Rumsfeldove) doktrine v praksi vojaških posegov v osrednji Aziji in na Srednjem vzhodu kažejo, da so ameriške sile dosegle vidne vojaške rezultate v rekordno kratkem času in z minimalnimi izgubami. Ta dejstva bodo v prihodnje v ZDA močno vplivala na zmanjšanje odporov proti uporabi oboroženih sil za reševanje varnostnih in drugih mednarodnih problemov. V Afganistanu je koalicija pod vodstvom ZDA uporabila v glavnem specialne sile (special forces) ter vse vrste letalstva (strateško, mornariško, raketno in taktično), ki so olajšale prodor in hitro zmago kopenskih sil Severne lige (ki jo je oborožila, opremila in oskrbovala Ruska federacija). Pri drugem posegu v Iraku so ZDA, VB in Avstralija uporabile vse veje oboroženih sil (kopensko vojsko, mornariško pehoto in zračnodesantne ter specialne sile). Zaradi uporabe novih tehnologij in povečane zmogljivosti sil so ameriško-britanske sile za razbitje iraške vojske in okupacijo (»osvoboditev«) Iraka porabile le 20 milijard dolarjev in 26 dni, kar je vsaj glede denarja 4-krat manj kot za prvo zalivsko vojno leta 1991, z vidika porabe časa pa približno 2-krat manj. Če ob tem upoštevamo, da so v prvi zalivski vojni leta 1991 skupne zavezniške izgube znašale 365 mož, v drugi pa le 160, in to pri veliko neugodnejšem razmerju sil (v prvi vojni so zavezniške kopenske enote pri napadu na Kuvajt dosegle strateško-operativno razmerje 2 : 1, v zadnji vojni pa je bilo to razmerje 3 : 1 v korist branilca), potem postaja jasno, da bodo ti empirični kazalniki učinkovitosti nove doktrine okrepili zlasti vpliv tistih, ki ocenjujejo, da je ZDA uspelo oblikovati doktrino »humanega vojskovanja« (seveda gledano s strani ZDA).

3. Implikacije nove ameriške doktrine na akcijski ravni bodo vidne v preventivni uporabi oboroženih sil, kar pomeni, da se ZDA odmikajo od nekdanje strategije povračilnih maščevalnih udarov (kot so storile v Afganistanu in Sudanu po terorističnih napadih na ameriške ambasade v vzhodni Afriki) in jo zamenjujejo s preventivnimi vojnami, ki po ameriških ocenah edine zagotavljajo, da bodo ZDA tudi v prihodnje lahko obdržale strateško pobudo, zlasti pred teroristi. Nova doktrina bo

повзročila stalno spreminjanje seznama držav, ki sestavljajo os zla (Axis of Evil), in serijo novih napadov na države na tej osi. V ZDA se zavedajo, da bi zaradi tega lahko prišlo do razpršitve ameriških vojaških sil, s tem pa do »utapljanja v močvirju propadlih držav«. Da bi se temu izognile, bodo ZDA tudi vnaprej poskušale oblikovati koalicije ad hoc, v svoje akcije bodo vključevale OZN, Nato in druge (mednarodne organizacije so že bile in bodo še bolj sredstvo politike držav članic, zlasti stalnih članic Varnostnega sveta). To pomeni, da bodo tudi države, ki se bodo vključevale v te koalicije, morale slediti ameriškim trendom, povečevati obrambne proračune in dopolnjevati ameriške potrebe v novi doktrini. Ameriške sile niso usposobljene in tudi niso zainteresirane za dolgotrajno vzdrževanje okupacijskih režimov. Po izvedenih vojaških operacijah jih bodo poskušale čim prej preoblikovati v mirovne operacije, pri čemer bodo s svojimi silami izvajale v glavnem peace enforcement, delno tudi peacekeeping, peacebuilding in peacemaking. Večina zahodnoevropskih industrijskih držav ni sposobna slediti ameriškemu razvoju na strateški ravni (delno samo Velika Britanija, ki izvaja doktrino strateške remilitarizacije oziroma krepitev sil za vodenje vojne), zato je v zahodni Evropi odpor proti ameriški prevladi. Vseeno pa je bolj ali manj odkrito sodelovanje z ZDA edino jamstvo za lastni razvoj. V skladu z razvojem specialnih sil v ZDA bodo morale tudi države v koalicijah povečati in izpopolniti svoje specialne sile na ravni ameriških standardov. Čeprav se že pojavljajo notranji kritiki dosedanje ameriške usmeritve na azijski krizni lok – temeljil je na presoji, da se tam postavlja obrambna linija pred Kitajsko (predlog kritikov je, da bi se ZDA usmerile na bližnje okolje, to je Latinsko Ameriko in Afriko), pri sedanjem razmerju notranjepolitičnih sil v ZDA v naslednjih štirih do petih letih ne moremo pričakovati, da bi ZDA spremenile dosedanja srednjevzhodna težišča, na katera so se usmerile po inavguraciji nove doktrine. ZDA bodo nadaljevale politiko ohranjanja stabilnosti v posameznih svetovnih regijah večinoma s kombinacijo strategije zadrževanja in strategije zastraševanja, pri čemer je slednja v blažji obliki sankcij ter strožji obliki vojaških napadov, celo brez avtorizacije mednarodnih organizacij. V novi ameriški doktrini je vidna usmeritev na pragmatični realizem, pri čemer se strateškim interesom podreajo vsi drugi, včasih celo varnostni interesi ameriških državljanov.

4. Z vidika **posledic ameriške nove doktrine** lahko z veliko verjetnostjo sklepamo, da bodo države in gibanja, ki bodo ogrožene zaradi ameriške akcije in ameriških pritiskov na njihove zaveznike, nadaljevale dosedanje

teroristične operacije oziroma asimetrično vojskovanje. Za **postmoderni terorizem** bo značilno, da bo imel težišče na ameriških državljanih, čeprav bodo žrtve tudi med drugim, nevpletenim prebivalstvom, da bo v ta namen uporabljal orožje za množično uničevanje (največ ponuja biološko orožje kot »atomska bomba revnih«, ker ga je lažje izdelati in surovine niso pod nadzorom Mednarodne jedrske agencije), da se bo pri pripravah in izvedbi opiral na informacijsko tehnologijo (v prvi vrsti na napade na internet in druge informacijske sisteme, npr. virusi) in da bodo njegov glavni akter interesno povezane zelo heterogene nedržavne organizacije, globalno povezane v omrežne teroristične strukture brez jasne države v ozadju. Največja mogoča grožnja za varnost industrijsko razvitih držav (ter tudi za RS) je terorizem v povezavi z orožjem za množično uničenje. Razvoj in (za teroriste) varna uporaba tega orožja pa sta dejansko mogoča le ob podpori neke dovolj razvite države t. i. »tretjega sveta«, ki jo vodi neki neodgovorni diktator. Za preprečitev te grožnje je potrebno učinkovito sodelovanje mednarodne skupnosti, za kar že obstojijo povsem uporabne listine v OZN.

Ker udari in razbitja posameznih organizacij ne bodo bistveno vplivali na teroristično omrežje kot celoto, je mogoče uspehe v boju proti takemu terorizmu pričakovati le, če se bodo države medsebojno tesno povezale. Terorizem dejansko postaja globalni varnostni problem, čeprav se Sloveniji lahko zdi, da se mu lahko izogne. Tudi v prihodnje je mogoče pričakovati, da bodo teroristi namesto posameznih napadov na manjše cilje in skupine ljudi raje napadali sisteme, ki so simboli državne moči, ob povzročanju kar se da velikega števila človeških žrtev. To pomeni spremembo terorizma, ki je v preteklosti povzročal manjše število žrtev, vendar veliko medijsko pozornost, v prihodnje pa bo povzročal medijsko pozornost z velikim številom žrtev, celo večjim, kot to velja za sodobne oborožene spopade. Terorizma ni mogoče zatreti s pretežno vojaškimi sredstvi in z nobenimi sredstvi ni moč preprečiti novih žarišč terorizma.

5. Kaj se dogaja z **mirovno dividendo po koncu hladne vojne**? Obrambni proračuni so se v Evropi, zlasti v državah, ki niso bile članice Nata, pa tudi v razviti Evropi, radikalno zmanjšali. Ruska federacija je rekordno zmanjšala svoj obrambni proračun in vojaške sile. Toda to usmeritev so ustavili in obrnili pod V. Putinom. Obrambni proračuni naraščajo v treh regijah – osrednji in južni Aziji, vzhodni Aziji, posebno Kitajski, Latinski Ameriki in Avstraliji. Z vstopom v Nato se bodo obrambni proračuni v srednji in vzhodni Evropi nadzorovano povečevali. Trend

upada množičnih armad se bo nadaljeval v zameno za dražje visoko tehnološke oborožitvene sisteme. Splošne vojaške obveznosti se ukinjajo v zameno za zaposlovanje prostovoljnih vojakov, tudi najemnikov (državljanstvo ne bo več pogoj za vojaško službo), ki so lahko v stalni bojni pripravljenosti in prilagodljivi pri gibanju za delovišči – kriznimi žarišči po svetu. Poklicne vojske v bistvu sledijo novi ameriški doktrini preventivne obrambe zunaj lastnega nacionalnega ozemlja. Teritorialna obramba v conah miru ni več rentabilna, smiselna je le na mejah med conami miru in conami nemirov – tam bodo vojske verjetno svoje vrste še izpopolnjevale z obvezniškimi vojaki. Vojske bodo prisiljene v multinacionalne enote, kar pomeni, da se bo v njih oblikovala nova vojaška multinacionalna kultura, ki bo v nasprotju z bolj nacionalnimi – provincialnimi kulturami njihovih matičnih okolij. Multinacionalno pomeni tudi mednarodni politični nadzor, verjetno v koalicijah, ki jih bodo sestavljale matične države.

6. Prepad pri vlaganjih v vojaško sfero, razvoju novih tehnologij in orožja med ZDA in državami članicami EU ter večino preostalega sveta se bo še naprej nadaljeval. Tudi po gospodarski moči in glede na prebivalstvo bodo ZDA sredi tega stoletja dvakrat večje in močnejše od EU. Ta predvidevanja ekonomistov in demografov potrjujejo nujno potrebo po aktivnem in ustvarjalnem sodelovanju RS v skladu z našimi zmožnostmi v Natu in nastajajoči varnostni strukturi EU. Tudi v našem interesu je dolgoročno ureditev razmerij med EU in Natom brez tekmovanja ter zelo dragega in nepotrebne podvajanja zmogljivosti ob razumni delitvi nalog glede na zvrst morebitnih posredovanj zunaj evropske celine ter njihov zemljepisni doseg. RS bi lahko največ prispevala k skupnim prizadevanjem Nata in EU z mirovnimi četami, policijskimi oddelki ter obveščevalno dejavnostjo.

Dr. Danilo Türk

Teze za pogovor o zunanjepolitičnih usmeritvah Slovenije

Uvod

1. Razpravljam v osebнем svojstvu in ne kot pomočnik generalnega sekretarja OZN.
2. Pozdravljam ta posvet. Upam, da bo razprava posvečena vprašanju, ki ga je pred leti ob osamosvojitvi najbolje oblikoval Veljko Rus, ko je poudaril, da se bo Slovenija nekoč morala vprašati o svojem poslanstvu v svetu.
3. Moj pogled seveda ta čas najbolj opredeljujejo izkušnje iz OZN, kjer se svetovna problematika dobro vidi, in perspektiva New Yorka.
4. Ena zanimivejših izkušenj zadnjega časa je opazovanje dejavnejših med državami, ki vstopajo v EU in Nato – tu se vidijo določena znamenja »križe identitete«, napor ugotoviti, kje bi se lahko pojavile z lastnimi idejami in kaj jih – poleg članstva v EU in Natu – opredeljuje kot subjekte mednarodne komunikacije.
5. Tudi za Slovenijo je vprašanje zunanjepolitične identitete pomembno, vsekakor bolj kot razna organizacijska vprašanja. Navsezadnje gre za del vprašanja o tem, kako močna je volja Slovenije biti država.
6. V nadaljevanju želim razpravljati o treh vidikih tega temeljnega vprašanja.

Sposobnost učenja iz lastnih izkušenj

7. Gradivo, pripravljeno za današnji posvet, je napisano nekako »od zunaj«, bolj opazovalsko kot izkustveno. To je po več kot desetih letih skrb vzbujajoče – kot vsaka dejavnost je zunanja politika tem boljša, čim več se njeni nosilci naučijo iz izkušenj.

8. Naj to ponazorim s pomočjo izkušnje Slovenije v Varnostnem svetu OZN, kjer je Slovenija sodelovala dve leti (1998–99) in ki pomeni največji dosežek slovenske diplomacije v njenem prvem desetletju.
 - a. V Varnostnem svetu smo se dve leti – vsak dan – srečevali z vsemi najzahtevnejšimi mednarodnimi vprašanji (Irak, Bližnji vzhod, Balkan, Kongo) in se do njih ves čas opredeljevali v vseh podrobnostih. O teh vprašanjih smo imeli tudi lastne ideje – ne sicer vselej, vendar dovolj pogosto in dovolj kompetentno, da so to priznali tudi drugi.
 - b. Zanimiva izkušnja je, da nas pri tem niso ignorirali. Izkazalo se je, da velike države večkrat potrebujejo manjše – in to ne za glasovanje, ampak kot partnerje pri eksperimentiranju, ki je nujno za iskanje izhoda iz težkih kriznih situacij. Manjše države tudi lažje eksperimentirajo kot večje, ker imajo običajno »manj v igri«, seveda pa morajo to početi kompetentno – ne manj od velikih držav.
 - c. Lastne ideje in sposobnost udeležbe pri iskanju izhodov seveda prinašajo prepoznavnost in ugled – v multilateralnem okolju je to majhnim državam bolj dosegljivo kot v dvostranskih odnosih, kjer imajo velikost, bogastvo in moč večjo relativno težo. Poleg tega so multilateralne institucije odvisne od tega, kako opravljajo svojo funkcijo zagotavljanja legitimnosti, ki je v največji meri odvisna od kakovosti konsenza. To pa je za majhne države pomembna priložnost. Pred predsedovanjem OVSE bo Slovenija morala o tem vidiku posebej skrbno razmisliti.

9. Iz izkušenj moramo biti sposobni narediti sklep, o katerih temah se ni treba izrekati, ne zaradi strahu pred njimi, ampak ker vemo, da izražajo »kodirano« sporočilo, ki ni namenjeno nam. Primer take teme je domnevna dilema o tem, ali je prihodnost sveta v »unipolarnosti« ali v »multipolarnosti«. Poenostavitev te vrste je koristna velikim silam – pogosto sem jo slišal v Pekingu, Moskvi in Parizu, kjer, razumljivo, poudarjajo multipolarnost. Ponekod drugje, spet razumljivo, je močno izraženo zaupanje v unipolarno prihodnost. Izkustveno pa se mi zdi še najtočnejša misel o ZDA kot nepogrešljivi državi (»indispensable nation«), ki pa je vselej soočena s potrebo sodelovati z drugimi. To smo imeli priložnost zadnji čas videti pri vprašanju Severne Koreje (vloga Kitajske) in Irana (pomen Rusije), verjetno pa bo čas to potrdil tudi v Iraku. Podporo bodisi tezi o unipolarnosti ali tezi o multipolarnosti sveta odsvetujem.

Opredeljevanje po kriteriju političnega prijateljstva ali po načelih?

10. V zunanjepolitičnem odločanju so izbire in niansiranja vedno zahtevni. Seveda so v zunanji politiki tako kot v vsaki politiki politična prijateljstva zelo pomembna. Politično prijateljstvo je, kot bi dejal Karl Schmidt, »bistvo vsega političnega«. Dodati pa je treba, da bi bila huda napaka politično prijateljstvo razumeti kot edino vsebino politike – to utegne biti nadležno celo prijateljem.
11. Slovenija mora okrepiti svoje sposobnosti (a) lastne meritorne presoje mednarodnih vprašanj in (b) inteligentne uporabe splošno veljavnih načel. V mednarodni politiki namreč ta načela ne učinkujejo samodejno, ampak v procesu, kjer se je treba narediti sposobnega biti partner.
12. Kdor poudarja načela, ni nujno zanesenjaka ali obseden s pravom. Država samo pridobi, če je sposobna razumeti velike vrednote, ki so izražene v načelih, in na tej podlagi razvije takšne nadaljnje sposobnosti, kot so: kompetentno opredeljevanje do problemov, prepričljivost argumentov in zanimivost predlogov. To sčasoma ustvari prepoznavnost in ugled.
13. V medijih pogosto opažam kritiko o »servilnosti« slovenske zunanje politike. Ko sem razmišljal o teh kritikah, se mi je vselej zdelo, da se gibljejo le na površini. Pod to površino vidim, da gre za neizdelano politiko, ki še nima jasne opredelitve lastnih načel in metod uporabe.
14. Gre pa tudi za vprašanje presoje, kaj koristi interesom države, definiranim v kategorijah, ki ju uporabljata današnji posvet in gradivo zanj – prepoznavnost in spoštovanje. S te perspektive se mi je npr. slovenski pristop k vilenski izjavi vselej zdel neprimeren in nepotreben.

Zgovinska nevarnost slovenskega provincializma se lahko obnovi

15. V pripravah na današnji posvet sem ponovno prebral razpravo, ki jo je ob 10. obletnici osamosvojitve v Novi reviji objavil dr. France Bučar. Ponovno me je impresioniralo njegovo opozorilo, da je bila Slovenija v preteklosti večkrat žrtev lastne provincialnosti ali pomanjkanja formata. Seveda je ustanovitev lastne suverene države ustvarila pomembno zaščito pred ponavljanjem zgodovine. Provincialnost, ki je bila značilna za Slovence v začetku 20. stoletja, se gotovo ne bo ponovila. Ne smemo

pa podcenjevati nevarnosti, da postanemo provinca v EU. To se nam bo zgodilo, če ne bomo imeli vizije in če ne bomo znali naših interesov in konkretnih predlogov pravočasno izraziti.

16. Seveda bo v EU šlo za številna vprašanja in ne le za zunanjo politiko. Strateško bo še posebej pomembno, kako bomo definirali naš izobraževalni sistem in kakšna bo skupna kakovost usposobljenosti Slovencev za prihodnje izzive. O tem bodo najbrž potekale razprave na kakšnih poznejših posvetih.
17. V tem širšem kontekstu pa je treba pomen zunanje politike razumeti pravilno in dati pravo in ne premajhno težo vprašanjem, kakršnih sem se dotaknil v teh tezah.

Dr. Fedor Černe

Služba vlade za evropske zadeve

Pomen vzpostavljanja civilnega dialoga kot dejavnika uspešnega in dejavnega vključevanja Slovenije v svet

Slovenija vstopa v pomembne mednarodne povezave. Soočena je z izzivom biti zgolj sopotnik ali postati dejavnik sprememb. Lahko samo sprejema stališča »velikih« ali jih dejavno oblikuje skupaj s podobno razmišljajočimi državami. Lahko uspešno izkoristi prednosti članstva npr. v EU ali pasivno čaka na »pripadajoči delež«. Opisani okvir je izredno širok. Omejiti se želim na proces krepitev civilnega dialoga, in sicer na njegovo vlogo pri doseganju dveh zunanjepolitičnih ciljev: uveljavljanja načel trajnostnega razvoja ter uspešnega članstva v EU. Najprej opisujem oba izbrana cilja in nato vlogo civilnega dialoga pri njunem doseganju. Zaradi omejenega prostora so navedbe nujno posplošene, podrobnejše razlage in komentarje je mogoče dodati do same predstavitve.

Zadnji vrh v Johannesburgu razumem kot dogodek, ki je ne glede na ves glamur predvsem potrdil krizo udejanjanja koncepta trajnosti. Poročilo *Brundtland* je nastalo kot odgovor na globalni izziv razlik med revnimi in bogatimi. Revne države imajo neodtujljivo pravico do razvoja. Doseči stopnjo razvitosti bogatih držav ob enakem vzorcu proizvodnje in porabe bi nesporno pripeljalo do nadaljnega zaostrovanja že danes akutnih globalnih problemov okolja na planetu. Pojmu *zlom globalnega ekološkega ravnovesja* se sicer raje izogibam, se pa že kažejo znaki, ki jih je razumeti tudi tako. Z uveljavljanjem pravice do razvoja so nerazvite države prvič potencialno neposredno ogrozile razvite. Znana opredelitev pojma trajnosti je bila poizkus odgovoriti na ta problem. Ne odvzeti pravice do razvoja, vendar ob hkratni skrbi za okolje zanamcev. Ob tem je poročilo *Brundtland* posebej opozorilo na prenizko udeležbo javnosti, ko gre za sprejemanje globalnih odločitev, ki se vedno bolj selijo v sejne dvorane multinacionalnih družb. Pomen krepitev t. i. pristopa *bottom-up* pri odločanju je zame druga pomembna usmeritev v poročilu.

Kljub vsem prizadevanjem se razlike med razvitimi in nerazvitimi povečujejo, kar tako ali drugače kaže na krizo uveljavljanja koncepta trajnosti. Celovitih

odgovorov na vzroke takega stanja ni. Zanesljivo niso preprosti. Ena mogočih razlag je lahko, da uveljavljanje načel trajnosti ni prodrlo na mesta, na katerih se oblikujejo razvojne paradigme in se odloča o posameznih razvojnih potezah. Uveljavljanje trajnosti zahteva iskanje ravnotežja znotraj socialne, ekonomske in okoljske razsežnosti trajnosti kakor tudi med njimi. Globalne razprave se žal pre pogosto omejujejo na okoljska vprašanja, generatorji globalnih razlik pa ostajajo praktično nedotaknjeni. Tudi v *Johannesburgu* se je progresivnost predlogov merila predvsem na okoljskem polju. Problemi, kot so omejitve trgovanja, subvencije (kmetijstvo), protekcionizem itd., so ostali na mizi. Ker predpostavljam, da je razprava odprta, si celo dovoljujem zapisati, da lahko govorimo o trajnostni mimikriji – ustvarjanju vtisa, da se nekaj dogaja, in ta vtis dokazovati z dogodki na okoljski sceni, ki je politično ljudem blizu (za to imam empirične dokaze iz lastnih raziskav), ni pa ne generator in ne rešitev problema trajnosti. Problemi okolja so predvsem ena bistvenih posledic netrajnostnega vzorca razvoja.

Slovenija je pred izzivom vključitve v EU. Članstvo v EU je izziv prve vrste in verjetno za naslednja leta eden prevladujočih vzvodov sprememb. Nosi izrazit dvojni naboj priložnosti in grožnje. Do zdaj je bila pozornost javnosti osredotočena predvsem na izpolnjevanje pogojev za vstop v EU. Izziv članstva ljudem ni dovolj blizu, ne aktivira dovolj javnosti/družbe k aktivnemu odzivu na priložnosti, ki jih članstvo ponuja. Percepcija EU je bila grajena na sporočilih o sredstvih, ki smo jih dobivali od skladov, težavah in uspehih, povezanih s pogajanjem itd. Vsaj toliko kot priložnosti je tudi groženj. Uresničevanje priložnosti na račun okoljskih in socialnih vsebin je lahko resna grožnja trajnosti. Pri tem je treba poudariti, da gre pretežno za predvidljive pasti in je izključno od uspešnega zaznavanja in odzivanja na grožnje odvisno, koliko se bodo realizirale.

Krepitev civilnega dialoga je lahko pomemben odgovor na izzive časa v opisanem okviru. Strategija Vlade RS je začetek in najširši okvir dolgoročnega sodelovanja, ki bo lahko uspešno samo, če bosta njegova vsebina in način oblikovana skupaj z nevladnimi organizacijami. Osnovno izhodišče je, da sta obstoj in delovanje nevladnih organizacij pomemben pogoj za vsestransko uveljavljanje načel pluralnosti in demokracije v družbi. Posamezniki s povezovanjem v nevladne organizacije in druge oblike organiziranja civilne družbe vplivajo na celovit in trajnostno naravnani družbeni razvoj, rast družbene blaginje, kakovosti življenja ter socialne varnosti. Glede na tak pomen je treba zagotoviti sistematično krepitev možnosti za hitrejši in učinkovitejši razvoj nevladnih organizacij. Dialog bo mogoč samo, če bo temeljil na medsebojnem spoštovanju. Vlada

se je v strategiji opredelila za odprto in pregledno sodelovanje in dosledno spoštovanje načela neodvisnosti nevladnih organizacij pri določanju lastnih ciljev in dejavnosti.

Ob dialogu, ki bo stekel na pobudo Vlade RS in se bo dotikal predvsem horizontalnih tem, bo v kontekstu zunanje politike države treba razviti in uveljaviti kulturo in prakso dialoga tudi na posameznih področjih, med katere vsekakor spada tudi zunanja politika. Tudi tu bi po analogiji z že sproženim procesom na državni ravni skupaj z nevladnimi organizacijami in drugimi subjekti civilne družbe morali opredeliti mehanizme takega dialoga. Vloga nevladnih organizacij je pri obravnavi tem, kot sta uveljavljanje načel trajnosti in uspešnost članstva v EU, bistvena. So nosilke svežih idej, kritik slabih ravnanj in njihovo sodelovanje v vsakem primeru zmanjšuje demokratični primanjkljaj, pa je čisto vseeno, ali ga opredelimo kot politični ali praktični problem.

Opomba: v besedilu zavestno uporabljам različne izraze, kot so nevladne organizacije, civilna družba, tretji sektor in podobno. Glede na naravo tega dokumenta tega posebej ne pojasnujem.

Primož Šporar

Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC

Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS

Mednarodna prepoznavnost Slovenije v luči uresničevanja načela vključevanja civilne družbe

Prorostor civilne družbe v najširšem pomenu zajema dejavnost organizirane civilne družbe v vsej pestrosti različnih organizacij civilne družbe in dejavnost posameznikov kot srž participatorne demokracije. Prostor, zaznamovan z vrednotami prostovoljstva, nepridobitnosti, samoiniciativnosti, humanitarnosti in kritičnosti. Če teza, da močna civilna družba pomeni zmanjšanje primanjkljaja demokracije, ni sporna (tako v nevladnem prostoru kot tudi pri organih oblasti) in uvod v ta prispevek odgovarja na vprašanje, kaj je civilna družba, je ključen samo še odgovor na vprašanje, kako prostor civilne družbe okrepiti in kako lahko to pomaga Sloveniji. S tem se ukvarjam v nadaljevanju.

Osnovni mehanizem za krepitev civilne družbe in posledično države je uvedba, izvajanje in vrednotenje načela vključevanja civilne družbe. Načelo zajema tri osnovne mehanizme. Civilni dialog kot procesna metoda vključevanja zainteresiranih javnosti (organiziranih in neorganiziranih) pomeni graditev stalnega in konstruktivnega prostora za izmenjavo mnenj, predlogov in kritik. Pomeni korekcijo in dopolnitev parlamentarne demokracije ter se udejanja v postopkih obveščanja, posvetovanja, sodelovanja in soodločanja, v katere se vključuje zainteresirana civilna družba po eni strani na podlagi normativnega urejanja, po drugi na podlagi dogovora med akterji moči in akterji interesov, s pomembno varovalko, da so v proces vključeni in v njem podprti zlasti tudi tisti, ki predstavljajo javne interese, ki obenem izhajajo iz t. i. »grassroot« potreb.

Pestrost mehanizmov civilnega dialoga prehaja od znanih mehanizmov neposredne demokracije do zapletenih sporazumov o medsebojnem sodelovanju med organi oblasti in organizirano civilno družbo. Slabost ob sicer relativno dobri teoretični razčlenitvi mehanizmov je kronično pomanjkanje njihovega izvajanja v praksi, saj je za izbiro in udejanjanje primernih mehanizmov potrebna relativno zahtevna ocena stanja civilne družbe. Našteto velja tudi

za Slovenijo, kjer nimamo resne ocene vsaj štirih razsežnosti civilne družbe (»impact«, »environment«, »structure« in »values«). Obenem je potrebno zavedanje, da civilni dialog povečuje tudi odgovornost civilne družbe. Civilna družba mora slediti načelom dobrega upravljanja, ki vključujejo odgovornost in odprtost. Potrebno je zavedanje, da je kulturo sodelovanja težko oblikovati s pravnimi predpisi (razen na ravni zaveze, da medsebojne odnose obe »strani« urejata), saj ti vnašajo preveč togosti in nevarnosti za upočasnitev oblikovanja posameznih politik. Temelji naj na sporazumih in kodeksih ravnanj, ki določajo minimalne standarde. Z njimi je mogoče zmanjšati tveganje, da bi oblikovalci politik prisluhnili zgolj eni strani argumentov ali določenim skupinam, ki imajo privilegirani dostop do postopkov odločanja na podlagi sektorskih interesov ali državljanstva. Takšna rešitev omogoča osredotočenost na proces in vsebino, ki se konkretizira s posamičnimi sporazumi o sodelovanju med akterji oblasti in akterji civilne družbe.

Procesnemu mehanizmu civilnega dialoga je treba dodati vsebino. Postopki oblikovanja politik, izvajani s pomočjo mehanizmov civilnega dialoga, se morajo udejanjiti v praksi. Politike (oz. njihov pripravljavec in organ moči, ki jih sprejema) mora pri sprejemanju politik presojsati njihov vpliv na civilno družbo. Brez izjeme, in to v obeh razsežnostih presojanja. Kako je mogoče civilno družbo vključiti kot izvajalca politik (npr. ukrepa ali predpisa), zlasti pa tudi kako je mogoče civilno družbo v politiko vključiti tudi kot končnega uporabnika (target group)? V tej luči je pomembno presojsati vse štiri naštetih razsežnosti.

Na mednarodnem prizorišču se trendi povečevanja preglednosti organov odločanja in razvoja participatornih pristopov udejanjajo v številnih načelih in novi terminologiji (»open government«, »good governance«, »civil dialogue«, »civil society mainstreaming« ipd.) ter terjajo stalno aktivnost posameznih držav in mednarodnih institucij. Kljub trudu analize kažejo na relativno počasen razvoj mehanizmov, ki naj zagotavljajo vključevanje civilne družbe na mednarodni ravni. Kljub počasnosti pa globalna civilna družba mehanizme npr. Evropske unije vedno bolj prepoznava kot primerne za spreminjanje političnih usmeritev in družbe.

V tej luči je vstopanje Slovenije v mednarodne povezave še pomembnejše zlasti zaradi številnih dilem in težav, na katere trči načelo vključevanja civilne družbe pri praktičnem preizkušanju na mednarodni ravni. Ob njeni majhnosti in prilagodljivosti je možna primerjalna prednost Slovenije zlasti njena zmožnost uvedbe novih mehanizmov in njihovo »preizkušanje« za doseganje načela vklju-

čevanja civilne družbe. Slovenija lahko ob konsenzu ključnih subjektov postane mednarodno prepoznan prostor z jasno voljo in možnostmi za zagotavljanje pestrosti mehanizmov sodelovanja. Prepoznavnost Slovenije kot pobudnika in generatorja modernih rešitev na področju sodelovanja države in civilne družbe bi okrepila njeno pozitivno vlogo v mednarodnem prostoru. Prvi pogoj za naštetu je zagotavljanje spodbudnega okolja (politično, pravno, fiskalno ipd.) za delovanje civilne družbe. V zadnjem obdobju je ključnega pomena podprtje konkretnih poskusov sodelovanja nevladnih organizacij (kot izjemno pomembnega dela organizirane civilne družbe) in vlade, samoorganiziranosti civilne družbe, globalnih in področnih programov sodelovanja in drugih dejavnosti.

Vložek bo imel izjemno mednarodno razsežnost, posebej v luči krepitve povezovanja in sodelovanja Slovenije in njene civilne družbe v mednarodnem prostoru prek forumov civilne družbe, v katere je trenutno relativno slabo vključena. Prepoznavnost Slovenije (tudi) prek vrednot njene civilne družbe (že omenjenega prostovoljstva, nepridobitnosti, samoiniciativnosti itd.) in pestrih mehanizmov za načelo vključevanja civilne družbe naj bo nujna potreba vseh tistih, ki želijo novo umestitev Slovenije v mednarodnem prostoru. Relativno majhen vložek v domačo civilno družbo bi tako v relativno kratkem času pomenil novo prepoznavno sliko Slovenije v svetu kot nosilke svežih idej in praks na področju sodelovanja s civilno družbo. To bi pomenilo nesporno sodelovanje v krogu držav, ki na svež način vzpostavljajo »dopolnilne« standardne mehanizme demokratičnega razvoja, kar bi posledično večalo družbeni kapital Slovenije doma in v svetu.

V. DRUGI PISNI PRISPEVKI

Dr. Ernest Petrič:

Veleposlanik Republike Slovenije v Republiki Avstriji

Prispevek za prvi posvet o prihodnosti Slovenije (v svetu dejavna in prepoznavna Slovenija)¹

Kakšen je pričakovan ali možen razvoj mednarodnih političnih in varnostnih razmer

- a) Najprej je treba opredeliti časovni okvir prihodnjega razvoja, o katerem razpravljamo. Eno je razpravljati o razvoju v svetu v perspektivi petih let, drugo v perspektivi petdesetih let. Sam se v prispevku odločam za obdobje do 2010, saj je prav to obdobje ključno za opredeljevanje prihodnjega položaja Slovenije, potem ko je v dosedanem razvoju dosegla dosedanje strateške cilje: politično in gospodarsko stabilnost, v bistvu urejene odnose s sosedi, članstvo v EU in Natu, vključitev v vse glavne za Slovenijo pomembne mednarodne organizacije.

- b) V opazovanem obdobju (do 2010) – tako kažeta opazovanje dejanskih trendov in tudi študij literature – se bodo nadaljevali bistveni trendi dosedanjega makrorazvoja v mednarodni skupnosti: globalizacija, silovit tehnološki razvoj, ostala in celo okrepla se bodo nesorazmerja v razvoju in nasprotja med t. i. svetovnim Severom in Jugom. Tudi glavni izzivi varnosti bodo ostali isti: terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, ilegalne emigracije, organizirani kriminal, trgovina z drogami, korupcija, etnični in

¹ glede na omejen čas razprave in zato, da bi bili prispevki, čeprav monologi, usmerjeni k istim vprašanjem, se v prispevku dotikam le vprašanj, navedenih v opomniku za razpravo

verski konflikti v nekaterih regijah, nestabilni režimi (t. i. failed states), zlasti v Afriki. Mednarodno skupnost bo še vedno označevalo prepletanje nastajajoče multipolarnosti in hkrati posebne, vodstvene vloge ZDA. Položaj ZDA bo ostal dominanten in »konkurenti« ga (še) ne bodo ogrožali. ZDA bodo v letu 2010 še vedno najbolj dinamično in inovativno območje sveta in prav to bo – poleg drugih elementov moči – (še) ohranjalo njihovo prvo mesto v svetu. Rusija bo še vedno v procesu notranje stabilizacije (politične in gospodarske) in njena pomembnejša vloga bo omejena na območja, na katerih bodo ZDA potrebovale njeno sodelovanje in pomoč. Kitajski vzpon se bo nadaljeval, čeprav ne premočrtno, in utegne biti vse bolj obremenjen z naraščajočimi notranjimi protislovji in nesorazmerji. Kitajska do leta 2010 še ne bo prestopila praga od regionalne (zahodni Pacifik, vzhodna in jugovzhodna Azija) v globalno silo.

- c) Glede na položaj Slovenije je posebej pomembno, kakšne utegnejo biti razvojne usmeritve v Evropi (EU) in vloga EU v svetu po širitvi. Širitev je vsekakor povečala območje stabilnosti. Do leta 2010 je mogoče računati tudi na razširitev z Bolgarijo in Romunijo (in morda Hrvaško). Članstvu EU pa se bodo približale tudi preostale države t. i. zahodnega Balkana, ne glede na to, da v prihodnjih letih niso izključene resnejše krize in celo spopadi na tem območju. Ponujena »evropska perspektiva« pa bo vendarle tudi na ta del Evrope učinkovala stabilizacijsko in razvojno. Sedanja širitev EU bo vsaj še do leta 2010 krepila »transatlantsko« komponento v EU. V EU bodo ostala nasprotja med »atlantisti« (zlasti VB) in »avtonomisti« (zlasti Francija). Hkrati pa se bo – potem ko bo odločanje v krogu 25 oziroma 27 zapleteno, notranjih protislovij in razlik v interesih in pričakovanjih pa vse več – izrazilo kot doslej oblikoval nekakšen de facto direktorij (štirih ali šestih) velikih (ki imajo 85% prebivalstva EU). Odločal bo (neformalno) ali vsaj skušal odločiti o najpomembnejših vprašanjih. Vsekakor bo nasprotij in težav v EU v obdobju do 2010 več in je pravo notranjo, evropsko »kohezivnost« nove EU pričakovati šele po tem obdobju. Majhne članice bodo v položaju, ko bodo z lastno spretnostjo in v povezavah ad hoc predvsem z ustvarjalnim prilagajanjem uveljavljale svoje interese. EU – po širitvi na 25 oziroma 27 ali 28 ne bo več to, kar je bila. Obdobje prilagajanja novi stvarnosti – ki jo označuje npr. tudi dejstvo, da v EU zdaj vstopajo države s slovanskim prebivalstvom, predvsem pa z bremenami komunistične in tranzicijske preteklosti – utegne trajati prav do začetka prihodnjega desetletja in bo (začasno) oslabilo notranjo kohezivnost in tudi funkcionalnost nove EU. To pa utegne okrepiti t. i. »enlargement fatigue« in odmakniti nadaljnjo

širitev, hkrati pa okrepiti prizadevanja in tudi pritiske za razne »vmesne rešitve« (pridružena članstva; posebne pogodbe ipd.) pri kandidatkah in v sami EU. Vsekakor pa bo nastali položaj po sedANJI širitvi okrepil težnje k »Evropi različnih hitrosti«. Obenem pa bo, čeprav oddaljena perspektiva včlanitve in sosesčina z EU, dala nove razvojne in stabilizacijske impulze v območjih ob razširjeni EU.

Glede ključnih vprašanj sedanje EU – in še zlasti glede SZVP – se do leta 2010 ne bo veliko spremenilo in (žal) ne veliko doseglo. Pot do EU z enotno zunanjo in varnostno politiko (ki bi npr. simbolno vključevala tudi »evropski sedež« v VS OZN) do leta 2010 verjetno še ne bo do konca prehojena. Bodo pa storjeni nekateri pomembni koraki v to smer. Razlike med Evropo in ZDA bodo sicer bolj v javnem mnenju kot elitah ostale, a se bodo zmanjšale po doseženi stabilizaciji v Iraku in po morda novi administraciji v ZDA. Ob močno prevladujočem gledanju, zlasti v evropski politični eliti, da sta prisotnost in vloga ZDA tudi v Evropi še nujni »ob skupnih globalnih interesih«, skupni zgodovini in skupnih vrednotah, pa bodo vendarle v odnosih med ZDA in EU počasi stopali v ospredje elementi tekmovalnosti.

- d) Ob povedanem je treba opozoriti (ker je to pomembno tudi za prihodnji mednarodni položaj Slovenije) na verjetne prihodnje strateške usmeritve »grand strategy« EU. Ob tem, da je vsako tovrstno razmišljanje – čeprav temelji na opazovanju trendov razvoja, stališčih v javnosti in političnih elit – nezanesljivo, saj je hkrati v igri vrsta dejavnikov, je moč trditi, da bo EU svojo prihodnjo vlogo videla predvsem kot »selektivno angažiranje« v zvezi z ZDA (v Natu) ali samostojno. EU se vse bolj zaveda, da je za njeno prihodnjo vlogo v svetu, da bi bila dejansko eden od polov v multipolarnem sistemu, pomembno njeno večje angažiranje zunaj lastnega evropskega območja. Utrjuje se (in se bo vse bolj) spoznanje, da na njeno varnost in razvoj odločujoče vplivajo tudi dogajanja, procesi, protislovja in konflikti daleč od njenih meja. Za svoje nujno globalno, čeprav selektivno angažiranje, pa EU potrebuje ne le podporo pri uveljavljanju liberalne demokracije, evropskih vrednot, ampak tudi razvojno pomoč, aktivno prisotnost in dialog na območjih vzhodno in jugovzhodno od razširjene EU, z Rusijo še posebej, dialog z islamskim svetom, temveč tudi skupno zunanjo in varnostno politiko, vključno s svojo vojaško komponento. Brez lastne vojaške moči bo SZVP Evrope slej kot prej ostala neogljenjena – in ta zavest se v EU, čeprav počasi, utrjuje. Vprašanje seveda je, ali bo sedanja evropska retorika o razvoju lastne oborožene sile za hitre in oddaljene

posege, zagotovitvi povezljivosti, skupnem poveljstvu, komunikacijah itd. uveljavljena v praksi. Do leta 2010 verjetno le delno. Poseben kazalnik bo, ali bodo države EU pripravljene dvigniti vojaške proračune. Še težje vprašanje pa je, ali bodo članice EU voljne prenesti del suverenosti na področju obrambe na EU in konkretno vzpostaviti skupne poveljujoče strukture oziroma poveljstva. Tudi glede tega utegne biti do leta 2010 napredek skromen, dolgoročno pa nujen, če naj Evropa postane eden od polov prihodnjega multilateralnega sveta.

EU bo vsekakor ostala glavni promotor progresivnih prizadevanj za ohranjanje okolja (Kjoto) in razvoj novih pomembnih mednarodnih institucij (ICC; reforma OZN). Manj zanesljivo je, ali bo EU uspelo do leta 2010 vstopiti v cikel dinamične gospodarske rasti, čeprav vse večja zavest o potrebi reform v glavnih agregatih evropskega gospodarstva (ZRN, Francija, Italija, pa tudi v Avstriji, Švedski itd.) vzbujajo upanje, da bo evropsko gospodarstvo, še zlasti ob morebitnem novem vzponu gospodarstva ZDA, v nekaj letih prebrodilo sedanji zastoj.

- e) OZN (in mutatis mutandis druge mednarodne organizacije, npr. OVSE) bo v obravnavanem obdobju ostala pomemben dejavnik mednarodnega življenja, zlasti kot temeljno področje in okvir multilateralizma, vendar hkrati obremenjena s svojimi izvirnimi problemi in omejitvami. Tudi če bi (že) v obdobju do leta 2010 prišlo do resne reforme, zlasti reforma VS OZN, bo še vedno OZN, njena vloga in učinkovitost, odvisna od politične volje njenih držav članic, zlasti stalnih članic VS. Tudi ukinitve veta stalnih članic VS OZN bi še ne pomenila, da ima OZN realno moč prisiliti v VS preglasovano stalno članico (ali drugo pomembno državo) k določenemu ravnanju. Skratka, v vsakem primeru bo ostalo vprašanje, kako ob nesoglasju glavnih mednarodnih dejavnikov, zlasti stalnih članic VS OZN, zagotoviti učinkovitost OZN in se izogniti unilateralizmu močnih držav, zlasti najmočnejše, ZDA. Pri tem je tudi veliko razlogov, ki govorijo, da utegne biti pot do reforme (in zato potrebne revizije Ustanovne listine) dolga in zapletena, morda do leta 2010 še neuresničljiva. Povedano ne pomeni, da OZN ne bo ostala pomemben dejavnik in temeljni okvir multilateralizma, hkrati pa je nerealistično preveč pričakovati od reforme VS OZN in same OZN, reformirane ali ne. Mednarodna skupnost bo namreč še vedno skupnost suverenih držav z različno porazdelitvijo moči, ker ob sicer formalni enakopravnosti povzroča dejansko neenakost držav in ohranja možnosti, da se bodo države, zlasti najmočnejše, zatekale k unilateralizmu.

Kakšna naj bosta prihodnji položaj in vloga Slovenije v mednarodni skupnosti, kakšne naj bi bile njene zunanje politične prioritete

- a) Na mednarodni položaj vsake države vplivajo številni notranji, pa tudi zunanji dejavniki. Na položaj manjših držav še zlasti močno vplivajo prav zunanji dejavniki, obstoječe mednarodno okolje in v njem potekajoči procesi. Vso zgodovino, vsekakor pa po nastanku suverenih nacionalnih držav v Evropi v 16. in 17. stoletju, so dogajanja pretežno usmerjale t. i. vodilne države, manjše pa so se dogajanjem v glavnem le prilagajale. Tako je v veliki meri še vedno in bo ostalo. Ob povedanem je treba upoštevati tudi splošno ugotovitev, pravzaprav zakonitost, da je konkretni mednarodni položaj vsake države odvisen predvsem od treh dejavnikov: njene lastne stabilnosti, urejenosti, razvoja, urejenih, stabilnih odnosov s sosedi ter solidnih zavezništev.

Iz povedanega izhaja, da je mednarodni položaj Slovenije zelo dober in bo tak ostal do leta 2010. RS je politično stabilna država, z uspešnim gospodarstvom in rastjo že daljše obdobje in brez resnejših problemov, ki bi jo lahko destabilizirali.

Odnosi s sosedi so na splošno dobri in razvejani. Skupno članstvo v EU z Avstrijo, Italijo in Madžarsko bo prispevalo k poglobitvi odnosov in postopni odpravi problemov, ki odnose trenutno še občasno bremenijo, zlasti vprašanja, ki so povezana s preteklostjo in manjšinami. Za postopno ureditev tudi teh vprašanj ni primernejšega sredstva kot pa čim intenzivnejše sodelovanje, zlasti na obmejnih območjih, in strpen argumentiran dialog, usmerjen k odpravi problemov in hipotek preteklosti in graditvi skupne prihodnosti v EU. Pri tem je treba upoštevati, da ima velika in zlasti gospodarsko močna Italija (članica G-8) stalne interese in vodstvene ambicije prav na vzhodni strani Jadrana in Balkanu. Podobno velja za sicer manj prepričljive vodstvene ambicije Avstrije v srednji Evropi. Umetnost slovenske zunanje politike v prihodnjem obdobju bo, kako se uveljaviti kot čim enakopravnejši partner Italije in Avstrije in se ne pustiti iz partnerja in subjekta politike zreducirati v objekt njunih interesov. Slednje še posebej velja za Italijo.

Posebno vprašanje odnosov s sosedi so seveda odnosi s Hrvaško. Tu ni bremen preteklosti kot z Avstrijo in Italijo, ampak gre za vrsto znanih težkih vprašanj, ki so delno rezultat razpada nekdanje SFRJ, delno pa

pogosto nerazumljive, kratkovidne, neširokosrčne in z notranjimi problemi obremenjene hrvaške zunanje politike. Pri tem ostaja dejstvo, da sporna vprašanja doslej niso bistveno prizadela solidnih političnih in še zlasti gospodarskih odnosov in raznih drugih oblik sodelovanja med RS in Hrvaško.

Zlasti po zadnjih zapletih je manj verjetno, da bi bili vsi temeljni problemi s Hrvaško – zlasti še problem meje na morju – rešeni do leta 2010. Hkrati so tehtni argumenti za to, da bo prav približevanje Hrvaške EU zahtevalo in izsililo evropeizacijo njene notranje in zunanje politike. To je pomemben razlog – poleg pragmatičnih razlogov, kot so gospodarski interesi, schengenska meja ipd. – za razumevanje, da približevanje, včlanjevanje Hrvaške v EU (in morda Nato) ni v nasprotju z interesi Slovenije. Narobe, prav vstopanje Hrvaške v EU utegne biti priložnost, da se z njo vodi vzporeden dialog in uveljavi ureditev vsaj nekaterih vprašanj. Pri zadnjem zapletu v zvezi s hrvaško ambicijo razglasiti in uveljaviti IEZ je Slovenija dosegala diplomatsko zmago predvsem s svojo evropsko držo. Z zahtevo po dogovornem urejanju problemov izkoriščanja Jadrana in z odporom unilateralnim ukrepom Hrvaške si je zagotovila razumevanje in podporo EU. Ne gre tudi pozabiti, da bodo nazadnje tudi problemi s Hrvaško vendarle morali biti rešeni z dogovorom (morda tudi arbitražo) in da se zato – ob tem, ko se čvrsto in argumentirano vztraja pri stališčih in zahtevah, zlasti še pri vsebini dogovora Drnovšek-Račan – ne gre prepustiti čustvenim reakcijam ter pritiskom medijev. Spoznanje vsake zunanje politike slej ko prej je, da bolj ko spor dobiva čustvene in prestižne lastnosti, težje ga je razrešiti. Zato bo modrost slovenske zunanje politike do Hrvaške v obdobju do leta 2010, ne da bi načeloma ovirala približevanje Hrvaške EU, instrumentalizirati naše članstvo v EU za naše interese in hkrati ohraniti gospodarsko in drugo sodelovanje s Hrvaško in tudi to instrumentalizirati kot sredstvo za doseganje dogovorov o spornih vprašanjih.

- b) Slovenija je s članstvom v EU in Natu zasidrana v čvrstih skupnostih in zavezništvih. Dejansko gre v obeh primerih za uresničenje zgodovinskih teženj po reintegraciji Slovenije v t. i. evropski zahod in transatlantsko skupnost parlamentarnih demokracij. Ker pa tudi EU in Nato nista brez nasprotnih interesov članic, bo verjetno najpomembnejša prioriteta slovenske zunanje politike v prihodnjem obdobju spretno, ustvarjalno uveljavljanje lastnih konkretnih interesov in stališč zlasti v gremijih EU. Na videz pragmatične odločitve organov EU utegnejo namreč imeti

pomembne in dolgoročne posledice. Z lastnimi stališči, predlogi in spretnim zagotavljanjem podpore zavezništav ad hoc, pa tudi najpomembnejših članic, bosta morali slovenska zunanja politika in diplomacija tako rekoč vsakodnevno braniti in uveljavljati konkretne slovenske interese. S članstvom v EU in Natu bo Slovenija hkrati v stalnem dialogu z najpomembnejšimi državami Evrope in ZDA. Bo v položaju, ko bo morala predvsem pri usklajevanju skupnih stališč in politike EU uveljaviti svoje interese. To bo zmanjšalo potrebo po samostojnem nastopanju v raznih mednarodnih forumih, vključno z OZN. Zunanjepolitične pobude Slovenije bodo dobile izjemno težo in pomen, če se bodo uveljavile kot skupna stališča EU, sicer bodo pomembne in učinkovite le izjemoma. Seveda bo slej kot prej ostala prioriteta zunanje politike RS razvijanje sodelovanja in graditev odnosov s preostalimi centri moči, zlasti Rusijo, pa tudi Kitajsko, Japonsko. V odnosu do t. i. tretjega sveta naj bi bili slovenska zunanja politika in diplomatska prisotnost predvsem v vlogi gospodarskega in drugega sodelovanja. Do problemov, zlasti varnostnih in političnih, teh delov sveta se bo Slovenija namreč opredeljevala in delovala v okviru skupnih stališč in politike EU.

- c) Posebno vprašanje je vloga Slovenije v JVE oziroma na območju t. i. zahodnega Balkana. Zavesten strateški zasuk slovenske zunanje politike do tega območja po letu 1997 od do takrat razumljivega in nujnega distanciranja do tega »konfliktnega« območja k aktivni politiki prav do tega območja, je dal pomembne rezultate. RS se je na tem območju uveljavila kot pomemben dejavnik in izjemno pomembna gospodarska partnerica. Z lastno pobudo in stališči do urejanja problemov v BiH, dosledno politiko zavračanja zahtev Miloševićeve ZRJ po priznanju kontinuitete, lastnimi stališči in vlogo pri urejanju srbsko-črnogorskih odnosov, dejavno vlogo, tudi v VS OZN, pri urejanju kosovskega vprašanja se je uveljavila kot pomemben dejavnik v mednarodnih forumih. Aktivna vloga RS se pričakuje od partnerjev v EU (in NATO) prav pri urejanju vprašanja JVE oziroma zahodnega Balkana. Poseben preizkusni kamen naše dejanske sposobnosti igrati pomembno vlogo zlasti na Balkanu pa bo predsedovanje OVSE leta 2005. Naši zunanji politiki bodo zato v prihodnjem obdobju še bolj kot doslej potrebna jasna in profilirana stališča do balkanskih problemov. Prav v letu 2005 in v obdobju do 2010 utegnejo biti izjemno aktualni (zlasti status Kosova, odnos Srbija in Črna gora, pa tudi problemi v BiH in Makedoniji). Le z jasnimi, argumentiranimi stališči bo Slovenija pomemben dejavnik v EU, OVSE (ki jo bo vodila leta 2005), pa tudi v Natu. Z lastnimi stališči in sposobnostjo uveljaviti

jih z argumenti prav v gremijih EU, pa tudi v dvostranskih odnosih, si bo RS utrdila položaj in pomen v EU, pa tudi pri partnerjih v JVE. JVE je območje posebnih dolgoročnih interesov Slovenije: stabilizacija in gospodarski razvoj tega območja bi odprla izjemne možnosti našemu gospodarstvu in prispevala k naši razpoznavnosti. To je edino območje na svetu, na katerem lahko Slovenija zaradi zgodovine, predvsem pa svojih razvojnih prednosti in kot članica EU in Nata, igra pomembno, v nekaterih pogledih tudi vodilno vlogo, in na katerem se lahko uveljavi kot pomembna partnerica in sogovornica najpomembnejšim mednarodnim dejavnikom. Pri tem bo za vlogo Slovenije v JVE pomembno tudi to, kako bo znala urejati odprta vprašanja s temi državami in si pri njih utrditi zaupanje in imidž solidnega partnerja.

Kako povezati in čim bolj uporabiti naše potencialne in možnosti

- a) Država, kot je Slovenija, mora še zlasti v zunanji politiki in pri mednarodnem delovanju skrbno paziti na razmere med lastnimi cilji in sredstvi, ki so omejena. Slovenija ne razpolaga z močjo ali sredstvi, s katerimi bi lahko izvajala pritiske, kaznovala ali nagrajevala partnerje ali nasprotnike. Edina zunanjepolitična sredstva, ki jih ima, so sredstva prepričevanja, diplomacija, dialog, razpoznavnost. Slovenija tudi ne more mednarodni skupnosti ali EU za urejanje problemov na Balkanu ali drugje ponuditi veliko materialnih sredstev ali pomembnih vojaških potencialov. Lahko pa ponudi – če jih ima – zanimive pobude, predloge, rešitve. Slovenija je v objektivnem položaju, ko lahko svoje zunanjepolitične interese uveljavi le s pogovori, spretno diplomacijo, potrpežljivim argumentiranjem, iskanjem zaveznikov in podporo lastnim interesom in stališčem. Potrebuje torej izobraženo, izkušeno, patriotično in racionalno diplomacijo. Zlasti s članstvom v EU in Natu bosta še bolj v ospredju šolanost, strokovnost slovenske diplomacije. Nasploh v sodobni diplomaciji predstavljanje, protokol ipd. stopata v ozadje, v ospredje pa strokovno znanje, profesionalnost, strokovna usposobljenost, izkušnost diplomacije. Slovenija lahko ima sposobno, elitno diplomacijo, če jo želi imeti. Za to so potrebni rigorozen izbor mladih kadrov, njihovo dodatno šolanje, ocenjevanje dela in le od tega odvisno napredovanje, selekcija in manj za to delo neprimernih in nepripravljenih kadrov.
- b) V svetu globalizacije in silovitega tehnološkega razvoja, pa tudi razvoja organizacije vseh družbenih dejavnosti, ne le diplomacije, je najpomembnejši in vse pomembnejši človeški dejavnik izobraženost ljudi,

usposobljenost družbe za uvajanje novega, kratka, inovacijska prodornost družbe. S povedanim se vračam k izhodiščnemu vprašanju tega prispevka: kaj bo opredeljevalo mednarodni položaj Slovenije (in hkrati njen položaj in uspešnost v EU): najprej in predvsem njena sposobnost iti v korak z razvojem, tudi tehnološkim, sodobnega sveta – torej izobraženost, inovativnost, vlaganje v ljudi in tudi zavestno povezovanje vseh ustvarjalnih moči slovenskega naroda, tudi tistih, ki ustvarjajo in so uveljavljeni v tujini. Prav glede na vprašanja, ali bo Slovencem uspelo slediti tokovom razvoja sodobnega sveta, se bo v novih okoliščinah razreševala stara dilema, pred katero je vedno stal slovenski narod in ki smo jo sicer pomembno, a vendarle še nedokončano razrešili s postavitvijo lastne države: ali bomo sodoben narod, narod, ki bo kos izzivom sodobnega sveta, ali pa se bomo pustili izriniti na obrobje, v nekakšen folklorni razvrat. Prav ob tem istem vprašanju ali dilemi, ali bomo in kako bomo kos sodobnemu razvoju in izzivom, pa se bo ultima ratio oblikoval tudi naš položaj v mednarodni skupnosti in konkretno v EU ne le do leta 2010, temveč za mnogo daljša prihodnja obdobja.

Dr. Jožef Kunič

Društvo za mednarodne odnose

Dejavna in prepoznavna Slovenija v svetu

Kako povezati in čim bolj uporabiti naše potenciale

Po padcu berlinskega zidu in vzpostavitvi novih demokracij ni nastopilo umirjeno in stabilno obdobje. Zgodovina se ni ustavila. V naši bližnji in daljni okolici smo priča dogodkom, ki se nas včasih bolj včasih manj neposredno tičejo, a se nanje moramo odzivati. Dobro bi jih bilo predvideti in preventivno delovati. Če so to dogodki, ki so za našo državo zelo pomembni, so z naše strani potrebne aktivnosti, ki so dobro premišljene z vseh vidikov in naj bodo koristne za našo državo ne le kratkoročno, ampak tudi dolgoročno.

Poudariti je treba, da je pomen mednarodnih odnosov za majhne države izjemno velik. Medtem ko se velike države zanesejo na svojo vojaško moč, moč svojega gospodarstva, svoj znanstveni in kulturni vpliv, se morajo majhne zanesti na prijatelje, dobre odnose s sosedi in preostale mednarodne povezave. Medtem ko temeljita varnost in obstoj velikih držav v veliki meri na njihovi obrambni sposobnosti in notranji trdnosti, pa je za majhne države bistvena zunanja politika. Moč države je treba v veliki meri nadomestiti s premišljenimi dogovori, povezavami in dolgoročno vzpostavljenimi odnosi, predvsem s sosedami.

Da bi bile odločitve in aktivnosti Slovenije, še posebej v zvezi z dogodki, ki so za nas bistvenega pomena, kar najbolje domišljene, se je po mojem trdnem prepričanju treba nasloniti na vse potenciale, ki jih imamo.

V Sloveniji bi težko govorili o kakem think tanku na področju mednarodnih odnosov, saj bo tak »tank« v primerjavi s podobnimi institucijami v svetu le majhna posodica. Kadrov z znanjem, izkušnjami in pripravljenostjo pošteno in strokovno neodvisno delati je v vsej državi zelo malo. Ocenjujem, da je treba znanje in izkušnje, ki so na tem področju, povezati in kar se da izkoristiti.

Žal je mnogo tistih, ki so v diplomaciji zasedali pomembne položaje, to stroko zapustilo. Zato je še pomembnejše, da tiste izkušene, ki na tem področju kljub vsemu vztrajajo, kar se da izkoristimo.

Dobro bi bilo ustanoviti posvetovalno delovno telo, ki bi imelo morda deset do petnajst članov. Moralo bi delovati nadstrankarsko, osredotočeno bi moralo biti na dolgoročne interese. Ni potrebe, da bi se tako telo ukvarjalo z vsemi problemi. Za to imamo ustrezne organe. Prav bi bilo, če bi se poglobljeno in neodvisno od interesov posameznikov osredotočili na pomembna strateška, kompleksna in težka vprašanja.

Dobro bi bilo, če bi kritično preučili naše odnose s sosedi, dobro bi bilo, če bi razmislili o strategiji ravnanja do Bruslja, našem prispevku k zunanji politiki EU, Natu, o tem, na katerih področjih naj diplomacija najbolj deluje.

Če bo Slovenija znala ustvariti sinergijo in izkoristila svoje potencialne, ki jih ima na področju zunanjih odnosov, bo lahko kot članica EU precej pripomogla k njeni skupni zunanji politiki. Gotovo k temu spadajo odnosi med EU in JVE. So pa tudi druga področja. Medtem ko se ZDA vse bolj opirajo na svojo vojaško moč, torej na »hard power«, pa na nekaterih delih sveta raste ugled Evrope, torej njena »soft power«. Načelo konciliarnosti in nenapadalnosti, reševanja zgodovinskih konfliktov brez uporabe sile, skratka, vrednote, ki so temeljne v EU, počasi, a vztrajno postajajo vedno bolj popularne v nekaterih, predvsem islamskih delih sveta. In prav Slovenija je s svojo politiko lahko zgled, kako naj se na tak način rešujejo zapletena in ne lahka vprašanja. Prispevek Slovenije k soft power Evropske unije bi lahko bil sorazmerno velik prispevek.

Zelo grobo rečeno, poznamo dve vrsti aktivnosti think tankov. So taki, ki strokovno in kar se da znanstveno že vnaprej utemeljujejo politično sprejete dogovore ali usmeritve. Takih svetovalcev in takega svetovalnega organa ne potrebujemo. Potrebujemo svetovalno telo, ki bo tistemu okolju, za katero bo delalo, nalilo čistega vina, tako telo, ki se bo sposobno soočiti z različnimi idejami, ki bo kritično, a konstruktivno ocenilo naše dosedanje aktivnosti in strokovno razmislilo, katera rešitev ima največjo verjetnost za razplet, koristen za Slovenijo.

Taka skupina ne more delovati pod žarometi javnosti, saj bi to onemogočalo odkrito soočenje, potrebno za kar največje mogoče strokovno poenotenje. Dobro bi bilo, če bi člani takega posvetovalnega telesa izviral iz okolja civilne

družbe, znanstvenoraziskovalnega področja in s področja uprave, po potrebi pa bi se vključevali tudi drugi, za posebna področja priznani strokovnjaki.

Pomembno bi bilo, da bi udeleženci v svojih razpravah soočali mnenja in tako zmanjševali dvojnost ali celo večkratnost strokovnih stališč. V takem delovnem telesu seveda niti slučajno ne sme biti cilj razprav, da se z argumenti moči utiša ali prepriča kateri koli strokovnjak. So pa mnogokrat mnenja plod napačne ali pomanjkljive informacije ali pa necelovitega upoštevanja ustreznih argumentov. S tesnejšim sodelovanjem med izkušenimi strokovnjaki na tem področju bi se verjetno razčistila mnoga nasprotja. Prav tako bi udeleženci vladajoče strukture lahko opozorili na potrebo po aktivnosti, če bi ugotavljali, da je do tedaj ni bilo.

Civilna družba, predvsem njeni ugledni predstavniki, bi lahko precej pripomogli k umirjanju strasti in zametkov nacionalizma v trenutkih, ko je reakcija ali politika zaradi notranjepolitičnih računov prestrastna. Treznost, umirjenost, a hkrati odločnost so odlike na področju mednarodnih odnosov. Posvetovalno telo bi lahko k temu zelo pripomoglo.

Za prepoznavnost Slovenije v svetu je velikega pomena »public diplomacy« – javna diplomacija, s čimer v svetu razumemo aktivnost, s katero se uveljavljajo naši nacionalni interesi z razlaganjem, obveščanjem in vplivanjem na tuje širše množice (audiences). Tega ne smemo zamenjati s »public affairs« – imenujem jo »javnost diplomacije«, katere naloga je obveščanje domače javnosti. Za to seveda skrbijo naši diplomati, in kolikor vem, zelo zavzeto. Vendar to z udeležbo na raznih mednarodnih srečanjih, tujih in v tujini branih, gledanih ali poslušanih domačih medijih počnejo tudi strokovnjaki in vsi tisti, ki se s tem področjem ukvarjajo in so mnogokrat povezani v raznih organizacijah civilne družbe. Ob tem je treba pripomniti, da običajno tuji poslušalci veliko bolj zaupajo razpravljavcem, ki pripadajo njihovi stroki, kar pomeni, da je učinek »public diplomacy« akademske in civilne stroke mnogokrat večji od učinka, ki ga doseže profesionalna diplomacija, pa čeprav deluje strokovno in zavzeto. Učinek ustanovitve posvetovalnega telesa ne bi bil le v tem, da bi vladajoče strukture dobile popolnejše poglede na možnosti ukrepanja v posamezni situaciji, ampak tudi v tem, da bi se udeleženci s srečevanjem in soočanjem seznanili z dodatnimi, zanje morda do takrat zanemarjenimi argumenti. To bi nedvomno prispevalo k bolj poglobljenim pogledom in s tem bi s svojim delovanjem mimo meddržavnih uradnih poti pomagalo prepričati tujino o pravilnosti naših stališč. Seveda predpostavljam, da mnenja, ki si jih bodo ustvarili udeleženci na medsebojnih razpravah o ključnih strateških

in zahtevnih problemih, ne bodo ostala osamljena, ampak bodo v mnogih primerih vsaj delno prenesena v okolja, v katerih delujejo; naj bo to v civilni družbi ali pa v akademski stroki. Akademsko in druga strokovna stroka, ki bi morda delovala v okviru civilnih združenj, kot je na primer Slovensko društvo za mednarodne odnose (SDMO), bi lahko s tem v smislu »public diplomacy« zelo pripomogla k popularizaciji naših stališč in pogledov.

Pomembno področje delovanja v tujini je »historical diplomacy« – zgodovinska diplomacija. To je opisovanje zgodovine svojega naroda in poudarjanje tistih zgodovinskih dejstev, ki podpirajo zunanjepolitične smernice ali pa konkretna stališča. Mislim, da je to še posebej pomembno področje za Slovenijo. Nekatere države z dolgoletno diplomatsko tradicijo imajo to področje diplomacije zelo izpopolnjeno in mu pripisujejo velik pomen.

Ni treba posebej poudarjati, da je še posebej pomembna dejavna ekonomska diplomacija. Če bodo nastale bolj zapletene razmere na tem področju, bi bilo v posvetovalno telo nujno treba vključiti več gospodarstvenikov.

Mnogokrat slišimo vprašanje, ali bo diplomacija tedaj, ko bomo člani EU, sploh še potrebna. Mnenje, da se bodo vsi medsebojni odnosi urejali v Bruslju in da bo odnose z državami nečlanicami EU urejala skupna, v Bruslju vodena politika, je po mojem mnenju popolnoma napačno. Ravno nasprotno. Skupno življenje, ki bo nedvomno dalo ogromno pozitivnih učinkov, bo tudi prineslo vrsto dvostranskih vprašanj, ki jih bodo države članice morale reševati med seboj. Prav tako bo ob vsakem večjem evropskem vprašanju treba sklepati koalicije s tistimi državami, ki bodo na problem gledale podobno kot Slovenija. Treba bo delovati med samimi evropskimi institucijami in jih prepričevati o pravilnosti naših pogledov. Misel, da bodo vsi problemi med Slovenijo in državami nečlanicami rešeni v Bruslju, pa je tudi popolnoma iluzorna. Diplomacija bo še kako potrebna, morda celo bolj kot doslej. Seveda bodo informacije mnogo bolj dostopne in uradna stališča si bodo članice izmenjevale med seboj bolj neposredno. Uradniško vestno poročanje, skrbno prenašanje sporočil in pridobivanje uradnih stališč bodo vse manj pomembni. Ne smemo pa pozabiti, da odločitve sprejemajo ljudje z vsemi svojimi lastnostmi in ne uradništvo, temveč diplomacija je tista, ki z njimi vzpostavlja medčloveške vezi, nanje vpliva in ugotavlja, kakšne poteze bodo vlekli. Ponavljam: pravo diplomacijo bomo gotovo zelo potrebovali.

Toda slovenska diplomacija, ki je v primerjavi z mnogimi drugimi sorazmerno majhna, sama ne bo mogla doseči zelene ravni prepoznavnosti in aktivnosti

v tem delu sveta. Od civilne družbe lahko upravičeno pričakujemo, da k prepoznavnosti prispeva svoj delež. Če bo bolje obveščena in bo imela priložnost preverjati svoje poglede, bo lahko pri svojem delovanju zunaj meja Slovenije precej učinkovitejša.

Kje bi lahko ustanovili tako posvetovalno delovno telo? Bistveno je, da se sestaja na bazi ad hoc, torej tedaj, ko nastopi taka okoliščina, da je za njeno reševanje oziroma ukrepanje potreben temeljit razmislek. Sklicatelj mora biti na taki ravni, da lahko oceni, kdaj je taka potreba. Bistven pa je, in to posebej poudarjam, tudi pogoj razpoložljivosti informacij. Na podlagi pomanjkljivih informacij se nihče ne more dobro odločati. Tam, kjer bi bila taka skupina organizirana, bi morali razpolagati z najširšimi informacijami, ki bi morale biti v potrebnem obsegu pravočasno na razpolago udeležencem.

Akademik prof. dr. Jože Krašovec

V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija

1. Mednarodni položaj in vloga Slovenije

Zdi se primerno, da se Slovenija dejavno vključuje v reševanje svetovnih problemov, toda gotovo mora v skrbi za lastno narodnostno in gospodarsko preživetje temeljito premisliti, kje so prioritete njene zunanje politike. Ko bo postala polnopravna članica Evropske skupnosti, se bo samodejno krepilo sodelovanje predvsem v okviru srednje Evrope. Naravna pravica in dolžnost, da skrbi za narodno identiteto, bosta nujno narekovali tesnejše povezovanje s celotnim slovanskim svetom. Močno se bo povečala potreba po partnerstvu z Rusijo.

2. Konkurenčnost slovenskega gospodarstva

V novih razmerah se samodejno krepí gospodarsko sodelovanje v vsej Evropi, predvsem pa v okviru srednje Evrope. Skrb za domače lastništvo je nujna, a ga bo vse težje varovati; prav zato se zdi načrtno dolgoročno intenzivno povezovanje s slovanskim svetom najpomembnejša naloga prihodnje zunanje politike. Med drugim to pomeni prioriteto v povezovanju s Hrvaško.

3. Članstvo Slovenije v Evropski uniji

Združena Evropa ni več samo ideja, temveč postulat novih globalizacijskih zakonitosti. Slovenija se bo v vsej skrbi za uravnoteženo svetovno zunanjo politiko prisiljena povezovati predvsem z manjšimi narodi, ki se morajo podobno kot mi posebej prizadevati za ohranitev narodne identitete. Manjši narodi bodo bolj kakor večji spodbujali uveljavljanje enakopravnosti med narodi in jeziki, a samo v močni koaliciji jim bo uspelo vzbuditi pozornost večjih.

4. Socialna politika

Stopnja socialne solidarnosti nikoli ni zadostna, zato je vedno dovolj razlogov, da jo posebej poudarjamo kot svojo primarno moralno dolžnost. Kolikor močnejši bo glas posameznikov in skupin, toliko več upanja je, da bo politika uveljavljala ustrezne socialne zakone.

5. Razvoj demokracije in demokratičnih institucij

V Sloveniji demokracija v pravem pomenu besede ni mogoča, ker v tranziciji ni sestopila prejšnja nedemokratična oblast. Ker so večino gospodarstva in vse ključne medije podedovali predstavniki kontinuitete brez izrecne želje po duhovnih vrednotah, je v sedanjem trenutku Slovenije ključno prav vprašanje demokracije.

6. Vrednostni sistem in človekove pravice

Številni ideologi se krčevito prizadevajo za prevrednotenje vseh vrednot. Toliko bolj se v pristnem jedru naroda prebujajo čuti za veljavo univerzalnih duhovnih vrednot, ki so sestavljale jedro vseh civilizacij zgodovine človeštva. Novih vrednot seveda ni, toda to ne pomeni, da stare propadajo; marsikje so nasilno odrinjene, zato se toliko bolj neustavljivo vračajo v zavest ljudi, ki čutijo svojo zgodovinsko odgovornost. V razmerju med religijami se upravičeno uveljavlja zavest, da obstaja skupno, univerzalno jedro vrednot, ki so prva osnova etike. Slovenija bo v prihodnosti morala storiti vse, da etika na temelju univerzalnih, klasičnih vrednot postane najpomembnejši nacionalni program, kajti na etiki stoji ali pade tudi identiteta posameznika in naroda.

7. Varnostna, podnebna, energetska in zdravstvena tveganja v prihodnosti

Odgovor na vsa vprašanja v tej točki je bistveno povezan z vprašanjem odnosa do vrednot in etike. Če bo etika pravilo vseh pravil, bomo gotovo lažje obvladovali izzive, ki pomenijo grožnjo na svetovni in regionalni ravni. Eden najpomembnejših vidikov promocije etike je skrb za ekološko čistost. Slovenija bi nujno morala zelo zaostri ekološka merila in si prizadevati za najvišje ekološke standarde pri pridelovanju hrane. V tem pogledu bi lahko že zaradi izjemno ugodnega zemljepisnega položaja postala zgled drugim narodom.

8. Nacionalna identiteta, Evropska unija in procesi globalizacije

Združevanje Evrope nujno pomeni vzporedno krepitev evropske in narodne identitete. Evropa ima v tem pogledu – v večjem ali manjšem obsegu – dvatisočletno izročilo, ki bo dragocena osnova pri iskanju ravnotežja med globalizacijskimi silami in čutom za individualnost.

9. Vloga znanosti

Vloga znanosti je vse večja. V Združeni Evropi bo veliko novih pobud in izzivov za skupne nastope. Slovenija bo vendarle morala skrbno preverjati prioritete glede na nacionalni interes. Raziskovanje lastnega jezika in duhovnokulturnega izročila bo v prihodnosti še večjega pomena kakor doslej.

10. Izobraževanje za prihodnost

Gotovo je smiselno, da se Slovenija čim bolj prilagodi evropskemu izobraževalnemu sistemu; s tem bo olajšana pot do izmenjave med dijaki, študenti in znanstveniki v skupnem evropskem prostoru. Toda tudi tu bo morala Slovenija pri vsej skrbi za visoko raven izobraževanja skrbeti, da ne bo prevelikega odliva možganov v tujino. V premisleku o tem problemu je eden od razlogov za predlog, da bi Slovenija morala razviti intenzivno sodelovanje predvsem v srednji Evropi s posebnim poudarkom na slovanskem svetu. Toliko bolj bi kazalo podpreti ponudbo, da v Sloveniji dobimo Slovanski forum.

Sklep

Novi globalizacijski in ekološki izzivi, dobri in slabi, se tičejo vseh narodov; dolgoročno to pomeni vprašanje preživetja človeštva. Majhni narodi se srečujemo še z dodatnimi izzivi, ker je možnost vplivanja na odločitve v največjih mednarodnih organizacijah sorazmerno majhna. Toliko bolj velja moralna dolžnost, da skrbno varujemo svoje neposredno okolje in spodbujamo veselje do življenja. Med drugim bi morala nova zunanja politika do Slovencev v zamejstvu in po svetu zelo močno spodbujati željo in potrebo po sodelovanju ob preseganju ideoloških ovir. Izredno pomembna bi bila podpora tistim Slovincem, ki se želijo iz drugih držav preseliti v Slovenijo. V podpori te vrste bi kazalo spodbujati sodelovanje vseh kulturnih, verskih, znanstvenih in političnih organizacij. Zelo primerno bi bilo, da bi npr. Urad za zagotovitev sodelovanja in podpore Slovincem v tujini in Svetovni slovenski kongres dobila vsestransko močnejšo podporo vseh temeljnih ustanov. Kar se tiče prizadevanja za povečano zanimanje tujine za Slovenijo, se zdi, da je treba nadaljevati z dobro tradicijo organiziranja mednarodnih kulturnih in znanstvenih posvetov, precej pa izboljšati kakovost turistične promocije.

Prof. dr. Peter Vodopivec

Zunanja politika kot zgodovinska izkušnja prostora in ljudi

Zunanja politika, ki želi biti uspešna, mora upoštevati zgodovinske izkušnje prostora in ljudstva, ki ju zastopa (te izkušnje so ji lahko tudi nesporno v pomoč pri iskanju identitete, ki jo je pri sedanjih zunanjepolitičnih usmeritvah pogrešal gospod Türk). Menim, da dokumenti in besedila, ki smo jih dobili v branje, nekatere pretekle izkušnje slovenskega prostora že upoštevajo, medtem ko bi o drugih verjetno kazalo še razmisliti.

Ko govorim o zgodovinskih izkušnjah, ki bi nam lahko bile v pomoč pri opredelitvi zunanjepolitičnih prioritet, mislim predvsem na tri značilnosti razvoja slovenskega prostora in slovenske politike:

- 1) Slovenski zgodovinski, socialni in gospodarski razvoj je posebej pomembno zaznamovala zemljepisna lega slovenskega ozemlja. Tu, ob vzhodni meji romanskega in germanskega sveta, so se križale prometne in trgovske poti, ki so vodile od Jadrana na sever, iz Italije na Ogrsko in Balkan in iz Nemčije proti jugu in vzhodu Evrope, z njimi pa so se v slovenskem prostoru križali tudi duhovni, kulturni in politični vplivi. Mislim, da mora Slovenija to vlogo, ne samo prometnega, temveč tudi mednarodnega križišča (zlasti med Vzhodom in Zahodom), ohraniti tudi v prihodnje. Sicer pa je opredelitev za tako usmeritev, če pravilno razumem, že prisotna tudi v tezah gospoda zunanjega ministra. Slovenija mora tudi v prihodnje svojo pozornost usmerjati ne le proti Zahodu in Bruslju, temveč tudi proti Balkanu, saj lahko ima na tej relaciji – podobno kot velik del svoje zgodovine – pomembno premostitveno vlogo, hkrati pa je v njenem najožjem interesu, da Hrvaška čim prej postane članica EU, na Balkanu pa se razmere postopno stabilizirajo. Podobno kot os Zahod-Vzhod ostaja za Slovenijo pomembna tudi tradicionalna vez proti severu, kjer bi bilo treba gledati ne le proti Avstriji, temveč tudi čez njo – k Nemčiji. In pozornost bo treba še naprej usmerjati proti jugozahodu, Italiji, ne le zaradi slovenske manjšine, ki bo v novih razmerah postala ali pomemben posrednik ali bo pa izginila, temveč tudi zaradi italijanskih aspiracij v slovenski in hrvaški Istri. In če pogledamo čez Italijo, mora Slovenija iskati zaveznika tudi v Franciji.

- 2) Slovenija je bila vse do leta 1918 periferija habsburškega juga in si je šele v prvi in nato drugi Jugoslaviji izborila osrednejše mesto razvitega Zahoda. Danes je Slovenija v vrhu med državami novinkami, ki pristopajo v EU, in treba bi bilo storiti vse, da tega mesta ne izgubi in ne postane spet periferija. To, v kakšni meri je konkreten prostor del periferije in koliko se mu uspe približati centru, seveda ni odvisno le od zunanje politike. Tu je bilo omenjeno opozorilo profesorja Bučarja, da so bili slovenski politiki okoli leta 1900 provincialci. Paziti moramo, da po osamosvojitvi to spet ne postanemo. K Bučarjevemu opozorilu je treba dodati, da so bili slovenski politiki provincialci samo doma, ko so bili od doma, pa so znali biti relativno uspešni in neprovincialni: tu mislim na Šušteršiča, ki se je izkazal kot pomemben politični taktik v dunajskem državnem zboru, na Korošca, ki mu je uspelo v drugi polovici prve svetovne vojne organizirati najbolj množično politično gibanje v Cislajtaciji, spet na Korošca v prvi Jugoslaviji, ki je postal pravi faktotum v Beogradu in končno na Kardelja v zadnji Jugoslaviji, ki je bil marsikaj, provincialni politik pa gotovo ne. Tisto, kar bi vsem tem politikom lahko očitali, pa je, da so malo ali niso nič storili za deprovincializacijo politike doma. In vendar mora biti naloga zunanje politike, da konkretno državo ne le zastopa navzven, temveč jo poskuša s konkretnimi pobudami, ki prihajajo od zunaj, tudi odpreti v širši prostor. Skratka: nalogo zunanje politike vidim v prenašanju sporočil in pospeševanju zlasti gospodarske, kulturne in znanstvene menjave v obe (vse) smeri. (Čeprav je res, da se je treba natančneje dogovoriti, do kam se odpirati, kot je ugotovil Bučar, je vendar tudi jasno, da se je treba odpirati na vseh področjih).
- 3) In tretje. Slovenci stopamo v evropsko skupnost s tisočletno izkušnjo življenja v multikulturnih in multinacionalnih skupnostih in skoraj sto-petdesetletno usmeritvijo k federalizmu. František Palacki je imel leta 1848 med Slovenci posebej goreče privrženca, Slovenci so federalizem zagovarjali v habsburški monarhiji in obeh Jugoslavijah in se končno obrnili od Herderja k Heglu (kot je to imenoval Tine Hribar), ker se je jasno pokazalo, da je življenje v multinacionalni in multikulturni skupnosti, kjer močnejši in večji nimajo posluha za manjše in šibkejša, vedno znova skrajno težavno.

Opredelevitev za federalizem seveda pomeni opredelitev za enakopravnost vseh, majhnih in velikih, pa tudi (in predvsem) za spoštovanje različnosti. (Sam v nasprotju s kolego Pirjevcem ne vidim tako velikega nasprotja med globalizacijo in pluralizacijo, saj je globalizacija v prvi vrsti gospodarsko-

tehnološki proces, ki ga ni mogoče ustaviti, ob katerem pa je – prav po zgledu nekdanjih federalističnih programov – s premislekom in voljo mogoče ohraniti stopnjo pluralnosti in različnosti). Slovenija mora zato v zunanjepolitičnem pogledu poiskati zaveznike, ki tako usmeritev podpirajo in razumejo. Stališče gospoda zunanjega ministra, ki med možnimi slovenskimi zaveznicami omenja (le) Avstrijo, o Višegrajski skupini pa ima pomisleke, se mi vseeno zdi nekoliko preozko, a ne zaradi stereotipnih predsodkov, čeprav se ob razmeroma živahni spremenljivosti avstrijske politike do (Jugoslavije in) Slovenije v preteklosti pomislekov ni lahko otresti, ampak bolj zato, ker bi moral biti v ospredju zunanjepolitične pozornosti (dolgoročnejši) interes, ne pa (trenutna) prijateljstva. V tem pogledu imamo z višegrajskimi državami precej skupnega: podobno tradicijo komunizma, podobne težave pri tranziciji in podobne probleme pri vstopanju v Evropsko unijo. Primerljive interese bi lahko našli tudi s še nekaterimi, manjšimi evropskimi državami: na eni strani skandinavskimi (z Dansko, Finsko), na drugi z državami, ki imajo pri uveljavljanju med velikimi podobne težave, kot jih bomo (po vsej verjetnosti) imeli sami (npr. Portugalska).

In zadnje: kot zgodovinar lahko le podprem stališče gospoda zunanjega ministra, da mora Slovenija kljub nesporni opredelitvi za Evropsko unijo ves čas ohranjati najboljše možne stike z ZDA. Kot je pokazal Uroš Lipušček v nedavno izdani disertaciji o Wilsonovi politiki in slovenskih mejnih vprašanjih leta 1918–1920, je napravila slovenska politika že ob koncu prve svetovne vojne usodno napako, ker se ni močneje povezala z ameriško administracijo. ZDA so bile nato prisotne v »regiji« v vseh ključnih trenutkih, vse do razpada Jugoslavije in jugoslovanskih vojn, toda slovenska politika (in diplomacija) sta spet iskali v Washingtonu podporo za svoja stališča šele v zadnjem letu in pol razpadanja Jugoslavije. Tudi sam seveda menim, da slovensko iskanje zavezništev v ZDA nikakor ne sme biti v škodo interesom in notranji koherenci Evropske unije. V tej zvezi sem tudi prepričan, da so v konfliktih, povezanih z Irakom, avtentične interese Evropske unije zastopale države, ki so nasprotovale ameriški intervenciji v Iraku, in ne tiste, ki so jo podpirale. Sicer pa bi bilo treba priznati, da je tudi Slovenija vilensko izjavo podpisala ne iz prepričanja, temveč pod pritiskom. Takim razmeram pa se je treba izogibati.

Slovenija mora seveda posvečati vso pozornost tudi odnosom z evropskimi državami, ki še ne bodo članice Evropske unije, so pa vsekakor nepogrešljivi sestavni del zgodovinske Evrope. Med njimi je bila omenjena Rusija, isto pa velja tudi za Romunijo in Bolgarijo.

In povsem na koncu: gospod zunanji minister je pozval k večji vnemi šolstva in medijev pri vzgajanju privrženosti slovenski državi. Tudi sam sem prepričan, da ima šolstvo v tem pogledu pomembne naloge, seveda ne z nasilno in deklarativno državljansko vzgojo, temveč predvsem s pomočjo predmetov, kot so: zemljepis, zgodovina, biologija in materinščina, pri katerih so domovinske in evropske vsebine sestavni del preostalega gradiva. Tako je tudi priporočilo Sveta Evrope, pouk pa mora biti bolj živahen in manj faktografsko obremenjen, kot je zdaj, kar je stvar šolskega ministrstva. V vsem preostalem pa še vedno drži Voltairova misel: domovina je tam, kjer je mogoče živeti varno in brez večjih težav. V tem smislu bo tudi Slovenija resnično privlačna, ko bo za večino svojih prebivalcev dežela socialne varnosti, raznolikih zaposlitvenih možnosti, blaginje, demokracije in pluralne odprtosti. Storiti je treba vse, da se bo to zgodilo čim prej.

Bojan Guček

Sedem fragmentov k razpravi o prihodnjih zunanjepolitičnih prioritetah, položaju, dejavni vlogi in prepoznavnosti Republike Slovenije v mednarodni skupnosti

1. Na odnose v mednarodni skupnosti bodo v naslednjih desetletjih pomembno vplivali procesi, ki bodo izhajali iz izkušenj in modelov ravnanja mednarodne skupnosti ob 11. septembru, reševanju regionalnih kriz ter vojaškem posredovanju v Afganistanu in Iraku. Ta dejstva bodo vplivala tudi na tokove globalizacije, iskanje novih načinov delovanja mednarodnih organizacij in vodilnih držav v svetu, razvoj, dostopnost in uporabo novih tehnologij in znanstvenih odkritij v najširši mednarodni skupnosti ter doktrino o dejanskih nevarnostih in grožnjah stabilnim in ustvarjalnim reševanjem odprtih vprašanj razvoja mednarodne skupnosti.

Temeljne grožnje varnosti mednarodni skupnosti in posameznim državam so danes tudi in predvsem grožnje njenim državljanom. Grožnje so postale transnacionalne: mednarodni kriminal, terorizem, bolezni, nečiste tehnologije, korupcija, širjenje jedrskega orožja, trgovina z mamili, otroci, organi idr., ogrožanje kritičnih infrastruktur ipd.

Na političnem področju se državna suverenost zmanjšuje v globaliziranih mednarodnih odnosih.

Opazna je usmeritev oblikovanja mednarodnih in regionalnih združenj, v katerih imajo skupine državljanov in nevladnih organizacij vse večjo vlogo, kar neposredno vpliva na diplomacijo, saj se vse bolj povečuje število različnih udeležencev v mednarodnih odnosih. Diplomacijo vse bolj usmerjajo ekonomija, globalna varnost in civilna družba.

Razlike med ZDA in EU so pomembne. Upoštevati jih je treba pri oblikovanju zunanje politike vsake posamezne države. Uravnoteženje bo nujno in ključno. Zunanja politika ZDA se posveča predvsem varnostnim grožnjam, ki izhajajo iz širjenja orožja za množično uničevanje in mednarodnega

terorizma. Politika EU pa je usmerjena predvsem v reševanje globalnih problemov, ki izhajajo iz podnebnih sprememb, migracij, revščine, širjenja nalezljivih bolezni ... V teh procesih Rusija in Kitajska šele iščeta svojo novo mednarodno identiteto ciljev.

Te usmeritve že opozarjajo, da sta po obdobju hladne vojne propadli ne le dve veliki ideologiji, ampak se je tudi začel konec mednarodne ureditve, ki temelji na suverenosti močnih nacionalnih držav.

Demokracija, pravna država in zaščita človekovih pravic in manjšin ter etničnih skupin postajajo vrednote, na podlagi katerih se vse pogosteje meri prispevek posamezne države mednarodni skupnosti. Država, o kateri se bo v okviru mednarodne skupnosti oblikovala taka predstava njenih vrednot, bo v prihodnosti uživala pomemben mednarodni ugled.

Čprav države ne bodo imele suverenosti kot v preteklosti, bo vodenje notranje in zunanje politike ostala pomembna dejavnost vsake države. Z njima bo tudi dosežena in v javnosti prepoznana raven zaščite in uveljavitve ključnih nacionalnih interesov. To, kar se bo bistveno spremenilo, bo predvsem zavest o tem, da ne živimo več v svetu »ZERO – SUM GAME«, ampak v svetu, ki se oblikuje po načelu »WIN-WIN GAME«. To pomeni, da bo ključna dejavnost v mednarodnih odnosih usmerjena v sodelovanje in ne v tekmovalnost. Vsi deli neke državne skupnosti bodo predstavljali državo v mednarodnih odnosih.

2. Diplomacije že danes, v prihodnosti pa še manj, ne bo več mogoče voditi »za zaprtimi vrati«, v salonih pooblaščenih in v skladu s 14 točkami iz leta 1918. Diplomacija bo morala postati pregledna in javna. Pri tem se bo morala prihodnja diplomacija tudi radikalno soočiti z modelom, ki ga je leta 1993 uveljavil ameriški kongres ob razpravi o reformi ameriške vladne agencije za informiranje, ko postaneta satelitska TV in internet temeljni sestavini t. i. »ameriškega modela javne diplomacije« kot modela za globalno upravljanje in manipuliranje zaradi uveljavljanja ameriških nacionalnih interesov. Ta model ne daje perspektive diplomaciji, ki želi dejavno voditi delovanje zainteresiranih interesnih skupin civilne družbe pri usmerjenem in uravnoteženem razvoju temeljnih vprašanj globalne skupnosti. Povzročča nevarne delitve, radikalno polarizacijo, ki vodi v spopad generacij, oblikovanje in spopad »prijateljskih koalicij«, kultur, etničnih in verskih skupin in celo civilizacij. Hkrati spodbuja stagnacijo v mednarodnih odnosih ter preprečuje humano celostno usmerjanje in

nadzorovanje procesov globalizacije. Nemoč vodenja take javne diplomacije se je pokazala v zvezi z Irakom s pozivom za aktivnejšo vlogo Združenih narodov pri obnovi in stabilizaciji države.

V novih okoliščinah sodobnih mednarodnih izzivov se javna diplomacija, ki se postopno vriva v klasično in tradicionalno, vse bolj usmerja k poslovnemu svetu, izobražencem, univerzitetnim ustanovam ter nevladnim strukturam, da bi se na ta način lahko zagotovila neposredna vlaganja, pridobila in zainteresirala mlada generacija ter zanesljiveje in dolgoročneje okrepi ugled in vpliv v tistih mednarodnih okoljih, v katerih se sprejemajo strateške in za nadaljnji razvoj človeštva in mednarodnih odnosov ključne odločitve.

JAVNA DIPLOMACIJA LAHKO V SOGLASJU IN SOZVOČJU Z DOMAČO JAVNOSTJO USPEŠNO PREDSTAVLJA SODOBNO DRŽAVO. Zato je javna diplomacija že danes v sodobnih državah postala sestavni del diplomacije v celoti. **JAVNA DIPLOMACIJA DANES ZAHTEVA NUJNO PRILAGODITEV TRADICIONALNE DIPLOMACIJE.** Sodobni diplomat ni le poklicni diplomat, je lahko vsak, ki se identificira z vrednotami neke države v mednarodni skupnosti ter s humanimi modeli reševanja odprtih dilem globalizacije. Temeljijo na vrednotah zagotavljanja miru, varnosti, človekovih pravic, sodelovanja, strpnosti, znanja, razvojne perspektivnosti in socialne varnosti za vsakega in za vse. Sodobna in prihodnja javna diplomacija lahko temelji le na modelu diplomacije win-win. To je model t. i. kontekstualne regulacije v zunanji politiki, torej dinamični model zunanje politike.

Model kontekstualne regulacije javnega partnerstva v zunanji politiki

DRŽAVA	GOSPODARSTVO	ZNANOST ZNANJE RAZISKOVANJE	CIVILNA DRUŽBA - NGO	MEDIJI
moderiranje zunanje politike	kritično-aktivno partnerstvo	kritično-aktivno partnerstvo	kritično-aktivno partnerstvo	kritično-aktivno partnerstvo
RAZVOJNA INFRASTRUKTURA				
MANIFESTACIJA DODANE VREDNOSTI KVALITETA, MOŽNOST, INVENTIVNOST, ZNANJE, IZVIRNOST, IMAGE				

Država bo morala spremeniti svojo diplomacijo in način vodenja zunanje politike. Preusmeriti se bo morala v moderatorsko vlogo med različnimi zainteresiranimi (kolektivnimi) akterji. Javna diplomacija kot kontekstualna regulacija je vmesni in alternativni člen med regulacijo in samoregulacijo. Diplomacija države mora zaradi vse večje kompleksnosti odločitev v mednarodnih odnosih dosti bolj kot doslej prisluhniti nevladnim organizacijam, regionalnim in lokalnim skupnostim, interesnim skupinam, strokovnjakom in raziskovalnim institucijam in skupaj z njimi razvijati model mednarodnega omreženja. Stalen avtoriziran partnerski dialog, sodelovanje in odnos lahko presežejo odprta vprašanja odgovornosti in nepreglednosti. Zato je ključna naloga države, to zahteva od članic in kandidatk tudi EU, da podpira nevladne organizacije in jih bolj kot doslej vključuje v svoje projekte diplomacije.

Sodobna javna diplomacija mora postati sestavina državne diplomacije, ki je usmerjena v sistematično oblikovanje javnega mnenja o interesih državne skupnosti in celo interesne skupine (usmerjena v delo z mediji, NVO z zaposlenimi v javnih službah, na univerzah, poslovnimi okolji in vsemi, ki imajo poslovni interes v državi, ki se uveljavlja in zastopa ipd.).

Ti vidiki bi morali postati podlaga za pripravo kodeksa diplomatov ali kodeksa obnašanja v mednarodnih odnosih, ki je še vedno nepopisan list v zgodovini slovenske diplomacije.

3. Položaj in prepoznavnost Republike Slovenije in njenih državljanov v tujini sta v pomembnem delu odvisna od:
 - celovite projekcije srednjega in dolgoročnega razvoja mednarodnih odnosov,
 - jasno opredeljenih ciljev Slovenije, projektov scenarijev, pobud in vrednot v prihodnjih mednarodnih odnosih, ki bi jih naša država in njeni državljani dosledno, učinkovito in sistematično uveljavljali in uresničevali v okviru prihodnje zunanje politike države ter članstva v mednarodnih organizacijah in povezavah,
 - sprejetja modela javne diplomacije kot sredstva za mednarodno predstavitev v svetu aktivne in prepoznane države in njenih možnosti, vrednot in prebivalcev.

V takem razvojnem kontekstu mednarodne skupnosti bi bilo treba oblikovati nov, prepoznaven in inventiven SLOVENSKI IMIDŽ, ki bo vedel, KAJ NAJ SLOVENIJA PONUDI MEDNARODNI SKUPNOSTI KOT

IZVIRNO PERSPEKTIVO RAZVOJA IN ODZIVANJA NA RAZVOJNE DILEME.

Doseči bi morali stanje, da bi se čim več državljanov Republike Slovenije identificiralo z zunanjo politiko države ter aktivno zavzemalo za predstavitev njenih ciljev, vrednot, stališč in dejavnosti v mednarodni skupnosti.

Poudariti bi bilo treba odločenost majhne države, da njena pričakovana MEDNARODNA PODOBA ne more biti odvisna samo od gospodarske ali vojaške moči, klasične diplomacije, zgodovinske tradicije in zanesljivih zaveznikov, ampak predvsem od pravočasnega razumevanja dolgoročnih posledic velikih globalnih sprememb, ki že danes odločilno vplivajo na spremembo splošnih političnih in civilizacijskih vrednot.

4. Prvi resni preskusni kamen slovenske zunanje politike bo naše dejavno delovanje kot članice EU in Nata. Naše sposobnosti, ugled in prepoznavnost v svetu pa bomo potrdili že pri opravljanju obveznosti predsedujočega OVSE. Zato moramo v naslednjih nekaj letih vse sile usmeriti v to, da bomo v teh organizacijah delovali z jasnimi cilji in smermi ter premišljenimi pobudami. Ti ključni trenutki naše nove vloge v mednarodni skupnosti v naslednjih nekaj letih bi lahko dolgoročno in usodno opredeljevali (ne)ugled in (ne)prepoznavnost Slovenije, slovenske zunanje politike in slovenske diplomacije v svetu.
5. Prihodnja slovenska zunanja politika bi morala vse dejavnosti, cilje in sredstva usmeriti v to, da bo pri uresničevanju, vrednotenju in uveljavljanju zunanjepolitičnih ciljev sodeloval najširši krog strokovne in civilne javnosti, zamejci ter Slovenci in naši državljani po svetu, pa tudi Sloveniji naklonjeni tujci. Uveljaviti je treba novo kulturo dialoga in sodelovanja v slovenski zunanji politiki.

Treba je odgovoriti na vprašanje: kakšna naj bo primerna dolgoročna zunanja politika Republike Slovenije v 21. stoletju, ki ga bo označila dejavna udeležba Slovenije v Natu in EU. Gre za pomemben premislek po kratki izkušnji s samostojno zunanjo politiko. Kako bomo drugačni, prepoznavni in inventivni v mednarodnih odnosih? Pri čem bomo mednarodni skupnosti opora in nosilec demokratičnega razvoja (JVE, Sredozemlje ali še pri čem)? Začeten, vendar pomemben korak v to smer je naredilo zunanje ministrstvo (»Primerna zunanja politika«), vendar je

treba projekcijo zunanje politike in predvsem mednarodne prepoznavnosti Slovenije zasnovati na srednjeročnih usmeritvah razvoja in odnosov mednarodne skupnosti v 21. stoletju.

Slovenska diplomacija mora v svoji organizacijski in vsebinski prilagoditvi nameniti pomembno pozornost mladim, ki so zainteresirani za delo v diplomaciji, poleg tega pa so gonilna sila številnih nevladnih organizacij in znanstvenoraziskovalnih projektov. Danes so možnosti za karierno napredovanje mladih diplomatov slabi. Obstoji resna nevarnost demotivacije celotne generacije diplomatov. Vprašanju bo treba nameniti pomembno pozornost, predvsem pa izoblikovati tak sistem, ki bo omogočal napredovanje in uveljavljanje na podlagi objektivnih meril in sposobnosti ter interdisciplinarne usposobljenosti.

Slovenska diplomacija bi morala poseči po novih načinih, ki bi nadomestili klasične načine ravnanja. Vsakdan nove slovenske diplomacije naj bi vse bolj postal resno delo s tujimi in domačimi mediji, tujimi agencijami za lobiranje ter stalno sodelovanje z diasporo, civilno družbo ter strokovno domačo in tujo javnostjo. Ciljno bi morali biti usmerjeni v tuje medije (organizirani obiski, povratne informacije, ciljni programi o posameznih dogodkih in pobudah ipd.). Za doseganje strateških ciljev dejavne in prepoznavne slovenske politike je v svetu nujno treba oblikovati dobro premišljene programe delovanja z jasno določenimi finančnimi viri in nosilci. Ti programi bi morali izkoriščati najširšo paleto sodobnih tehnologij (elektronski mediji, spletne strani, digitalno omrežje, internet ipd.).

Programsko in finančno bi bilo nujno srednjeročno načrtovati prisotnost Slovenije na svetovnih in mednarodnih razstavah, specializiranih sejmih, mednarodnih festivalih, kulturnih prireditvah, likovnih, etnoloških idr. razstavah, športnih prireditvah ter voditi dolgoročne predstavitvene dejavnosti samostojno ali v sodelovanju z drugimi državami ipd.

Kjer koli v svetu se pojavljajo slovenski državljani ali tujci sami predstavljajo Slovenijo, je treba skrbeti za organizirano predstavitev sodobnih vrednot in pobud Slovenije. V državne delegacije bi bilo treba bolj vključevati tudi predstavnike civilne družbe, znanosti, izobraževanja idr., ki imajo in so pripravljeni ciljnemu okolju v tujini ali iz tujine nekaj povedati, predstaviti slovenska stališča, dosežke, pobude in poglede ... Znanja in volje je veliko. Motiviranost je treba le izkoristiti, povezati in usmeriti.

To so dejavnosti, ki so strateškega pomena za predstavitev majhnih držav in graditev njihove prepoznavnosti v svetu. Pri tem je treba vključiti zamejske Slovence, diasporo in Sloveniji naklonjene tujce, ministrstva, nevladne organizacije, univerze, akademike, pisatelje, medije, oglaševanje in druge posameznike. Za vodenje takih dejavnosti bi bilo primerno organizirati posebno državno ustanovo, vezano na predsednika vlade, ki bi sistematično skrbela za predstavljanje države in državljanov v tujini ter nabor in uresničevanje strokovnih, političnih, kulturnih, varnostnih, rehabilitacijskih, študijskih, znanstvenih idr. idej, pobud in dejavnosti Slovenije v tujini.

V takih okoliščinah delovanja bi se moral sodobni slovenski diplomat bolj ukvarjati z odločnejšim piarovstvom kot pa s spremljanjem tujih medijev, gospodarskih statistik, političnih stališč in ocen ipd. Namesto preživelega zbiranja informacij v tujini, ki so danes v večini dostopne po elektronskih medijih, bi morala sodobna diplomacija več dela nameniti aktivnemu predstavljanju ter sodelovanju pri oblikovanju stališč, strokovnih pogledov in javnega mnenja o Sloveniji v državah gostiteljicah, mednarodnih organizacijah in tudi pri mednarodnih nevladnih in drugih organizacijah, podjetjih ipd.

Norma delovanja slovenskega diplomata bi morala postati: POVSOD IN VEDNO AKTIVNO PRISOTEN. Vedno in povsod bi moral biti pri izražanju stališč, mnenj in pobud pozitiven, realen, dosleden ter pripravljen na kompromis in razumevanje. Na ključnih področjih bo potrebna ne le diplomatska, ampak tudi kadrovska pobuda. Ne gre prezreti, da je v ključnih mednarodnih središčih odločanja (Bruselj, New York, Moskva, Peking, Washington, London, Dunaj, Rim, Pariz idr.) konkurenca strokovnjakov, idej, pobud in interesov izjemna. Samo v Bruslju, kjer je center EU in Nata, deluje več sto diplomatskih predstavništev ter nad 1000 registriranih lobističnih skupin. V takih okoliščinah je treba sprejeti dejstvo, da ni mogoče uspešno delovati zgolj s klasičnimi diplomatskimi prijemi.

Sodelovanje s predstavniki civilne družbe, znanstveniki, novinarji, oblikovalci javnega mnenja, gospodarstveniki idr. postaja nujnost. Zagotavljati bo treba stalno komunikacijo in javno predstavljanje ljudi, ki imajo izkušnje in znanje, so sodelovali pri vodenju in sprejemanju pomembnih odločitev, projektov, razvojnih programov ipd. Diplomacija mora pri slehernem vprašanju, sleherni pobudi in sleherni mednarodni akciji stalno iskati tudi zanesljivega mednarodnega partnerja in sogovornika.

Dejstvo je, da v mednarodni skupnosti ni več velikih odločitev brez aktivne javnosti in brez dogovarjanj ter aktivne medijske podpore.

6. Pomembno vlogo bi morali nameniti oblikovanju premišljene in za mednarodno skupnost sprejemljive zunanje kulturne politike, ki združuje, povezuje ter postaja tudi metoda t. i. preventivne diplomacije, ki naj človeštvu zmanjša negotovost prihodnosti vsaj do znosne mere.

Kultura je bila pogosto tesno povezana z državno kulturo, ki se je omejila na sužnjevanje državnim obredom. Obdobje modelov etatiistične kulture ter kulture lakiranih dvoran, ki sta sami sebi namen, ter nacionalne kulture, ki deluje zato, da varuje nacionalne interese, je minilo. Kultura tako izgublja svojo prejšnjo vlogo in pomen. Priznavanje kulturnih razlik, ki so bile v preteklosti nemalokrat vzrok krvavih in celo genocidnih dejanj, postaja dejavnik spodbujanja sodelovanja, dialoga in sporazumevanja med ljudmi, kulturami in državami. Še več, pri priznavanju razlik postaja posebna vrednota in celo gonilo razvoja in sodelovanja. S tem premišljena zunanja kulturna politika dobiva novo in pomembno vlogo. Prav model premišljene, nove in v svet usmerjene kulturne politike je lahko model preseganja zastojev v demokratičnem dialogu, ki temelji na odnosih nepodrejanja in medsebojnega spoštovanja in celo spodbujanja krepitve pozivnih vrednot človeškega razvoja. Zagotoviti je treba razmere, da bo slovenska kultura prepoznavna in enakopravno zastopana v EU in svetu. Predstavljanju in uveljavljanju slovenske kulture v svetu in tuje v Sloveniji je treba zagotoviti podporo.

Slovenija bi se morala predstaviti Evropi in svetu kot uspešna država, s človeško, kulturno in poslovno odličnostjo. Z dobro premišljenim strateškim trženjem je treba v tujini graditi pozitiven, simpatičen stereotip o Sloveniji, Slovencih, ki želijo s svojimi pobudami, načinom življenja in ravnanja postati enakopraven partner v regionalnih, celinskih in svetovnih procesih.

Namesto stalnega ponavljanja naše resnice je treba dati in predstavljati mednarodni skupnosti našo ustvarjalnost, v kateri kultura dialoga in razumevanja, strpnosti in priznavanja razlik ter skrb za človeka, okolje, zdravje, znanje in mlade postaja temeljna podlaga človeka vrednega življenja..

7. Dejavna in prepoznavna slovenska diplomacija bo morala v sodobnih razmerah delovanja mednarodne skupnosti bolj prevzeti načine delovanja

sodobnih podjetij in oglaševalskih agencij. Pri dvostranskem in regionalnem sodelovanju ter tudi v večstranskem okolju je potrebno premišljeno celostno trženje ravnanja v Sloveniji.

Le tako je mogoče pričakovati ustrezen predstavitveni učinek, ki se bo potrjeval v slovenski prepoznavnosti v mednarodni skupnosti, njeni uspešni politični, kadrovske, poslovni, intelektualni in kulturni vključenosti v mednarodno okolje, ki bo pozitivno vplival tudi na notranjepolitični, gospodarski, socialni in kulturni razvoj države in posameznika ter črpal svojo energijo v aktivnem izobraževanju in izobraževanju ter uveljavljanju ustvarjalnih in inventivnih v svet in k svetovnim vprašanjem usmerjenih ljudi, skupin in organizacij.

Borut Grgič

zunanjepolitični svetovalec

Poslovno usmerjena zunanja politika

Kaj je zunanja politika

Obstaja več različnih definicij, toda večina je prišla do enakih sklepov. Je sredstvo za uveljavljanje interesov na mednarodnem prizorišču. Je most med domačimi potrebami in resničnostjo v svetu. Toda to, kaj je zunanja politika, je manj pomembno kot to, kako je strukturirana in kako deluje.

Struktura je seveda odvisna od osnovnih danosti države: njenih naravnih bogastev, intelektualnih virov, števila prebivalstva, vojaške moči in organizacijske učinkovitosti. Današnji mednarodni sistem postaja vedno bolj konkurenčen – celo med nacionalnimi državami. Če nekoliko poenostavimo, mednarodni sistem si lahko predstavljamo kot trgovino, v kateri povpraševanje zelo presega ponudbo. Če torej hočemo sedeti za mizo in dobiti svoj kos pogače, je poleg tradicionalnih osnovnih danosti bistvenega pomena tudi organizacijska učinkovitost.

Danes je Slovenija majhna, relativno revna (s stališča globalnih akterjev), ima omejene vire in je organizacijsko neučinkovita. Vse to se seveda kaže v omejeni mednarodni vlogi. To pa samo po sebi še ni nič tragičnega.

Omejena zmožnost, omejena odgovornost

»Majhnost« Slovenije je nekako hkrati blagoslov in krinka. Iz tega izhaja, da si lahko država privoščiti le omejeno zunanjo politiko, usmerjeno v posebne interese. Posledica majhnosti v smislu velikosti je tudi omejen vpliv, kar pomeni omejeno odgovornost in obveznost. Ljubljana bi morala to obravnavati ne kot pomanjkljivost, ampak kot priložnost, da je sebična in da deluje predvsem na področjih, na katerih so v igri njeni ključni interesi. To ne pomeni oprostitve mednarodnih obveznosti. To pomeni, da si lahko privoščiti, da svoje mednarodne obveznosti natančno opredeli, o vseh drugih vprašanih, ki niso s tem neposredno povezana, pa vodi načelno zunanjo politiko.

Zmožnost preživetja države

Vprašanje preživetja lahko podrobneje opišemo kot vprašanje ozemeljske celovitosti in večje blaginje države. To pomeni, da je tesna povezava med zunanjo politiko in posli bistvena. Preživetje v svoji osnovni obliki je prav gotovo zajamčeno z zmožnostjo države, da zagotovi svojo teritorialnost. Toda to je le fizični okvir, v katerem (ali iz katerega) deluje. Država mora gledati na preživetje tudi kot na zmožnost sistematičnega povečevanja premoženja svojih državljanov. To pomeni, da mora biti država sposobna uveljavljati svoje interese v tujini, kar pa spet zahteva zmožnost doseči, da njena beseda šteje.

Države imajo edinstvene vojaške zmogljivosti, s katerimi uveljavljajo svoj vpliv in zagotavljajo, da se njihovi interesi upoštevajo (nekatero države so se odločile, da bodo to dosegle z razvojem jedrskega orožja, ki ga lahko uporabijo kot pogajalski adut), agresivno in globalno poslovno skupnost ali pa bogastvo naravnih virov pod državnim nadzorom (kot npr. Savdska Arabija). Slovenija praktično še nima nič od tega. Med temi tremi možnostmi je le druga realna. To je odkrito razmišljanje: Slovenija ima malo finančnih sredstev ali industrijskih zmogljivosti, da bi zgradila pomembno vojaško silo, njeni naravni viri so zanemarljivi. Hipotetično Slovenija lahko postane Severna Koreja – toda ta vstopnica ima seveda svoje meje. Ne more biti Savdska Arabija. Slovenija pa ima sposobno poslovno skupnost z močno bazo v domovini, ki bi lahko dobila pomembno svetovno razsežnost, če bi jo spodbujali.

Z drugimi besedami, če naj Rusija, Washington in Bruselj resno jemljejo Slovenijo, morajo imeti razlog za to.

Poslovno usmerjena zunanja politika

Ni le zaželeno, temveč je potrebno, da Slovenija svojo zunanjo politiko zasnuje v tej luči. Brez uspešne poslovne skupnosti bo Slovenija ostala obrobni akter. Mednarodni sistem deluje po preprostem načelu; če obstaja razlog za poslušanje, potem mednarodna skupnost tudi prisluhne. Ta razlog lahko prikažemo tudi drugače. Denar je prav gotovo sredstvo, s katerim pritegnemo pozornost. So še druga sredstva, kot je podpiranje terorizma, toda ta običajno ostanejo v središču pozornosti le krajši čas. Svetovna stabilnost je zaželeno in odpravljajo človeškega trpljenja plemenito. Toda pod človekoljubjem se skrivajo točno določeni interesi. Zakaj bi nas na primer skrbelo za neuspešne države, za malopridne režime in regionalne izobčence? Ker je za verodostojne poslovne možnosti najprej potrebno stabilno delovno okolje. Ameriška zunanja politika je bila v 19. stoletju na primer izrecno usmerjena v podpiranje ame-

riških poslovnih interesov na tujem. Njeno sedanje delovanje na Bližnjem vzhodu tudi lahko razložimo kot podpiranje in gradnjo stabilnosti za razširitev svetovne poslovne skupnosti. To je prav gotovo v ameriškem interesu. Je pa tudi v interesu »moralistične« Evrope.

S slovensko svetovno poslovno skupnostjo bosta naraščali njena prepoznavnost in mednarodna pomembnost. Obstajajo še druge možnosti, toda so še skrite ali so predrage ali neracionalne, da bi jih resno jemali.

Zavrteti kolesje zunanje politike

Kar je dobro za slovenske posle, je dobro tudi za slovensko zunanjo politiko; seveda če prvo ne ogroža neposredno slovenske teritorialnosti – se pravi njene državnosti.

Uresničitev zamisli

Tako bi morala biti Slovenija v Iraku dosti bolj neposredna pri svojih namerah. Poljska je dogajanja razbrala dosti bolje kot mi. Njene minimalne naložbe v Iraku so delno razlog, da je Varšava dobila ogromen političen vpliv v Evropi in mednarodnem političnem merilu. Sadam Husein je bil problem, ker je bil eden glavnih virov nestabilnosti v regiji. Z drugimi besedami, bil je ovira za razmah poslov. Amerika je imela voljo in je lahko odpravila ta problem. Nobenega dvoma ni, da bi jo morali odločno podpirati pri teh prizadevanjih. Ameriška vojna proti Sadamu je trdna srednjeročna naložba, ki lahko nedvomno precej koristi tudi Sloveniji.

Bistveno je, da ne popustimo. Ta naložba se bo obrestovala pozneje in naj ne bi privedla le do osvoboditve Iraka, ampak tudi Bližnjega vzhoda v širšem smislu. Zdaj ko Sadama ni več, je treba Ameriki v Iraku pomagati. Naša politična podpora pri prizadevanjih za obnovo bi morala biti nedvoumna in seveda tesno povezana s spodbujanjem naše industrije; od razminiranja do farmacevtskih izdelkov, gradbeništva in elektroenergetske infrastrukture. Naša industrija je lahko v Iraku zelo konkurenčna.

Ali so dobri odnosi z Rusijo pomembni? Brez dvoma. Naša poslovna skupnost ima tam pomembne interese in naši izdelki so na ruskem trgu izredno konkurenčni.

Kaj pa Balkan? Stabilnost v regiji je nujno potrebna. Naša podjetja imajo v tem delu sveta primerjalno prednost in lahko prekosijo vso tujo konkurenco.

Ali naj bi se naša zunanja politika torej osredotočila na gradnjo regionalne stabilnosti in reševanje odprtih vprašanj, kot je končni status Kosova? Prav gotovo ne. Prvič, ne slovimo kot pošten posrednik, in drugič, nimamo sredstev, s katerimi bi lahko ohranjali stabilnost na Balkanu. Namesto tega bi se morali osredotočiti na to, da bi druge pripravili do tega, da rešijo balkanski problem, se pravi uporabljati zunanje zmogljivosti in diplomatsko razpravo, naša diplomatska prizadevanja pa bi osredotočili na pospeševanje poslov v regiji in zagotavljanje takega okolja, ki jim bo naklonjeno. Najprej to pomeni rešiti vsa odprta vprašanja, ki mečejo senco na ugled Slovenije v regiji. In drugič, to pomeni, naj Slovenija spodbuja in razvija kulturne vezi z regijo z gradnjo slovenskih kulturnih centrov v balkanskih mestih in univerzitetne programe izmenjav.

In EU? Seveda je pomembna. Če se bo liberalizirala, kot je predlagano v lizbonskih merilih, bo to največji in najprilagodljivejši trg na svetu. Slovenija bi bila popolnoma neodgovorna, če se za to ne bi menila in kar največ prispevala k čimprejšnji uresničitvi te možnosti.

Ustanovitev koordinacijskega urada

Ministrstvo za zunanje zadeve bi moralo uvesti mesto gospodarskega koordinatorja na ravni državnega sekretarja, ki bi usklajeval interese slovenske poslovne skupnosti in slovenske zunanje politike. Pomagati bi mu moralo ustrezno osebje in moral bi biti povezan tudi z uradoma predsednika vlade in predsednika države.

Blanka Doberšek

Urednica Zunanjepolitične redakcije TV Slovenija

Pismo predsedniku republike

Spoštovani predsednik, med razpravo se nisem oglasila, ker se je že raztegnila čez predvideni čas. In zdelo se mi je, da moje razmišljanje, pravzaprav pripombe, opazke niso tako zelo pomembne, da bi zaradi njih kratila vaš dragoceni čas. In tudi zdaj mislim biti čisto po televizijsko kratka, kajti dolgoletno delo na televiziji me je naučilo biti kratek in jedrnat. Prosim, da jemljete te moje misli bolj kot preblisk, kot piko na »i«, kot »pa še to«, pod črto.

Med vso razpravo so udeleženci govorili o Sloveniji v tretji osebi ednine, o Slovencih v tretji osebi množine (razen doktorja Petriča). Govorili so o moji državi kot o neki tretji državi, kot bi pogovorili o nekem pododboru v Kitajski, Boliviji, Južni Afriki. Pa vendar je Slovenija naša, vaša, moja, njihova. In potem so se nekateri udeleženci čudili, zakaj v naši državi ni večjega občutka pripadnosti, za identiteto. In, gospod predsednik, na začetku svojega uvodnega govora ste omenili državljanke in državljane Slovenije. Pa ne le vi, ampak tudi vsi drugi politiki ob drugih priložnostih. Kot da jaz naenkrat nisem več Slovenka, ampak državljanka države, ki se imenuje Državljanija. Ja, boste porekli, v Sloveniji živijo tudi druge narodnosti. Da, vem in prav je tako. Ampak ... Pred samostojnostjo se je vsak opredeljeval po narodnosti in pripadnosti državi. Jaz sem bila Slovenka in Jugoslovanka. Po osamosvojitvi pa je beseda Slovenec dobila oziroma bi morala dobiti dvojni pomen: Madžar v Sloveniji je bil na primer po osamosvojitvi po svoji narodnostni pripadnosti še vedno Madžar, po pripadnosti državi pa ne več Jugoslovan, ampak Slovenec. In ker se nihče ne zaveda, da se je pomen besede Slovenec za marsikoga podvojil, se v strahu, da si posamezen politik ne bi s tem prislužil vzdevka nacionalist, zateka k brezosebni rabi besede državljan. In seveda, potem se posameznik ne more identificirati z nekakšno Državljanijo! Če vsesplošnega občutka pripadnosti ni v družbi, če slovenski predstavniki v evropskih ustanovah raje govorijo v polomljeni angleščini kot svoji materinščini, potem noben šolski sistem ne more vcepiti v ljudi občutka pripadnosti.

Zunanji minister Rupel je v svojem pisnem gradivu na osmi strani zgoraj zapisal tole: »K pomanjkanju državatvornosti v Sloveniji prispeva tudi relativno

šibka in nedemokratska medijska scena.« Kot komentar na to trditev samo tale utrinek iz moje preteklosti: Spomnim se dneva, ko je Slovenija doživela mednarodno priznanje. Noben politik se ni spomnil, da bi ob tem, ko smo bili Slovenci končno sprejeti kot enakopraven narod med druge, pripravil kakšno skromno slavje. Edina, ki se je zavedala pomembnosti tistega trenutka, je bila TV Slovenija in ga je več kot dostojno proslavila.

Zunanji minister Rupel je govoril tudi o tem, kako podpreti čimprejšnjo vključitev Hrvaške v evroatlantske povezave, gospod Kacin pa je omenjal, kako je našo sosedo treba »pahnuti«, poriniti v EU. Slišati je tudi ideje, kako spor glede gospodarske cone ne bo več slovensko-hrvaški, ampak hrvaško-evropski. Gre tu za leporečje ali pretiran zanos, vzhičenost nad dejstvom, da bo Slovenija 1. maja prihodnje leto polnopravna članica? Trdim, da bo tudi po tem datumu problem še vedno slovensko-hrvaški. Ob neenotni zunanji politiki EU bi bilo usodno zmotno pričakovati, da bo spor med Ljubljano in Zagrebom reševal Bruselj. Toliko na kratko, domnevam namreč, da boste zaradi resnih odnosov med državama temu posvetili kakšen sestanek v manjši sestavi.

Zamejstvo: v celoti pritrjujem mislim gospodov Šturma in Brezigarja. Res je tako, res je tudi, da manjšinska problematika ne sme biti samo in zgolj proračunska postavka. Ne sme pa biti samo in zgolj skrb vlade, narodnostnih inštitutov, matic in podobnih ustanov, ampak vse slovenske družbe. Tudi gospodarstva. Lepo bi bilo, če bi, recimo, v Beljaku ali Čedadu videli oznako najboljšega sosedu ali katere slovenske banke. S tem bi se dvignila prepotrebna samozavest zamejskih Slovencev in Slovencev, živečih v matici.

In kot novinarka, ki sem desetletja pokrivala Azijo, si ne morem kaj, da ne bi opozorila na to, da sta bila vloga in pomen Kitajske podcenjena. Ali bo tema kakšnega posebnega posveta? Upam. Kitajska je jedrska sila, od jutri bo vesoljska, moč njene valute že sega onkraj kitajskih meja, tako da v Aziji že govorijo o območju juana, tako kot v Evropi govorimo o območju evra. In je seveda regionalna sila. In ne gre pozabiti, da se zažigalna vrstica, ki gori na svojem začetku, na Bližnjem vzhodu, vleče naprej čez vso osrednjo Azijo, kjer so totalitarni režimi, kjer so gospodarske krize, kjer so teptanja človekovih pravic, kjer so islamski skrajneži. Bo vrstica zgorela do konca?

Zapisalo se mi je preveč in oproščam se za to.

S spoštovanjem!

v. RAZPRAVA

Predsednik dr. Janez Drnovšek: Uvodoma bi povabil k besedi predsednika državnega zbora Boruta Pahorja in v nadaljevanju predsednika vlade mag. Antona Ropa.

Borut Pahor: Hvala lepa, gospod predsednik. Gospe in gospodje, najprej bi, tako kot sem to storil takoj na začetku, ko je bila ideja predstavljena javnosti, pozdravil ta sestanek in začetek srečanj in pogovorov o prihodnosti Slovenije. Kot član in predsednik državnega zbora nikoli v tem času nisem videl te ideje kot ogrožanje kakšnih institucionalnih pristojnosti, ki jih imajo institucije v Sloveniji, tudi ne pristojnosti državnega zbora. Gre za presežek nad temi institucijami in lahko opravi tisto delo, ki ga sicer te institucije ne morejo vedno. S svojim delom ne posega v njihove dolžnosti in pravice. Pogovore vidim kot sijajno, imenitno priložnost za dialog, za katerega menim, da je najpomembnejše sodelovanje s civilno sfero, s civilnodružbenimi gibanji, ustanovami, posamezniki, ki sicer v institucijah sistema ne sodelujejo. Ta dialog je s tega vidika izjemnega pomena.

Ne bi skupaj z vami precenjeval teh srečevanj in razgovorov o prihodnosti Slovenije, ugibal, ali lahko rešijo probleme, ki so pred nami. Ne bi pa jih tudi podcenjeval. Mislim, da so lahko stičišče, presečišče ali prostor za kristalizacijo nacionalnih prizadevanj v Sloveniji po tem, ko je postala članica Evropske unije in Nata. Tudi če to ni zelo točno in če imamo samo tak vtis, je pa dejstvo, da lahko opazimo javno stališče, da smo z vstopom v Evropsko unijo in Nato izpolnili dva poglobitna cilja in da se zdaj postavlja vprašanje, kaj in kako naprej. Ne bi podcenjeval dejstva, da smo tu in v okviru institucij sposobni ponovne opredelitve takih ciljev, ki bodo lahko pomembno sooblikovali politično voljo in energijo za prihodnost, kot sta v prvih dvanajstih ali trinajstih letih to storila cilja vstop v Evropsko unijo in Nato. V tem smislu bi na začetku – ali pa na koncu – teh pozdravnih besed želel reči, da ima Slovenija v naslednjih trinajstih letih in v prihodnosti po mojem mnenju dva poglobitna cilja – da si še naprej zelo vneto prizadeva za blaginjo ljudi ter krepitev identitete prostora in ljudi v tem prostoru. Ta dva poglobitna cilja se lahko po mojem mnenju na spreten, dovolj pragmatičen in tudi dovolj načelen način v naslednji petnajstih letih uveljavita tudi tako, da bi se Slovenija uvrstila ne samo med najrazvitejše države v srednji Evropi, ampak po mojem mnenju tudi med najrazvitejše države v sami Evropski uniji. Zdi se mi, in s tem tudi končujem, da je to

lahko neko vodilo, neka ambicija Slovenije in njenih prebivalcev, državljanek in državljanov: biti v naslednjih petnajstih letih med najrazvitejšimi državami v Evropski uniji. To bi hkrati pomenilo, da nam tudi gospodarska razvitost in socialna solidarnost omogočata, da v tem zelo tekmovalnem in konkurenčnem svetu na najboljši način krepimo tudi svojo nacionalno identiteto. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala lepa. Gospod predsednik vlade, prosim.

Mag. Anton Rop: Gospod predsednik, spoštovani gospe in gospodje, dovolite, da tudi v imenu Vlade Republike Slovenije pozdravim tovrstno razpravo, pogovore, ki se začenjajo z današnjim dnem. Vlada Republike Slovenije podpira vsa razmišljanja, razprave in tudi poskuse iskanja rešitev za izzive v zvezi s prihodnostjo. Ob tej priložnosti bi rad poudaril, da se mi zdi zelo pomembno, da so ti pogovori zastavljeni tako, kot so. To pomeni, da pri njih sodeluje najširši krog stroke, civilne družbe po eni strani, po drugi strani pa tudi predstavniki vlade. To je za nas kot predstavnike vlade seveda izjemno pomembno. Pomembno zato, ker nam daje priložnost in možnost, da soočimo nekatere poglede, pa tudi že obstoječe strategije vlade na različnih področjih z aktualnostmi, novostmi, novimi idejami in da jih ne nazadnje tudi vgradimo v tiste dokumente, ki jih mora vlada izpolnjevati zlasti v cilju in funkciji našega čim učinkovitejšega vstopanja v Evropsko unijo.

Morda bi na začetku razprave poudaril, da je Slovenija pri vstopanju v Evropsko unijo pravzaprav vseskozi imela strateške dokumente. Prvi takšen dokument je bil pripravljen in objavljen v letu 1993, imenoval pa se je Strategija gospodarskega razvoja in vstopanja v Evropsko unijo. Naslednji dokument te vrste je bil sprejet leta 1998, zadnji takšen dokument, ki ga imamo, pa je iz leta 2001. Imamo strateške dokumente na ravni celotne družbe, celotnega gospodarstva, pa tudi po posameznih segmentih. Nekaj tega imate tudi danes na mizi. Seveda to ne pomeni, da Slovenija strateškega razmišljanja ne potrebuje. Nasprotno. Srečujemo se z novimi izzivi, novimi problemi in prav je, da pogledamo, torej mi kot vlada, strateške dokumente, ki so, in da pri tem upoštevamo tudi razpravo, ki bo širše potekala na okroglih mizah in pogovorih. Zato seveda tovrstne razprave še posebej podpiramo. Kar nekaj razlogov je za to, tudi na vladni strani, da preverimo strateške dokumente. Prvi razlog je vsekakor pomemben in se tiče tako imenovanih poročil o razvoju. Kot veste, vsako leto pripravljamo poročila o razvoju, v katerih se opozarja na kar nekaj pomanjkljivosti v zvezi z razvojem v Sloveniji. O nekaterih od teh pomanjkljivosti boste gotovo tudi vi razpravljali in opozarjali nanje. Naslednji razlog pa so splošne evropske in svetovne dileme, s katerimi se srečujemo,

zlasti tudi v luči izvajanja lizbonske strategije. Tisti, ki razpravljamo v okviru institucij Evropske unije, na primer Evropskega sveta, vidimo, da je pravzaprav Evropa vseskozi v konfliktu glede razvojnih prioritet, ki jim je izpostavljena. Po eni strani se vsi zavedamo, kako pomembne so varnostno-obrambne prioritete, ki jim je Evropa izpostavljena in za katere se je odločila, po drugi strani pa imamo v lizbonski strategiji zelo jasne prioritete, ki govorijo o družbi, temelječi na znanju, in o večji konkurenčnosti Evropske unije. Pogosto ti dve prioriteti, vsaj kar se tiče finančnih izdatkov, ne gresta popolnoma z ramo ob rami. Razprava o tem v Evropi poteka in se pravzaprav prenaša tudi na naša tla.

Naj poudarim, gospod predsednik, da se mi zdi zelo dobro, da ste kot prvo temo izbrali temo »zunanjepolitične prioritete in perspektive«. Še zlasti zato ker je to ena tistih tem, na kateri in v zvezi s katero je najlažje in je pravzaprav nujno doseči tudi notranjepolitični konsenz za to, da bi navzven lahko in znali braniti naše nacionalne interese. Ne nazadnje sta oba referendumata, tako za vstop v Evropsko unijo in Nato, pokazala, da je takšen konsenz možen praktično med vsemi političnimi strankami. Verjamem, da ga lahko dosežemo tudi glede siceršnjih zunanjepolitičnih prioritet v Sloveniji. Trdno verjamem, da bo ta razprava prispevala k temu.

Naj poudarim samo še to, da se motijo tisti, ki menijo, da smo z vstopom v Evropsko unijo in Nato prišli v prazen prostor in da zdaj ne vemo več, kaj bi počeli. Obratno! Vstop v Evropsko unijo je pravzaprav odprl celo paleto izzivov in problemov, s katerimi se že dnevno ukvarjamo in v zvezi s katerimi smo v Sloveniji relativno uspešni. Govorim o Konvenciji o prihodnosti Evropske unije, v kateri so naši predstavniki uspešno sodelovali in se skupaj z drugimi državami vključevali v pobude; govorim o medvladni konferenci, znotraj katere ima Slovenija relativno pomembno vlogo in jo nameravamo imeti še naprej.

Jugovzhodna Evropa in naše dejavnosti v zvezi z jugovzhodno Evropo so prioriteta, zlasti pa tudi širitev Evropske unije. To območje je eno od najpomembnejših območij in bo dolgoročno opredelilo položaj regije, njen varnostnopolitični položaj, pa tudi njene možnosti in perspektive razvoja. Nedvomno gre za zelo pomembno prioriteto, da ne govorim o čezatlantskih odnosih in vključevanju Slovenije v naloge in izzive na tem področju, pa tudi o odnosih z Rusijo in drugimi slovanskimi državami, znotraj katerih ima Slovenija zelo velike primerjalne prednosti, zelo velike zmogljivosti, ki jih lahko, jih moramo in smo jih dolžni izkoristiti. Torej, prioritet in nalog je veliko, tudi ciljev. O tem bo danes govor in z velikim veseljem bom poslušal tudi druga razmišljanja, nove ideje v zvezi s tem. Slovenska vlada bo te razprave proučila in tudi upoštevala

predloge. Trdno sem prepričan, da bodo uspešno potekale in bile opravljene v dobro razvoja Slovenije. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Povedal bi še, da želimo v to razpravo vključevati tudi Slovence v zamejstvu, zato sem povabil tudi njihova predstavnika, g. Šturma in g. Brezigarja. Pozneje bomo k pogovorom povabili tudi naše rojake po svetu. Vanje želimo vključevati tudi njihove potenciale. Vesel sem, da se je vabilu odzval dr. Danilo Türk, pomočnik generalnega sekretarja Združenih narodov Kofi Annana, naš najvišji predstavnik v tej instituciji. Vsekakor bo za našo razpravo zanimiv tudi njegov prispevek.

Pri teh pogovorih je pomembna še ena komponenta – gospodarstveniki. Seveda politike ni brez gospodarstva in v svetu igrajo gospodarska gibanja ključno vlogo. Zato sem povabil tudi nekatere naše pomembne gospodarstvenike, ki lahko k tej razpravi prispevajo s svojega vidika.

Zdaj bi povabil Dimitrija Rupla, da se oglasi. Prosim.

Dr. Dimitrij Rupel: Hvala lepa, gospod predsednik. Danes je v Luksemburgu sestanek Sveta za splošne zadeve.

Skušal bom odgovoriti na tri vprašanja, ki so zastavljena v vprašalniku oziroma načrtu današnjega srečanja. Prvo vprašanje je, kakšna naj bosta prihodnji položaj in vloga Slovenije v mednarodni skupnosti; drugo vprašanje je, kakšne naj bi bile njene, se pravi slovenske zunanjepolitične prioritete; tretje vprašanje pa je, ali naj Slovenija vodi samo ožjo politiko neposrednih nacionalnih interesov ali pa naj bo dejavna pri reševanju širših, tudi svetovnih in regionalnih problemov, vprašanj in dilem.

Najprej k prvemu vprašanju. Prihodnji položaj in vloga Slovenije sta odvisna najprej od nas samih, torej od Slovenije, in drugič od drugih držav, organizacij, npr. od OZN, Evropske unije, Nata itd., oziroma od mednarodnih razmer. Glede prvega načelno najlažje vplivamo nase. Okrepiti bi morali zavest, da obstajamo in delujemo kot država. Ob tem se postavlja vprašanje razvoja slovenske suverenosti in identitete. V ta namen bi bilo po moji sodbi treba preurediti, popraviti izobraževalni in informacijski sistem. Ni mi znano, da bi šole in mediji sistematično podpirali zavest o pripadnosti državi Sloveniji.

Drugi problem je povezan z gospodarsko učinkovitostjo in počasnostjo. V mislih imam članek, ki je izšel pred nekaj dnevi v Wall Street Journalu, kjer je govor o tem, da je v Sloveniji zelo težko skleniti posel.

Mednarodne razmere se seveda zelo hitro spreminjajo. Nekoč, recimo v letu 1918, potem leta 1945, celo leta 1991, če se spomnite, nam v začetku razmere niso bile naklonjene. Mislim pa, da so danes razmere ugodnejše in Sloveniji relativno naklonjene. S tem pa so povezani določeni izzivi, predvsem vidim tri. Prvič: nastajanje suverenosti Evropske unije, ki je povezano z vprašanji, kot so: ali se bo neki novi evropski identiteti uspelo razviti, ali bodo še vedno prvenstveno pomembni nacionalni interesi, posebej nacionalni interesi velikih držav, ali pa se bo povečeval ali upadal demokratični primanjkljaj.

Drugi izziv: nasprotja v evroatlantski skupnosti, ki so se, kot vemo, zaostri ob iraški vojni v zvezi s krizo na Bližnjem vzhodu. Sloveniji ni treba sodelovati v teh sporih in ni ji treba izbirati prijateljev. Slovenija podpira stabilnost evroatlantske skupnosti, v njej pa konstruktivno prispeva k tesnejši, notranji povezanosti Evropske unije. Pri odločanju v njej se Slovenija opredeljuje glede na vsebino, ni zavezana nobeni koaliciji, niti ne koaliciji mejnih držav niti ne koaliciji novih članic, ampak lahko sodeluje v ad hoc koalicijah, tudi z velikimi članicami, kot so denimo Francija, Italija, Nemčija, Poljska, Španija ali Velika Britanija.

Kot tretji izziv sem si zbral citat iz najnovejše knjige Madeleine Albright, ki je napisala, navajam: »Tradicionalni zunanjepolitični pristopi se bodo v svojo škodo ali svoj prid razkrajali zaradi povečane moči nedržavnih igralcev, vključno z multinacionalnimi korporacijami, javnimi interesnimi skupinami, organiziranim kriminalom in teroristi.«

In če dovolite, grem k drugi točki. Kakšne naj bi bile naše zunanjepolitične prioritete? Prva zunanjepolitična prioriteta mora seveda biti ugodna in stabilna mednarodna uvrstitev Slovenije. Gre za to, da se Slovenija prebije v skupino držav prve kategorije. Tu na neki način soglašam s tem, kar je rekel predsednik parlamenta, da se prebije v to skupino držav oziroma da v njej uveljavi. Kaj pomeni prva kategorija držav? To so države, ki so polnopravne članice mednarodnega sistema, medtem ko so npr. v drugi kategoriji države v tranziciji, v tretji pa države s šibkimi vladami, revščino in konflikti. Dejansko je Sloveniji uspelo priti v prvo kategorijo, čeprav nam do polnega članstva v EU in Natu manjka še nekaj mesecev. Kot članica EU bo Slovenija še naprej krepila svojo identiteto srednjeevropske in sredozemske države. V okviru

skupne zunanje in varnostne politike EU želi Slovenija igrati pomembno vlogo, zlasti na zahodnem Balkanu, s katerim nas povezujejo zgodovinske izkušnje in razvejano gospodarsko sodelovanje. Pri tem pa po mojem mnenju ne bi smeli pozabiti, da gre za nestabilno regijo, zato moramo del svoje zunanjepolitične pozornosti nameniti tudi drugim področjem v neposrednem sosedstvu EU. To recimo velja za države, ki sodijo v koncept razširjene Evrope, s katerimi je treba okrepiti predvsem gospodarsko sodelovanje. Slovenija lahko kot nova članica EU s svojimi izkušnjami odigra tudi vlogo napovedovalca interesov EU in držav v njenem sosedstvu, ki vidijo svojo prihodnost v članstvu EU. Pri tem bomo posebno pozornost posvečali slovanskim državam, s katerimi sodelujemo tudi v okviru Forumu slovanskih kultur. Seveda, eden najpomembnejših preizkusov naše zunanjepolitične samozavesti bo predsedovanje OVSE leta 2005, čeprav bomo s triletnim članstvom v trojki okrepili, začeli krepiti svojo prepoznavnost že prihodnje leto, že 1. januarja 2004. S tem položajem bomo okrepili prepoznavnost države in si pridobili dragocene izkušnje. Slovenska država bo morala v skladu svojimi prioritetami najbrž prerazporediti svoje kadrovske in finančne vire, tako da bo sposobna prevzeti tudi vodenje različnih mednarodnih organizacij. Eno od vprašanj, ki je zapisano v tem vprašalniku, je, ali bo Slovenija sposobna recimo voditi Evropsko unijo. Zdaj tega vprašanja ni več, bo pa morala biti sposobna voditi formacije Evropskega sveta, Evropsko unijo skozi Komisijo, morda skozi kakšne druge funkcije. Vodenja, kot smo si ga predstavljali do zdaj, 6-mesečne rotacije ne bo več. Slovenija mora, in tu samo ponavljam to, kar je bilo rečeno, posvečati pozornost vsem svetovnim silam, od ZDA in Rusije do Kitajske in Indije.

V zvezi z aktualno razpravo o dopustnosti humanitarnega posega se mi je zdelo potrebno, da morda rečem nekaj besedo o tem oziroma o preventivnih ali pa preaktivnih vojaških akcijah. O tem imamo v Sloveniji mešane občutke. Po eni strani je leta 1999 uspel poseg na Kosovu in imamo do njega pozitiven odnos. Po drugi strani vidimo velike težave v Iraku. Načelno je jasno, da je uporaba vojaške sile dopustna šele, ko so izčrpana vsa diplomatska sredstva. Vendar preventivna uporaba sile v mednarodni skupnosti ni zaželeno, saj je na voljo predvsem močnejšim državam. Iz tega pa se lahko razvijejo konfrontacije širših razsežnosti. Zato je po mojem prepričanju v interesu Slovenije krepitev učinkovitih instrumentov mednarodnega prava in multilateralne diplomacije predvsem v okviru OZN. Ožji varnostni interes Slovenije, ki ga bomo uresničevali predvsem z mehanizmi EU, je stabilnost Balkana in zmanjševanje nezakonitih migracijskih pretokov. Naš širši varnostni interes, ki ga bomo uresničevali predvsem z zmogljivostmi Nata, pa je zmanjševanje groženj terorizma in orožja za množično uničevanje. Slovenija recimo lahko znotraj Nata prevzame eno od

vodilnih vlog pri civilnem kriznem menedžmentu, recimo pri naravnih nesrečah. Jasno je, da Slovenija podpira razvoj evropske varnostne strategije. Ta se dogaja oziroma se razvija v tem trenutku in bo pripravljena do konca leta. Tudi v tem primeru oziroma v razmerju do tega dokumenta je pomembno povedati, da ne gre za nasprotovanje oziroma za alternativo Natu oz. severnoatlantskemu zavezništvu.

In še odgovor na tretje vprašanje, gospod predsednik, ali naj se zanimamo samo zase ali pa tudi še za kaj drugega. Naj spomnim na to, da imajo države prve kategorije, če se imamo za takšno državo, odgovorne naloge. Glede na svoj položaj so odločilen dejavnik v mednarodnih odnosih, so odgovorne, soodgovorne za mir, stabilnost, človekove pravice, gospodarsko in ekološko vzdržne razmere itn. Takšnim državam ne zadošča, da znajo skrbeti same zase. Njihovo poslanstvo je pomagati drugim državam, da bi napredovale v smeri prve kategorije. Naša vladna politika bi se morala najbrž še kako dobro zavedati tega, kajti v članstvo in poslanstvo EU in Nata spadajo tudi finančna pomoč manj razvitim, dejavnejša diplomacija, številnejša diplomacija itn. Geografska in demografska majhnost Slovenije, o tem je bilo včasih precej govora, sta v preteklosti povzročali občutke manjvrednosti, po drugi strani, kar se mi zdi še nevarnejše, sta služili za različne izgovore, ki so mejili na neodgovornost: če smo majhni, ne moremo bistveno vplivati na dogajanja, torej naša odgovornost ni velika. Mislim, da se majhnost kaže predvsem v zaprtosti in pomanjkanju zanimanja za druge. Majhnost je v nasprotju z mednarodno solidarnostjo. Kot članica EU bo Slovenija morala dejavno prispevati k oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike. Uspešnost zunanje politike države se ne meri po njeni velikosti, ampak po kakovosti prispevkov oziroma dosežkov v EU, pa tudi seveda v širšem mednarodnem okolju. Prišel je čas, da se čim bolj uveljavimo v svetu in da opazno vplivamo na prihodnost. Odnosi z državami, nastalimi iz republik nekdanje SFRJ, so seveda obremenjeni z nekaterimi psihološkimi problemi. Pri povezovanju z drugimi jugoslovanskimi narodi so se Slovenci nekoč zanašali na solidarnostno oziroma celo varnostno podporo sorodnih narodov na jugovzhodu. Kot vemo, je osamosvajanje Slovenije bistveno načelo takšno gledanje in danes se Slovenci, in mislim, da imam prav, ko to rečem, večinoma ne zanašajo na pomoč z jugovzhoda.

Še beseda o Hrvaški. Slovenija bo še naprej zagovarjala jasno evropsko perspektivo vseh držav zahodnega Balkana. To velja tudi za Hrvaško, do katere pa bomo morali začrtati dolgoročnejšo strategijo, ki bo izhajala iz tega, da hrvaško zaostrovanje v odnosu s Slovenijo v zvezi s širitvijo jurisdikcije na Jadranu ni zgolj izraz trenutnih notranjepolitičnih razmer, ampak gre za neko stalnico.

Problemov v odnosu s Hrvaško zato ne bo mogoče urediti z eno samo potezo, ampak bo potrebno strpno in dolgotrajno reševanje. Slovenija bo morala nadaljevat svojo odločno politiko nasprotovanja neupravičenim nameram in bo morala svoje interese varovati s političnimi, pa tudi pravnimi potezami. Na bližnji beneški konferenci si bomo prizadevali, da bo pri urejanju razmer v Sredozemlju veljalo načelo dogovarjanja in da bo obsojeno načelo vsiljevanja izvršenih dejstev in unilateralizma, enostranskosti. V našem interesu je, da Hrvaška na vseh področjih čim prej sprejme evropske standarde. To bomo izražali z razumevanjem za hrvaška prizadevanja pri njenem vključevanju v evroatlantske povezave.

Končujem, da bi se lahko dolgoročno uspešno kosali s temi naštetimi in drugimi zunanjepolitičnimi nalogami, pa moramo načrtno oblikovati tudi kadrovska podlago slovenske diplomacije, ki bo sposobna slovenske strateške prioritete, o katerih smo začeli široko javno razpravo, pravočasno in v želeni obliki vtakati v mednarodno odnose.

Naš cilj mora biti strateško usmerjena kadrovska politika, ki bo sposobna infiltrirati mlade in uspešne kadre ter ne bo strankarsko politično obremenjena. Vzgajati moramo dejavne in intelektualno sposobne diplomate, ki bodo imeli različne diplomatske veščine in drugo potrebno znanje ter bodo sposobni v vsakem trenutku opredeliti slovenski interes, ga predstaviti in obraniti. Tudi zato potrebujemo sistematično izobraževanje v obliki diplomatske akademije. Treba bi bilo ustvariti evidenco slovenskih zunanjepolitičnih strokovnjakov – upam, da lahko rečem, gospod predsednik, da se ti je to danes pravzaprav že posrečilo – iz vseh struktur, vseh političnih opcij, ki bi sestavljali neke vrste diplomatski »pool« in bi jih lahko ponujali oziroma bi jih lahko upoštevali za različne pogodbene ali stalne zaposlitve v mednarodnih institucijah, od EU, Nato, ZN, WTO, OECD in seveda v različnih regionalnih pobudah.

Hvala lepa, gospod predsednik!

Dr. Janez Drnovšek: Dimitrij Rupel nam je predstavil svoj pogled na zunanjo politiko Slovenije, na zunanjepolitične prioritete Slovenije. Lahko bi rekli, da je to uradna zunanja politika Slovenije.

V nadaljevanju bi skušali najprej obdelati vprašanje, kakšen je pričakovan in možen splet mednarodnih političnih in varnostnih razmerij. Prosil sem skupino strokovnjakov, da na to temo pripravi svoje poglede, in bi najprej prosil prof. dr. Bojka Bučarja, če začne. Prosim.

Dr. Bojko Bučar: Hvala lepa. Gospod predsednik, spoštovani zbor, dame in gospodje, poskušal bom biti kar se da kratek. Pri tem, ko smo izhajali iz tega, kakšen je pričakovan in možen razvoj v mednarodni skupnosti, in ko smo odgovorili na posamezna vprašanja, ki so nam bila zastavljena, kar imate v prilogi, je vendarle treba še nekaj dodati glede na to, iz česa se lahko izhaja in kakšna je sedanja mednarodna skupnost z določenimi možnimi ali pričakovanimi razvojnimi težnjami. Tu bom poudaril pet zadev.

Vsi vemo, da je mednarodna skupnost univerzalna, svetovna vas, da sta mir in medsebojna odvisnost nedeljiva. Pri medsebojni odvisnosti gre predvsem za dve zadevi. Po eni strani za tržno in tehnološko medsebojno odvisnost, vpliv globalizacije, to je ekonomija. Pri tem je najbrž treba vedeti, da koristi niso za vse enake. Za najrazvitejše je največ koristi, za manj razvite malo manj, za nerazvite je najbrž pravzaprav ni. Tudi ta povezanost je družbena: boleznij ljudi – aids, živalij – nore krave, rastlin in vse te zadeve ne poznajo meja. Enako velja seveda za organiziran kriminal. Postavlja se vprašanje, kaj iz tovrstne konstelacije sledi za Slovenijo. Mislim, da mora Slovenija slediti temu, da se mora vključevati v prizadevanja za izboljšanje stanja na tem področju. Drugače povedano: svet je nekaj več kot EU. Svet obstaja tudi zunaj tega. Tega se zelo dobro zavedamo predvsem na ekonomskem področju z aktiviranjem v JV Evropi, na vzhodnih trgih, vendar tudi to ni vse. Pomembno je Sredozemlje. Najbrž bi bilo prav, če bi bili tudi v tej regiji dejavnejši. Ne gre za to, da v vsaki državi odpreš svoje veleposlaništvo, ampak da se vključuješ na različna območja tega sveta. To, recimo temu gospodarska ekspanzija, pa je treba usklajevati z drugimi zadevami v mednarodni skupnosti, kolektivnimi, političnimi in vojaškimi akcijami v mednarodni skupnosti, humanitarno pomočjo in podobnimi zadevami. Ta prizadevanja je treba usklajevati znotraj Slovenije.

Drugo, kar je treba reči, je, da je mednarodna skupnost heterogena. Vsi vemo, da so najpomembnejši akterji države, te pa se med seboj zelo razlikujejo. Različni so politični sistemi, različna je razvojna stopnja, različni so kultura, ideologija, sistem vrednot in iz tega izhajajo interesi teh različnih držav. Seveda, ta nasprotja niso samo družbena nasprotja, v enem delu so tudi naravna nasprotja med posameznimi državami. Kaj to pomeni za nas, za majhno državo? Mislim, da je treba predvsem gledati na razmerja oziroma nasprotja, ki nastajajo med velikimi in majhnimi državami. Majhna država črpa svojo moč iz tega, kar imenujemo relacijske moči, se pravi iz zaveznikov, prijateljskih koalicij ali pa strateško določenih koalicij in iz moči v notranji homogenosti družbe, politike, institucij, prizadevanj. Notranja homogenost je pomembna zadeva, na katero je treba paziti, in to je racionalizacija dejavnosti.

Kot tretje bi lahko rekli, da je mednarodna skupnost visoko strukturirana, v mednarodne odnose ne vstopajo samo države, mednarodne organizacije, ampak različni državni akterji, multinacionalke, različne povezave političnih strank, nekoč delavska in študentska gibanja, danes gibanja za drugačno globalizacijo. Tako kot so osvobodilna gibanja, v enem delu študentska gibanja, prerasla v terorizem, bo seveda boj za vsakršno emancipacijo v razmerah brez upanja na zmago vedno ponovno lahko prerasel v terorizem.

Kaj bi bil tu sklep za Slovenijo? Slovenija mora predvsem na notranjepolitičnem in družbenem področju razvijati tisto koherentnost, ki bo povezovala vse te različne skupine, da ne začnejo delovati sredobežno in da se začnejo oprijemati tistih akterjev v mednarodni skupnosti, ki bodo imeli zunajsystemsko politiko.

Za konec bi lahko rekli, da so odnosi v mednarodni skupnosti zelo prepleteni. Ni samo politike, samo ekonomije, samo ideologije ali česa podobnega. Vzemimo primere: slovenski odnosi s Hrvaško, varnostna, politična, pravna, psihološka, socialna, okoljska in druga vprašanja. Ali so droge npr. zdravstveni problem posameznika ali so nacionalni problem, družbeni problem države; je ilegalna trgovina mednarodni problem ali socialni problem družbe, v kateri se droge pridelujejo? Na ta vprašanja lahko odgovori samo znanost, in sicer aplikativna znanost v svoji interdisciplinarni obliki. Procesi v mednarodni skupnosti so suicidalni. Nimamo popolnoma nobenega zagotovila, da bo ta civilizacija preživela. Tri zadeve vzbujajo skrb: možnost vojaškega spopada, ekologija in ekonomija. Oboroženi spopadi so manj nevarni zaradi sredstev za množično uničevanje kot pa zaradi jedrskega orožja. Pri ekologiji sta kritična vsaj voda in zrak, čeprav tudi drugih škodljivih pojavov ne gre zanemarjati. Ekonomija pa je problematična zaradi izkoriščanja tako imenovanih neobnovljivih ali končnih virov, nekateri imajo še posebno mesto. To vse vzbuja skrb. Drugo, kar še grozi v mednarodni skupnosti, sicer zahteva sodelovanje, najbrž pa še ne povzroča skrbi. Sem sodi predvsem organiziran kriminal, kamor spadajo trgovina z belim blagom, nezakonite migracije, droge, orožje in terorizem. Mednarodna skupnost je na vse te zadeve odgovarjala na šest načinov. Na eni strani imamo razoroževanje, omejevanje oboroževanja, ukrepe za krepitev zaupanja, sredstva za mirno reševanje sporov in kolektivne akcije, oborožene in neoborožene. Drugi sklop, s katerim mednarodna skupnost odgovarja na te zadeve, je sodelovanje na vseh področjih, predvsem na ekonomskem, vključno z neko solidarnostjo, razvijanjem konceptov integracij, regionalizma. In tretji način: z varstvom človekovih pravic. Kaj to pomeni za Slovenijo? Slovenija bi se morala vključevati v te procese, skupaj z drugimi bi morala na tem področju razvijati tudi normativno ureditev. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Prosim, prof. dr. Marjan Svetličič.

Dr. Marjan Svetličič: Hvala lepa, gospod predsednik. Čeprav dilema kokoš ali jajce ni razrešena, je uspešna zunanja politika po mojem mnenju vseeno bistveno odvisna od pravilne diagnoze stanja. Na tem področju bom skušal opozoriti na pet vidikov.

Prvič, ali je 11. september vzrok ali posledica? Kot ste že sami uvodoma poudarili, bi se pridružil tistim stališčem, ki v 11. septembru vidijo bolj posledico razmer v svetu, kajti obupanci se zaradi revščine, neenakosti in neugodnih gospodarskih gibanj zatekajo v fundamentalizem. Če hočemo rešiti vprašanje terorizma, moramo napasti vzroke, ki so do njega pripeljali. Drugič, vzroki nestabilnosti in nihanj, ki pa so presenetljivo, zgodovinsko gledano manjša, kot so bila v preteklosti, ter sistemskih groženj, ki lebdiyo nad nami, so v veliki meri ekonomske narave in temu je treba predvsem posvetiti precejšnjo pozornost. Na tem področju imamo v svetu boj med protekcionizmom, upiranjem prestrukturiranju svetovne ekonomije, zlasti s strani razvitih držav, in deklariranim zavzemanjem za liberalizem, globalizacijo. To je eden temeljnih konfliktov in od tega je odvisen prihodnji razvoj mednarodne ekonomije in sveta kot celote. Četrto, svet se že srečuje in se bo še bolj s premeščanjem polov rasti v svetu, kot središčni se oblikujejo regionalni centri, nadnacionalni regionalni centri. Primer sta Kitajska in posamezen pol rasti znotraj ZDA in tako naprej. Na to je treba računati in tem državam v prihodnje dati večjo težo v naši zunanjepolitični in ekonomski usmeritvi. Pomen naftnih držav se povečuje hkrati z usihanjem zalog nafte in tisti, ki nadzorujejo nafto, nadzorujejo tudi modele svetovnega razvoja, modele potrošniške družbe in tako naprej in to je pomembno upoštevati pri koncipiranju naše zunanje politike. Dogaja se preseljevanje – ne več modrih, temveč belih ovratnikov. To je realnost, storitve se selijo in na to je treba računati. Zadnja v sklopu splošnih teženj: v bistvu živimo v vakuumu, v nesistemu svetovne ekonomije. Po sistemu Bretton Woods imamo hibridno kombinacijo, čemur pravim globinske titucionalizacije. To pomeni globalizacije, ki poganjajo, in ex post nadgrajevanja tega od zgoraj, s strani mednarodnih organizacij in nacionalnih držav. Tudi od uspešnega systemskega reševanja tega vprašanja v svetu je odvisna naša uspešna vključitev v svet, kakršen je oz. kakršen bo. Drugo vprašanje je, da se po mojem mnenju s članstvom v EU, čeprav bo verjetno o tem posebna razprava, odpira vprašanje nove zunanjepolitične paradigme. Velik del zunanje politike postaja med članicami notranja politika EU, instrumenti so drugačni, subjekti so drugačni, so bolj pluralni kot prej in na to je treba računati. Treba je bolj vključevati gospodarstvo ter nevladne in druge organizacije. Drugič,

pomen zunanje politike in zunanje politike kot instrumenta uresničevanja gospodarskih interesov nasploh raste. Temu bi rad namenil posebno pozornost, kar jasno izhaja iz članstva v EU in potrebe po dvovalentni politiki vključevanja v mednarodno ekonomijo. To pa je: ne samo v EU, pač pa tudi v svoja jadra skuša dobiti tiste najdinamičnejše dele razvoja svetovnega gospodarstva, ki v veliki meri prihajajo z območja, ki je zunaj EU, tudi iz ZDA in Azije. Ameriško gospodarstvo je še vedno najmočnejši motor razvoja svetovne ekonomije.

In zadnja točka: Slovenija je majhna država. Majhnost je po mojem mnenju lahko prednost pod temi predpostavkami: prvič, če imamo visoko usposobljene kadre, kar je minister Rupel že zelo jasno poudaril, če smo enotni in zato učinkovitejši. Raziskave v tem smislu kažejo, da je ta enotnost predpostavka učinkovitosti na vseh področjih. Tretjič: če se specializiraš, kajti majhna država, kot je Slovenija, ne more pokrivati vseh vprašanj. Jasno je, da se moramo vključevati v razreševanje svetovnih problemov, vendar ne na vseh področjih, pač pa na določenih področjih, kjer imamo konkurenčne prednosti, kjer imamo več znanja. Z ugledom, ki ga zgradimo na tako specializiranih področjih, postanemo vplivnejši tudi na drugih področjih, kjer imamo premalo znanja ali pa smo manj zainteresirani.

Na kratko še o konkretnih predlogih: nestanovitnost mednarodnih odnosov ne terja samo visoko usposobljenih kadrov, pač pa tudi hitro odzivanje. Temu bi rad namenil posebno pozornost. Hitro odzivanje pa je možna samo, če imamo ustrezne infrastrukturne predpostavke. To se pravi, da krepimo izobraževalne, raziskovalne ustanove, jih ne drobimo, pač pa skušamo izkoristiti najboljše kadre na tem področju. Samo splošno in poglobljeno izobraženi kadri se lahko hitro odzovejo. Politika s tem postane boljša. Hitro odzivanje je včasih pomembnejše kot pa točnost. Zgodi se, da je včasih že prepozno, ko ugotovimo najboljšo politiko. Drugič, najpomembnejši cilj zunanje politike po mojem mnenju postaja uresničevanje gospodarskih interesov, zato je treba zagotoviti stalno interakcijo med gospodarstvom in zunanjo politiko, tudi zato ker se subjekti zunanje politike širijo. Kot je bilo že rečeno, transnacionalke in nevladne organizacije so vse pomembnejši subjekti in s temi subjekti ne delajo ministrstva, pač pa gospodarske organizacije. Zavzemati se je treba za multilateralno regulativo, kajti prvi pogoj, da večje države uspešno in enakopravno obravnavajo majhno državo, je lahko samo upoštevanje mednarodnopravne regulative na vseh področjih. To velja tudi za ureditev najdinamičnejšega dela mednarodnih ekonomskih odnosov, to so tuje neposredne naložbe. Obenem pa je treba podpirati naša podjetja pri internacionalizaciji njihove dejavnosti, kajti tako bomo postali uglednejša država na vseh področjih v svetu. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala lepa za vaš prispevek. Prosim dr. Beblerja.

Dr. Anton Bebler: Hvala, gospod predsednik, za besedo. Članstvo v EU in Natu bo kmalu prenehal biti cilj naše mednarodne politike in bo postalo le sredstvo za uresničevanje naših temeljnih nacionalnih interesov v novih okoliščinah. Med njimi sta zelo pomembna varnost in dostop do mednarodnih voda. Boj za vpliv in premoč z nezanesljivimi političnimi, gospodarskimi, finančnimi in drugimi sredstvi bo še vedno prisoten, boj šibkejših proti podrejanju močnejšim bo postal bolj zabrisan in zapleten. Vstopamo v EU in Nato, ki sta danes drugačna od tistih, v katera je slovenska politična elita želela pripeljati našo državo pred dobrim desetletjem. Ob razširitvi v državah članicah ne moremo pričakovati veselja, saj razširitev ne uživa večinske podpore njihovega prebivalstva. V EU vstopamo v obdobju splošnih kriz držav blaginje, v obdobju hudih gospodarskih težav v največjih državah članicah in tako dalje. V Nato pa vstopamo v času, ko se je zmanjšal njegov pomen v očeh najpomembnejše članice – ZDA, ko številne države članice ne izpolnjujejo sprejetih obveznosti ali jih izpolnjujejo z veliko zamudo, in po zelo resni notranji krizi v zavezništvu ob vojni v Iraku. Te neprijazne okoliščine odsevajo procese globalizacije, ki prizadevajo tudi nas v dobrem in slabem. Globalizacija je na eni strani pospešila demokratizacijo v svetu, tudi v našem okolju, povzročila je tudi nestanovitnost in sprožila številne lokalne vojne, razpad večnacionalnih držav in drugo. V zadnjem desetletju je v teh lokalnih vojnah padlo ali je bilo pregnanih s svojih domov več deset milijonov ljudi, od tega nekaj milijonov na Balkanu. Globalizacija se kaže v protislovnih razmerjih med oboroževanjem in obstoječimi režimi nadzora nad oborožitvijo. V skoraj vseh evropskih državah je prišlo do pomembnega, v nekaterih pa do drastičnega zmanjšanja vojsk, obrambnih proračunov in vlaganj v razvoj vojaštva. Ta težnja je bila v Evropi počasna in ponekod ustavljena. Nasprotna težnja pa je prisotna v Aziji, kjer je danes številčno največ vojakov in kjer se povečuje število držav z jedrskim orožjem. Pri tem izstopajo LRK, Japonska ter Južna in Severna Koreja, ki vse razvijajo sisteme medcelinskih raket. V večini industrijsko razvitih državah članicah EU in Nata poteka odmik od modela množične vojske, odpravljajo se vojaške obveznosti in zelo neenakomeren vojaškotehnološki razvoj. Ob propadu Sovjetske zveze in vzhodnega bloka ter ob nezmanjšanih vlaganjih v absolutnih zneskih v razvoj vojaštva v ZDA je postala ta država edina globalna supersila. Sposobna je elektronsko nadzorovati celoten planet, voditi vojne kjer koli na svetu in vojaško nevtralizirati skoraj vsako drugo državo. Ta sposobnost se je pokazala že v prejšnjem desetletju in omogočila skoraj nekaznovano izvedbo rušilnih napadov z velikih razdalj, ob katerih napadene države nimajo praktične možnosti za obrambo. 11. september je nakazal ranljivost kompleksnih industrijskih družb

in veliko nevarnost postmodernega terorizma, celo ob uporabi konvencionalnih sredstev. Ta postmoderni terorizem pa v povezavi z nezadržnim širjenjem tehnologij, potrebnih za izdelavo orožja za množično uničenje, pomeni največjo možno grožnjo varnosti industrijsko razvitih držav in tudi naši državi. Doktrina ZDA, ki vključuje možnost preventivnega napada, išče odgovor na ta resni izziv z vojaškimi sredstvi. Terorizma ni moč poraziti in še manj zatreti samo ali pretežno z vojaškimi sredstvi, kar dokazuje tudi današnji Irak. Poleg tega ta doktrina ZDA izpodriva mednarodnopravni red, vzpostavljen po II. svetovni vojni, in temelje sistema OZN. Odgovor na to resno dilemo v boju z mednarodnim terorizmom in širjenjem orožja za množično uničenje iščejo tudi članice EU. Pospešeno razpravljajo o preventivnem delovanju EU. To naj bi poleg uporabe mehkih sredstev ob uporabi zmogljivosti Nata vključevalo tudi možnost preventivnih vojaških akcij na obrobju Evrope. Zato da bi bile evropske države članice EU sploh sposobne sodelovati z oboroženimi silami ZDA, bodo morale izpeljati prenovo svojih oboroženih sil. EU pridobiva nekatere lastnosti federalizma in krepi tudi svojo varnostno vlogo, med drugim z razvojem evropskih sil za hitro posredovanje ter prevzemom mirovniških in policijskih nalog na Balkanu. Toda v bližnji prihodnosti bo EU postala dokaj ohlapna konfederalna skupnost držav, tako imenovana skupna zunanjevarnostna politika pa ne bo prerasla v enotno zunanjevarnostno politiko EU, kaj šele v enotno obrambo. Vojaški primat ZDA in s tem tudi odvisnost EU na vojaškem področju se bosta predvidoma še okrepila. Futurologi predvidevajo povečanje neskladja med ZDA in EU do sredine tega stoletja, do leta 2050 do razmerja 2 : 1. V članicah združene Evrope se predvideva zmanjšanje prebivalstva na približno 270 milijonov prebivalcev, v Ruski federaciji na samo 70 do 80 milijonov prebivalcev in porast prebivalstva v ZDA na približno 550 milijonov. Na vojaškem področju bo to pomenilo še večje neskladje v prid ZDA. V naslednjih desetletjih na evropski celini predvidevajo vodilno gospodarsko, tehnološko in politično vlogo Nemčije ob tekmovanju s Francijo, Veliko Britanijo in Italijo, poudarjeno vlogo Francije v zahodnem Sredozemlju, Turčije v vzhodnem Sredozemlju in Ruske federacije na območju nekdanje Sovjetske zveze. Ta predvidevanja potrjujejo nujno potrebo po dejavnem sodelovanju Slovenije v skladu z našimi zmožnostmi v Natu in nastajajoči varnostni strukturi EU. V našem interesu je dolgoročna ureditev razmerij med EU in Natom brez tekmovanja ter zelo dragega in nepotrebne podvajanja zmogljivosti ob razumni delitvi nalog glede na vrsto morebitnih posredovanj, tudi glede na vrsto morebitnih posredovanj zunaj evropske celine, ter njihov geografski doseg. Republika Slovenija bi lahko s skupnimi prizadevanji Natu in EU največ prispevala s svojimi strokovnjaki, civilnimi uradniki, gospodarsko in tehnično pomočjo, obveščevalno dejavnostjo ter s svojimi mirovnimi četami in policijskimi oddelki. Hvala, gospod predsednik.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala, prosim ministra za obrambo dr. Antona Grizolda za njegov prispevek.

Dr. Anton Grizold: Hvala, predsednik. Spoštovani udeleženci posveta, najprej bi se zahvalil za povabilo na današnji posvet. Z veseljem se ga udeležujem, saj sem prepričan, da bo nedvomno vplival na to, kako učinkovito bomo izkoristili izpolnitev dveh že omenjenih strateških zunanjepolitičnih ciljev RS, to je članstvo v EU in Natu. Kako prepoznavna in uspešna bo RS v prihodnje, pa je nedvomno v veliki meri odvisno prav od naših dolgoročnih političnih ciljev in strategije za uresničevanje teh ciljev. Prepričan sem, da bo ta posvet ne samo postregel s pravimi vprašanji, ampak bo tudi pripomogel k oblikovanju pravih odgovorov. Čeprav sem predviden za enega od uvodničarjev v razpravi o zunanjepolitičnih prioritetah RS, kot je razvidno iz vabila, želim kot minister za obrambo v svojem nastopu poudariti predvsem dejavnike varnostnih tveganj in groženj ter njihov vpliv na strateške interese in cilje Slovenije. V drugem delu bom poudaril nekaj pogledov na nacionalnovarnostno razsežnost slovenske politike, končal pa bom z obrambno politiko kot enim ključnih dejavnikov nacionalne varnosti RS.

Najprej beseda ali dve o tveganjih in grožnjah v sodobnem okolju RS. Oblikovanje zunanjepolitičnih prioritet, ciljev in strategij naše države je tesno povezano s poznavanjem in zavedanjem novih strateških realnosti našega regionalnega in globalnega okolja ter prihodnjega razvoja tistih dejavnikov, ki vplivajo na nacionalno in mednarodno varnost. Dejstvo je, da je 21. stoletje povezano z zelo hitrimi spremembami, ki prinašajo nova in raznovrstna varnostna tveganja, izzive, grožnje, po drugi strani pa tudi nove priložnosti. S koncem hladne vojne so tradicionalne grožnje varnosti dotedanjega dvopolnega sveta nadomestila nova varnostna tveganja in asimetrične varnostne grožnje, ki porajajo različne vidike občutljivosti in ranljivosti držav ter zmanjšujejo njihovo varnost. Te vrste groženj varnosti imajo skupni imenovalec, to je, da jih povzročajo nedržavni, tako imenovani razpršeni dejavniki, ki jih podpirajo nekatere države iz tako imenovane svetovne periferije, usmerjene pa so predvsem na državne institucije, komunikacije, infrastrukturo, ozemlje in prebivalstvo. Lahko zatrdim, da je verjetnost grožnje ali celo izvedba konvencionalnega napada na našo državo kratkoročno in srednjeročno majhna. Dolgoročno pa možnosti agresije na nacionalno ali zavezniško ozemlje vendarle ne smemo zanemariti. Veliko večjo pozornost je treba razen tradicionalnim grožnjam varnosti, o katerih smo že slišali: organiziran kriminal, nezakonita trgovina z orožjem, nezakonita migracija, naravne in druge nesreče in tako naprej, nameniti tudi terorističnim grožnjam, zlasti mednarodnemu terorizmu, tistemu, ki je povezan z visoko

tehnologijo in lahko postane pomemben dejavnik nestabilnosti in lahko vpliva tudi na varnost RS. Obstoje in širjenje orožja za množično uničevanje povzročata zaradi globalizacije komunikacij in mednarodne trgovine, ki državam in ne-državnim subjektom omogoča dostop do tehnologij in materialov, veliko negotovost glede možne uporabe tovrstnega orožja. Regionalne nestabilnosti, ki temeljijo na verski ali etnični kulturni podlagi, in morebitna širitev spopadov, ki jih te nestabilnosti lahko povzročijo, so tudi pomemben dejavnik tveganja, ki mu moramo glede na zgodovinske izkušnje in trenutni položaj posvečati stalno pozornost. Če zaokrožim: pri varnostnih tveganjih in grožnjah se ne sme prezreti dejstvo, da je občutljivost naše države še posebej velika na področju kritične informacijske infrastrukture, oskrbovalnih poti ter naravnih in humanitarnih nesreč, zato moramo ta področja ustrezno upoštevati tudi pri zunanji politiki.

Beseda ali dve o varnostni in zunanji politiki RS. Zunanja politika se seveda tesno prepleta z nacionalnovarnostno politiko, zato mora zagotavljati zaščito in uresničevanje slovenskih ključnih interesov, kot so slovenska suverenost, neodvisnost, ozemeljska nedotakljivost ter življenje, svoboda in blaginja slovenskih državljanov. Posebnega pomena pri uresničevanju strateških interesov v zunanji in nacionalnovarnostni politiki je prispevanje k mednarodni stabilnosti, miru in varnosti, ker, kot vemo, je RS že danes aktiven dejavnik, kot prihodnja članica Nata in EU pa bo gotovo še prepoznavnejša. Slovenska nacionalna varnost je tesno povezana z varnostjo evropske celine, zato mora RS dejavno prispevati k varovanju in širitvi miru in stabilnosti v evropskem prostoru ter s tem zmanjšati tudi svojo občutljivost za omenjene grožnje in varnostna tveganja. Slovenska zunanja politika podpira, kot smo slišali, združeno Evropo z njenimi zmogljivostmi za avtonomno odločanje in delovanje tudi na obrambnem področju. Evropska unija pomeni jedro stabilnosti v Evropi ter mora zaradi politične verodostojnosti in učinkovitosti ohraniti možnost za delovanje praktično na vseh področjih. Skupna evropska varnostna in obrambna politika je odločilen korak k večji integraciji in učinkovitosti delovanja tudi na varnostno-obrambnem področju. RS zagovarja oblikovanje obrambnih zmogljivosti EU za obvladovanje kriz, pri čemer izhaja iz komplementarnosti teh zmogljivosti z zmogljivostmi držav članic Nata. Pomembno se je zavedati, da bo v bližnji prihodnosti severnoatlantsko zavezništvo, torej Nato, še vedno glavno jamstvo evropske obrambe. RS mora zato podpirati stališče, da s tem, ko bo Evropa vzpostavila evropsko obrambo, ne bo ogrozila čezatlantskih odnosov, ampak si bo prizadevala za njihovo krepitev. S tega stališča RS podpira nadaljnjo širitev in preoblikovanje z učinkovitimi vojaškimi zmogljivostmi za delovanje in odprtost do obvladovanja novih globalnih izzivov, kot so npr. omenjeni

etnični konflikti in drugi viri ogrožanja, ki zahtevajo prisotnost mednarodnih mirovnih sil.

Varnost RS je povezana s splošno stabilnostjo v JV Evropi. Sedanje izboljšanje varnostnega položaja v tem delu Evrope še ne pomeni, da so vzpostavljeni zadostni pogoji za dolgoročno stabilnost v tem prostoru. RS mora kot dobra poznavalka razmer ter aktualnega in zgodovinskega dogajanja dejavno prispevati k celovitemu izboljšanju razmer ter vključevanju tega prostora v mednarodno okolje. Kot članica EU in Nata bo lahko imela tu pomembno vlogo ter se lahko zelo hitro prepozna kot verodostojna in dejavna članica obeh organizacij. Prav tako pa mora RS poudarjati tudi svojo sredozemsko komponento in biti dejavnejša ne samo pri zagotavljanju svojih interesov v sredozemskem prostoru, temveč tudi kot članica EU in Nata, ki sta prav tako strateško zainteresirana za varnost celotnega Sredozemlja.

Ne nazadnje mora RS s svojo zunanjo in nacionalnovarnostno politiko dejavno sodelovati pri razvoju in uveljavljanju ukrepov vzpostavljanja zaupanja med državami, še posebej pri nadzoru nad oboroževanjem. V zvezi s tem bo treba izkoristiti predsedovanje v Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi v letu 2005 in na tej podlagi graditi uveljavljanje RS pri širjenju stabilnosti, preprečevanju konfliktov in urejanju pokonfliktnih razmer na kriznih območjih. Kaj je z obrambno politiko RS? Tudi obrambna politika je tesno povezana z zunanjo politiko, zato pri določanju prednostnih nalog zunanje politike preprosto ne moremo mimo obrambnega dela nacionalne varnosti. Zagotavljanje varnosti RS, sodelovanje pri krepitvi varnosti, miru in stabilnosti na regionalni in globalni ravni ter mednarodno povezovanje in sodelovanje v mednarodnih operacijah v podporo miru zahtevajo vzpostavitev sodobnega obrambnega sistema z ustreznimi zmogljivostmi ter zadostnimi kadrovske in finančnimi viri. Z vključevanjem v Nato in EU tudi varnost in obramba RS nimata več samo nacionalne narave. Slovenska varnost postaja s tem sestavni del evropske in mednarodne varnosti. Z dosedanjih nacionalnih meja se pomika naprej v mednarodni prostor. Dejavna prisotnost z vojaškimi zmogljivostmi v mednarodnih operacijah v podporo miru postaja pomemben dejavnik naše zunanje politike. Sodelovanje RS na Balkanu pod okriljem Nata in pozneje mogoče ali verjetno celo EU pomeni uresničevanje enega od temeljnih strateških interesov na področju naše nacionalne varnosti. Naše morebitno vključevanje v operacije v Afganistanu in Iraku bo povezano s preprečevanjem širitve nestabilnosti v širšem mednarodnem okolju in bo naš prispevek k mednarodni varnosti. Takšen pristop zahteva preoblikovanje obrambnega sistema v sodoben pozitiven mednarodno povezljiv sistem.

Slovenska vojska se že pospešeno preoblikuje v manjšo, učinkovito, fleksibilno organizacijo, temelječo na kakovostnih poklicnih kadrih in prostovoljni rezervi, seveda z ohranjanjem nacionalne narave, vendar s sposobnostjo izvajanja nalog skupaj z vojskami držav članic EU in Nata tudi v mednarodnem okolju. Zato je za RS zelo pomembno, da ima strateško vizijo razvoja obrambnega sistema, ki temelji na prihodnjih grožnjah in nas tesno povezuje z zavezniki v EU in Natu. Imamo načrt, kako to vizijo preoblikovati v realne in učinkovite vojaške zmogljivosti, ter politično podporo doma in pri zaveznikih pri njegovem izvajanju. S tem je omogočena graditev enega od delov naše nacionalne moči in dana tudi ena od podlag za dejavnejšo in samozavestnejšo zunanjo politiko RS. Njeno temeljno vodilo pa mora biti uravnoteženo razmerje med zagovarjanjem neposrednih nacionalnih interesov in upoštevanjem dogajanj v mednarodni skupnosti. RS mora dolgoročno biti dejavna in verodostojna partnerica v mednarodnih odnosih.

Spoštovani gospod predsednik, naj sklenem to svoje uvodno razmišljanje z oceno sedanjega vojaško-političnega in celotnega mednarodnovarnostnega položaja RS. Ocenjujem ga kot najugodnejšega od osamosvojitve in mednarodnega priznanja RS. Takšno oceno utemeljujem z dosežki pri dosedanjem izvajanju obrambne reforme v RS, predvsem pri vključevanju naše države v Nato in EU. Vrhunec tega procesa pomenijo številni delovni sestanki s strokovnjaki Nata in tudi EU, na katerih so bili pozitivno ocenjeni nekateri dosednji dosežki pri izvajanju obrambnih reform, ter seveda zadnji srečanja obrambnih ministrov članic EU v Rimu tega meseca ter obrambnih ministrov članic Nata v Coloradu Springsu. Menim, da se nam je uspelo ne samo posesti za mizo držav članic EU in Nata, kjer se oblikuje in odloča o skupni varnostno-obrambni strategiji, seveda na temelju varnostno-obrambni interesov članic obeh zvez, temveč tudi zagotoviti, da so te države RS sprejele medse kot verodostojno partnerico, s katero načrtujejo in izvajajo različne projekte z vojaško-obrambne področja, in sicer dvostransko in mnogostransko. Kot dokaz zaupanja so pripravljene s Slovenijo izmenjavati pomembne obveščevalno-varnostne informacije. RS kot kandidatka do zdaj vsega tega ni bila deležna. Gospod predsednik, zahvaljujem se za pozornost.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Zdaj pa vabim prof. dr. Danila Türka, da se oglasi. Prosim.

Dr. Danilo Türk: Hvala lepa, gospod predsednik. Gospod predsednik, najprej se zahvaljujem za vabilo k sodelovanju na tej zanimivi razpravi. Opozoriti moram, da razpravljam v svojem osebem svojstvu in ne kot pomočnik general-

nega sekretarja Združenih narodov, in kot boste razumeli, tudi ne kot profesor. Razpravljaj bom s stališča nekaterih izkušenj, ki se mi zdijo v tem času koristne. Seveda sem med tistimi, ki pozdravljajo posvet, in upam, da bo ta razprava posvečena vprašanju, ki ga je pred leti ob osamosvojitvi Slovenije po mojem mnenju najprimerneje, pa tudi precej ambiciozno oblikoval prof. Veljko Rus, ko je poudaril, da se bo Slovenija nekoč morala vprašati o svojem poslanstvu v svetu. Mislim, da je ta formulacija vprašanja zelo dobra, četudi je zelo ambiciozna in seveda z vidika pragmatične politike ne vedno zaželena. Ampak ta posvet ni zaradi pragmatične politike, temveč verjetno zaradi širših vprašanj, zato se mi zdi vredno opozoriti na to nekoč formulirano vprašanje. Moj pogled je ta čas oblikovan in opredeljen z izkušnjami zlasti Združenih narodov, z newyorške perspektive in zato bom govoril predvsem s tega stališča.

Ena zanimivejših izkušenj, ki jih doživljam ta čas, je opazovanje dejavnejših med državami, ki vstopajo v EU in Nato. Tu vidim pri državah, kot so Poljska, Madžarska in nekatere druge, določena znamenja nečesa, kar bi ocenil kot krizo identitete. Namreč, napor je, kako bi se lahko te države pojavile z lastnimi idejami in kako bi se opredelile na način, ki bi jih poleg tega, da pripadajo EU in Natu, še nekako drugače dodatno opredelil, in da bi bile tako sprejete kot subjekt obče mednarodne komunikacije. To se mi zdi zanimiv pojav, ki ga recimo pred dvema, tremi leti ni bilo opaziti, zdaj pa je zelo opazen in tudi za Slovenijo aktualen. Po mojem mnenju je tudi za Slovenijo vprašanje zunanjepolitične identitete pomembno, celo pomembnejše od raznih organizacijskih vprašanj, ki se postavljajo ob vstopanju v EU in Nato. Mislim, da je Slovenija sposobna organizirati svoje dejavnosti. Ima tudi usposobljeno razmeroma mlado diplomatsko ekipo, ki je zelo dobra in lahko z ustreznimi organizacijskimi prijemi marsikaj naredi, je pa vprašanje identitete zunanje politike seveda odprto in mora biti rešeno. Ta posvet bo lahko prispeval k temu.

Svoje misli bi organiziral glede na tri vprašanja, ki so pretežno metodološka in bi jih tudi oblikoval v smislu treh hipotez. Prva hipoteza je: Slovenija mora povečati sposobnost učenja iz lastnih izkušenj, spet govorim z vidika njene zunanjepolitične identitete. Povečati sposobnost učenja iz lastnih izkušenj! Ko sem prebral gradivo za današnji posvet, sem dobil vtis, da je pretežno napisano nekako od zunaj, bolj opazovalsko kot izkustveno. Zdi se mi, da je to po desetih letih samostojnosti slovenske države skrb vzbujajoče. Mislim, da tako kot za vsako dejavnost tudi za zunanjo politiko velja, da je ta politika tem boljša, čim več se njeni nosilci naučijo iz izkušenj in čim bolj znajo to spremeniti v projekcije za naprej. Naj to opazko ponazorim z izkušnjami Slovenije v Varnostnem svetu Združenih narodov, v katerem je Slovenija sodelovala v letih

1998 in 1999 in ki v gradivu niso omenjene. Ni treba, da bi bila ta izkušnja obravnavana temeljito, mislim pa, da je pomembna in danes aktualna, zato bi iz nje morda povzel nekaj ugotovitev, za katere se mi zdi, da so pomembne tudi za naprej. V Varnostnem svetu smo se dve leti vsak dan srečevali z vsemi najzahtevnejšimi mednarodnopolitičnimi vprašanji, kot so Irak, Bližnji vzhod, Balkan, Kongo in druga, in se do njih podrobno opredeljevali. O teh vprašanjih smo imeli pogosto tudi lastne ideje, ne sicer vselej, vendar dovolj pogosto in dovolj kompetentno, da so to priznali tudi drugi. Mislim, da je to izkušnja, ki je vredna, da jo opazimo. Zanimiva izkušnja je tudi ta, da nas pri tem niso ignorirali. Izkazalo se je, da velike države večkrat potrebujejo manjše, in to ne, ko gre za glasovanje, ampak za partnerje med eksperimentiranjem, ki je nujno za iskanje izhoda iz kriznih razmer. Poudarjam, partnerje med eksperimentiranjem, ki je nujno za iskanje izhoda iz težkih kriznih razmer. Manjše države pri tem lažje eksperimentirajo kot velike države. To je zaradi tega, ker imajo manjši vložek v teh problemih, in pa tudi zaradi tega, ker pogosto razvijajo tudi svojo politiko in so bolj odprte do novih prijemov, kot je to pri velikih, etabliranih državah z utrjenimi doktrinami. Lastne ideje in sposobnost udeležbe pri iskanju izhodov seveda prinašajo prepoznavnost. To je tisto, o čemer govori gradivo, in tudi sčasoma, če se to počne dovolj časa in dovolj dosledno, tudi določen ugled. Mislim, da je to v multilateralnem okolju majhnim državam bolj dosegljivo kot v dvostranskih odnosih, kajti v dvostranskih odnosih, kot vemo, imajo velikost, bogastvo, moč partnerjev večjo relativno težo kot v multilateralnih. Poleg tega so multilateralne institucije izrazito odvisne od tega, kako opravljajo svojo funkcijo zagotavljanja legitimnosti, ki je izjemno pomembna kategorija v mednarodnih političnih odnosih, in legitimnost je v veliki meri odvisna od kakovosti konsenza, ki se dosega v teh institucijah. Kakovost konsenza je nekaj, kar daje majhnim državam priložnost. Ne mislim, da je to avtomatično formula za uspeh, je priložnost, v katero se je treba poglobiti. Zdi se mi, da je to med pripravami na predsedovanje v Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi tudi izrazito aktualna politična naloga.

Iz izkušenj moramo biti po mojem mnenju sposobni narediti tudi nekatere druge sklepe, npr. sklep, o katerih temah se nam ni treba izrekati oz. se odločamo, da se o njih ne bomo izrekli, ne zaradi strahu pred temami, ampak ker smo razumeli, da te teme izražajo neko določeno geslo ali kodirano sporočilo, ki ni namenjeno nam, ampak nekomu drugemu. Taka tema je recimo dandanes domnevna dilema o tem, ali je prihodnost sveta v unipolarnosti ali multipolarnosti sveta. Poenostavitev vprašanja na tako dilemo je izrazito značilna za velike sile. Pogosto sem jo slišal v Pekingu, Moskvi in Parizu, kjer razumljivo poudarjajo multipolarnost, ponekod druge, spet razumljivo, je močno izraženo zaupanje v

unipolarno prihodnost sveta. Ampak vse to so razprave med velikimi silami, v katere se Sloveniji ni treba vključiti. Mislim, da je pomembno ugotoviti, katere so izkustveno najprepričljivejše definicije odnosov, ki jih naslavlja te parole o unipolarnosti ali multipolarnosti. Zdi se mi, da je recimo ena od takih izkustveno zanimivih tez in seveda tudi zanimivo izhodišče formuliranja slovenske zunanje politike teza o ZDA kot nepogrešljivi državi, indispensable nation, kot je to nekoč formulirala Madeleine Albright, ko je bila državna sekretarka. To je pomembno. Država je izredno velika, pomembna, odločilna – vendar mora sodelovati z drugimi in ta vprašanja so včasih pomembnejša od tega, kar vidimo na površini. V zadnjem času smo imeli pri vprašanju Severne Koreje priložnost videti, kako se je profilirala vloga Kitajske kot partnerske države z določenimi vodilnimi funkcijami, primer Irana, kjer se je profiliral pomen Rusije, in verjamem, da bomo nekaj podobnega videli tudi v Iraku. Odsvetujem, kot sem rekel, razpravljanje o tezi o unipolarnosti ali multipolarnosti, svetujem pa zelo resno razmišljanje o tem, kateri izkustveni primeri izražanja te problematike so za slovensko zunanjo politiko zanimivi kot izhodišče.

Druga hipoteza oz. drugo vprašanje, o katerem želim na kratko razpravljati, je vprašanje o tem, ali naj se Slovenija opredeljuje do zunanje politike po kriterijih političnega prijateljstva ali po načelih. To namenoma nekoliko poenostavljeno postavljam v naslovu, ker se mi zdi, da je to dobro zaradi večje jasnosti. Pri zunanjepolitičnem odločanju so izbire in niansiranja vedno zahtevni in zato si je treba tako vprašanje postaviti zelo jasno. Seveda so v zunanji politiki tako kot v vsaki politiki politična prijateljstva zelo pomembna. Politično prijateljstvo je, kot bi dejal nemški teoretik Karl Schmidt, bistvo vsega političnega. To je v zunanji politiki enako pomembno kot v notranji politiki. Dodati pa je treba, da bi bila huda napaka politično prijateljstvo razumeti tudi kot edino vsebino politike. To utegne celo prijateljem postati nadležno. Slovenija mora zato po mojem mnenju krepiti sposobnost samostojne meritorne presoje mednarodnih vprašanj in inteligentne uporabe splošno veljavnih načel. V mednarodni politiki namreč načela mednarodnega prava in splošno sprejeta načela politike ne učinkujejo nikoli samodejno, ampak vedno v procesu, kjer se mora zunanja politika države narediti sposobno partnerico v tem nesamodejnim uresničevanju splošno sprejetih načel. Poudaril bi, da kdor poudarja načela, ni nujno zanesenjak ali obseden s pravom. Država samo pridobi, če je sposobna razumeti velike vrednote, ki so izražene v načelih, in na tej podlagi razvije takšne nadaljnje sposobnosti, kot so kompetentno opredeljevanje do problemov, prepričljivost argumentov in zanimivost predlogov. To sčasoma ustvari prepoznavnost in ugled in mislim, da tudi gre za to v današnji razpravi. V medijih na Slovenskem pogosto opažam kritiko, navajam: o t. i. »servilnosti«, ki naj

bi se pojavila v slovenski zunanji politiki. Mislim, da je ta kritika površna. Ko sem razmišljal o teh kritikah, se mi je zazdelo, da se vedno gibljejo nekako na površini in da ne vidijo v globino, srž in da zaradi tega tudi nimajo jasne definicije uporabe načel v svoji dejavnosti. In za to gre, zavzemam se za preciznejšo razpravo in upam, da bo današnji posvet prispeval k njej. Seveda pri tem ne gre spet za abstraktna načela in znanstveno razpravljanje, ampak za vprašanje presoje, kaj koristi interesom države, in to definiranje v kategorijah, ki jih uporabljata današnji posvet in gradivo zanj, to se pravi za prepoznavnost in spoštovanje, ki ga Slovenija želi uživati. S tega vidika se mi zdi recimo slovenski pristop k vilenski izjavi neprimeren in nepotreben, o tem se da marsikaj povedati. Morda današnji posvet ni priložnost za to.

In končno tretja, zadnja hipoteza, ki bi jo rad povedal, je nekoliko širša in mislim, da ni nerelevantna. Mislim, da je zgodovinska nevarnost, da bi se slovenski provincializem obnavljal, realna nevarnost. V pripravah na današnji posvet sem ponovno prebral razpravo, ki jo je ob 10. obletnici osamosvojitve v Novi reviji objavil prof. France Bučar. Ponovno me je impresioniralo njegovo opozorilo, da je bila Slovenija v preteklosti večkrat žrtev lastne provincialnosti, celo grobe tradicionalne provincialnosti v začetku 20. stoletja. To se seveda ne bo obnavljalo, govoril je o pomanjkanju formata v nekih drugih zgodovinskih okoliščinah. To se mi zdi danes še vedno zanimivo in aktualno. Seveda je ustanovitev lastne suverene države Slovenije ustvarila pomembno zaščito pred ponavljanjem zgodovine in napak, kakršne so bile storjene v zgodovini. Ne smemo pa podcenjevati nevarnosti, da bi Slovenija, če ne bi imela dovolj lastnih idej, dovolj lastne vizije, na koncu ostala neke vrste provinca v EU. V EU bo šlo za številna vprašanja in ne le za zunanjo politiko. S tega stališča današnji posvet seveda ne more zajeti vseh aktualnih in morda tudi ne najodločilnejših vprašanj. Gledano širše, čez meje zunanje politike se mi zdi najpomembnejše vprašanje, kako bo Slovenija definirala izobraževalni sistem in kakšna bo skupna kakovost usposobljenosti Slovencev za prihodnje izzive. To se mi zdi strateško vprašanje in upam, da bo kakšen prihodnji posvet temu zelo resno namenjen. Mislim, da je od tega tudi odvisno, kako bomo uspešni v zunanji politiki kot sestavnem delu te strategije. Zato sem nekako tudi zbral te hipoteze. Naj na koncu povem še to, da razpravljam kot zasebnik, kot človek, ki je navsezadnje te dni v Sloveniji na dopustu, in izkoriščam priložnost, ki mi je dana, da se pogovarjam o stvareh, ki presegajo meje operativne politike in dnevnega odločanja. Če sem bil pri tem nekoliko provokativen, upam, da to razumete, ker se mi zdi, da je neka določena mera provokativnosti na posvetu, kakršen je današnji, potrebna. Hvala lepa, gospod predsednik.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Mislim, da so takšne razprave danes zaželenne. Zdaj pa prosim še predstavnike nevladnih organizacij, če tako rečem, ki smo jih želeli vključiti v to razpravo in tudi v nadaljnje, da bi pritegnili čim več potencialov, ki jih imamo v Sloveniji. Naprej dr. Fedor Černe, prosim.

Dr. Fedor Černe: Gospod predsednik, hvala za besedo. Tukaj sicer ne sedim kot predstavnik nevladnih organizacij, ampak kot predstavnik vlade. Želel bi povedati nekaj o razvoju dialoga z nevladnimi organizacijami. Kolegi na moji desni strani bodo potem dodali drugi del zgodbe, namreč zgodba je celota samo, če ima oba pola. To pomeni, če ima oba pola, interes za razvoj in uveljavljanje civilnega dialoga. Posebej hvala za priložnost, da je danes ta tema na dnevnem redu. Srečna okoliščina je, da je pri vzpostavljanju dialoga z nevladnimi organizacijami zdaj nekakšna koordinacija aktivnosti, ki se izvajajo že približno štiri leta. Vlada je pred dobrim tednom sprejela strategijo sodelovanja z nevladnimi organizacijami. Trenutno potekajo regionalni posveti, na katerih se skuša skupaj z nevladnimi organizacijami ta ideja, če hočete kultura dialoga, širiti. Promovira se nacionalna konferenca, ki bo, če bo tako dogovorjeno, ob dnevu človekovih pravic 10. decembra letos, in na njej naj bi se pravzaprav ta dialog začel. Danes je bilo veliko tega v uvodu že povedano. Čas je dragocen, zato bom to predstavitev pustil takšno, kot je, in se omejil samo na tisto, kar je ostalo. Začel bi s temama, ki odpirata oz. dajeta poseben pomen dialogu z nevladnimi organizacijami. Nadaljeval bi s strategijo sodelovanja z nevladnimi organizacijami. Kar se tiče tem, sem izbral dve: vstopanje v EU in problem trajnostnega razvoja. Glede Evrope je bilo danes veliko povedano. Ključno vprašanje je, ali biti sopotnik ali dejavnik v tej združbi. Posebej pomembno je, da so bili reflektorji do zdaj obrnjeni k vprašanju, kako vstopiti v EU. S pridobitvijo statusa članice se stvar obrne: kako biti učinkovit v novi združbi. Ne gre za vprašanje prisotnih v tem prostoru, ki dobro vemo, za kaj gre. Treba je povedati, da je to izziv, ki je odprt vsem. Vsakdo se mora vprašati, ali in kako je lahko v tem novem kontekstu učinkovit. Naj povem, da se je letos spomladi začel zelo zanimiv projekt z naslovom Vizija Slovenija, v katerega smo vključili predstavnike javnosti. Vzpostavljena je bila zelo zanimiva dinamika. Pokazala je na pomen takega dialoga, ki lahko nekaj prispeva. Projekt bo končan v začetku decembra in mislim, da bi bilo zanimivo z rezultati tega razmišljanja seznaniti tudi ta krog. Trajnostni razvoj, Johannesburg se je zgodil z veliko glamurja, če uporabim ta izraz. Danes smo veliko slišali o krizi koncepta trajnosti. Razlike se poglobljajo, tako da je to izziv, pred katerega so postavljene vse države. V Brundtlandovem poročilu je posebej poudarjena komponenta, da uveljavljanje trajnosti zahteva dejavno udeležbo javnosti, sicer te zadeve ostajajo takšne, kot so, ali drugače

– centri, ki povzročajo razlike v svetu, ostajajo praktično nedotaknjeni. Tukaj je preprosto dialog tisto, kar se mora vzpostaviti. Ko vstopamo v mednarodne odnose, je seveda pomembno, da smo verodostojni. Vzpostavljanje dialoga z nevladnimi organizacijami, s tretjim sektorjem, s tistim, ki daje državi navzven tudi njeno verodostojnost, je zelo pomembno.

Na koncu še na kratko nekaj besed o strategiji sodelovanja z nevladnimi organizacijami. Dokument sam je rezultat procesa, ki se je po svoje začel pred tremi, štirimi leti ob povabilu nevladnim organizacijam, naj sodelujejo pri oblikovanju pogajalskih izhodišč. Takratno delno nezadovoljstvo enih in drugih je bilo koristno, saj je rodilo zelo kreativen razmislek, ki je pripeljal do spoznanja, da so nevladne organizacije izjemno pomembne in da morajo, če želijo zagotavljati tisto, kar počnejo, to se pravi prispevati k blaginji, imeti za to zagotovljene ustrezne pogoje. Tukaj ni čarobne paličice, edini odgovor na ta izziv je vzpostaviti proces, v okviru katerega se bosta strani srečevali, začeli skupaj iskati rešitve. Pred nekaj dnevi sem postavil vprašanje. Odgovor je bil približno tak: »Ali je sploh možno ponuditi kaj več, kot to?« Drugače povedano, lahko bi napisali veliko debelejšo knjigo, vendar ključno je imeti mehanizem, ki bi trajno zagotavljal reševanje problemov. Zdaj pa predajam besedo kolegom. Kar se tiče vsebine, je bilo na nevladni strani storjeno veliko. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Prosim gospo Natašo Sukič s Centra nevladnih organizacij.

Nataša Sukič: Gospod predsednik, spoštovani razpravljavci, razpravljavke, danes zastopam zavod Centra za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij, pravzaprav neko entiteto v prostoru tretjega sektorja, infrastrukturno nevladno organizacijo, ki v RS počne dokaj nove stvari. Vzpostavlja komunikacijski kanal do vlade in gospodarskega sektorja ter krepi sodelovanje v mednarodnem prostoru. O tem pa danes teče beseda.

CNVOS nekako spodbuja sodelovanje nevladnih organizacij pri vključevanju v mednarodni prostor. Danes sta bili tudi tukaj večkrat omenjeni JV Evropa in naša priložnost na tem geografskem območju, zato naj morda poudarim nekatere prednosti slovenskih nevladnih organizacij pri vstopanju vanj. Slovenske nevladne organizacije kljub svoji relativni neprepoznavnosti in kljub temu, da tretji sektor v tem trenutku še ni prepoznaven kot povsem relevanten partner v sodobni slovenski družbi, vendarle ima številna strokovna znanja in dolgoletne izkušnje s prav tako številnih in zelo raznolikih področij delovanja tretjega sektorja. Naj morda omenim samo tista, ki so ta trenutek izjemno aktualna in

prednostna v EU: npr. socialna izključenost, človekove pravice, okoljevarstvena problematika, enake možnosti itn., da ne naštevam vseh. Gre tudi za odlično poznavanje razmer na območju nekdanje skupne države, kar nam daje veliko priložnosti pri razvojni pomoči. S tem ko bi slovenske nevladne organizacije ponudile to pomoč oz. jo bodo ponudile, to prav tako vpliva na dvigovanje ugleda RS v svetu. Naj omenim morda še to, da je bila pred kratkim izdelana analiza stanja tretjega sektorja. Izdelana so bila priporočila za vključevanje predstavnic in predstavnikov nevladnih organizacij pri sooblikovanju politik na državni in mednarodni ravni. Konkretno govorim o dokumentih Državni razvojni program in Enotni programski dokument. Ta analiza je bila opravljena v sodelovanju z Agencijo RS za regionalni razvoj in Regionalnim ekološkim centrom. Kot je že omenil gospod dr. Fedor Černe, ta trenutek obstaja na naši nevladni strani osnutek strateškega dokumenta, ki se imenuje Strategije systemskega razvoja nevladnih organizacij v RS v letih 2003–2008. Naj omenim, da je ena od osmih globalnih strategij usmerjena na mednarodne odnose oz. da v naših strategijah dajemo velik poudarek mednarodnim integracijam. Omenila bi še eno primerjalno prednost nevladnih organizacij: gre za senzibilnost, hitro odzivnost nevladnih organizacij na izzive, na dejanske probleme vsakdanjega življenja, in fleksibilnost nevladnih organizacij, da se na te izzive nemudoma odzovejo, na njihovo inovativnost pri reševanju teh problemov. Vendar kot rečeno, če strnem – predhodno bo treba dejansko strukturirati sektor v sodobni slovenski družbi, ga končno prepoznati kot relevantnega partnerja, kot enakovrednega partnerja, potem pa bodo lahko naše nevladne organizacije učinkovito opravile svojo vlogo v mednarodnem prostoru. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Še gospod Primož Šporar.

Primož Šporar: Hvala lepa, gospod predsednik. Tudi moj prispevek skuša prikazati pomen civilne družbe za mednarodno prepoznavnost RS. Kot predstavnik nevladnih organizacij naj že takoj na začetku izrazim svoje veselje, da je ta tematika na dnevnem redu današnjega pogovora. Še več, da je kar nekaj sogovornikov oz. predhodnih govornikov tematiko civilne družbe in nevladnih organizacij že omenilo v svojih govorih. Po eni strani je to izjemno obetavno tako za prihodnost teh pogovorov kot tudi Slovenije, po drugi strani pa mislim, da vsem tistim, ki prihajamo iz nevladnih organizacij, prinaša neko novo odgovornost. Ne nazadnje si ne želimo te tematike samo obravnavati, ampak želimo, da dobi primerno težo, mesto in pomen. Ko govorim o civilni družbi, imam v mislih organizirano civilno družbo in posameznike, organizirano civilno družbo v vsej pestrosti različnih organizacij, zlasti pa 18 000 organizacij, ki so organizirane kot društva. Pri tem izhajam iz teze,

da močna civilna družba, tako organizirana kot neorganizirana, pomeni na neki način zmanjšanje primanjkljaja demokracije. V tej luči se mi zdi zlasti pomembno vprašanje, kako ta prostor okrepiti in kako lahko to pomaga pri prepoznavnosti Slovenije v mednarodnem prostoru. Po izkušnjah mednarodnih organizacij in razvitih demokracij je verjetno temeljni mehanizem za krepitev civilne družbe tako imenovano načelo vključevanja civilne družbe, ki se kaže v več segmentih. Naj poudarim danes že omenjen »civilni dialog« kot neke vrste procesno metodo vključevanja zainteresiranih javnosti, ki pomeni na neki način vzpostavitev stalnega in konstruktivnega dialoga. Pomeni izmenjavo mnenj, kritik, predlogov. Osebno menim, da je današnji forum klasičen prikaz uspešnega foruma, pri čemer pa obstajajo, zlasti v tujini, tudi številni drugi primeri. Na splošno se udejanja v različnih postopkih, tako pri obveščanju, posvetovanju, sodelovanju, soodločanju, in pomembno je, da najde podlago v pravnih podlagah in seveda tudi v različnih dogovorih, t. i. sporazumih med civilno družbo in organi oblasti. Pomembno je, da ne gre samo za proces, ampak za vsebino. Vsebina pa se nevladnim organizacijam daje zlasti skozi dva ukrepa, ki sta prisotna na mednarodni ravni. Po eni strani se presoja ob vsakokratnem sprejemanju politik, kako je mogoče civilno družbo vključiti kot nekega soizvajalca politik, ukrepov, predpisov, po drugi strani pa, kako je mogoče civilno družbo vključiti v politiko, ukrepe in predpise kot končnega uporabnika. Oba mehanizma izhajata iz trendov na mednarodni ravni, tako na ravni Evropske unije, Sveta Evrope, Organizacije združenih narodov, in na neki način se ti trendi s povečevanjem preglednosti organov odločanja in tudi razvoja t. i. participatornih pristopov udejanjajo v številnih načelih v novi terminologiji. Če naštejemo kar nekaj izrazov v angleščini: good governments, open governments, civil dialog, main-strimming itd. Vsa ta dejavnost na mednarodni ravni terja stalno dejavnost držav in mednarodnih institucij. Po drugi strani je ob tem opaziti relativno počasen razvoj teh mehanizmov, zlasti na ravni mednarodnih institucij. To je verjetno povezano tudi z zapletenostjo in kompleksnostjo teh institucij. Mislim, da ravno v tej luči Slovenija lahko sledi tem trendom. Razvoj v Sloveniji je v marsičem odvisen tudi od resne ocene, dimenzije civilne družbe, ki jo imamo, po eni strani z oceno okolja, strukture, vpliva vrednot, ki jih predstavlja, po drugi strani pa seveda tudi s pridobitvijo soglasja te organizirane civilne družbe, zlasti tudi nevladnih organizacij, da želijo v takšnih postopkih sodelovati. Omenjena strategija nevladnih organizacij je bila jasen dokaz in jasna namera teh organizacij, da želijo sodelovati v prihodnosti in razpravah o prihodnosti Slovenije.

Kar pa je pomembno in kar moram poudariti, je, da je tako na mednarodni ravni kot tudi na domači prvi pogoj za našeto zagotavljanje spodbudnega

okolja, političnega, pravnega, fiskalnega, in podprtje vseh procesov, o katerih sta govorila tudi dr. Černe in gospa Nataša Sukič. Mislim, da je primerjalna prednost Slovenije izjemna, po eni strani zlasti ob tem, da se številne države srečujejo s praktičnimi dilemami in težavami ravno zaradi že omenjene nefleksibilnosti. Imam občutek, da bi imela Slovenija pri civilnem dialogu ter razvoju sodelovanja med civilno družbo in državo prednost zlasti zaradi zmožnosti relativno hitre uvedbe teh novih mehanizmov, zaradi t. i. preizkušanja teh mehanizmov, zaradi hitrosti, prilagodljivosti, odprtosti. Mislim, da bi v tej luči imeli neko primerjalno prednost pred drugimi državami in bi prepoznavnost Slovenije kot pobudnika, generatorja modernih rešitev pri sodelovanju države in civilne družbe gotovo okrepila njeno pozitivno vlogo v mednarodnem prostoru. Vse naštetu pa je seveda mogoče, če vključevanje civilne družbe opredelimo kot enega ključnih elementov za prihodnost Slovenije. Takšna opredelitev bi lahko imela veliko mednarodno razsežnost. Po eni strani z večjim vključevanjem nevladnih organizacij v delo mednarodnih institucij, v katerih smo relativno skromno zastopani, tako pri Svetu Evrope, Evropski uniji kot pri Združenih narodih, zlasti pa bi takšen razvoj prinesel številne možnosti za poglobljeno sodelovanje z nevladnimi organizacijami, zlasti v prostoru jugovzhodne Evrope, ki je bil že omenjen. Tako bi bila Slovenija prepoznana kot nosilka nekih svežih idej in kot nosilka novih dopolnilnih mehanizmov demokracije, ki se uveljavljajo v svetu.

Dr. Janez Drnovšek: Predsednik državnega zbora in predsednik vlade sta morala oditi zaradi nujnih obveznosti. K razpravi ste se že prijavi nekateri udeleženci. Najprej bi prosil gospoda Jelka Kacina, potem gospoda Peterleta, drugi pa pozneje.

Jelko Kacin: Hvala lepa za besedo, gospod predsednik, in hvala lepa za povabilo.

Spoštovani, spoštovane. Sam sodim med tiste, ki redno nabiramo letalske ure na poti v Bruselj, zato mi dovolite, da svoje razmišljanje o tem, kaj nas čaka na tem področju, soočim predvsem s spoznanji, ki nekako človeku lezejo pod kožo in ki bi se jih morali zavedati, zlasti zaradi tega, ker je bilo danes kar nekaj govora o naših izkušnjah. Moj vtis je, da se marsikdo v Evropi na izkušnjah jugovzhoda Evrope slabo uči in predvsem, da hitro pozablja. V zavesti ljudi, ki v Evropi govorijo o širitvi Evropske unije, proces širitve nekako blede. Vedno bolj je prisotno spoznanje, da se mora Evropska unija ukvarjati z bližnjim sosedstvom, pri čemer sama sebe popravlja in poudarja, da s tem ne želi vzbujati lažnega upanja pri komur koli. Ta veliki »bum«, ki vključuje tudi Slovenijo, je ogromen korak naprej, za njim pa se mi zdi, da se bliža

neko hladnejše obdobje zamrznitve, kjer se naslednji krogi ne bodo dogajali tako logično in tako hitro, kot bi se komu zdelo. Zato se mi zdi, da mora Slovenija kot edina naslednica Jugoslavije, ki sodeluje v tem velikem »bumu«, vedno znova zelo dejavno opozarjati na nekatera dejstva. Dejstvo je, da bi bilo izjemno dobro in primerno, če bi našo prvo sosedo vendarle pomagali pahniti na pot proti Evropski uniji. Kajti takrat, ko se bo ta sosedja začela soočati z Evropsko komisijo, se bo ukvarjala z evropskimi izzivi in za nas bo veliko manj pretresov, predvsem pa veliko manj vsakodnevnih nepotrebnih spotikanj, ki smo jim priča zdaj. V našem interesu je, da dobi Zagreb pravega sogovornika, ki mu narekuje tempo in ki mu posledično omogoča njihove notranje spremembe na poti v Evropsko unijo.

Druga stvar, ki bi jo pa rad posebej poudaril, je zelo nevarna praksa, da se vse pogosteje izreče in zapiše, da je leto 2005 leto, ko bi morali sprejeti dokončno odločitev o statusu Kosova. Če se spomnimo zgodovinskega spomina, potem bi rekel, da so vsi epicentri vseh potresov in pretresov, ki so nas prizadeli, s tem pa vso Evropo, nastali v Beogradu. V Beogradu, v Srbiji, ne v Jugoslaviji. Če se sprejme neka odločitev o Kosovu v letu 2005, obstaja realna nevarnost, da se ta isti Beograd spet obrne proti Prištini namesto proti Bruslju. Potem se ustvari začaran krog in zgodovina se spet ponavlja. Mislím, da bi morala Slovenija zelo dejavno ne le skozi stališča države, izvršne, zakonodajne veje oblasti, ampak tudi skozi take »think tanke«, skozi intelektualne poti, ki jih ima na voljo, opozarjati na nevarnost pre nagljenih odločitev. Srbija in Črna gora se bosta sami odločili, ali bosta pogoltnili diktat Evropske unije, da morata ostati skupaj ali ne. To se bo zgodilo čez dve leti. Imamo sočasnost nekaterih dogodkov. Čez dve leti poteče rok, ko se lahko razdružijo, če se tako odločijo. Evropa misli, da je takrat treba povedati, kaj bo s Kosovom, in takrat bomo mi predsedovali Organizaciji za varnost in sodelovanju v Evropi. Zdi se mi, gospod predsednik, da bi se morali s tega vidika s to temo, tako kot je bilo že nakazano, čim prej soočiti in morda razmišljati v tej luči. Tudi v smeri, da Slovenija v Evropski uniji kot polnopravna članica z lastnim komisarjem prevzame tudi del soodgovornosti na tem področju. Imamo še nekaj mesecev časa, da povemo, v katero nišo bi radi vložili naše znanje in prispevali v skupno evropsko dobro. Jugovzhod Evrope nedvomno je nujen, stalen in izjemno nevaren izziv.

Lojze Peterle: Hvala lepa, gospod predsednik, za povabilo na prepotrebno razpravo. Vesel sem, da ob toliko uglednih imenih slovenske pomladi, slovenske znanosti in drugih predstavnikov slovenske javnosti vidim tudi šest članov prve vlade, ki je zasedala prav v teh prostorih in verjetno tudi soomogočila današnji

pogovor. Od opazovalca ali pa od preglasovane province smo prišli v status mednarodno priznanega subjekta, ki lahko že soodloča, lahko nastopa na odru, kjer soodloča z drugimi ne samo o svojem terenu, ampak tudi v neprimerno večjem obsegu. Jasno po vsem tem je, čeprav so bile takrat napovedi drugačne, da globalno ali globalizacija ne ukinja nacionalnega, ampak mu ponuja samo nov okvir za dogajanje. Dejstvo, da bomo s 1. 5. 2004 formalno vstopili v združbo držav in narodov, ki smo se jim želeli priključiti, pomeni, da se bomo najbolj do zdaj približali konceptu zedinjene Slovenije, ki je nastal davnega 1848 in ko bodo padle meje. Mislim, da bomo res najbližje temu. S tem se bo do neke mere tudi izčrpal motivacijski okvir slovenske države, četudi je stara toliko, kolikor je. Mislim, da bo v teh okoliščinah kategorija narodnega ali pa vidik narodnega nekako pridobil pomen. Prav je, da ga v luči namena te razprave vidimo na tak način. Ne gre samo za prihodnost Slovenije, ampak tudi za prihodnost slovenstva, za ugled, ki bo zajemal tri Slovenije, kot pravijo eni: Republiko Slovenijo, zamejsko Slovenijo, zdonsko ali izseljensko Slovenijo. Nekateri govorijo o univerzalnem slovenstvu. Mislim, da je to zelo zanimiv koncept, ki bi bil lahko vreden poglobljene razprave. Najprej je o njem govoril dr. Marko Kremžar, zavedajoč se, kaj je pomenila ali še pomeni razvitost slovenstva ob pomanjkanju nekaterih skupnih imenovalcev. Nedvomno imamo zdaj več skupnih imenovalcev, država je eden od teh okvirov. Kazalo pa bi poiskati še druge, da bi zaživel v novi kakovosti slovenske medsebojnosti, za katero mislim, da je potrebna, če hočemo uveljavljati velike zunanjepolitične cilje, s katerimi danes začenjamo. S tem želim tudi povedati, da bi si želel pri tej razpravi tudi močno razpravo o Sloveniji navznoter, od česar je predvsem odvisna »kakovost naše medsebojnosti«, ker bomo tudi ob novih izzivih potrebovali neko enotnost, neko skupno izhodišče, kakor smo to že kdaj potrebovali v bližnji preteklosti.

Vesel sem, da se je eden od govornikov že posvetil tej temi. Prepričan sem, da se bo še kdo, in se veselim te razprave. Rad bi tudi povedal, da v tej vlogi prehajamo od subjekta, ki se je boril zase, za preživetje, za svoj prostor pod soncem, v drugačne dvostranske ali multilateralne situacije, v katerih je treba najti pravo razmerje med jaz in mi. To se izrazito kaže v Evropski zvezi, kjer nas naši partnerji tudi izrazito presojajo skozi to. Kako bomo sposobni in kako hitro bomo sposobni razumeti novo situacijo, v kateri bomo skupaj z njimi soodločali o prihodnosti Evropske zveze? Izkušnje Slovenije na zunanjepolitičnem področju kažejo, da smo lahko nadproporcionalni, če so naše vizije kakovostne, privlačne, prepričljive. Želel bi si, da smo tako kakovostni, da nadproporcionalnost ne bi bila sporadična, ampak stalnica pri uveljavljanju naših pogledov, naših vizij ali interesov v globaliziranem svetu.

Dovolite, da se še enkrat vrnem k vprašanju slovenskega navznoter. Dobili smo formalno zanimive in ugodne ocene o naši tranziciji, pa vendar ne mislim, da bi kazalo staviti samo na to, kako nas vidijo drugi, ampak kako vidimo sami sebe. V tem smislu bi pričakoval, da bi se to omizje po raznih elementih oziroma razsežnostih ukvarjalo tudi z oceno naše tranzicije. Vesel bi bil tudi razprave o vprašanih narodove biologije. Ne bi bil rad populističen v tem smislu, kaj nam pomaga zunanja politika, če ne bo dovolj ljudi. Nedvomno pa je to vprašanje, ki je danes prodrlo tudi v sfere, ki so včasih ta vprašanja ignorirale. Mislim, da je treba v okviru tega pregledovanja dosežkov naše tranzicije pogledati tudi v delovanje naše demokracije, razumevanje in uveljavljanje koncepta moči znotraj države same.

Še nekaj bi rekel, spoštovani prisotni. To srečanje smo začeli v družbi s slovensko družboslovno znanostjo, ki nam je postregla z nekimi ugotovitvami, vendar se zavedam naslednjega. Znanost nam lahko pove, kaj vidi, kaj ekstrapolira, kaj simulira, kaj napoveduje, slovenska politika pa bo morala povedati, kam hoče oz. kaj hoče. Odgovor na vprašanje, ki ga zastavlja to omizje, bo političen. Želim, da povežemo najodličnejše, kar imamo, da smo velikodušni pri kreiranju tega omizja in da poglobimo vse tiste vidike, ki so nujni za našo skupno prihodnost. Kakovost naše medsebojnosti je seveda odvisna od našega odnosa do tega, kar se je zgodilo, kar se dogaja in kar naj bi se v našem interesu še dogajalo. Hvala, gospod predsednik, za povabilo in hvala za pozornost.

Dr. Janez Drnovšek: Zahvaljujem se za ta prispevek in tudi za udeležbo predsednika prve slovenske vlade. Teme, ki si jih omenjal, bodo še sledile. Slovenci sami s sabo. To je verjetno težja tema kot pa Slovenci v odnosu do sveta, zato smo začeli z lažjo temo.

Za razpravo bi prosil gospoda Janeza Janšo. Gospod Janez Janša je prvi dal pobudo za tovrstne razprave, za to se mu tudi zahvaljujem. Predtem smo jih tudi imeli, ampak bolj v zaprtem krogu. Zdi se mi, da je širši in javni koncept koristnejši.

Janez Janša: Hvala za besedo, hvala za vabilo. Tudi jaz se vam, gospod predsednik države, zahvaljujem, da ste sprejeli to pobudo oz. te pobude. Bilo jih je več in danes smo v nekem zgodovinskem prostoru pri prvi temi, kjer je res lažje ocenjevati druge kot sebe. Že te uvodne razprave po mojem mnenju kažejo, da je pri tem neka dodana vrednost, saj smo slišali veliko novih stvari in so te razprave koristne. Izhajajoč iz dejstva, da če hočeš neko stvar rešiti,

moraš najprej vedeti, za kaj gre, se pravi, da moraš problem osmisлити, se moraš zavedati stanja in se zavedati tudi priložnosti, so teme, ki so napovedane, po mojem mnenju izjemno koristne in prave.

Smo v nekem času, ko ponovno odgovarjamo na vprašanje, kaj smo, kaj je tisto, kar nas združuje, in tudi na vprašanje, kaj hočemo doseči v XXI. stoletju. V tej dvorani smo v podobnem številu, vendar v drugačni, ožji sestavi razpravljali novembra in decembra leta 1990, ko je šlo za usodno vprašanje slovenskega plebiscita. Takrat smo dokazali, da znamo osmisлити ne samo problem, ampak tudi prave odgovore nanj. Danes je Slovenija del sveta, ki nima delujočega svetovnega pravnega reda. Ta red nastaja, za to stanje je značilnih več stvari. Nekatere so vidne na prvi pogled, druge so bolj skrite. Imamo eno samo velesilo, ki namerava to tudi ostati. ZDA so namreč 17. 9. 2001 v svoji strategiji nacionalne varnosti, v svoji novi doktrini napisale stavek, ki je naletel na premalo pozornosti v svetu, pri nas pa posebej. V tej strategiji ameriške nacionalne varnosti namreč piše, da ZDA nikoli več ne bodo dovolile, da bi kdor koli v svetu izzval po moči orožja oziroma po realni moči in da si zato, da tako stanje ohranijo, pridržujejo nekatere pravice, ki v nekem, recimo temu relativno delujočem sistemu v Organizaciji združenih narodov, niso predvidene. Danes imamo poleg ZDA več jedrskih sil, ki počasi v svojem pomenu drsijo v tisto kategorijo, ki ni več strateška, ampak se približuje oznaki nevarnosti mednarodnega terorizma. Vsako leto so temu bližje. Smo na stopnji razvoja tehnologije, ki, kot je že rekel dr. Bebler, omogoča globalno obvladovanje sveta z ene točke, praktično v smislu: grožnja ali uničenje. Smo tudi zelo blizu točke, ko bo edina velesila, ki obstaja, z zgraditvijo protibalističnega ščita sposobna zagotoviti strateško varnost oz. bo strateško praktično neranljiva. Imamo še vedno globoko krizo v Organizaciji združenih narodov, edini globalni svetovni organizaciji, ki je relativno neučinkovita oziroma je učinkovita samo takrat, kadar se je sposobna prilagoditi danim razmeram in upoštevati okoliščine. Vendar vedno to ni mogoče. Poleg teh splošno znanih stvari imamo nekatera dejstva, ki vplivajo na vse in ki se jih ljudje ne zavedajo. Predvsem gre za človekovo grožnjo okolju. Omenjena je bila že poraba neobnovljivih virov, kjer enostavno za mnogo vprašanj ni rešitve. Potem so tu podnebne spremembe brez vpliva človeka, na katere tudi ni odgovorov. V pretežnem delu sveta imamo revščino in na ta problem nimamo zadostnega, globalnega odgovora in iz tega se poraja marsikaj. Kot generator številnih problemov, ne kot del tega, ampak prej kot generator, imamo danes še vedno razvoj civilizacij: ena proti drugim; bolj ali manj tudi razvoj religij ena proti drugim, še vedno se drastično teptajo človekove pravice, tudi pod zaščito nacionalne suverenosti. Največji takšen primer je Kitajska, ki je po drugi strani stalna članica Varnostnega sveta Združenih narodov in ima v rokah v

veliki meri škarje in platno. V svetu, ki kljub lepim številnim željam še vedno deluje iz Bismarckovih časov: diplomacija je tem uspešnejša, čim več križark je v pristanišču. Kakor koli se tehnologija spreminja, nekatera dejstva ostajajo. Slovenija je v tem času v položaju, ko lahko rečemo, da smo prej rojeni pod srečno zvezdo kot ne. Smo vseeno tisti del sveta, za katerega lahko rečemo, da je relativno varen ali pa postaja pretežno varen, če še ni delujočega svetovnega reda. Imamo pa vendarle nekatere institucije, ki na regionalni ravni zagotavljajo neko učinkovito varnost. Gre za Evropsko unijo in Nato, vendar pa to Slovenije ne odvezuje, da je dejavna tudi, ko gre za širšo varnost. Kajti nobena regionalna varnost v tem času glede na zadeve, ki sem jih omenil, ne more biti trajna, če se ta proces ne širi. Mislim, da poleg vseh drugih stvari stojimo pred vprašanjem, kako v Sloveniji ta položaj, ki ga imamo kot država in kot nacija v svetu in regiji, osmisлити tako, da bo ta odgovor postal del širšega razumevanja ljudi, da ne bo to samo razprava političnih ali pa ozkih znanstvenih gremijev, ampak da bo to neko splošno zavedanje, ko se bo večina zavedala, da je danes svet drugačen, kot je bil v času, ko smo odraščali in smo nekatere stvari jemali za samoumevne. Treba je deliti odgovornost za varnost in to varnost soustvarjati, treba je tudi pomagati drugim. Tukaj je po mojem mnenju naša javnost na neki točki zavedanja, s katero ne moremo biti zadovoljni. Na vprašanja v smislu, ali bo dobro, da bodo drugi bolj skrbeli za našo varnost, seveda vsi odgovarjajo, da je to dobro; na vprašanja, ki gredo v smer, ali smo tudi mi pripravljeni deliti to odgovornost, pa gredo odgovori v smer negativnega odgovora. Ena od teh razprav na to temo, ki je danes na dnevnem redu, oz. eden od ciljev te razprave, mislim, da ni premajhna, je ambicija, da nekako s prispevki, razpravo, odmevi, ugotovitvami vplivamo na to splošno zavedanje v Sloveniji, ki žal ni na neki evropski ravni. Nekako še vedno izhajamo izza nekih ograj in mislim, da bi morali imeti, tako kot je rekel že dr. Türk, večje ambicije. Tudi ko gre za sodelovanje pri nastajanju novega svetovnega reda, kjer bi se morala Slovenija po mojem mnenju zavzeti za reformo, ki bo ta svetovni red postavila na temelj človekovih pravic kot temeljno osnovo, v nasprotju s tem, kar se zdaj še vedno vleče iz obdobja hladne vojne, ko je nacionalna suverenost temelj reda, ki ne deluje. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Upam, da nas javnost spremlja, poteka tudi neposredni prenos na spletnih straneh. Prosil bi gospoda Janeza Stanovnika in potem gospoda Jožeta Pirjevca, da se javita.

Janez Stanovnik: Gospod predsednik, čestitam vam, da ste sprožili to pobudo. Glede na časovno omejenost bom govoril v telegrafskem slogu. Moja prva pripomba je metodološke narave. V gradivu sem zasledil tezo o kontinuiteti glo-

balizma. Ker sem se svoje čase kot izvršni sekretar Ekonomske komisije s tem kar precej ukvarjal, vam moram reči, da se danes z ekstrapolacijo trendov med futurologi vedno manj verjame in se vedno bolj poudarja potreba po analizi vozlišč, ki pripeljejo do diskontinuitete. Mislim, da živimo v obdobju, kjer je zlasti za usmeritev zunanje politike zelo pomembno, da ne zaupa preveč v kontinuiteto sedanjih trendov. Raziskovati mora vozlišče možne diskontinuitete. To govorim predvsem zaradi tega, ker mislim, da morajo majhne države, kakršna je Slovenija, zelo paziti, da se v pretiranem zaupanju v kontinuiteto ne specializirajo. Po mojem mnenju selektivnost in specializacija nista tisto, kar je bistveno. Bistveni sta elastičnost, prilagodljivost. To je tisto, kar bi želel sporočiti temu omizju. Drugo, in to je moje glavno razmišljanje, pa je vprašanje majhne države in njene vloge v svetovnih stvareh. Stari Grki so rekli, da je poglavitno imeti mero. Mislim, da majhni narodi morajo komunicirati med seboj. Gospod predsednik, z veseljem sem opazil vašo ugodno pripombo o islandski pobudi. Princ Rohan je rekel: princ vlada narodu, nad princem pa vlada samo interes. Treba je vedeti, da se v mednarodnih zadevah politika ne rešuje v lutkovnem gledališču, ampak na realnem področju interesa, in se zaradi tega ni treba pretirano zanašati na prijateljstva.

Prihajam na glavno misel, ki sem jo želel sporočiti temu omizju in je nadaljevanje tega, o čemer je govoril gospod Peterle in na kar nas je opozoril predsednik vlade. V nekem smislu je zunanja politika nadaljevanje notranjih razmer in ni se treba pretirano čuditi, če v zunanji politiki naletimo na primere, kjer nam rečejo: v svoji domači politiki se vedete tako pa tako, zakaj pa se do nas vedete drugače, kot se vedete doma. Vprašanje notranjega konsenza je bistveno za to, da imamo lahko trdno stališče v zunanji politiki. V preteklosti sem imel priložnost intenzivno sodelovati zlasti z dvema majhnima evropskima državama. To sta bili Norveška, bil sem član Brundtlandove komisije, in Finska. Obe državi sta imeli podoben problem, kot ga imamo mi. Norveška je imela svojega kvizlinga, Finci so imeli sedemnajstega leta to, kar je Lundberg napisal v svoji knjigi Rot oder Weiss, in so imeli pozneje svojega Mannerhaima. Ko sem ene ali druge v prijateljskih pogovorih intenzivno spraševal, kako to, da so dosegli tako velik ugled, da sta obe državi imeli vsaj dva kandidata za generalnega sekretarja ZN, ena ga je celo imela, so mi odgovorili: »Razlog je v nacionalnem konsenzu. Dosegli smo nacionalni konsenz.« Menim, da je za našo zunanjo politiko to bistveno. Nacionalni konsenz. V situaciji, kjer je ostala tako globoka brazgotina, se ta konsenz ne dosega samo z odpuščanjem in pozabljenjem, ne samo s stiskanjem rok, ampak na način, da ena in druga stran vidita, da ju je v določenih stvareh vodstvo prevaralo. Tega se morata zavedati. Eni in drugi se morajo po mojem mnenju zavedati, da smo vsi imeli

toplo slovensko srce, žal pa so se dogajale zmote. Za zmote pa je Clemenceau rekel, da so v politiki zločin. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Naprej prosim, Jože Pirjevec, potem pa France Bučar.

Dr. Jože Pirjevec: Hvala, gospod predsednik. Govoril bom o stvareh, ki so me zbudle v tej razpravi in v besedilih, ki smo jih imeli na voljo. Ena prvih, ki me je dregnila, je bilo, da me je predvsem besedilo gospoda Rupla spomnilo na to, kako so pisali vaši intelektualci v 19. stoletju, ko so mislili po nemško in pisali v slovenščini, ampak vsake toliko v oklepaj vendarle vnesli nemško besedo, ker so bili prepričani, da jih bralci ne bodo razumeli. To je mogoče opaziti v tistem besedilu. V njem je nemščino zamenjala angleščina, pri čemer se mi zastavlja vprašanje, ali ni to besedilo in tak način pisanja in izražanja pokazatelj naše psihološke šibkosti. Šibkosti, kar se tiče naše identitete. In če je to tako, se sprašujem, kako se bomo uveljavili v EU, kajti vtis imam, da ko vstopamo v EU, pravzaprav nimamo jasnega pogleda na to, kaj s sabo prinašamo. Prinašamo bogato zgodovinsko dediščino, ki je pogojena z dejstvom, da smo skoraj celoto svojega političnega življenja preživel v večetničnih državah. Te države smo pomagali minirati zaradi tega, ker nam niso zagotovile enakopravnosti. Mislim, da je to sporočilo, ki ga moramo prinesiti v EU in ga nekako uveljaviti v sozvočju z drugimi majhnimi državami v EU zaradi tega, da se ne bo zgodilo, kakor se je zgodilo z Avstro-Ogrsko in nekdanjo Jugoslavijo. Pri tem je seveda treba računati tudi na odnos do globalizacije, predvsem kar se tiče kulture, ki mora biti bolj kritičen, kakor je tisti, o katerem smo danes slišali ali govorili. Iz dokumentov, ki sem jih bral, nekako izzveni, da mi to globalizacijo a priori sprejemamo, medtem ko bi jo pa morali pravzaprav zelo kritično preučiti. Mislim, da je srž evropske kulture, tiste kulture, katere del smo, prav pluralizacija in to, da obstaja večplastnost, na kateri moramo graditi v imenu svoje identitete in svojega jezika.

Druga tematika, ki sem jo hotel omeniti, je problem naših velikih partnerjev, ZDA, Nata, EU. Beseda »kriza« je bila danes že omenjena, vendar se mi zdi, da nismo dovolj poudarili, da je to osrednje vprašanje današnjega sveta. Kriza je stalnica, s katero se bomo v prihodnjih letih morali soočati in v krizi so vse velike organizacije, tudi ZDA. Stvari se spreminjajo strašno hitro. Izkazalo se je, da je tisto, kar je bilo še včeraj dogma, da namreč v Ameriki triumfira unilateralizem, na trhlih nogah in da so v Ameriki trendi, ki nekako postavljajo ta vprašanja v dvom. Kako se bomo mi na to krizno situacijo v vseh organizacijah, v katerih smo, odzvali? Kako se bomo prilagodili spremenljivi situaciji, ki je podobna tektonskim premikom v sodobnem svetu? In še eno vprašanje, o katerem danes nismo govorili, namreč vprašanje naših meja, v

prvi vrsti vprašanje naše zahodne meje, ki bo postala čez nekaj let izredno porozna in je še vedno vprašljiva. Na naši severni meji smo izgubili vse, kar je bilo mogoče izgubiti. Na naši zahodni meji lahko še marsikaj izgubimo, če ne bomo znali izdelati politične strategije in akcije, ki bo zajezila pritisk naših sosedov. Tudi problema emigracije nismo omenili. Nismo srečna oaza sredi sodobnega sveta, smo prav tako odprti in ranljivi za pritiske iz tretjega sveta kakor so naši sosedji, in s temi problemi se bomo morali soočiti. Ali smo zmožni oblikovati politično misel, ki se bo soočila s temi problemi? Na žalost danes o tem nisem nič slišal. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: dr. Bučar, potem pa dr. France Bernik.

Dr. France Bučar: Hvala za besedo. Hotel bi poudariti svojo reakcijo na tisto, kar smo slišali dopoldne oziroma v prvem delu. Zunanja politika je pravzaprav instrumentalne narave. To je sredstvo, s katerim neki sistem odgovarja na izzive svojega okolja. Zato so ti odgovori vedno odvisni od tega, kaj ta sistem, konkretno slovenska družba, misli o sami sebi, kakšne interese ima in kako jih je pripravljena uveljaviti. Torej zunanja politika sama po sebi v nobeni stvari ne more oblikovati samostojnega odgovora. Vedno se navezuje na tisto, kar pravzaprav pomeni interes sistema, ki ga zastopa. Slišali smo tudi, zakaj vedno bolj raste pomembnost zunanje politike. Se strinjam: čim bolj narašča kompleksnost našega okolja, toliko bolj pravzaprav vsi skupaj, tudi notranja politika, postajamo bolj ali manj del zunanje politike in obratno. In če nimamo ustreznih stališč, ustreznih odgovorov na nekatera temeljna vprašanja sistema, namerno ne bom uporabil izraza notranja politika, če ni tega stalnega medsebojnega sovplivanja, potem tudi zunanja politika ostane nekako sterilna, obvisi v zraku. Premalo govorimo na primer o svoji lastni identiteti, kaj smo, kaj hočemo biti, kako se moramo razvijati, kako vidimo svojo prihodnost, kaj sploh menimo o identiteti naroda. Cela vrsta vprašanj se navezuje na to in nanje ali nimamo odgovora, ali pa se ta odgovor ne predstavlja in ne pojavlja v naši zunanji politiki. Vprašanje je torej odprtost sistema. Popolnoma razumljivo je, in to tudi stalno poudarjamo, da se je treba odpirati navzven. Ne moremo se postaviti v prejšnje stoletje. Branimo svoje domovine in s tem, ko se odpiramo, se najbolje branimo. Zdaj pa nastane neko ključno vprašanje, do kam se odpirati. Sleherno odpiranje pomeni uvažanje značilnosti drugega okolja v svoj lastni sestav. Če se preveč odpremo, nas enostavno ni več, ker se stopimo z okoljem. Zato se tudi tukaj postavi vprašanje mere. Pojavlja se tudi vprašanje, kako na našo zunanjo politiko vpliva trajnost obstoja, kakovost življenja. Tega spoja enostavno ni. Kakovost v življenju je v veliki meri pogojena tudi s tem, kako se znamo utilitarno obnašati v teh mednarodnih vprašanjih. Tudi na to pravzaprav pri nas nimamo

jasnih odgovorov. Želel sem opozoriti na te stvari, kajti zunanja politika, ki je instrumentalna, se ne more omejiti samo na diplomacijo. Zunanjo politiko v veliki meri določata tudi naše gospodarstvo, šolstvo in moja teza je, če hočemo te stvari malo bolj uravnotežiti, za naš sistem je namreč značilna predimenzioniranost vpliva političnega podsistema in zapostavljanje vseh drugih podsistemov, to je eden glavnih problemov, tudi za našo prihodnost. Če ne bomo našli potrebnega ravnotežja, se seveda tudi notranje stvari ne bodo mogle urediti. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Upajmo, da bodo naši pogovori pomagali tudi k temu, da vzpostavimo ravnotežje med političnim in vsemi preostalimi sistemi.

Dr. France Bernik: Hvala za besedo, gospod predsednik. Kot človek druge stroke, stroke, ki je z zunanjo politiko povezana samo posredno, mi dovolite, da povem oziroma izrečem nekaj pripomb glede uporabe najbolj standardnih in najpogostejših pojmov, kot so: globalizacija, identiteta, trajnostni razvoj in tako naprej. Omejil bi se na dva, tri pojme in jih skušal globinsko razložiti ali vsaj pojasniti. Naj začnem s človekovimi pravicami.

Ta pojem, ta sintagma je tako pogosto uporabljena, da je praktično že pomensko izvotljena, izpraznjena. Ima pa ta pojem svoj temelj v splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ki jo je Organizacija združenih narodov sprejela leta 1948. Pri njenem pozornejšem branju odkrijemo, da 29. člen govori tudi o tem, kako uveljavljanje pravic posameznika ali skupin ne sme prizadeti pravic drugih. Se pravi, ta člen lahko razumemo kot poziv posameznikom in skupinam k strpnosti in spoštovanju drugih, kajti poudarjanje samo pravic v stopnjevani obliki lahko vodi k večji odločnosti, večji egocentričnosti in v skrajnem primeru agresivnosti. Če pa ta pojem dopolnimo z odgovornostjo, za kar v bistvu gre v 29. členu deklaracije, potem vendarle razumemo tudi upoštevanje drugih in realiziranje strpnosti. Toliko k temu.

Drugič: trajnostni razvoj. Trajnostni razvoj je pojem novejšega datuma, ki ga je zelo dobro opredelil bivši nemški in pokojni nemški kancler Brandt, ko je dejal, da je to razvoj, ki govori o potrebah in ambicijah sedanjih generacij in ne sme prizadeti prihodnjih generacij. Skratka, zavzemam se za bolj globinsko razumevanje pojmov, kajti samo v tem primeru se lahko razumemo. Jezik že sam po sebi ni zadostno sredstvo sporazumevanja in če neke standardne, splošnoveljavne in tudi splošno razumljene pojme uporabljamo svojevoljno, potem med nami ni pravega stika, ni prave komunikacije in tudi ne more biti pravega dialoga, ki je prvi pogoj za demokratičnost, in s tem seveda tudi naših razgovorov.

Potem: 11. september leta 2001. Ni problem v tem, ali je vzrok ali posledica. Kdor dinamično, dialektično pojmuje zgodovino, ve, da je 11. september lahko eno in drugo in v resnici je to. Če je vzrok, potem vzroki rodijo posledice. Če pa je 11. september posledica, v procesnem preoblikovanju postane spet vzrok in tako naprej. To je večni krogotok. To je dinamično, sodobno pojmovanje zgodovine, to so vzroki in hkrati posledice, posledice in vzroki. In za konec, dovolite, pogrešal sem večji poudarek na realizmu naše zunanje politike, kajti nepreklicno je, da smo ekonomsko, demografsko, geografsko majhna država. Zdi se mi, da je iz tega nepreklicnega dejstva vendarle treba izhajati: nujne so prioritete, nujne ne samo deklarativno, ampak tudi v praksi. Nujna je selekcija tem in pri tem bi se pridružil govorniku pred menoj, gospodu Türku, ko je poudaril, da je treba poslanstvo Republike Slovenije izvajati v zunanjem, mednarodnem svetu, iz naših izkušenj. Rekel bi samo, iz naših realnih, empiričnih izkušenj. Samo v tem primeru lahko pridemo do načela selektivnosti, kajti kdor ne pozna ali ne spozna, da so v tem univerzalnem, kaotičnem svetu neke stvari pomembne, druge manj, tretje pa popolnoma nepomembne, temu seveda ni pomoči. In zdi se mi, da se je treba lotiti tistih tem, če seveda nismo neposredno prizadeti, ki niso kvantitativno zahtevne. Tukaj Slovenija ne more nič. V zunanjem merilu so to tiste teme, ki so kakovostno utemeljene. To pa so teme vrednot, teme načel, vedno povezane z nacionalnim interesom. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospod Kunič, prosim. Potem pa dr. Zlatko Šabič.

Dr. Jožef Kunič: Hvala lepa, predsednik. Najprej bi se ti zahvalil, ker si me povabil in hkrati se pridružujem vsem tistim, ki pozdravljajo današnje srečanje. Mislim, da je to izjemno koristno in upam, da se bo še večkrat ponovilo.

Po padcu berlinskega zidu in vzpostavitvi novih demokracij ni nastopilo umirjeno in stabilno obdobje. Zgodovina se ni ustavila. V naši bližnji in daljni okolici smo priča dogodkom, ki se nas včasih bolj, včasih manj neposredno tičejo, a nanje se moramo odzivati. Dobro bi jih bilo predvideti in preventivno delovati. Če so to dogodki, ki so za našo državo zelo pomembni, so potrebne naše aktivnosti, ki jih moramo dobro premisliti z vseh vidikov in naj bodo koristne za našo državo ne le kratkoročno, ampak tudi dolgoročno.

Poudariti je treba, da je pomen mednarodnih odnosov za majhne države izjemno velik. Medtem ko se velike države zanesejo na svojo vojaško moč, na moč svojega gospodarstva, na svoj znanstveni in kulturni vpliv, se morajo majhne zaneesti na prijatelje, dobre odnose s sosedi in preostale mednarodne povezave. Medtem ko temeljita varnost in obstoj velikih držav predvsem na njihovi

obrambni sposobnosti in notranji trdnosti, pa je za majhne države bistvena zunanja politika. Moč države je treba nadomestiti s preišljenimi dogovori, povezavami in dolgoročno vzpostavljenimi odnosi, predvsem s sosedami.

Da bi bile odločitve in dejavnosti Slovenije, še posebej v zvezi z dogodki, ki so za nas bistvenega pomena, kar najbolj domišljene, se je po mojem trdnem prepričanju treba nasloniti na vse potenciale, ki jih imamo.

V Sloveniji bi v mednarodnih odnosih težko govorili o kakem »think tanku«, saj bo tak »tank« v primerjavi s podobnimi institucijami v svetu le majhna posodica. Kadrov z znanjem, izkušnjami in pripravljenostjo pošteno in strokovno neodvisno delati je v vsej državi zelo malo. Menim, da je treba znanje in izkušnje, ki so na tem področju, povezati in kar se da izkoristiti.

Žal je mnogo tistih, ki so v diplomaciji zasedali pomembne položaje, to stroko zapustilo. Zato je še pomembnejše, da izkušene, ki na tem področju kljub vsemu vztrajajo, kar se da izkoristimo.

Dobro bi bilo ustanoviti posvetovalno delovno telo, ki bi imelo morda deset do petnajst članov. Moralo bi delovati nadstrankarsko, osredotočeno na dolgoročne interese. Ni potrebe, da bi se tako telo ukvarjalo z vsemi problemi. Za to imamo ustrezne organe. Prav bi bilo, če bi se poglobljeno in neodvisno od interesov posameznikov osredotočilo na pomembna zunanjepolitična strateška, kompleksna in težka vprašanja.

Dobro bi bilo, če bi kritično preučili naše odnose s sosedi, dobro bi bilo, če bi razmislili o strategiji ravnanja do Bruslja, našem prispevku k zunanji politiki EU, našem prispevku k Natu, o tem, na katerih področjih naj diplomacija najbolj deluje.

Če bo Slovenija znala ustvariti sinergijo in izkoristila svoje potenciale, ki jih ima na področju zunanjih odnosov, bo lahko kot članica EU precej pripomogla k njeni skupni zunanji politiki. Gotovo spadajo sem odnosi med EU in JVE. So pa tudi druga področja. Medtem ko se ZDA vse bolj opirajo na svojo vojaško moč, torej na »hard power«, pa na nekaterih delih sveta raste ugled Evrope, torej njena »soft power«. Načelo konciliarnosti in nenapadalnosti, reševanja zgodovinskih konfliktov brez uporabe sile, skratka, vrednote, ki so temeljne v EU, počasi, a vztrajno postajajo vedno bolj popularne v nekaterih, predvsem islamskih delih sveta. In prav Slovenija je s svojo politiko lahko zgled, kako naj se na tak način rešujejo zapletena in ne lahka vprašanja. Prispevek Slovenije k »soft power«

Evropske unije bi lahko bil sorazmerno velik. Za prepoznavnost Slovenije je pomembna »public diplomacy«, javna diplomacija, s čimer v svetu razumemo aktivnost, s katero se uveljavljajo naši nacionalni interesi z razlaganjem, obveščanjem in vplivanjem na tuje širše množice. Tega ne smemo zamenjati s »public affairs«, ki delujejo na notranjem področju. Za to seveda skrbijo naši diplomati, in kolikor vem, zelo zavzeto. Vendar pa z udeležbo na raznih mednarodnih srečanjih, na tujih in domačih medijih to počnejo tudi strokovnjaki in vsi tisti, ki se s tem področjem ukvarjajo in so mnogokrat povezani v raznih organizacijah civilne družbe. Ob tem je treba pripomniti, da tuji poslušalci veliko bolj zaupajo razpravljavcem, ki pripadajo njihovi stroki, kar pomeni, da je učinek »public diplomacy« akademske in civilne stroke mnogokrat večji od učinka, ki ga doseže profesionalna diplomacija, pa čeprav deluje strokovno in zavzeto.

Zelo grobo rečeno, poznamo dve vrsti aktivnosti »think tankov«. So taki, ki strokovno in kar se da znanstveno že vnaprej utemeljujejo politično sprejete dogovore ali usmeritve. Takih svetovalcev in takega svetovalnega organa ne potrebujemo. Potrebujemo svetovalno telo, ki bo tistemu okolju, za katero bo delalo, nalilo čistega vina, telo, ki se bo sposobno soočiti z različnimi idejami, ki bo kritično, a konstruktivno ocenilo naše dosedanje aktivnosti in strokovno razmislilo, katera rešitev ima največjo verjetnost za razplet, koristen za Slovenijo.

Taka skupina ne more delovati pod žarometi javnosti, saj bi to onemogočalo odkrito soočenje, ki je potrebno za kar največje mogoče strokovno poenotenje. Dobro bi bilo, če bi člani takega posvetovalnega telesa izvirali iz okolja civilne družbe, znanstvenoraziskovalnega področja in s področja uprave, po potrebi pa bi se vključevali tudi drugi, za posebna področja priznani strokovnjaki.

Pomembno bi bilo, da bi udeleženci v svojih razpravah soočali mnenja in tako zmanjševali dvojnost ali celo večkratnost strokovnih mnenj. V takem delovnem telesu seveda niti slučajno ne sme biti cilj razprav, da se z argumenti moči utiša ali prepriča kateri koli strokovnjak. So pa mnogokrat nasprotna mnenja plod napačne ali pomanjkljive informacije ali pa necelovitega upoštevanja ustreznih argumentov. S tesnejšim sodelovanjem med izkušenimi strokovnjaki na tem področju bi se verjetno mnoga nasprotja razčistila. Prav tako bi lahko udeleženci opozorili vladajoče strukture na potrebo po dejavnosti, če bi ugotovili, da je do tedaj ni bilo.

Civilna družba, predvsem njeni ugledni predstavniki, bi lahko precej pripomogli k umirjanju strasti in zametkov nacionalizma, kadar je reakcija ali politika

zaradi notranjepolitičnih računov prestrastna. Treznost, umirjenost, a hkrati odločnost so odlike na področju mednarodnih odnosov. Posvetovalno telo bi lahko k temu zelo pripomoglo. Učinek ustanovitve posvetovalnega telesa ne bi bil le v tem, da bi vladajoče strukture dobile popolnejše poglede na možnosti ukrepanja v nekih okoliščinah, ampak tudi v tem, da bi se udeleženci s srečevanjem in soočanjem seznanili z dodatnimi, zanje morda do takrat zanemarjenimi argumenti. To bi nedvomno prispevalo k bolj poglobljenim pogledom in s tem s svojim delovanjem mimo meddržavnih uradnih poti pomagalo prepričati tujino o pravilnosti naših stališč. Seveda predpostavljam, da mnenja, ki si jih bodo ustvarili udeleženci na medsebojnih razpravah o ključnih strateških in zahtevnih problemih, ne bodo ostala osamljena, ampak bodo v mnogih primerih vsaj delno prenesena v okolja, v katerih delujejo, to je, ali v civilno družbo ali akademsko stroko. Akademsko in druga strokovna stroka, morda delujoča v okviru civilnih združenj, kot je na primer Slovensko društvo za mednarodne odnose (SDMO), bi s tem v smislu »public diplomacy« lahko mnogo pripomogla k popularizaciji naših stališč in pogledov.

Pomembno področje delovanja v tujini je »historical diplomacy« – zgodovinska diplomacija. To je opisovanje zgodovine svojega naroda in poudarjanje tistih zgodovinskih dejstev, ki podpirajo zunanjepolitične smernice ali pa konkretna stališča. Mislim, da je to še posebej pomembno področje za Slovenijo. Nekatere države z dolgoletno diplomatsko tradicijo imajo to področje diplomacije zelo izpopolnjeno in mu pripisujejo velik pomen.

Ni treba posebej poudarjati, da je še posebej pomembna dejavna ekonomska diplomacija. Če bodo nastale bolj zapletene razmere na tem področju, bi bilo v posvetovalno telo nujno treba vključiti več gospodarstvenikov.

Mnogokrat slišimo vprašanje, ali bo diplomacija tedaj, ko bomo člani EU, sploh še potrebna. Mnenje, da se bodo vsi medsebojni odnosi urejali v Bruslju in da bo odnose z državami nečlanicami EU tudi urejala skupna, v Bruslju vodena politika, je po mojem mnenju popolnoma napačno. Ravno nasprotno. Skupno življenje, ki bo nedvomno dalo ogromno pozitivnih učinkov, bo tudi prineslo vrsto dvostranskih vprašanj, ki jih bodo države članice morale reševati med seboj. Prav tako bo ob vsakem večjem evropskem vprašanju treba sklepati koalicije s tistimi državami, ki bodo na problem gledale podobno kot Slovenija. Potrebno bo delovanje med samimi evropskimi institucijami, ki jih bo treba prepričevati o pravilnosti naših pogledov. Misel, da bodo vsi problemi med Slovenijo in državami nečlanicami rešeni v Bruslju, pa je tudi popolnoma iluzorna. Diplomacija bo še kako potrebna, morda celo bolj kot doslej. Seveda

bodo informacije mnogo bolj dostopne in uradna stališča si bodo članice izmenjevale med seboj bolj neposredno. Uradniško vestno poročanje, skrbno prenašanje sporočil in pridobivanje uradnih stališč bodo vse manj pomembni. Ne smemo pa pozabiti, da odločitve sprejemajo ljudje z vsemi svojimi lastnostmi in ne uradništvo, temveč diplomacija je tista, ki z njimi vzpostavlja medčloveške vezi, nanje vpliva in ugotavlja, kakšne poteze bodo vlekli. Ponavljam: pravo diplomacijo bomo gotovo zelo potrebovali.

Toda slovenska diplomacija, ki je v primerjavi z mnogimi drugimi sorazmerno majhna, sama ne bo mogla doseči zelene ravni prepoznavnosti in aktivnosti v tem delu sveta. Upravičeno lahko pričakujemo od civilne družbe, da k prepoznavnosti prispeva svoj delež. Če bo bolje obveščena in bo imela priložnost preverjati svoje poglede, bo pri svojem delovanju zunaj meja Slovenije lahko precej učinkovitejša.

Kje bi lahko ustanovili tako posvetovalno delovno telo? Bistveno je, da se sestaja kot ad hoc, torej tedaj, ko nastopi taka okoliščina, da je za njeno reševanje oziroma ukrepanje potreben temeljit razmislek. Sklicatelj mora biti na taki ravni, da lahko oceni, kdaj je taka potreba. Bistven, in to posebej poudarjam, pa je tudi pogoj razpoložljivosti informacij. Na podlagi pomanjkljivih informacij se nihče ne more dobro odločati. Tam, kjer bi bila taka skupina organizirana, bi morali razpolagati z najširšimi informacijami, ki bi morale biti v potrebnem obsegu pravočasno na razpolago udeležencem.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala lepa, zdaj pa gospod Šabič in potem za njim dr. Marjan Šturm.

Dr. Zlatko Šabič: Najlepša hvala, gospod predsednik. Zahvalil bi se tudi za povabilo za sodelovanje v tej razpravi. Moram reči, da sem zelo počaščen, ker lahko sodelujem v tem zboru.

Spoštovane, spoštovani. Sam bi spregovoril nekaj besed o prepoznavnosti Slovenije v mednarodnih organizacijah. Te razprave se lahko lotimo na dva načina, zelo rudimentarno ali pa nekoliko bolj poglobljeno. Če rečem rudimentarno, potem bi zadeva lahko bila videti nekako takole. Pred približno desetimi dnevi sem obiskal spletno stran Misije Slovenije pri Združenih narodih in ugotovil, da me še vedno pozdravlja nagovor danes prisotnega med nami, mojega profesorja in veleposlanika gospoda Ernesta Petriča. Če je seveda tako, potem se seveda sprašujem, ali niti v rudimentarnih zadevah nismo sposobni dati informacije o Sloveniji, kdo nas pravzaprav kje zastopa, potem me skrbi.

Seveda sem dal pobudo, da se stvari uredijo. Ne vem, nisem preverjal do danes, ali se je na tem področju kaj storilo, ampak kot rečeno, srečujemo se tudi s tovrstnimi problemi, gospod predsednik.

Če se zadeve lotevamo nekoliko kompleksneje, pa bi jo lahko zastavili takole. Omenjeno je že bilo vprašanje na eni strani akademskega pristopa, sam seveda spadam v to sfero, in pa pragmatičnega pristopa, torej tistih, ki so v dnevni politiki. Vprašanje, ki se tukaj zastavlja, je vprašanje kompromisa, ali je mogoč kompromis med obema. Mislim, da smo nekaj odgovorov na to temo že dobili, nekaj pa jih prav gotovo še bomo. Če govorimo o poti, potem bi dejal, da so bila na eni strani omenjena načela, na drugi strani pa konsenz. Dodal bi notranji konsenz. Upal bi si dodati notranji konsenz obeh načel. V povezavi s tem bi rad zastavil svoje razmišljanje. Mislim, da je ta kompromis mogoč in da ga je celo mogoče uresničiti. Če se izrazimo v športnem žargonu, bi lahko mednarodne organizacije, glede na to, kako se pojavljajo v medijih, razdelili na mednarodne organizacije prve in druge lige. V prvo ligo spadajo varnostnoobrambne ter ekonomsko-finančne mednarodne organizacije, v drugo pa organizacije za razvoj, trajnostni razvoj, varstvo različnih pravic, tehnično-tehnološke mednarodne organizacije ter mednarodne organizacije za upravne in administrativne dejavnosti. Vse te mednarodne organizacije nekaj družijo. To pa je, da so vitalne za delovanje mednarodne skupnosti. V sodobni mednarodni skupnosti je vsaka vrsta mednarodne organizacije po svoje nepogrešljiva in za naš planet pomembna. S članstvom v večini mednarodnih organizacij tako imenovane prve lige, vključno z EU in Severnoatlantsko zvezo, se Sloveniji za njeno splošno prepoznavnost verjetno ni bati. Lahko pa svoje članstvo v njih izkoristi za upoštevanje vrednosti dejavnosti organizacij tako imenovane druge lige, še posebej tistih, ki se ukvarjajo z najbolj perečimi problemi današnjega časa. Naj ponovim tisto, kar je bilo že večkrat omenjeno, to so vendarle organizacije, ki se ukvarjajo z bolj ali manj nerešenimi problemi, kot so na primer vprašanja prevlade vrednot in spoštovanja človekovih pravic in okoljski problemi. Vsi ti ne nazadnje spodbujajo tudi tako problematičen mednarodni terorizem. Če se torej strinjamo, da za Slovenijo splošna prepoznavnost kot taka ni problem in bi lahko, kar je bilo tukaj tudi že večkrat rečeno, izkoristila ta svoj privilegirani položaj, da še kaj drugega naredi na tem svetu, potem se da pogovarjati tudi o nekem, kot rečeno, operacionalnem instrumentariju, ki daje nekakšne smernice državi, da po eni strani zgradi ta načela in da jih, kar je pomembnejše, tudi upošteva. V tem kontekstu sem pripravil grob osnutek dokumenta z naslovom Delovanje Slovenije v mednarodnih organizacijah.

T. i. visoka politika je, to še posebej velja za čas političnih kriz, po svoji naravi reaktivna in impulzivna. Pri taki politiki so lahko prve žrtve prav manjše, šibkejše države. Slovenija si želi čim manj take politike, saj prispeva k večji splošni nestabilnosti mednarodne skupnosti, hkrati pa v ospredje dogajanja postavi le nekaj najmočnejših držav. Manjše države so praviloma postavljene v vlogo nemočnih opazovalcev. T. i. politika iz ozadja je pravna in konstruktivna. Z njeno pomočjo se postopoma oblikujejo pravila in načela delovanja sodobne mednarodne skupnosti. Njihov pomen se kaže v postopnem spreminjanju mednarodnega okolja na način, ki preprečuje izbruhe političnih kriz, zaradi katerih se pokažejo negativne značilnosti visoke politike.

Tretjič, Slovenija naj bo zavezana aktivni politiki iz ozadja pri vseh vprašanih, pri katerih načeloma sprejete norme in standardi še niso docela uveljavljeni v praksi. Kot odgovorna članica sodobne mednarodne skupnosti ter država, ki je zavezana tudi varnostni blaginji svojih državljanov, ima zadostno motivacijo, da v to področje delovanja usmeri svoje razpoložljive človeške in druge vire. Naj ob tem omenim tisto, kar je že prej omenil gospod Stanovnik, ko se je vprašal, od kod recimo Norvežanom in Fincem tak imidž. Te države so vlagale v tovrstno politiko in so poskušale delovati v mednarodnih organizacijah t. i. druge lige, v katerih so uživale velik ugled in ga še vedno uživajo.

Četrtoč, temeljne norme oziroma vrednote, skupne za celotno človeštvo, so za razvoj sodobne mednarodne skupnosti izrazito pomembne, še posebej za majhne države in zanje se je treba ves čas boriti. To je zares edino prepričljivo sredstvo, ki ga Slovenija kot majhna država premore v komunikacijah s tistimi, ki so jim te vrednote tuje ali pa jih ne spoštujejo.

Petič, ob zavzemanju za temeljne, človeštvu skupne vrednote, se je treba zavedati, da celo v razvitem svetu vse države ne mislijo enako. To seveda pomeni, da je povsem mogoče, da se Slovenija kot suverena in hkrati temeljnim vrednotam in normam zavezana država kdaj ne bo strinjala z zavezniki. Slovenija ima do tega pravico in dolžnost.

Šestič in zadnjič. Konsistentnost in načelnost delovanja v mednarodnih odnosih je vrlina, ki je za Slovenijo in njeno delovanje v mednarodnih organizacijah posebej pomembna, če naj uspešno rešuje svojo politiko iz ozadja. In če na koncu na podlagi teh točk opredelimo, kaj bi pravzaprav ta politika iz ozadja res bila, gre za načelno, strpno, konstruktivno politiko, usmerjeno k odpravljanju nesorazmerij v mednarodni skupnosti, ki ogrožajo nas, organizacije

in institucije, v katerih sodelujemo, ter ne nazadnje celoten planet, na katerem živimo. Hvala lepa, gospod predsednik.

Dr. Marjan Šturm: Spoštovani predsednik, zahvaljujem se vam za povabilo. Rad sem se odzval, ker se mi zdi pomembno, da nekaj mesecev pred tem, ko bomo v bistvu vsi postali člani Evropske unije, skupaj razmišljamo o naših perspektivah. Svoja razmišljanja bi strnil v pet tez.

Prvič, Evropska zveza ali unija je enkratna priložnost za miren, gospodarsko uspešen, socialno pravičen in enakopraven razvoj vseh narodov, ki v njej živijo. Evropska integracija izhaja iz skupne državnosti več narodov in narodne skupnosti, kulturnega in jezikovnega pluralizma ter čezmejnega sodelovanja na regionalni in meddržavni ravni. V tem procesu imajo velik pomen specifične, kulturne in zgodovinske in ne zgolj državne tradicije, kar pomeni, da združevanje ne pomeni slabljenja narodne identitete, temveč v sobivanju z drugimi narodi pomeni njeno modernizacijo in emancipacijo. Zato Evropska zveza ali unija posebno pozornost posveča ohranjanju jezikovnokulturne raznolikosti. Izhajajoč iz tega lahko postavimo tezo, da bodo slovenski vstop v evropske integracijske procese oziroma z vstopom v Evropsko unijo ustvarjene razmere za preseganje klasičnega pojmovanja, reševanja slovenskega narodnega vprašanja. Znašli se bomo v zanimivi situaciji, da se bomo Slovenci v sosednjih državah, ki živimo v dveh kulturnih prostorih, skupaj vključevali v evropske integracijske procese.

Iz tega drugič izhaja dejstvo, da proces evropske integracije postavlja v dvom temeljne paradigme, s katerimi smo bili socializirani. Namreč, meja na Karavankah z vsemi implikacijami, manjšinski jezik, ki ga sosednje države ne spoštujejo itd. V Avstriji bodo štirje jeziki, ki so bili sedaj manjšinski jeziki, z vstopom, z razširitvijo Evropske unije postali uradni jeziki Evropske unije, med njimi tudi slovenščina.

Tretjič, kdor se bo želel zaposliti v strukturah Evropske zveze, bo moral znati najmanj tri uradne jezike. Torej, kdor se bo na Koroškem učil slovenščine, nemščine in tema dvema jezikoma dodal še angleščino ali drugega, bo imel najboljše možnosti za zaposlitev ali v Evropski zvezi ali pa v gospodarstvu ali pa celo v upravah tega prostora. Torej, jezik, ki je imel desetletja stigmo, da je nepomemben, postaja pomemben, dobiva konkretno enakopravno vlogo. To ljudje na Koroškem npr. čutijo in zato tudi narašča število prijav k dvojezičnemu pouku. Pri neki raziskavi so celo dognali, da še danes približno 60 tisoč ljudi na Koroškem zna v tej ali drugi obliki tudi slovensko. Seveda pa niso vsi Slovenci. Precej tistih, ki niso Slovenci, niso zaradi zavestne asimilacije. Toda

ta razlaga ni zadostna. Teorija o skupnem kulturnem prostoru ali celo enotnem kulturnem prostoru je nam oziroma političnim elitam zameglila pogled na realnost, namreč na dejstvo, da so manjšinci del dveh kulturnih prostorov, ki se ne samo stikata, temveč tudi prepletata. Identiteta je danes, še posebej manjšincev, večplastna in ne enodimenzionalna. Tako je jasno, da bo imelo v obmejnem pasu do Slovenije prebivalstvo različne dostope do slovenskega jezika in slovenstva, od narodnega priznanja do znanja slovenskega jezika. Če bomo vse ocenjevali izključno z nacionalnega vidika, bomo imeli stalen sektaški konflikt v manjšini o tem, kdo je boljši Slovenec, in tudi napetosti z avstrijsko državo, ki bo tako politiko ocenjevala kot potencialno nevarnost itd. Taka je namreč logika nacionalnih držav.

Četrtrič, iz tega izhajajo posledice za manjšinsko politiko. 7. člen Avstrijske državne pogodbe slej ko prej ostaja temeljni dokument naše zaščite. Uresničitev vseh njenih členov zahteva uveljavitev pravne države, samoumevnost. Toda ali to zadostuje? Tudi tam, kjer že danes velja npr. slovenski uradni jezik, le malo ljudi uveljavlja to pravico. V šolstvu se na primer k dvojezičnemu pouku vedno bolj prijavljajo pripadniki večinskega naroda ali vsaj taki, ki doma ne govorijo slovensko. V tem se vidi, da se očitno nekaj spreminja v naši državi. Na eni strani je še vedno logika nacionalne države, ki ima težave s spoštovanjem manjšinskih pravic, in na drugi strani so ljudje, ki čutijo nove izzive, ki izhajajo iz evropskih integracijskih procesov in se začenjajo ukvarjati z jezikom soseda.

Iz vsega sledi, da moramo biti pozorni do teh novih tokov in priti do temeljnega spoznanja. Ob evropskih integracijskih procesih ne bomo nikogar prisilili, da bo Slovenec, tudi ob še tako popolni uresničitvi 7. člena Avstrijske državne pogodbe. Narodna skupnost bo preživela, če bo zanimiva, privlačna, če bo znala smotrno uporabiti novo funkcionalnost slovenskega jezika v tem prostoru. Torej vsiljevanje jezika in evropsko sodelovanje v prostoru, v katerem živimo, se izključujeta, treba se je odklopiti od mentalnega koncepta manjšine kot države v državi, ki je še dokaj prisotna na senčni in sončni strani Alp. Da bo jasno, seveda je treba vztrajati pri izpolnjevanju 7. člena. Seveda nam lahko Slovenija pri tem pomaga na dvostranski ravni, toda ob upoštevanju dobrih sosedskih odnosov. Manjšini je objektivno šlo najslabše tedaj, ko so bili odnosi med državama slabi. Le ozko jedro elit je morda imelo nekaj osebnih koristi ob zaostitvi odnosov.

Petič in zadnjič, prepričan sem, da novi izzivi v okviru procesa evropske integracije tudi manjšinam ponujajo nove možnosti. Danes smo že soočeni s situacijo, da predvsem v gospodarstvu vedno bolj iščejo ljudi z znanjem slovenskega jezika, ki jih hočejo vključiti v sodelovanje na tem prostoru. Zato

mislim, da moramo premostiti staro mentaliteto, »večna žrtev, vedno tepen« in se tako rekoč usposobiti za nove izzive, da bomo sposobni funkcionalno vključiti slovenski jezik v sodelovanje v tem prostoru. Ob tem nas ne smejo motiti nacionalistični kričači, ki skušajo z etnizacijo politike ustvariti vzdušje napetosti in nestrpnosti. Dejstvo je, da so evropski integracijski procesi močnejši od lokalnih nacionalizmov. Na oktobrskih proslavah pred nekaj dnevi so bile izrečene res čudne misli. Na drugi strani, in to se na žalost v Sloveniji v časopisu ni bralo, pa je treba tudi videti, da se je te proslave udeležilo le okoli 300 ljudi. Če to primerjamo s proslavo pred 10 leti, ko je bilo na takih proslavah 5 tisoč in 10 tisoč ljudi, je to dokaz, da v bistvu procesi evropske integracije gredo naprej in da tudi ljudje v bistvu vidijo, da so v načrtu nove naloge in novi izzivi. Imamo torej alternativo, da se kregamo z večno včerajšnjimi, ki bodo ostali večni včerajšnjiki, ali pa se z našo konstruktivno politiko osredotočimo na ogromno večino prebivalstva, ki želi imeti evropske odnose med ljudmi in sosedi. Prehajam k sklepu. V interesu Slovenije mora biti, da se slovenske manjšine v zamejstvu usposobijo za nove izzive, ki izhajajo iz dejstva, da bo Slovenija članica Evropske zveze. Z mentaliteto »vedno žrtev, vedno tepen« tem izzivom ne bomo kos. In ne nazadnje interes Slovenije mora biti usmerjen v širši krog ljudi ob meji, ki zajema najmanj tistih 60 tisoč omenjenih ljudi, ki želijo iz raznih razlogov imeti stik s slovenskim jezikom in slovensko kulturo. Skratka, usmeritev na jezik in kulturo in novo sosedstvo v evropskem smislu. Vsi skupaj potrebujemo več ambicije glede novih izzivov, novih možnosti in če se bomo znali organizirati, se za slovenstvo v zamejstvu, s koroškega vidika, ni bati. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: To je bil zanimiv pogled na zamejske Slovence v novih, sedanjih in prihodnjih razmerah. Prosim gospoda Brezigarja, da nadaljuje, za njim pa dr. Ernesta Petriča.

Bojan Brezigar: Hvala lepa, predsednik. Tudi jaz se vam zahvaljujem za pozornost, ki ste jo nakazali Slovincem v zamejstvu, s tem da ste nam omogočili, da pridemo in povemo svoje mnenje oziroma da prispevamo k tej razpravi. Ne bom govoril o stanju slovenske manjšine v Italiji, tudi zato, ker lahko samo z zadovoljstvom ugotavljam, da je teh, kot jih je Marjan Šturm poimenoval »vedno včerajšnji«, v Italiji vedno manj in da se, če lahko uporabim ta izraz, stanje slovenske manjšine v Italiji počasi, vendar dejansko normalizira. Tudi jaz imam pet kratkih točk kot prispevek k tej razpravi.

Prvo vprašanje je prepoznavnost. Prepoznavnost neke države mora biti predvsem pozitivna, kajti če se država pojavlja v mednarodni javnosti kot konfliktna

tema, ji to škoduje. To se v tem trenutku dogaja še zlasti glede naših odnosov med Slovenijo in Hrvaško. Ne bom šel v jedro vprašanja. Pravzaprav je manj pomembno, kdo ima prav. Mnogo pomembnejše je, da se ti odnosi uredijo, kajti ta negativna prepoznavnost dejansko škoduje državi.

Druga točka, za katero se mi zdi, da je izhajala iz te razprave, iz nekaterih posegov, predvsem prof. Svetličiča, se mi zdi bistvenega pomena. Slovenija je majhna država. Ne bo mogla sama rešiti vseh problemov oziroma ne bo mogla sama poskrbeti za uresničevanje vsega tega, kar si politika želi in načrtuje. Ima zelo visoko usposobljene strokovnjake v visoki politiki, kar še ne pomeni, da dejansko uresniči vse svoje sklepe. Tako se pogosto teze, predlogi sprejemajo, postavljajo na visoki ravni, ampak potem enostavno ni ljudi, da bi jih izvajali. Menim, da mora slovenska politika v politiki, gospodarstvu, kulturi izbrati tista področja, na katerih se lahko država najbolje profilira, kajti vsemu ne bo mogoče slediti.

Tretje vprašanje, ki je bilo tudi nekajkrat postavljeno, je vprašanje prioritet v Evropski uniji. Moram reči, da v celoti soglašam s tistimi pred mano, ki so opozorili, da se v mednarodni politiki sklepi sprejemajo na podlagi interesov. Mislim, da je dr. Stanovnik govoril o tem. Slovenija naj se ne bi povezovala v zavezništva, ki bi jo morda pogojevala in od katerih ne bi imela posebnih interesov. Mislim, da ima Slovenija v Evropski uniji možnost, da se povezuje predvsem v tistih okvirih, ki so zanjo najbolj funkcionalni in na katerih se lahko najbolje profilira, npr. povezovanje majhnih članic Evropske unije kot protiutež nadvladi Francije, Nemčije, Velike Britanije, Španije in delno Italije. Drugič, povezovanje novih članic Evropske unije, med katerimi je Slovenija najrazvitejša in se zato verjetno lahko najbolje profilira. Tretjič, povezovanje slovanskih držav, kajti slovanski jeziki bodo v Evropski uniji zapostavljeni, če ne bo neke močne akcije štirih slovanskih držav za njihovo uveljavitev. In tu so dejansko možnosti za močno prepoznavnost Slovenije v Evropski uniji.

Četrto vprašanje je jezik. Ne bi želel biti grob, ampak bom dejal, da Slovenija ne more zaspiti na tem, da je slovenščina uradni in delovni jezik Evropske unije. To še ni cilj, to je izhodišče, da se jezik profilira, da se jezik uporablja, da bo jezik razpoznaven v evropskih institucijah, predvsem z različnimi predstavitvenimi dejavnostmi, predvsem v kulturi. Pa tudi tako, da bodo slovenski predstavniki, ki bodo sedeli povsod, kjer je to mogoče, dejansko vedno in dosledno govorili v slovenščini. Romano Prodi, predsednik Evropske komisije, piše svoje govore v angleščini, v Evropskem parlamentu pa jih bere vedno v italijanščini in mu jih nekdo prevaja. Mislim, da je to eden tistih primerov, ki jim je treba slediti,

na katere je treba biti pozoren, da slovenščina ne bo enostavno izginila iz evropskih institucij, pa čeprav pravica obstaja.

In peto in zadnje vprašanje. Mislim, da bi morala slovenska politika opredeliti razmerje med državo in slovenskim etničnim prostorom. Ni še pravega občutka za prostor, v katerem živijo Slovenci zunaj meja Republike Slovenije. Obstaja neka že zastarela resolucija Državnega zbora RS in manjšina Slovencev v zamejstvu je v glavnem proračunski problem v pozitivnem smislu. Država seveda veliko prispeva za razvoj manjšine, vendar ni zavesti, da je to tudi sestavni del nekega telesa, ki bi ga lahko država izkoriščala in imela pri tem neke koristi, in to ne samo v kulturi, tudi v gospodarstvu in tudi na drugih področjih, morda v politiki. Seveda pa z veliko pozornostjo, kajti to je občutljivo področje. Če bo obstajal, kot je dejal prof. Pirjevec, pritisk zahodne sosede, ki bo tudi kulturni in jezikovni pritisk, se Slovenija mora na to predhodno odzvati oziroma se pripraviti in tudi sama imeti neko politiko do tega prostora, ki je navsezadnje tudi slovenski etnični prostor. Hvala lepa, predsednik.

Dr. Ernest Petrič: Predsednik, najprej hvala za povabilo, hvala za to sijajno pobudo vam in pa tistim, ki so to pobudo dali. Ta razprava o Sloveniji v svetu v novem spremljajočem se svetu, je seveda aktualna in izjemno pomembna. Dal sem sicer pisni prispevek in bom zato skušal biti v svojem ustnem nastopu zelo kratek in v tem smislu tudi malce telegrafski pri nekaterih točkah. V dosedanji razpravi je bilo ob tem, ko smo se ozrli na svet in skušali reči, kakšen bo ta svet jutri, pravzaprav malo rečeno o tem, kakšna bo Evropska unija jutri. Evropska unija bo v tistem okviru, velja tudi za Nato, v katerem se bomo gibali in delovali. To problematiko sem spremljal v literaturi, še bolj pa z opazovanjem realnih trendov in bi si dovolil pogled naprej, do leta 2010. Do leta 2010 bi skušal torej postaviti neko prognozo. Prvo, kar bi rekel, zavedati se moramo, da Evropska unija ne bo več taka, kot je bila v preteklosti. To bo nova, drugačna Evropska unija, večja itd., bo pa tudi veliko bolj heterogena. V to Evropsko unijo vstopajo ne samo slovanski narodni jezik itd., vstopajo narodi, države in ne smemo si pred tem zapirati oči z neko drugo preteklostjo, z bremeni tranzicije, če sem še malce bolj grob, z bremeni komunistične prisotnosti. To breme ni samo v strukturah teh držav, ampak v glavah njihovih ljudi. To je realnost. S tem se bo soočala Evropska unija, ki je bila naš zgodovinski cilj. Seveda sem globoko prepričan, da je naše članstvo v EU in Natu uresničevanje naših zgodovinskih. V Evropski uniji, to kažejo že dosedanji procesi, bo sprejemanje odločitev veliko bolj zapleteno in težje, kot je bilo doslej. O tem ni dvoma, vsaj zame ne. Pokazala se bo neka druga težnja, ki se kaže že danes, da si bodo veliki teritoriji prizadevali za

sprejemanje neformalnih odločitev po ključnih vprašanjih. To je dejstvo, ki ga moramo imeti pred očmi. V tem prostoru se bo nekako gibala Slovenija.

Odločitve, ki se bodo sprejemale v gremijih Evropske unije, bodo za nas izjemno pomembne. Tudi na videz pragmatične odločitve bodo lahko za prihodnji položaj Slovenije bistvenega pomena. Treba bo biti skrajno pozoren, prisoten, aktiven, podjeten, usposobljen. Verjetno bo eden glavnih izzivov v slovenski diplomaciji, to govorim kot eden od slovenskih diplomatov, kako pravzaprav delovati v prostoru Evropske unije. Na samem začetku bomo imeli prednost. Nekateri, mislim, da tudi vi, gospod predsednik, ste danes na to opozorili. V letu 2005 bomo predsedovali OVSE. Takrat bomo na začetku našega članstva v EU in Natu govorili ne samo kot Slovenija. Skozi naša usta bo govorila OVSE. Imeli bomo neko zelo veliko osebno težo. Treba se je zelo potruditi, da ne bomo neki mali privesek. Ko bomo predsedujoči OVSE, bomo morali znati to tudi izrabiti. Resnično bi se zavzemal, da predsedovanje OVSE vidimo kot neko pomembno prioriteto našega delovanja v prihodnjih nekaj letih.

Gospod predsednik, spet se bom malce spustil v področje profesorskega, svojega nekdanjega statusa. Splošno spoznanje, da ne rečem tako rekoč zakonitost, je, in tu pravzaprav ponavljam tisto, kar je bilo že danes rečeno, da je položaj neke države v mednarodni skupnosti odvisen predvsem od treh stvari; od njene lastne urejenosti, njene stabilnosti, njene prosperitete, od nje same. To je prvo. Drugo, od urejenih odnosov s sosedi, in tretje, od solidnih zavezništev, ali če hočete, zgolj moderne metodologije, integracij. O tem tretjem ne bi posebej govoril. Slovenija je v EU, Slovenija je v Natu, boljših integracij, boljših zavezništev ta trenutek ni.

Nekaj besed bi še rekel o naših odnosih s sosedi. Prvič, ti odnosi so v splošnem dobri. Naj dodam, da bo skupno članstvo v EU z Avstrijo in Italijo in seveda tudi Madžarsko prispevalo k poglobitvi odnosov in postopni odpravi problemov, ki te odnose še bremenijo, zlasti tistih vprašanj, ki so povezana s preteklostjo in tudi s problemi manjšine. Objektivni historični trend je povezovanje, sodelovanje, in če je bilo tristo ljudi na proslavi koroškega plebiscita, naj dodamo, da jih je bilo na tromeji na proslavi Brez meja več kot 20 tisoč. To je objektivni trend in se strinjam z logiko razmišljanja dr. Šturma. Pri tem, ko to govorim, pa je vendarle treba upoštevati tudi tisto, kar je nakazal dr. Pirjevec. S tema dvema državama imamo možnost razvijati odnose, pri tem pa je treba upoštevati, da ima velika in zlasti gospodarsko močna Italija, članica G-8, stalne interese in vodstvene ambicije prav na vzhodni strani Jadrana in Balkanu. Podobno velja za Avstrijo, ki ima določene, čeprav manj

izrazite, vodstvene ambicije v srednji Evropi in prav tako v jugovzhodni Evropi. Umetnost slovenske zunanje politike v prihodnjem obdobju zato bo, kako se uveljaviti kot čim enakopravnejši partner tema dvema državama v prostoru zlasti jugovzhodno od nas in preprečiti, da bi iz subjekta postali objekt njihovih interesov. To bo izziv naši zunanji politiki.

Posebno vprašanje so odnosi s Hrvaško. Tu ni bremen preteklosti, kot velja za Avstrijo in Italijo, ampak gre za vrsto znanih težkih vprašanj, ki so del in rezultat razpada nekdanje SFRJ, delno pa rezultat pogoste nerazumljive kratkovidne in ne širokosrčne in z notranjimi problemi obremenjene hrvaške zunanje politike. Pri tem slej ko prej ostaja dejstvo, da sporna vprašanja doslej niso bistveno prizadela solidnih političnih in še zlasti gospodarskih odnosov in raznih drugih oblik sodelovanja med Slovenijo in Hrvaško. Po zadnjih zapletih je manj verjetno, da bi se v prihodnjih nekaj letih bistveno rešila vprašanja, ki so pred nami. Soočili se bomo s takimi okoliščinami: Slovenija ima kot članica EU Nata možnost, da v svojem dialogu s Hrvaško svoje članstvo v teh dveh organizacijah instrumentalizira. Napak bi bilo nasprotovati članstvu Hrvaške v EU, kar velja tudi za Nato. To bi bilo navsezadnje kontraproduktivno glede na vrsto naših interesov itd. Verjetno bi bilo neuspešno in nam ne bi uspelo preprečiti, če bo volja itd. Navsezadnje to ne bi bilo v našem interesu, kajti ravno v procesu približevanja Hrvaške Evropi in v njeni notranjepolitični evropeizaciji njene zunanje politike je priložnost za to, da se tudi problemi med nami uredijo. Zato moramo biti potrpežljivi, čvrsto vztrajati pri naših pozicijah in argumentih. Sporazum Drnovšek-Račan je temelj, ko ni treba drugega kot pri tem čvrsto vztrajati in verjetno lahko s spretno diplomacijo dosežemo, da bomo ravno pri približevanju Hrvaške Evropski uniji dosegli tudi razrešitev večine odprtih vprašanj.

Gospod predsednik, mogoče samo dve besedi o problematiki jugovzhodne Evrope. O tem je bilo veliko povedano. Želel bi samo spomniti na to, da je približno leta 1997 ravno na vašo pobudo prišlo do zasuka slovenske politike od pasivnega odnosa do tega območja, to je bila politika, ki je bila logična, dokler je bilo to krizno območje, v aktivno politiko. Takrat nam je z jasnimi stališči, ki so se kazala tudi v delu v Varnostnem svetu, do kosovskega vprašanja, kontinuitete nekdanje države v članstvu organizacije, države itd. pravzaprav uspelo sebe uveljaviti kot pomemben dejavnik v tem prostoru. To je potem rodilo tudi ta status, ki ga Slovenija danes uživa v tem prostoru. Ta prostor nam je pravzaprav dan, če bi bil religiozen, bi rekel dan od boga, kot edini prostor na svetu, na katerem lahko Slovenija igra neko izpostavljeno vlogo.

Zadnje. Pri naši zunanji politiki je prav gotovo treba imeti pozornost na razmerju in tudi to je danes pred menoj nekdo govoril, med sredstvi in cilji. To je osnovna logika vsake uspešne zunanje politike. Ne smemo si postavljati ciljev, pri katerih nimamo na razpolago ustreznih sredstev. Ko govorimo o teh sredstvih, moram poudariti, da ima Slovenija omejen krog zunanjepolitičnih sredstev. Nismo sposobni nikogar kaznovati, nismo sposobni izvajati pritiskov, nismo sposobni nikogar nagraditi. Imamo le eno resno zunanjepolitično sredstvo. To je diplomacija. In če je tako, bi sklenil svoj prispevek s tem, da bi rekel: vredno je, da si Slovenija prizadeva za učinkovito, sposobno, izobraženo, patriotično diplomacijo, kajti to je edino zunanjepolitično sredstvo, s katerim razpolaga. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospod Repe, potem pa dr. Mojmir Mrak.

Dr. Božo Repe: Zahvaljujem se za povabilo in besedo o položaju Slovenije. Omenjeno je bilo, da je položaj Slovenije dober in seveda lahko v zgodovinskem kontekstu rečemo, da je verjetno najboljši v celotnem zgodovinskem razvoju. Se pa ob tem pojavljajo tudi neke stalnice. O njih bo najbrž več govoril kolega Vodopivec, ki se je s tem ukvarjal. Omenil bi samo eno, in to je vloga regionalnih centrov, ki so zunaj Slovenije. Položaj Slovenije po tem, ko bo postala članica EU, je bil tukaj s stališča manjšin prikazan seveda zelo optimistično. Lahko se s tem strinjam, ampak treba je vedeti tudi to, da oživlja vloga teh nekdanjih regionalnih centrov, da je Gradec avstrijska Štajerska in slovenska Štajerska, če temu tako lahko rečem, en enotni prostor v kulturnem, gospodarskem, vedno bolj tudi v izobraževalnem pomenu in da ni prav nič drugače s Trstom ali Gorico. Slovenski dogovor s Primorsko univerzo je bil seveda en korak v pravo smer, ni pa gotovo dovolj in bo potreben bistveno bolj strateški premislek.

O koalicijah. Koalicije so minljive in se spreminjajo. Na začetku tega stoletja je bil v slovenskih karikaturah srbski vojak rešitelj, na koncu stoletja je bil pijanec in posiljevalec. Hrvaška je bila naša najtesnejša zaveznica med osamosvajanjem, danes je naša največja težava, da ne uporabim kakšnega drugega izraza. Tukaj so bile kot možne koalicije navedene t. i. ad hoc koalicije, ki nastajajo sproti, potem slovanske države, zahodni Balkan in srednja Evropa. Če pustim ob strani koalicije ad hoc, ki so logične in jih bo najbrž vedno več, lahko rečem: zgodovinska izkušnja s panslavizmom je bila bolj negativna kot pozitivna. Bojim se, da bo treba mnogo natančneje premisliti, kaj oziroma s kom bi se lahko povezovali. Ena takih priložnosti je bila po mojem Višegrajska skupina, ki pa ni bila dovolj izkoriščena. Zahodni Balkan je naš naravni most oziroma

mi smo do njega naravni most, in kot je bilo rečeno, boljšo geografsko pozicijo si je težko želeti in jo bo najbrž treba uporabljati še naprej. Niso pa to pravi zavezniki, so naši partnerji in z njimi moramo ostati tako ali drugače. Srednja Evropa je bila velik kulturni projekt v osemdesetih letih in je še danes, o tem sem prepričan, v interesnem smislu oziroma v smislu povezav pa ni bil konkretiziran in tudi sam ne vidim, kako bi lahko bil. Se pravi, ostaja nekje na ravni, kjer je bil, ko ga je Handke malce cinično poimenoval z besedami, da gre zgolj za meteorološki pojem.

O zgodovinski izkušnji. Omejil se bom na parlamentarizem ali kot temu jaz pravim fragmentarni parlamentarizem. Imamo izkušnjo z avstrijskim parlamentarizmom in starojugoslovanskim, socialističnega puščamo ob strani. Torej, v avstrijskem parlamentarizmu so stranke skušale najti in so do določene mere tudi našle skupni koncept, ko je šlo za oblikovanje odnosa do južnoslovanskega vprašanja, ki je bilo tedaj aktualno. V Kraljevini Jugoslaviji so se odločale pretežno po strankarskih interesih in zato tudi nismo dosegli niti avtonomije ali pa prav zato. Torej mislim, da bo v evropskem parlamentu potreben dober premislek tistih, ki nas bodo zastopali. Seveda bodo delitve na strankarske bloke, to je logično, drugače se tudi ne da delovati, ampak med predstavniki različnih strank, ki nas bodo zastopale, bo moralo priti tudi do nekega dogovora, ne seveda za ceno poceni slogaštva, do dogovora, kakšne so slovenske prioritete.

In še na koncu beseda o regionalizmu, ki danes ni bil omenjen, pa predlagam, da vendar postane ena osrednjih točk naše razprave. EU je neke vrste kombinacija nacionalnih ali večnacionalnih držav in regij in to bo ostala dolgo časa. S tega stališča je zelo pomembno, tudi glede na zgodovinske izkušnje, kaj bo prevladalo oziroma kje se bo Slovenija znašla. Ali bo regionalizem prevladal nad državnostjo ali bo državnost, tudi slovenska, prevladala nad regionalizmom? Še najslabše bi bilo, če bi zaradi pomanjkanja naših ambicij Slovenija v očeh Evrope ali Bruslja ostala ali postala na ravni izenačenosti države ali državne identitete z regionalno identiteto. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Upam, da nismo preveč posegli v vaš dnevni ritem. Razprava kar traja, ampak je, vsaj po moji oceni, precej zanimiva, prijavljenih pa je, mislim še osem zanimivih razpravljavcev. Prosil bi za čim večjo jedrnatost, da se bodo lahko vsi zvrstili. Prosim gospod dr. Mrak in potem dr. Dušan Povh.

Dr. Mojmir Mrak: Hvala lepa, gospod predsednik, za povabilo in besedo. Govoril bom dejansko o dveh stvareh. O samem gradivu in vsebinsko. Še

pred tem pa bi rad povedal, da tega ne govorim kot nekdo, ki je na te stvari gledal z dveh strani. Prihajam iz akademske sfere, ampak sočasno sem bil ves čas dovolj aktivno vključen zlasti v ekonomski segment teh odnosov s tujino in sem s tem prihajal tudi kar precej v stike z zunanjo politiko in tudi diplomacijo.

Najprej komentar glede dokumenta. Moram reči, da po moje, splošno gledano, v vsem dokumentu izrazito manjka ekonomski vidik. Res sem obremenjen z ekonomijo, ampak če gledamo prvi dokument ministra Rupla, praktično v dokumentu ni ekonomije. Edini, ki je o tem nekaj resno povedal, je bil minister Grizold. Zelo jasno je poudaril pomembnost ekonomskega elementa v zunanji politiki in je tudi razumljivo, da bo ta tema verjetno na neki drugi razpravi, ampak vendarle mislim, da bo morala v naši zunanji politiki, zlasti v kontekstu teh sprememb, do katerih prihaja danes, ekonomija dobiti večjo težo. S pristopom Slovenije v EU, ki jo nekoliko bolj poznam, se bo dejansko naša zunanja politika razdelila na dva dela. Eno bo to, kar je dr. Petrič govoril, eno bo delovanje v EU. In tudi na podlagi svojih dveletnih izkušenj lahko rečem, da je zunanja politika zelo ekonomska. In če ne bomo znali zelo jasno opredeliti in argumentirano predstavljati in braniti svojih ekonomskih interesov, bomo v taki situaciji, kot smo bili ob vstopanju v EU, ko smo stvari predvsem sprejemali, kar je tudi logično. Ko bomo enkrat člani, bomo imeli več možnosti na vplivanje. Koliko bomo to možnost izkoristili, je precej odvisno od nas in bi se zelo pridružil temu, kar je rekel dr. Danilo Türk – majhne države imajo možnost resno sodelovati v konceptih, če bodo aktivne v zelo zgodnji fazi pripravljavanja posameznih rešitev. Ko je enkrat neka rešitev pripravljena, bo prišlo do koalicij velikih. Če pa si v fazi analitičnih dokumentov s svojimi stališči dovolj jasno prisoten, potem lahko postaneš partner tudi velikim. Vam lahko povem primer. Kot Slovenija smo prišli z našim videnjem naslednje finančne perspektive: to je obdobje EU po letu 2007, obdobje 2-7-2-13, ki ima sicer ime finančna perspektiva, ampak v bistvu finančna perspektiva bo kazalnik politik EU v tistem času. In za tem predlogom je reakcij že kar precej, tudi velikih držav, zainteresirani so za konzultacije. Ne rečem, da bo to bistveno vplivalo na celoten sklop, ampak ključna stvar je, da sodeluješ pri pripravi dokumentov, do katerih bo prišla komisija. Ne v fazi, ko bodo stvari že pripravljene. Tam je tvoja teža bistveno manjša. Prednost majhne države pri pripravi tovrstnih stališč je fleksibilnost. Relativno hitro lahko, če se za to strategijo odločimo, pridemo do skupnih stališč, mnogo lažje, kot se to dogaja pri večjih državah. To lahko tudi potrdim s tem, kako je potekala stvar pri pogajanjih, v zadnjem delu pogajanj z EU. Ta fleksibilnost, majhnost je včasih velika kvaliteta. Mora pa biti spremljana s solidno pripravo.

Še en komentar glede prihodnosti EU v naslednjem obdobju. Absolutno bi se zelo strinjal s tem, kar je bilo rečeno. To bo drugačna EU, kot je danes. In še ena stvar, tudi Slovenija bo v EU, to že kažejo današnji izračuni, ekonomski vidiki teh izračunov, v situaciji, ko se bodo njena stališča dostikrat zelo razlikovala od stališč drugih držav kandidatk. Neke apriorne koalicije, take ali drugačne, so verjetno ne samo neupravičene, ampak dolgoročno tudi škodljive. Prostor, glede na to, koliko ima Slovenija potenciala, da se lahko vključuje v vse stvari v okviru EU, je omejen in mislim, da bo treba določiti prioritete. Eno so stvari, do katerih se bomo morali opredeljevati, preprosto so za nas tako pomembne; drugi sklop, do katerih bomo morali imeti zelo aktiven odnos, so pa tiste stvari, ko lahko veliko prispevamo, kar je bilo že velikokrat omenjeno, to je jugovzhodna Evropa. Tega ne bi želel poudarjati, bi pa želel povedati, da mislim, da je treba tudi politiko do JV Evrope gledati zunanjepolitično in gospodarsko. V zadnjem času se je sodelovanje s tem delom sveta tudi na podlagi tega, kar se dogaja v zunanji politiki, precej okrepiło. Zelo rad bi povedal, da je ta potencial sodelovanja na gospodarskem področju omejen. Slej ko prej se bomo znašli v povsem novi poziciji tudi v tem odnosu. Predvidevam, da se bo Slovenija v treh do štirih let znašla v vlogi kreditorja v Pariškem klubu, ker nekatere od teh držav ne bodo zmogle odplačevati svojih obveznosti. Po mojem mnenju bi bilo zelo smiselno, da bi Slovenija oblikovala do tega dela sveta zunanjepolitično, gospodarsko strategijo. Koliko smo se mi kot Slovenija, govorim v gospodarskem smislu, pripravljene izpostaviti – na eni strani obstaja velik interes gospodarstva, na drugi strani pa to potegne finančne posledice, ki jih je treba vgraditi. Podobno situacijo imamo na tem področju z Rusijo – interes gospodarstva je ogromen. Vedeti pa moramo, do kje smo se pripravljene v kontekstu take razprave, se pravi ne izključno ekonomske, ampak zunanjepolitične in ekonomske, do kje se lahko v razprave vključimo. Da ne bomo čez nekaj let zelo presenečeni, če bodo gospodarski problemi s temi državami. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospod Dušan Povh, potem pa dr. Jože Krašovec.

Dr. Dušan Povh: Gospod predsednik, govorim v imenu Slovenskega svetovnega kongresa in razumem svoj prispevek kot motivacijo za večje vključevanje članov tega kongresa v to razpravo in v naslednjih.

Slovenija bi morala že zdavnaj povabiti slovenske znanstvenike, raziskovalce, podjetnike in druge, ki delajo in živijo zunaj Slovenije, da se nam pridružijo ob novih izzivih, ko vstopamo v družbo najrazvitejših, in pri razpoznavanju, uveljavljanju slovenske nacionalne identitete. Prednost teh ljudi, naših znanstve-

nikov, gospodarstvenikov, ki živijo v tujini in imajo ozko povezavo z domovino, je v tem, da imajo vpogled v tuje kulture in razmere in istočasno tudi v razmere v Sloveniji. To je velika prednost, ker niso obremenjeni z dnevnimi stvarmi, političnimi diskusijami v Sloveniji in lažje mislijo globalno. Zato bi predlagal, da povabite člane tega kongresa k naslednjim diskusijam. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Dr. Krašovec, potem pa gospa Anita Štefin.

Dr. Jože Krašovec: Hvala, predsednik, za besedo. V nekaj stavkih bi želel povzeti nekaj stavkov, ki sem jih slišal in se mi zdijo ključnega pomena, in temu dodati še neko razmišljanje. Padla je beseda glede razmerja vzrok – učinek, po drugi strani pa recimo opazovanje – vizija; nasprotje kontinuiteta – diskontinuiteta. Osebnostno se mi zdi, da so to ključni izrazi, ki kažejo v samo globino problema in temu bi dodal še eno antitezo, racionalnost – iracionalnost. Zgodovina ne poteka linearno mirno, ampak je ena sama drama. Gre torej za vprašanje, kaj je s človekom. Človek kot osebno bitje torej določa zgodovino, zato se mi zdi, da je sicer zelo dobro, da se na vseh področjih, kot sta politika, ekonomija in tako dalje, pristopa visoko profesionalno. Vsi današnji referati tudi kažejo to visoko profesionalnost. Izčrpajo se vsi vidiki, ki so večinoma na ravni analize in opazovanja. Potrebna je tudi vizija in mislim, da se vizije ni treba bati. Celotna zgodovina kaže, da gre za razmerje vzrok – učinek ne samo na kozmični družbeni ravni, ampak na osebni ravni in ravno zato so tudi visoki politiki v vseh časih visoko cenili klasike, vizionarje, kot so, recimo, literati. Literati so zgodovinarji posebnega ranga, ki so globinsko videli to razmerje med vzrokom in učinkom in so verjetno znali zanesljiveje presoditi dejansko stanje svojega trenutka kakor nekdo, ki operira zgolj z analizo.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospa Štefin, potem pa Franjo Bobinac

Anita Štefin: Hvala, predsednik. Hvala tudi za povabilo. Mislim oziroma predstavljam si, da je bilo mogoče meni poslano zaradi tega, ker sem se verjetno kot ena prvih oglasila na ta poziv na vaši spletni strani v imenu mladih. Morda tudi zaradi mojih siceršnjih aktivnosti, ki so povezane z delom v mladinskih organizacijah. Najprej bi rada, tudi redke gospe, ki so na tem omizju, pozdravila. Nekaj jih pogrešam, morda bi jih lahko bilo tudi več. Pozdravljam tudi gospode. Ne bom ponavljala tega, kar je bilo že povedano glede prepoznavnosti, pristojnosti, prioritet in prilagodljivosti. S tem se strinjam, mislim, da so to tiste osnove, ki bi morale biti del naših stališč in usmeritev glede mednarodne politike. Rada bi se predvsem usmerila na to, kar v bistvu sama že dolga leta počnem. To je, da želim, da bi mladi prišli na te razprave in da bi se tudi mnenje mladih upoštevalo

na takih srečanjih, ker naj bi bili mladi tisti, na katerih svet stoji. To večkrat slišim in predvsem bomo mi tisti, ki bomo živeli to, kar se bo zdaj sprejelo. Prav in korektno je, da tudi pri tem sodelujemo, zato podpiram tudi pobudo gospoda Šporarja, da se nekako ustvari civilni dialog in da se v tem tudi najde stopnja, položaj, na katerem bi se lahko naša mnenja enakopravno upoštevala v tem procesu. Predvsem pa bi rada poudarila tudi to, da so slovenske mladinske organizacije v Evropi zelo priznane in imajo prioritete in že dolga leta delujejo recimo na območju JV Evrope. Pomagajo jim organizacije, posredujejo jim svoja znanja in so si na tem področju ustvarile zelo velik ugled. Tudi recimo pri sodelovanju mladinske politike. Predvsem pa bi rada opozorila na ugled, ki ga ima Slovenija v Svetu Evrope, kar se tiče soupravljanja (co-management) mladinskih organizacij, v tem primeru Urada za mladino, ki obstaja nekje od leta 1992 in si je v teh letih tako ali drugače spreminjalo, malo na boljše, malo na slabše, odvisno od razmer. V imenu mladih bi si želela, da bi bila naša mnenja na tem področju enakopravno zastopana. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Gospod Bobinac, potem pa gospod Marko Kosin.

Franjo Bobinac: Hvala lepa, predsednik, za besedo, hvala lepa tudi za povabilo na današnje srečanje. Vesel sem, da je do njega prišlo in da imam na njem priložnost sodelovati, še posebej zato, ker so že prejšnji govorniki poudarili, da je zadeve težko gledati izolirano, da je treba nanje gledati kompleksno. Znotraj tega je gospodarstvo pomemben element celotne politike neke države, diplomacija in gospodarstvo pogosto hodita z roko v roki oziroma bi morala še bolj. Po drugi strani pa je Slovenija resnično v tem trenutku na nekem prelomu, vsaj jaz ga tako vidim. Z vidika gospodarstva jemljemo vstop v EU resnično odgovorno. Po eni strani bi se lahko glede na to, da prihajam iz gospodarskega sistema, ki je že danes prisotno v 80 državah po vsem svetu in ima svoja lastna podjetja v 30 državah, hvalili s tem, da smo že prisotni v Evropi in svetu, ampak to seveda še vedno ni dovolj. Treba je iti naprej in EU bo prinesla mnoge izzive in priložnosti, pa tudi nevarnosti. Mislim, da se v Sloveniji vsi tega, govorim tudi o gospodarski sferi, do te mere še ne zavedajo.

Po eni strani bi danes želel omeniti vzporednice med gospodarstvom in diplomacijo oziroma zunanjepolitičnimi usmeritvami. Kot prve so megatrendi, s katerimi se srečujemo in vplivajo na politiko države in celote, znotraj tega pa tudi na gospodarski podsistem. Govorim o varovanju okolja, energetiki, omejenih virih, terorizmu, strahu pred recesijo, kar vse skupaj vpliva tudi na obnašanje potrošnikov. To je ta prvi vidik.

Druga zadeva, o čemer je dr. Svetličič že nekaj govoril, je, da globalizacija vleče za sabo na nek način tudi multinacionalne korporacije in njihovo delovanje, ne samo v državah, iz katerih izvirajo, ampak na vseh področjih, na katerih delujejo. Delujejo pa seveda povsod, tudi vplivajo na družbeno in ekonomsko strukturo tistih držav, v katerih se pojavljajo.

In kot tretje, verjemite, da dnevna politika nasploh in tudi dnevna politika Slovenije še kako vpliva na samo poslovanje. Tu ne govorim samo o odnosih s Hrvaško, ampak sem bil sam presenečen, ko smo se, recimo, z Američani, njihovo veliko multinacionalno korporacijo pogovarjali o temah, ki niso bile poslovne, ampak zunanjepolitične. Spraševali so nas o tem, kakšen je naš odnos do posameznih problemov. Pravilno smo se prilagodili in nekako zastavili tudi naše odgovore v to smer. EU bo izziv in nevarnost hkrati. Po eni strani je prav, da jo vedno bolj razumemo ne samo kot cilj, ampak kot sredstvo za doseg nekega smotra, cilja, ki pa gotovo mora biti uspešna ekonomija v novi družini. In znotraj tega je po eni strani treba zadržati konkurenčno gospodarsko rast in tako naprej, po drugi strani pa se v gospodarstvu še kako zavedamo, da moramo vse preostalo pravzaprav narediti sami, razen ugleda, ki nam ga pomaga graditi tudi država. Narediti sami, to pomeni izkoristiti vse vzvode za dodano vrednost, biti konkurenčno uspešen na vseh tistih točkah, na katerih deluje neko podjetje ali pa dejavnost.

Druga tema, ki je pomembna z vidika te povezave, je odnos ekonomske diplomacije in gospodarstva. Pozdravljam pobudo, ki jo je v zadnjem času na začetku oktobra dala vlada oziroma ministrstvo za zunanje zadeve. Skupaj s predstavniki gospodarstva in ministrstva smo razpravljali o vlogi ekonomske diplomacije in smo se nekako vsi strinjali, da jo je treba okrepiti. Strinjali smo se, da mora biti diplomacija tudi v vlogi promocije in delanja poslov, podobno kot to že delajo nekatere razvite ali pa tiste največje diplomacije. Drugič, verjetno ni dovolj sredstev za razvoj vzporedne mreže, ampak je treba biti racionalen, skratka delati z roko v roki z gospodarsko zbornico. In tretjič, treba je upoštevati lokalne značilnosti posameznih držav, v katerih je neka diplomatska mreža vzpostavljena, vendar brez nekih stereotipov. Stereotipi so nevarni in trdim, da je danes v poslovnem svetu več podobnosti med poslovnežem v Rusiji ali Parizu, kot so pa razlike očitne v posameznih državah, kar seveda diplomacija mora upoštevati.

Samo še dve točki, preden končam. Prvič, vesel sem in mislim, da sta slovenska zunanja politika in gospodarstvo na neki način našla skupne interese – v smislu regij. Vesel sem, da danes poslovanje z JV Evropo ni več greh, kot je

bil некоč. Je pa res, da v gospodarstvu večinoma jemljemo delo s temi trgi JV Evrope kot pomembno dopolnitev naših zunanjeekonomskih aktivnosti, ne pa kot alternativo dela z EU. Preostale regije, ki so po mojem mnenju zelo pomembne, so tudi sosednje države. Pomembne pa so tudi velike, kot so Kitajska, Indija, Rusija. Razlog več, da tudi politika odpira vrata gospodarstvu. Lahko je pa kdaj tudi obratno.

In še čisto na koncu. Pri umeščanju Slovenije kot ugledne in razpoznavne je vloga države kot take zelo pomembna. Slovenija potrebuje nekaj nacionalnih »šampionov«, ki bodo lahko delovali v mednarodnih okvirih. Tu seveda ni treba biti čustven ali pa gledati črno-belo. Trdim, da je pomembno, da ima Slovenija nekaj sektorjev, priložnosti, na katerih se lahko razvijejo uspešna mednarodna podjetja, uspešnost pa po eni strani pomeni ekonomijo obsega in obvladovanja stroškov. Naloga obvladovanja stroškov je tudi naloga države, kajti samo tako se lahko neka ekonomija oceni za uspešno ali neuspešno. Drugi ključni dejavnik uspešnosti, vzporednice med gospodarstvom in politiko ali pa državo kot tako je ugled blagovne znamke. Moram povedati, da smo kupce vabili v Gorenje in smo jim najprej ponudili ali pa v narekovajih morali prodati ugled države kot take, pokazati podjetje, šele na tretji ravni je bila razprava o proizvodih kot takih.

In čisto na koncu, vse to ustvarjajo ljudje, zato v podjetjih, sam v našem podjetju izredno podpiram lov za talenti. Zaposluje ljudi, ki nimajo zgolj znanja in izkušenj. Znanje namreč tako hitro zastara, da je bolje loviti talente, ki so se pripravljani neprestano izobraževati in službo jemljejo kot študentsko naselje. Enako predlagam tudi državi in glede na to, da vidim tu kar nekaj eminent s področja diplomacije, sem trdno prepričan, da boste tudi svojo vlogo mentorstva na tem področju uspešno opravili. Hvala lepa.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Gospod Kosin, za njim pa dr. Ljubica Jelušič.

Dr. Marko Kosin: Hvala lepa, predsednik, hvala za to odlično idejo, ki ste jo dali za današnji posvet in prav lepa hvala, ker ste me povabili. Omejil se bom na diplomatsko službo kot tako in njeno vlogo v zunanji politiki Slovenije. Slišali smo zelo zanimivi razpravi, kaj vse nas čaka v EU in naši zunanji politiki. Potrebujemo tudi strokovno službo, ki se bo s tem ukvarjala in pomagala, da se te stvari lahko izpeljejo.

Za dejstvo, da bomo prihodnje leto v EU in Natu, ni odgovorna samo diplomacija oziroma ni samo delo diplomacije. Ima pa diplomatska služba pri tem prav gotovo velike zasluge in je precej prispevala k tem dosežkom. Vendar bi jo

lahko najbrž država bolj uporabila in bolj izkoristila pri uveljavljanju naših interesov v svetu. Včasih se zdi, kot da je bila njena vloga zapostavljena, da se ni verjelo v njene sposobnosti. Politični razred pri nas je namreč prepričan, da je vsakdo primeren za diplomacijo, da dejansko za to delo ni potrebna strokovna usposobljenost, da je pomembnejša strankarska pripadnost. Tako je v praksi diplomacija zanikana kot posebna stroka, kot nekakšen poklic. In zaradi tega je bila vloga diplomacije do zdaj preveč pasivna in se je bolj uporabljala kot tehnična služba. Premalo pa se je morda upoštevala v komunikaciji kot koristen in ustvarjalen dejavnik. Mislim, da moramo ta odnos spremeniti. Dvanajst let samostojnosti je potrdilo to, za kar se nekateri zavzemamo. Da je treba imeti sodobno, visoko strokovno, profesionalno diplomatsko službo. Najbrž nam materialna sredstva ne dovoljujejo, da bi bila velika. Potrebujemo relativno majhno, sestavljeno iz vsestransko usposobljenih ljudi s primernimi diplomatskimi izkušnjami, ki vidijo v poslu, ki ga opravljajo, svoje poslanstvo in smisel svoje kariere. To nam še ni popolnoma uspelo in nam zato včasih primanjkuje profesionalnosti, kvalificiranosti, pa tudi pobud. Posebno se mi zdi nevarno, če bi diplomatska služba postala pribežališče tistih, ki so se na drugih dolžnostih izpeli, zasitili, naveličali, želijo pa v diplomacijo, ker so tam spodobne devizne plače, menda več prostega časa in manjši pritiski. Stvarnost je drugačna. Naše misije so majhne, vsak uslužbenec mora biti kvaliteten in sposoben za samostojno delo. Je že razumljivo, da smo na začetku morali diplomatsko službo zapolniti z ljudmi z drugih področij, vendar bi po toliko letih najbrž morali slediti evropski praksi pri ustvarjanju personalne, strokovne, visoko politične službe. Zato mislim, da je tudi za diplomatsko službo treba imeti veliko diplomatskih izkušenj in da morajo vsi, poklicni diplomati, ki so se za to odločili kot za kariero, in tudi tisti, ki se občasno vanjo vključujejo, izpolnjevati enake pogoje.

V naši diplomatski službi bi morali vzpostaviti sistem, ki bo spodbujal delo, uspeh in znanje. V Ministrstvu za zunanje zadeve je zato treba zagotoviti objektivno ocenjevanje dela in vzpostaviti sistem napredovanja glede na delovno uspešnost in znanje. Spodbujati se morata večja strokovnost, razgledanost in pomagati pri njenem poglobljanju. Mladim diplomatom bo treba ob vstopanju v poklic posredovati osnovna znanja v diplomatski stroki. Vsem je nujno treba odpreti perspektivo, da lahko postopno pridejo do višjih položajev. Pri tem je njihovo napredovanje odvisno predvsem od njih samih, njihovega dela in pokazanih sposobnosti, profesionalnosti.

Osebnostno se zavzemam tudi, da bi bila naša diplomatska služba predvsem karierna in da bi se vanjo le izjemoma vključevali tudi drugi usposobljeni posamezniki. Ni

pa s tem rečeno, da je nekdo dober diplomat, če je član sindikata diplomatskih delavcev. Dober diplomat mora izpolnjevati tudi druge pogoje. Za tiste, ki pridejo začasno, in tiste, ki so stalno v njej, morajo biti enaki kriteriji. Tako bi lahko diplomatska služba preskrbovala vsem tistim, ki odločajo v zunanji politiki, primerno informacijo in sodelovala pri izvajanju zunanje politike. Najnevarnejše za državo je, kot je dejal nekoč dolgoletni zunanji minister in predsednik vlade Anglije Eden, če država izhaja iz nereálnih predstav v zunanji politiki. Diplomacija bi morala zagotoviti, da spremljamo vso to mednarodno problematiko, da analiziramo mednarodne tokove in procese, pomembne za Slovenijo, in da potem oblikujemo svoja stališča, svoje poglede, svoje analitične informacije tistim, ki v zunanji politiki odločajo. Tu bi končal, v mapi je na voljo še obširnejše gradivo o tem. Hvala lepa!

Dr. Janez Drnovšek: Gospa Jelušič in potem še gospod Milan Brglez.

Dr. Ljubica Jelušič: Najlepša hvala za besedo in dovolite, spoštovani predsednik, da se vrnem na točko, o kateri je že marsikdo razpravljal, in sicer na prepoznavnost Slovenije v mednarodnem okolju. Ta problem se mi zdi zlasti zanimiv v povezavi z akterji, ki jih tradicionalno ne poznamo v zunanji politiki, to pa sta zlasti Slovenska vojska in policija. Zdaj bo že šesto leto, ko se ta dva netradicionalna dejavnika pojavljata v pomembnih mirovnih vlogah, in sicer ju bomo našli razpršena marsikje po svetu, od Vzhodnega Timorja, Afganistana, nekoč Cipra, Bosne in Hercegovine, Kosova, Makedonije, Bližnjega vzhoda pa še marsikje. Ta razpršenost bi dala vedeti, da včasih zunanjepolitične vloge policije in vojske ne opravljamo v skladu s svojo nacionalno varnostno politiko, ampak da so bolj v vlogi neke zunanje politike same, kot je prej razpravljal profesor Bučar. Po mojem mnenju bi bilo po šestih letih prav in tudi čas je, da bi nekoliko manj sramežljivo in bolj natančno opredelili naš lastni nacionalnovarnostni interes glede sodelovanja v mirovnih operacijah. V skladu s tem bi morali tudi rekrutirati ljudi, enote v mirovne operacije. To vprašanje rekrutiranja ali kadriranja je namreč povezano z drugo točko moje razprave, in sicer govori se, da bomo povečali število svojih udeležencev v mirovnih operacijah. To pomeni, da bomo povečali število na taktični ravni, v kvantitativnem smislu. Mislim, da je po šestih letih čas, da se prisotnost v mirovnih operacijah poveča tudi kvalitativno oziroma na strateški ravni.

Čas bi bil, da se Slovenija pozanima tudi za poveljniška mesta v mirovnih operacijah, ampak to se ne dela na Ministrstvu za obrambo in tudi ne na Ministrstvu za notranje zadeve in predvsem ne na Ministrstvu za zunanje zadeve. V svojih stikih na sedežu Nata, v New Yorku, na sedežu Združenih

narodov in tudi na sedežu Evropske unije naj se država zanima za poveljniška mesta. Poveljniška mesta so prva točka, na kateri bi se dalo bolj kvalitativno delovati v mirovnih operacijah. Druga točka je odgovornost za sektorje ali podsektorje v tistih prostorih sveta, za katere mislimo, da je naš varnostni interes pomembnejši. Če je to JV Evropa, potem je smiselno v prihodnje prevzeti odgovornost za kakšnega manjših sektorjev, pa naj bo to v Bosni in Hercegovini ali na Kosovu ali v Makedoniji in skupaj z drugimi državami pokazati, koliko zmoremo in koliko znamo razumeti probleme in konflikte v tem prostoru. Tretja točka, pri kateri bi bilo smiselno delovati na strateški ravni, je prihodnost Evropske unije v mirovnih operacijah. Moj razmislek gre v smeri že enkrat postavljene razprave, da je namreč treba biti zraven takrat, ko se postavljajo izhodišča neke politike, zlasti če si majhna država, in ne takrat, ko je politika že postavljena. Tu velja načelo, da se Evropska unija šele loteva mirovnih operacij. Ima šele prve izkušnje iz Makedonije in si jih nabira v Bosni. V bodočem konzorciju držav donatoric za mirovne operacije bo prostor in čas, da se Slovenija enakopravno z drugimi državami pogaja za politiko Evropske unije v prostoru mirovnih operacij in upam, da ne bomo zamudili trenutka nastajanja konzorcija za mirovne operacije v Evropski uniji.

Tretja in zadnja točka moje razprave je tista, ki jo je že odprl profesor Petrič, namreč izkazati se bo treba pri predsedovanju Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi. Dosedanji poudarki so zveneli bolj v smislu izkazati se v diplomatskem smislu. Mislim, da se bo treba izkazati tudi v političnostrokovnem smislu. Namreč, država, ki predseduje OVSE, in profesor Petrič bo znal to natančneje povedati, mora ponuditi v razpravo vsem članicam OVSE in seveda tudi drugim zainteresiranim državam temo, ki je ena od problemov v vseh teh državah, in seveda mora ponuditi nekaj napotkov za njegovo reševanje. Kaj je tisto, kar lahko ponudi Slovenija, kaj Slovenija danes najbolj zna, da bi lahko ponudila tudi evropskemu in severnoameriškemu prostoru? Videli smo že, da premore izjemen potencial civilnodružbenega omrežja, videli smo, da premore veliko lastnih izkušenj, na katere na žalost pozabljamo. Videli smo tudi, da premore status majhne države in kot majhna država je najbrž tudi sposobnejša sodelovati z drugimi majhnimi državami. Vse tri stvari so se izkazale za izjemno pomembne pri tematiki, ki zadeva civilen nadzor nad nacionalnim varnostnim sistemom. Zdi se mi, da bi to lahko bila točka, tema, pomembna za razpravo v času, ko bo Slovenija predsedovala OVSE, in pa seveda tudi tematika, ki bo zanimiva, ne samo za države OVSE, ampak tudi za države, ki so zunaj tega prostora.

Na koncu bi se zahvalila, ker ste nam znanstvenikom omogočili, da lahko razpravljamo v političnem prostoru, kar ni ravno običajno, in da smo lahko iz teh svojih raziskovalnih ugotovitev, strogo akademskih, teoretskih ukvarjanj s paradigami in teorijami, prestopili tudi v nekoliko bolj praktično vlogo. V bistvu se vam zahvaljujem, da smo lahko vpregli znanost in s tem morebiti odigrali tudi malce patriotsko vlogo. Kajti včasih je hudo, ko v mednarodnem prostoru nekaj veljaš, imaš mednarodno primerljive rezultate, ampak jih v domačem prostoru ne moreš uporabiti. Upam, da bo morebiti v prihodnje z vašimi forumi več možnosti tudi za to.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. Še gospod Brglez.

Mag. Milan Brglez: Hvala za besedo, gospod predsednik. Namenil sem se govoriti o zunanji politiki, utemeljeni na znanju, vendar bom skušal biti res zelo kratek, da vas ne bi preveč zadrževal. Osnovno izhodišče je spoznanje, da je tudi v družboslovju znanje tako kot v naravoslovju bistveni produkcijski faktor. O tem govori mednarodna politična ekonomija kot najcelovitejše gledanje na mednarodne odnose, in to o treh oziroma štirih temeljnih strukturah mednarodne skupnosti: varnostni, produkcijski, finančni in strukturi znanja. Od položaja v teh strukturah je odvisna struktura moči majhnih držav, ki je lahko precej večja od njene relacijske moči v odnosu do nekega drugega mednarodnega akterja. Prvi pogoj za to pa je seveda znanje. Dodano vrednost, ki jo lahko ponudi znanost zunanjepolitičnim akterjem, državnim in tudi nedržavnim ali civilnim, je v spoznanju več možnosti, med katerimi lahko ti izbirajo. Izbira pa je temelj političnega odločanja. Namesto dosedanje prevladujoče zdrave pameti, na podlagi katere so se sprejemale zunanjepolitične odločitve, znanost pa je bila pozneje zaprošena za legitimizacijo ali racionalizacijo teh odločitev, je primernejša in korektnjša vloga znanosti kot pomočnica razumevanja mednarodnih odnosov v mednarodni skupnosti, recimo takih stvari, kot so pomen norm in institucij. Možnosti, ki jih znanost vidi, kot temeljijo na analizi zmožnosti akterjev, so oblikovane tako, da privilegirajo samo neke vrste zunanjepolitičnih strategij in delovanj. Za tak znanstveni pogled ali znanstveni prispevek so potrebni temeljni pogoji in možno sodelovanje na nekaterih ravneh oziroma obstaja hierarhija, ko je lažje z znanstvenim pogledom sodelovati pri predpripravi možnosti in na podlagi katerega je mogoče politično odločiti.

Na tej ravni je najpomembnejši dolgoročni oziroma strateški vidik. Naslednji vidik je dinamičen ali kontinuiran, to je sposobnost učenja na lastnih napakah in napakah drugih. Na lastnih napakah se je mogoče učiti samo v primerih, ko nimamo znanstvene perspektive, da bi lahko videli tudi napake drugih.

In končno, znanost je pomembna tudi pri uporabi ali taktičnem vidiku. Temeljni pogoji so bolj ali manj jasni: človeški in materialni viri, vprašanje organiziranosti, kje so različni predlogi. Ena smiselnih zadev bi bila vsekakor, da bi na ravni države obstajal centralni vidik, ki bi v okviru mreže ali kako drugače zagotavljal pregled nad zdaj strateško pomembnim znanjem, ki bi ga zagotavljale neodvisne raziskovalne ustanove. Po drugi strani seveda obstajajo oddelki v ministrstvih, v katerih pa je njihov pogled precej bolj kratkoročno ali srednjeročno naravnani.

Končno je pomembno tudi, da se obstoječe znanje in na novo pridobljeno znanje prenese v prakso z ustreznim šolskim oziroma univerzitetnim sistemom, ki naj bi bil osnova za kadrovanje. Seveda bi končni sklep bil, da bi samo po predhodno uporabljenem znanju in vključujočem zunanjepolitičnem odločanju diplomacija lahko postala na soglasju utemeljena strokovna dejavnost, za oceno katere je potrebno znanje kot začetek nove spirale zunanjepolitičnega delovanja. Zunanjepolitičnega odločanja ne moremo depolitizirati, ne politiziramo znanosti in strok, ki nam lahko o mednarodnih odnosih povedo veliko več kot zdrava pamet, ker če znanosti niso sposobne povedati, kaj je različnega v zdravi pameti, potem jih ne potrebujemo. Hvala.

Dr. Janez Drnovšek: Hvala. S tem smo izčrpali seznam prijavljenih razpravljavcev. Verjetno smo porabili tudi čas, ki ga je racionalno in koncentrirano mogoče nameniti taki razpravi. Nekateri bi sicer še razpravljali, ampak mislim, da bi bilo za danes to lahko dovolj.

Po moji oceni so bile razprave zanimive. Z različnih vidikov smo osvetlili vprašanje prihodnosti Slovenije v okviru svetovnih gibanj. Zelo pomemben se mi zdi poudarek, da so ta gibanja zelo negotova, da je negotov svet in da smo daleč od tega, da bi s sedanjim multilateralnim sistemom obvladovali ta gibanja in zagotovili miren in predvidljiv razvoj v prihodnosti. K temu sicer težimo, vendar se mi zdi, kot je dejal gospod Bučar, so svetovna gibanja celo suicidarna. Veliko je nevarnosti, veliko je odprtih vprašanj.

Živimo v svetu, ki še ni znal rešiti svojih nasprotij. Prizadevanja za to in ta naloga ostajajo odprti za prihodnost. Prav je, da to včasih poudarimo, da imamo vsi skupaj, tudi državljani, realen pogled, realno oceno o tem, v kakšnem svetu živimo. In zakaj je pravzaprav treba izvajati nekatere zunanjepolitične, varnostne ali drugačne aktivnosti, ki vodijo ali poskušajo voditi k vključevanju nekaterih dolgoročnih zapletenih vprašanj. Veliko takih zanimivih poudarkov smo slišali danes; od tega, da majhna država, kot je Slovenija, potrebuje elastičnost, fleksibilnost v svoji politiki, pri svojem delovanju, kot je dejal gospod Stanovnik; do tega, da na neki način potrebuje tudi vizijo. Ob tem se

mi zdi pomembno poudariti, na kar ste opozorili že nekateri od vas, vprašanje načelnosti take politike, vprašanje univerzalnih vrednot v zunanji politiki naše države. Najbrž bi to moral biti temelj, na katerem država, kot je Slovenija, gradi politiko. Te univerzalne, občečloveške vrednote so pravzaprav tisti edini trdni temelj, na katerega se lahko velikokrat opremo. Vse drugo so povezave, ki so lahko na tem delno utemeljene ali ne. Rekel bi, da moramo temu vidiku, vidiku načelnosti vrednot, nameniti ustrezno pozornost. To pa poleg razreševanja ozkih interesov, sledenja lastnim interesom pomeni tudi vključevanje vprašanja trajnostnega razvoja v svetu pri razreševanju gospodarskih in okoljskih in drugih problemov sveta.

Nadalje bi poudaril, da imamo o Evropski uniji veliko predstav. Včasih jo vidimo ne le kot neko interesno povezavo držav, ampak tudi kot koncept. Koncept, skozi katerega se razrešujejo vprašanja sodobnega sveta, ko podobno misleče države s podobnim vrednostnim sistemom skušajo razreševati temeljne probleme v svetu. Ta vidik Evropske unije je po mojem mnenju zelo pomemben in je prav, da ga večkrat poudarimo. In skozi tak koncept Evropske unije se lahko uveljavlja in profilira tudi Slovenija. V veliki meri bomo delovali v okviru in prek Evropske unije, pa tudi samostojno, v OZN in OVSE, kjer bomo v kratkem celo predsedujoči. Danes smo slišali različne vidike in poglede glede prihodnosti Slovenije: kulturne, jezikovne, pogled zamejskih Slovencev, zgodovinski pogled, pogled gospodarstvenikov in pomena gospodarstva ali povezanosti gospodarstva z zunanjo politiko, diplomacijo. Vse te vidike smo danes zajeli v naših razpravah. Vse omenjeno kaže, da je pomembna sinergija, da je pomembno, da sodelujete predstavniki različnih strok, institucij in civilne sfere. Upam, da smo vsi skupaj s tem tudi ohrabljeni, da bomo nadaljevali razprave.

Iz današnje razprave bomo potegnili glavne poudarke in jih spravili v ustrezno obliko, pri čemer bomo k sodelovanju povabili tudi nekatere od vas. Kot sem že uvodoma dejal, bi v nadaljevanju organizirali tudi posamične, morda bolj specializirane razprave o nekaterih vprašanjih, ki smo jih danes omenili. V vaših razpravah se je potrdilo tudi to, da je potrebna mreža ljudi, ki delajo na tem področju, potrebna je neka sinergija. Želim, da bi z našimi aktivnostmi in pogovori ustvarili mrežo komunikacije med ljudmi in institucijami, ki bo imela trajen namen in ne bo enkratna oblika preverjanj, izmenjav, stališč, iskanj poti, da bo to oblika, ki bo lahko pomagala tekoči zunanji politiki in vsem institucijam pri njihovem delovanju.

Vsem bi se zahvalil za današnje sodelovanje, zahvalil bi se tudi predstavnikom medijev za potrpežljivost in spremljanje današnjega pogovora. Zahvalil bi se

tudi Siolu, ki je omogočil neposreden prenos na spletnih straneh in želim, da bi uspešno nadaljevali načrtovane aktivnosti. Z veseljem pričakujem nadaljevanje naših pogovorov. Hvala.

VI. UGOTOVITVE IN PRIPOROČILA

“Znašli se bomo v novih okoljih, v novi družbi. Slovenija se bo morala profilirati s svojimi stališči in svojimi pogledi na številna vprašanja v okviru Evropske unije ter tudi v svetovnem okviru.”

Dr. Janez Drnovšek
(iz uvodnega nagovora)

Na prvem pogovoru pri predsedniku Republike Slovenije 13. oktobra 2003, ki je bil namenjen premisleku o prihodnjih prednostnih nalogah slovenske zunanje politike, so bile v uvodnih razmišljanjih, prispevkih in razpravi poudarjene te

UGOTOVITVE IN PRIPOROČILA

A. Usmeritve v mednarodnih odnosih

- 1.1 Mednarodni odnosi so na začetku 21. stoletja drugačni in prepleteni bolj kot kdaj koli prej. Namesto tradicionalne dvopolnosti so današnji mednarodni odnosi dinamični in gibljivi, kakovostno drugačni in bogatejši. Kibernetski model države in internacionalizacija svetovnega gospodarstva postajata vse večja realnost.
- 1.2 Globalizacija z deregulacijo in liberalizacijo se je vsesplošno razmahnila. Spreminjajo se viri konkurenčnih prednosti in s tem premeščajo poli rasti. Na sceno stopajo nove velesile (Kitajska) in se “vračajo” stare (Rusija). S tem se zaostrojuje konkurenčni boj pri vse zahtevnejših izdelkih. Drugi mehanizmi razpadajočega sistema Bretton Woods ne nadomeščajo dovolj hitro, da bi lahko preprečili neenakomeren razvoj in naraščajoči prepad med postindustrijskimi razvitimi državami, državami v razvoju in nerazvitimi državami. Multilateralnim rešitvam (OZN; WTO ...) vse pogosteje nasprotujejo velike razvite države, čeprav so dolgoročno rešitve le v multilateralnem sodelovanju vseh držav, ki si morajo soodvisno deliti odgovornost za mednarodno okolje.

- 1.3 Utemeljeno lahko pričakujemo, da se bo nadaljevala globalizacija, ki bo skušala na eni strani omejiti vpliv in pomen nacionalnih držav in ekonomij ter kulturnih in civilizacijskih razlik, na drugi pa se bo krepil trajnostni razvoj, ki bo skušal omejiti negativne posledice globalizma. Pri teh procesih bo najpomembnejši dejavnik gospodarstvo ter z njim povezan razvoj tehnologije in znanosti. Nasprotja globalizacijskih usmeritev se bodo morala spopadati z vse odločnejšimi zahtevami tistih držav in akterjev mednarodne skupnosti, ki najbolj občutijo negativne posledice tovrstnih procesov in zato pričakujejo bolj humane procese globalizacije ter enakomerno porazdelitev odgovornosti in bogastva. Razvoj informacijsko-komunikacijske družbe se bo kvalitativno in kvantitativno okreplil zaradi novih možnosti v genetiki, robotiki, informatiki, kognitivnih znanostih ter jedrski, nano- in biotehnologiji. To bo tudi trajneje zaznamovalo odnose v mednarodni skupnosti. Kljub vsem prizadevanjem se bodo razlike med razvitimi in nerazvitimi še povečevale. Ta dejstva pa bodo vedno znova povzročala dvom o konceptu trajnostnega razvoja.
- 1.4 Vzroki nestabilnosti, sistemskih tveganj, sporov, vojn in sprememb v svetovnem sistemu so vse bolj gospodarskega izvora. Zato osrednje mesto v zunanji politiki prevzema poznavanje ekonomskih in socialnih vzrokov sodobnih vprašanj. To velja tudi za vzroke nestabilnosti in groženj varnosti, katerih korenine moramo danes vse pogosteje – ne pa izključno – iskati tudi pri gospodarskih vprašanjih.
- 1.5 Vprašanja nadaljnega razvoja človeštva in varnosti sveta bodo tesno povezana z dostopom in načinom izkoriščanja virov energije. Po ocenah strokovnjakov glavni viri zadoščajo do konca tega stoletja, zaloge premoga pa še nadaljnje stoletje. Zaradi rasti prebivalstva in splošnega razvoja se bo poraba energije povečevala v absolutnih številkah. Bogatejše in razvitejše države bodo imele bolj dolgo dostop do virov energije, prav tako tiste, na katerih ozemlju so te zaloge. Pričakovati je, da bo znanost prinesla nove rešitve. Žal pa trenutno ne kaže, da bodo lahko alternativni viri energije v prvi polovici tega stoletja v celoti nadomestili pričakovani izpad tradicionalnih virov.
- 1.6 Vprašanja varnosti in trajnostnega razvoja bodo v prihodnje še bolj poudarila človekovo in svetovno odgovornost do narave in okolja. Okoljski menedžment bo ena od v prihodnje hitro razvijajočih se panog. Lahko bi tudi dodatno radikaliziral odnose med razvitimi, razvijajočimi in nerazvitimi državami. Zlasti nerazvitim državam in državam v razvoju

kljub mednarodno razglašeni standardom varovanja okolja grozijo nevarnosti vnosa nečistih tehnologij.

- 1.7 Globalizacija lahko po eni strani pozitivno vpliva na demokratizacijo v svetovnem merilu, po drugi strani pa lahko prav tako dodatno spodbudi regionalne spore, medetnične napetosti in spremeni razmerja moči med posameznimi akterji mednarodnih odnosov. 11. september je nakazal ranljivost kompleksnih industrijskih družb in veliko nevarnost postmoderne terorizma. Postmoderne terorizem v povezavi z nezadržnim širjenjem tehnologij, potrebnih za izdelavo orožja za množično uničevanje, je tudi največja potencialna grožnja varnosti in stabilnosti industrijsko razvitih držav. Hkrati pa zaradi vsesplošne povezanosti in soodvisnosti sodobnih družb postaja vse večja realnost informacijskega terorizma, ogrožanja kritičnih infrastruktur in bioterizma, na kar pa mednarodna skupnost in nacionalne države še nimajo zadovoljivega odgovora.
- 1.8 Nesimetrične grožnje sodobnim družbam so in bodo tudi v prihodnosti realnost mednarodnih odnosov. Njihovi viri so predvsem mednarodni terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, ilegalne migracije in organizirani kriminal. Nova doktrina preventivne vojaške obrambe, ki vključuje krepitev strateških sil in sil za posebno delovanje, je zgolj ena od možnosti, kako se spopasti s tovrstnimi varnostnimi izzivi. Dolgoročno uspešna strategija mora vključevati tudi vse druge oblike preventivnega delovanja na diplomatskem in tudi gospodarskem, humanitarnem in drugih področjih.
- 1.9 Za postmoderne terorizem s konca 20. in začetka 21. stoletja je bilo sicer značilno, da je bil usmerjen predvsem proti Združenim državam Amerike, vendar je zaradi same narave tovrstne oblike terorizma nemogoče z gotovostjo trditi, da se ne bo usmeril tudi proti drugim državam Zahoda. V ta namen bo lahko uporabil tudi orožje za množično uničevanje ter zlorabil pomanjkljivosti in ranljivosti postmoderne informacijske družbe.
- 1.10 Procesi globalizacije bodo zahtevali ustrezno prilagajanje in odzivanje mednarodnih in regionalnih organizacij in združenj. Zaradi novih groženj, nasprotij in nevarnosti za človeštvo bodo morale prilagoditi organizacijo in vsebino delovanja. Bolj bodo morale upoštevati nevladne organizacije in civilno družbo in jih vključevati v svoje aktivnosti, hkrati pa kooperativno vplivati na razvoj in delovanje najrazvitejših držav.

- 1.11 Odnosi v mednarodni skupnosti postajajo usodno prepleteni. Gre za prepletenost in soodvisnost politike, ekonomije, ideologije, kulture, znanosti, tehnologije, prava, sociologije itn. Že danes vsaj trije pojavi zbujaajo skrb: možnost vojaškega spopada, uničevanje okolja in čezmerno izkoriščanje neobnovljivih virov. Še vedno pa je poglobitni problem vojaška uporaba jedrske energije. Ta ne pušča dvomov o izhodu spopada, če se srečata vsaj dva kolikor toliko enakovredna nasprotnika. Pri uničevanju okolja sta kritična vsaj voda in zrak, ki sta življenjskega pomena za človeško vrsto, čeprav tudi drugih škodljivih pojavov ne smemo zanemarjati. Čezmerno izkoriščanje neobnovljivih virov pa je posledica sedanjih gospodarskih odnosov na eni in rasti prebivalstva na drugi strani. Prav suicidalnost sveta nas bo vse bolj vračala na začetek v univerzalnost ter opozarjala tudi na ključno vprašanje medsebojne odvisnosti. Precej manj usodne se zdijo druge grožnje v sodobni mednarodni skupnosti, kot npr. organizirani kriminal (z belim blagom, ilegalne ekonomske migracije, opojne droge, orožje, terorizem). Možno je, da bo na omenjene suicidalne izzive v prihodnosti učinkovito odgovorila znanost.

Mednarodna skupnost bo na prihodnje nevarnosti in izzive odgovarjala predvidoma na dva načina:

- A. Prvi je t. i. negativna ali pasivna varnost, za katero so značilni razoroževanje, omejevanje oboroževanja in ukrepi za krepitev zaupanja (v ožjem pomenu besede), sredstva mirnega reševanja sporov in kolektivne akcije Organizacije združenih narodov.
- B. Drugi je t. i. pozitivna ali aktivna varnost, za katero so značilni medsebojna odvisnost, sodelovanje na vseh področjih, predvsem ekonomskem (vključno s solidarnostjo), razvijanje integracije in regionalizma ter varstvo človekovih pravic.

Vsaka država lahko k temu prispeva posamično in skupaj z drugimi. Toda to so procesi, pri katerih države morajo in bodo morale sodelovati (tudi Slovenija). Majhne države (tudi Slovenija) bi zunanjepolitično morale sodelovati pri graditvi normativne ureditve na navedenih področjih. Odločujoč je kakovosten, dejaven in pravočasen prispevek.

- 1.12 Nova doktrina preventivnega vojaškega odziva, ki so jo predstavile ZDA, je v mednarodni skupnosti trčila ob njeno veljavno mednarodnopravno ureditev, vzpostavljeno po drugi svetovni vojni. Odgovore na to dilemo v boju z mednarodnim terorizmom in zoper širjenje orožja za množično

uničevanje pospešeno iščejo tudi članice Evropske unije in Ruska federacija. Poleg uporabe mehkih sredstev naj bi ob uporabi zmogljivosti Nata, skupnih oblik partnerskega sodelovanja ipd. vključevala tudi možnost za preventivne vojaške akcije na obrobju Evrope oziroma v kriznih okoljih. Da bi bile evropske države in Ruska federacija sposobne sodelovati z oboroženimi silami ZDA pri t. i. "mednarodnem boju proti terorizmu", bi morale svoje oborožene sile prilagoditi konceptu za hitro posredovanje. To bi lahko na začetku tudi poglobilo razlike med doktrinarnimi stališči ZDA, Evropske unije in Ruske federacije glede obvladovanja in odzivanja na svetovne varnostne izzive. Pri tem ne gre prezreti, da Evropska unija in Ruska federacija v svoji posodobljeni obrambni doktrini poudarjata pomen sedanjih pravnih temeljev delovanja mednarodne skupnosti s poudarjeno vlogo Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov.

- 1.13 ZDA in Evropska unija bodo zaradi vsestranske visoke stopnje razvitosti odločilno vplivale na prihodnjo usmeritev splošnega razvoja človeštva. Zaradi kompleksnosti mednarodnega sistema in njegove multilateralne narave pa bodo morale uravnotežiti in uskladiti politiki medsebojnega sodelovanja. Preudarno bodo morale voditi in razvijati politike razvoja in pomoči, da se ne bi večale razlike med razvitimi in nerazvitimi, ki bi lahko spodbujale stopnjevanje drugih nevarnosti za razvoj in obstoj človeštva, kot so mednarodni terorizem, organizirani kriminal, nenadzorovane imigracije, proliferacija, širjenje orožja za množično uničevanje, nestrpnost med kulturami in religijami, onesnaževanje okolja, lakota ipd.
- 1.14 Vloga ZDA v mednarodnem sistemu bo tudi v prihodnje v strateškovarnostnem, političnoekonomskem in raziskovalnem pomenu vodilna. ZDA bodo morale iskati zaveznike za doseganje svetovnih ali regionalnih ciljev. To pomeni, da se bodo oblikovale tudi "prijateljske koalicije" pri posameznih mednarodnih projektih, zlasti kadar ZDA ne bodo mogle uresničiti svojih interesov v mnogostranskih okvirih. Kraj iskanja in oblikovanja novih koalicij bi moral postati učinkovit sistem delovanja Združenih narodov. To pa bo odvisno predvsem od sposobnosti in pripravljenosti članic te mednarodne organizacije, da v temeljih in korenito prenovijo njeno delovanje, saj lahko edina zagotovi perspektivo razvoja človeštvu.
- 1.15 V procesih globalizacije postaja ključno vprašanje razvoja mednarodnih odnosov sprejetje nedeljivosti miru in medsebojne odvisnosti. Medsebojna odvisnost je po eni strani tržna in tehnološka, kar je in bo potisna sila globalizacije. Izogniti se ji ne more nobena družba. Njene koristi niso

in ne bodo za vse enake. Razviti imajo in bodo imeli tudi v prihodnje več koristi kot manj razviti. Globalizacija z načinom blagovne produkcije prinaša tudi podoben, sebi ustrezajoči sistem vrednot. Po drugi strani pa je medsebojna odvisnost družbena in s seboj prinaša tudi nekatere manj želene pojave. Bolezni ljudi, živali in rastlin ne poznajo meja, prav tako ne kriminal: trgovina z belim blagom, opojnimi drogami, nenadzorovane ekonomske migracije, terorizem ipd. Na obeh omenjenih straneh globalizacije pa ostaja odločujoč dejavnik znanost (raziskave in razvoj). Prav zaradi tega morajo biti majhne države (tudi Slovenija) aktivno vključene v svetovno dogajanje. Moč majhne države leži v dvojem: njenem odnosu do okolja in razmerah doma. Njena zunanja moč je relacijska moč, tj. iskanje zaveznikov, prijateljskih koalicij in strateško določenih koalicij. Notranja moč pa izhaja iz notranje usklajenosti politik, institucij, družbenih slojev ipd. Pri tem je pomembno, da se racionalizirajo notranji viri in selekcionirajo cilji delovanja.

- 1.16 Število subjektov, ki vstopajo v mednarodne odnose, je vsak dan večje. Mednarodna skupnost postaja visoko strukturirana. Že danes so postali pomembni akterji v mednarodni skupnosti tudi nevladne organizacije. Njihovo število se bo v prihodnje še večalo, npr. različne povezave političnih strank, sindikatov, multinacionalke, gibanja za drugačno globalizacijo ipd. Ni mogoče izključiti, da bi lahko aktivnost novih subjektov prevzela tudi radikalnejše oblike delovanja za nove emancipacije.
- 1.17 Pri globalnih procesih bodo zato morale majhne in srednje države predvsem vztrajati pri multilateralizmu kot modelu, ki jim lahko zagotavlja večje možnosti za delovanje in vplivanje v sodobnem svetu.
- 1.18 Ključni dejavnik urejanja in usmerjanja razvoja v svetu bi morali postati Združeni narodi kot organizacija, ki bo v svoje delo bolj vključila regionalne organizacije in pobude ter povezovala interese najrazvitejših držav s preostalimi državami. Zlasti pomembno vlogo pa bi morala imeti pri vodenju in usmerjanju dejavnosti trajnostnega razvoja človeštva. Vse članice in zlasti stalne članice Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov bi si morale prizadevati za njeno hitrejšo reformo v obliki, ki bo lahko uspešno obvladovala nevarnosti in izzive sodobnega razvoja človeštva ter povrnila zaupanje razvitih in nerazvitih držav ter držav v razvoju v realno perspektivo prihodnjega mednarodnega reda.

- 1.19 Nacionalne in multilateralne diplomacije bodo pri nakazanih usmeritvah morale odigrati izjemno pomembno vlogo. Premisliti bodo morale o dose-danjih klasičnih oblikah delovanja ter jih dopolniti z novimi modeli, ki bodo temeljili na priznavanju in spoštovanju razlik, človekovih pravicah, znanju, znanosti ter upoštevanju pobud in pričakovanj civilne družbe in nevladnih organizacij.
- 1.20 V prihodnje bo naraščal pomen zunanje politike kot instrumenta ures-ničevanja gospodarskih interesov. Gospodarska diplomacija bo ob javni diplomaciji in diplomaciji kriznega upravljanja postala pomembna sesta-vina delovanja nacionalnih diplomacij ter temeljni člen multilateralnih diplomatskih dejavnosti Evropske unije, Ruske federacije, Kitajske, Japone-ske in ZDA ter mednarodnih in regionalnih organizacij.

B. Priporočila prihodnji slovenski zunanji politiki

- 1.21 Izkušnje Republike Slovenije med osamosvajanjem in mednarodnim priznavanjem samostojne države, pogajanja za polnopravno članstvo v Evropski uniji in Natu, predsedovanjem Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov ter nove obveznosti slovenske zunanje politike kot prihodnje članice Evropske unije in Nata ter predsedujoče države OVSE odpirajo slovenski zunanji politiki v prihodnje celo paleto izzivov in problemov, ki zahtevajo celostni premislek o prihodnjih zunanjepolitičnih prednostnih nalogah države. Na vrsto vprašanj ima Slovenija že pri-pravljene odgovore, za pomemben del pa bomo morali še pripraviti pre-mišljene scenarije našega prihodnjega ravnanja v mednarodnih od-nosih. Zato bi bilo treba oblikovati in sprejeti lastno doktrino zunanje politike ter posodobiti temeljne doktrinarne dokumente na posameznih področjih. Za Slovenijo ostaja vprašanje zunanjepolitične identitete ključno vprašanje njene prihodnje doktrine. Doktrina slovenske zunanje politike mora temeljiti na sposobnosti učenja iz lastnih izkušenj, stalnem spodbujanju dejavne udeležbe pri iskanju izhodov iz dilem in vozlišč sodobnih mednarodnih odnosov ter v strateški usmeritvi za aktivno

delovanje v multilateralne okolju, ki zagotavlja majhnim državam večjo stopnjo mednarodne prepoznavnosti. Pomemben dejavnik slovenske zunanje politike ostaja stabilna, v ustvarjalnost in sodelovanje ter solidarnost usmerjena notranja politika države.

- 1.22 V diplomatski službi Republike Slovenije je treba uveljaviti sistem, ki bo spodbujal delo, uspehe ter pridobivanje izkušenj in znanja. V Ministrstvu za zunanje zadeve je zato treba zagotoviti objektivno ocenjevanje dela in napredovanje. Spodbujati je treba čim večjo strokovnost, razgledanost in pomagati pri njenem poglobljanju. Mladim diplomatom je treba ob vstopanju v poklic posredovati osnovna znanja v diplomatski stroki ter jim omogočiti interdisciplinarno izobraževanje in usposabljanje, strokovno publicistično dejavnost in kritični pogled na opravljeno delo. Nujno je treba odpreti možnosti, da bodo lahko postopno prišli do višjih položajev. Pri tem mora biti njihovo napredovanje odvisno predvsem od njih samih, njihovega dela in pokazanih sposobnosti, znanja, strokovnosti in interdisciplinarnosti. Prihodnje diplomate je treba bolj usposobiti za delo na področju gospodarske in javne diplomacije in diplomacije kriznega upravljanja.
- 1.23 Nujni so preiščeno načrtovanje in vodenje pogajanj države v mednarodnih povezavah, pa tudi načrtno in usmerjeno vodenje zunanje politike, odnosov s tujimi javnostmi, da se bosta krepila ugled in prepoznavnost Slovenije, slovenskih podjetij, naših vrednot in možnosti ter posameznih državnih in civilnih pobud v mednarodnem okolju.
- 1.24 Pri prihodnji proračunski politiki države je treba posebno skrb nameniti dvigu deleža sredstev za raziskovalno dejavnost na področju mednarodnih odnosov, razvoja doktrine slovenske zunanje politike, javne diplomacije, prognostike mednarodnih usmeritev in odnosov ter priprave scenarijev odzivanja na pojavljanje diskontinuitet v Evropski uniji, Natu in širši mednarodni skupnosti. Posebno skrb je treba nameniti tudi razvoju visoko usposobljenih strokovnjakov za mednarodne odnose in mednarodno pravo ter izobraževanju, izpolnjevanju in vključevanju strokovno usposobljenih v delo mednarodnih ustanov, organizacij in pri mednarodnih iniciativah (EU, Evropski parlament, Svet Evrope, Nato, Združeni narodi, WTO, OECD, OVSE, Svetovna banka, Evropska investicijska banka idr.).
- 1.25 Pri zunanjepolitični dejavnosti je treba okrepiti trajno sodelovanje s Slovenci, ki živijo v tujini in delajo v mednarodnih organizacijah, na

univerzah, raziskovalnih ustanovah in v drugih institucijah. S svojim delom in ugledom lahko še povečajo prepoznavnost Slovenije v svetu ter vplivajo na konsistentno oblikovanje politik na posameznih področjih. Hkrati pa lahko skrbijo za prenos znanja in spoznanj iz mednarodnega okolja v Slovenijo.

- 1.26 Temeljni cilji slovenske zunanje politike morajo biti tudi v prihodnje prizadevanja za mir in varnost v svetu, mirno reševanje sporov, odpravo vzrokov nesimetričnih groženj, nov socialni in gospodarski program razvoja človeštva, ki bo uspešneje obvladoval in presegal razlike med razvitimi in nerazvitimi, višjo kakovost življenja, nove načine vodenja OVSE, Združenih narodov in drugih mednarodnih organizacij, globalno odgovornost in najširšo vključitev civilne družbe v načrtovanje in oblikovanje mednarodnih politik.
- 1.27 Pri reševanju odprtih vprašanj in preseganju stanj v svetu, ki spodbujajo pojavne oblike terorizma in drugih nesimetričnih groženj, mora Republika Slovenija oblikovati stališča, da je uporaba policijsko-vojaških sil in sredstev le skrajno sredstvo pri obvladovanju tovrstnih pojavov. Uporabo teh sil mora potrditi Organizacija združenih narodov oziroma najširša mednarodna skupnost. Mednarodni dejavniki morajo pred uporabo policijsko-vojaških sredstev vso pozornost nameniti odpravi dejanskih vzrokov mednarodnih groženj, zlasti z odpravljanjem razlik med revnimi in bogatimi, demokratičnim medcivilizacijskim in medverskim dialogom ter premišljenim usmerjanjem trajnostnega razvoja na lokalni, regionalni in svetovni ravni.
- 1.28 V naši zunanji politiki je treba krepiti sposobnost samostojne odločilne presoje mednarodnih vprašanj in konsistentne razlage in uporabe splošnoveljavnih načel. V mednarodni politiki namreč načela mednarodnega prava in splošno sprejeta načela politike nikoli ne učinkujejo samodejno, ampak vedno v procesu, v katerem mora zunanja politika države postati partnerica subjektom mednarodne skupnosti. Posebno skrb moramo nameniti hitremu, konsistentnemu in prožnemu odzivanju na aktualna vprašanja v mednarodnih odnosih.
- 1.29 Slovenska zunanja politika mora v okviru mednarodnih organizacij oblikovati konsistentna stališča in pobude do ključnih vprašanj razvoja sveta ter voditi načelno politiko. Pri načrtovanju, oblikovanju in predstavljanju posameznih politik je treba v vse faze vključevati strokovne

in civilnodružbene potenciale ter poiskati pravočasno podporo tudi v mednarodnih okoljih ter zainteresiranih skupinah in državah v tujini.

- 1.30 Pri oblikovanju zunanje politike Slovenije na posameznih področjih oziroma do posameznih vprašanj morajo zunanje ministrstvo, parlament in vlada bolj uveljaviti prakso delovanja stalnih "think tankov". Pri iskanju dejanskih inovativnih rešitev ob drugih iniciativah, forumih in fundacijah naj temeljijo predvsem na interdisciplinarnem povezovanju, torej vključevanju javnega in zasebnega sektorja in tudi raziskovalnih inštitutov, fakultet, drugih ministrstev, nevladnih organizacij ipd.. Nosilci državnih funkcij v zunanji politiki naj pri svojem delu poiščejo in uveljavijo take oblike dela, ki bodo učinkovito povezovale interese in pričakovanja politike, znanosti, nevladnih organizacij in civilne družbe. Bolj kot do zdaj naj postaneta gospodarska in javna diplomacija sestavina uresničevanja zunanje politike države.
- 1.31 Položaj Slovenije v mednarodni skupnosti bo v prihodnje najbolj zaznamovalo članstvo v Evropski uniji, Natu, OVSE in regionalnih pobudah. Prednostna naloga ostaja: doseči ugoden in prepoznan ter verodostojen položaj Slovenije v svetu. Slovenija lahko z dejavno vlogo v mednarodnih organizacijah in na multilateralnem področju tudi učinkoviteje obvladuje in presega odprta dvostranska vprašanja z nekaterimi državami, ki bodo v naslednjih nekaj letih še vedno pomemben vidik delovanja slovenske zunanje politike in so posledica okoliščin razpada nekdanje skupne države.
- 1.32 Slovenija se mora dejavno vključiti tudi v tiste mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo z bolj ali manj nerešenimi problemi, kot so na primer vprašanja prevlade vrednot in spoštovanja človekovih pravic, trajnostnega razvoja ipd.
- 1.33 Slovenija z vstopom v Evropsko unijo in Nato prevzema svoj novi in pomembni delež v mednarodni skupnosti. To zahteva novo dejavnejšo vlogo njene diplomacije v mednarodni skupnosti, kajti le z njo ter vključenostjo vseh delov slovenske družbe v diplomatske dejavnosti države lahko pričakujemo tudi mednarodno uveljavljanje in prepoznavanje naših interesov in vrednot v mednarodni skupnosti, kot so mir, varnost, demokracija, strpnost, človekove pravice, odgovoren odnos do narave in enakopravno obravnavanje drugačnosti, ki izvira iz razlik v kulturnem, verskem, znanstvenem, gospodarskem in socialnem razvoju posameznih držav.

- 1.34 Prihodnja slovenska zunanja politika mora temeljiti na ustvarjalnosti in ne zgolj odzivnosti. Slovenija mora v mednarodno okolje poseči dejavno, z lastnimi pobudami ter si ustvariti ugled aktivne in odgovorne članice mednarodne skupnosti že med oblikovanjem in načrtovanjem posameznih politik. Zato je treba v slovensko zunanjo politiko še bolj trdno vgraditi načela solidarnosti, strokovnosti, odprtosti in znanja ter doseči, da se bodo tega zavedali in se z njim identificirali tudi njeni državljani.
- 1.35 Kot majhna država lahko uspešneje razumemo sodobne izzive sveta ter postanemo skupaj z drugimi manjšimi državami v Evropi dejavnik povezovanja in sodelovanja ter širjenja sodobnih vrednot v Evropski uniji in širši mednarodni skupnosti. S tega vidika ostaja aktivno delovanje v Evropski uniji, Natu, OVSE, Združenih narodih in drugih organizacijah temeljna prednostna naloga zunanjepolitičnega delovanja Slovenije. V Sloveniji se moramo z vso odgovornostjo pripraviti in dejavno vključiti tudi v OECD. V teh organizacijah lahko Slovenija uspešno uveljavlja svoje strateške nacionalne interese ter krepi svojo prepoznavnost v mednarodni skupnosti.
- 1.36 Specifični geostrateški položaj ter dobro poznavanje razmer in zgodovine jugovzhodne Evrope lahko Sloveniji dodatno omogočita boljšo prepoznavnost v mednarodni skupnosti, predvsem pa verodostojnost v Natu in Evropski uniji. Z neposrednim delovanjem v mednarodnih institucijah in tudi v sami regiji moramo potrditi odgovoren odnos do jugovzhodne Evrope. Slovenija bo leta 2005 predsedujoča OVSE, leto prej pa bo že sodelovala v "trojki". To je eden najzahtevnejših in največjih zunanjepolitičnih projektov Slovenije in ga je treba kot takega tudi voditi. V letu 2005 bomo morali mobilizirati velik del naših sil v zunanji politiki ter s strokovno-tehničnimi opravili temu prilagoditi zunanjepolitično dejavnost, vendar na način, ki bo omogočil nemoteno opravljanje drugih prednostnih nalog slovenske zunanje politike.
- 1.37 Slovenija mora zelo skrbno pripraviti in načrtovati svoje delo kot predsedujoča država OVSE. Posebno skrbno je treba pripraviti nabor prednostnih nalog, ki so eden skupnih problemov članic, in ga članicam OVSE in seveda tudi drugim zainteresiranim državam ponuditi v razpravo. Hkrati moramo ponuditi tudi nekaj napotkov in modelov za njihovo reševanje. Tisto, kar bi lahko ponudila Slovenija članicam OVSE med svojim predsedovanjem, je izjemen potencial civilnodružbenega omrežja pri izvajanju demokratičnega civilnega nadzora nad oboroženimi

silami ter celoto obrambnega sistema, lastne izkušnje pri preseganju nevarnosti v jugovzhodni Evropi ter model delovanja majhne države v mednarodnih odnosih.

- 1.38 Slovenska zunanja politika mora svojo dejavno vlogo mednarodnega subjekta ter članice Evropske unije in Nata potrditi na zahodnem Balkanu ter v odnosih z ZDA, Rusko federacijo, Kitajsko in Indijo. Posebno skrb pa mora nameniti povezovanju in sodelovanju majhnih držav v Evropski uniji, pri čemer naj postane gibalec oblikovanja stališč in pobud v skupnem razvoju Evropske unije in njenega zaledja ter tudi v Združenih narodih in OVSE.
- 1.39 Da se bodo uresničevali slovenski gospodarski in drugi zunanjepolitični interesi, je treba zagotoviti stalno povezanost gospodarstva in zunanje politike, nevladnih organizacij in zunanje politike ter civilne družbe in zunanje politike. Dejavnost novih subjektov zunanje politike se širi. Transnacionalne gospodarske in nevladne organizacije postajajo vse pomembnejši subjekti mednarodnih odnosov. Gospodarska diplomacija je v večini držav postala že temeljna sestavina diplomatskega dela. Slovenija mora zato povečati pomen gospodarske diplomacije. Okrepiti je treba zvezo med diplomacijo in gospodarstvom v obliki vzpostavljanja poslovnega zunanjepolitičnega sveta in stalnega preverjanja zahtevnejših zunanjepolitičnih odločitev z gospodarstveniki. Nujno je treba vzpostaviti stalen dialog za vključevanje gospodarskih pobud v zunanjo politiko. Posebno skrbno pa je treba izobraziti in usposobiti diplomate za pridobivanje tujih neposrednih naložb. To delo bi moralo postati izjemno pomembno področje prihodnje diplomatske dejavnosti naše države, če upoštevamo, da so možnosti nacionalnih predpisov omejene.
- 1.40 Ustrezno pozornost moramo nameniti zunanjepolitičnemu uresničevanju strateškega vladnega dokumenta Strategija systemskega razvoja nevladnih organizacij v RS v letih 2003–2008, ki v posebnem poglavju daje velik poudarek strateškim politikam Slovenije v mednarodnih integracijah. Spodbujati je treba občutljivost nevladnih organizacij za njihovo hitro in stalno odzivanje na izzive v mednarodnem in notranjem okolju.
- 1.41 Slovenija ima tudi vrsto programov, pobud, ki bi jih lahko uspešno predstavila širšemu mednarodnemu okolju kot primere uspešnega preseganja težav in uveljavljanja humanega odnosa do ljudi, njihovih vrednot, okolja, varnosti ipd. Med take že uveljavljene programe lahko štejemo

ITF, iniciativo »Skupaj«, pa tudi nastajajoči Forum slovanskih kultur ipd.

- 1.42 Članstvo Slovenije v Evropski uniji je enkratna priložnost za miren, gospodarsko uspešen, socialno pravičen in enakopraven razvoj vseh narodov in narodnosti ter njihove jezikovnokulturne raznolikosti. Z dejavno udeležbo Slovenije in zamejskih Slovencev v evropskih integracijskih procesih moramo na novo opredeliti odnos do slovenskega narodnega vprašanja, slovenske kulture in slovenskega jezika. Slovenija mora premisliti tudi o svojem odnosu do manjšin v matici in slovenske manjšine v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. Manjšine morajo postati bolj kot kdaj koli prej dejavnik sodelovanja in povezovanja na vseh področjih. Slovenija mora podpirati in spodbujati tudi evropske iniciative, procese in povezave (Phare, Interreg-II idr.), ki s polnopravnim članstvom Slovenije v Evropski uniji omogočajo manjšinam nove možnosti in priložnosti za sodelovanje in sožitje na gospodarskem, kulturnem in drugih področjih.
- 1.43 Slovenska nacionalna varnost bo tesno povezana z varnostjo evropske celine, zato mora biti eden ključnih interesov slovenske zunanje in varnostne politike in še posebej njene obrambne sestavine. Slovenija mora v državi zagotoviti vse pogoje za to, da bo lahko sodelovala in soodločala pri oblikovanju koncepta mirovnih operacij pod vodstvom Evropske unije, saj bodo te vsaj v bližnji prihodnosti potekale prav v jugovzhodni Evropi, torej v naši neposredni bližini.
- 1.44 Slovenija mora bolj sodelovati že pri začetnem oblikovanju novih mednarodnih usmeritev. To majhni državi dopušča večjo fleksibilnost in mednarodno prepoznavnost kot v fazi sponzoriranja takih politik. Zato je nujno, da se dejavno vključimo tudi v prihodnji konzorcij držav donatork za mirovne operacije v okviru Evropske unije.
- 1.45 Posebno pozornost je treba nameniti vlogi naše vojske in policije pri uresničevanju državne nacionalnovarnostne politike v mednarodnem okolju. Pristojni državni organi morajo jasno določiti nacionalnovarnostni interes Republike Slovenije pri sodelovanju v mirovnih, humanitarnih in drugih mednarodnih operacijah. Pri tem je treba posebno pozornost nameniti pridobivanju in usposabljanju ljudi ter pripravi enot za tovrstne operacije. Poudarek mora biti predvsem na kakovosti in ne na količini ter na vključevanju slovenskih pripadnikov vojaških in policijskih enot na strateških ravneh (poveljniška sestava, službovanje v specializiranih

enotah ipd.). Te aktivnosti mora spremljati tudi preišljena in načrtovana diplomatska pobuda na sedežu Nata, v Organizaciji združenih narodov, Evropski uniji in drugih ustreznih mednarodnih organizacijah.

- 1.46 Uspešnost slovenske diplomacije in zunanje politike se bo v prihodnje merila s hitrostjo, pravočasnostjo in konsistentnostjo odzivanja na dileme mednarodne skupnosti in temeljne probleme razvoja človeštva. To bo mogoče doseči le, če bomo krepili notranjepolitično trdnost države ter razvijali za zunanjo politiko potrebne infrastrukturne predpostavke, kot so: krepitev izobraževalno-raziskovalnih ustanov, načrtno vlaganje v razvoj kadrov, načrtno uveljavljanje preizkušenih strokovnjakov v mednarodni politiki in trajno medsebojno sodelovanje države, znanosti, strokovnih združenj, nevladnih organizacij in iniciativ ter civilne družbe pri oblikovanju, določanju in vodenju zunanje politike države.

V Ljubljani, oktobra 2003

Priloga 1 / Annex 1

1st TALKS

Ljubljana, 13 October 2003

SLOVENIA ACTIVE AND RECOGNISABLE IN THE WORLD PRIORITY TASKS OF SLOVENIA'S FUTURE FOREIGN POLICY

- FINDINGS AND RECOMMENDATIONS -

“We will find ourselves in new circumstances, in a new society. Slovenia will need to establish its profile through its positions and views regarding numerous issues within the European Union as well as in the global framework.”

Dr. Janez Drnovšek
(from his opening address)

At the first talks with the President of the Republic of Slovenia on 13 October 2003, which were aimed at reflecting on the future priority tasks of Slovenian foreign policy, the initial deliberations, contributions and debates emphasised these

FINDINGS AND RECOMMENDATIONS

A. Orientations in international relations

- 1.1 At the beginning of the 21st century, international relations are different and complex in a way they have never been before. Instead of the traditional bipolarity, today's international relations are dynamic and shifting, and they are different and richer in quality. The cybernetic model of the state and internationalisation of the world economy are becoming ever greater realities.
- 1.2 Globalisation through deregulation and liberalisation has reached full momentum across the board. The sources of competitive advantage are changing, and in this way the poles of growth are shifting. New superpowers (China) are entering the scene, and old ones (Russia) are "returning". In this way the competitive struggle is heating up for all the more demanding products. Other mechanisms are not replacing the collapsing Bretton Woods system quickly enough to prevent uneven development and the growing gulf between the post-industrial developed countries, the developing countries and those that are not developed. Multilateral solutions (the UN, WTO etc) are being increasingly opposed by the big, developed countries, although the only long-term solutions are in the multilateral cooperation of all countries, which must co-dependently share responsibility for the international environment.
- 1.3 We may justifiably expect a continuation of globalisation, which will attempt on the one hand to limit the influence and importance of nation states and economies, as well as cultural and civilisational differences, and on the other hand we will see a strengthening of sustainable development, which will attempt to limit the negative consequences of globalism. In these processes, the most important factor will be the economy, and the associated development of technology and science. The contradictions of globalisation orientations will have to come up against the increasingly determined demands of those countries and players in the international community that feel most acutely the nega-

tive consequences of such processes, and who therefore expect more humane processes of globalisation and an even distribution of responsibility and wealth. The development of the information technology and communication society will be enhanced in terms of quality and quantity through the new possibilities in genetics, robotics, information technology, cognitive science and nuclear, nano-and biotechnology. This will also leave a more lasting mark on relations in the international community. Despite all the efforts, differences between the developed and undeveloped will continue to grow. And these facts will continually engender doubts about the concept of sustainable development.

- 1.4 The causes of instability, systemic risks, disputes, wars and changes in the world system are increasingly rooted in economics. For this reason, familiarity with the economic and social causes of today's issues occupies a central position in foreign policy. This also applies to the causes of instability and security threats whose roots we must now seek increasingly – but not exclusively – in economic issues.
- 1.5 The issues of further development of humankind and world security will be closely associated with access to, and ways of exploiting, sources of energy. Experts estimate that the main sources will suffice until the end of this century, and stocks of coal for a further century. Owing to population growth and general development, energy consumption will increase in absolute terms. The richer and more advanced countries will have longer access to energy sources, as will those in whose territory these stocks are located. We may expect science to provide new solutions. Unfortunately it appears for the moment that in the first half of this century, alternative sources of energy will not be able to entirely make up for the anticipated loss of traditional sources.
- 1.6 Issues of security and sustainable development will in future increasingly emphasise human and global responsibility towards nature and the environment. Environmental management will be one of the rapidly developing sectors in the future. It might also further radicalise relations between the developed, developing and undeveloped countries. Despite the internationally promulgated standards of environmental protection, the undeveloped and developing countries in particular are threatened by the danger of unclean technologies being brought in.

- 1.7 Globalisation may on one hand have a positive influence on democratisation on the world scale, but on the other hand it might also further encourage regional disputes, inter-ethnic tensions and change the power relationships between individual players in international relations. September 11th showed up the vulnerability of complex industrial societies and the great danger of post-modern terrorism. Post-modern terrorism, linked to the unrestrained spread of technologies needed to manufacture weapons of mass destruction, is also the greatest potential threat to the security and stability of the industrially advanced countries. At the same time, owing to the universal links and inter-dependence of modern societies, information technology terrorism, threats to critical infrastructure and bio-terrorism are becoming an ever greater reality, and the international community and nation states do not yet have adequate responses to this.
- 1.8 Asymmetrical threats to modern societies are and will also in the future be a reality of international relations. They originate primarily in international terrorism, the spread of weapons of mass destruction, illegal migrations and organised crime. The new doctrine of preventive military defence, including a strengthening of strategic forces and special operations forces, is just one of the possibilities for confronting such security challenges. A long-term successful strategy must also include all the other forms of preventive operation in the diplomatic, economic, humanitarian and other areas.
- 1.9 Post-modern terrorism at the end of the 20th and beginning of the 21st centuries has been characterised by being directed chiefly against the United States of America, but given the very nature of this form of terrorism, it is impossible to say with any certainty that it will not also be directed against other countries of the West. To this end it may also be able to use weapons of mass destruction and abuse the deficiencies and vulnerabilities of the post-modern information society.
- 1.10 Globalisation processes will require appropriate adaptation and responses from international and regional organisations and associations. Owing to the new threats, oppositions and dangers for humankind, they will have to adapt the organisation and substance of their functioning. They will have to take greater account of non-governmental organisations and the civil society, and include them in their activities, while at the same time exerting a cooperative influence on the development and functioning of the most advanced countries.

1.11 Relations in the international community are becoming critically interwoven. This involves an interweaving and inter-dependence of policy, economics, ideology, culture, science, technology, law, sociology and so forth. Today at least three phenomena are already causing concern: the possibility of military clashes, destruction of the environment and excessive exploitation of non-renewable resources. And one overriding problem remains the military use of nuclear energy. This leaves no doubt as to the outcome of a clash, if at least two more or less equal opponents engage each other. As for destruction of the environment, at least water and air are in a critical state; they are of vital importance to the human species, although other harmful phenomena should not be ignored. And excessive exploitation of non-renewable resources is a consequence of the current economic relations on one hand and population growth on the other. Indeed the suicidal nature of the world will bring us all further back to a universality, and will remind us of the key issue of mutual dependence. The other threats in the modern international community, such as organised crime (including white slave trade, illegal economic migration, addictive drugs, arms and terrorism) seem far less dire. It is possible that science might respond effectively to these suicidal challenges in the future.

The international community is expected to respond to the future dangers and challenges in two ways:

- The first is so-called negative or passive security, characterised by disarmament, arms limitation and confidence-building measures (in the narrower meaning of the word), means of peaceful resolution of disputes and collective action by the United Nations.
- The second is so-called positive or active security, characterised by mutual dependence, cooperation in all areas, primarily economic (including solidarity), developing integration and regionalism and protection of human rights.

Each country can contribute to this individually and together with others. But these are processes where countries must and will have to cooperate (including Slovenia). Small countries (including Slovenia) would need to cooperate through their foreign policies in building regulatory arrangements in the aforementioned areas. A quality, active and timely contribution will be decisive.

- 1.12 The new doctrine of preventive military response, as represented by the USA, has collided with the international community's valid system of international law established after the Second World War. Answers to this dilemma in the fight against international terrorism and against the spread of weapons of mass destruction are also being sought at an accelerated pace by members of the European Union and by the Russian Federation. In addition to the use of soft means, and alongside the use of capacities offered by Nato, common forms of partnership cooperation and so forth, it should also include the possibility of preventive military action at the margins of Europe and in crisis environments. In order for European countries and the Russian Federation to be capable of cooperating with the armed forces of the USA in what is called the "international fight against terrorism", they would have to adapt their armed forces to the concept of rapid intervention. At the beginning this could intensify the differences between the doctrines held by the USA, the European Union and the Russian Federation with regard to controlling and responding to world security challenges. It should not be ignored here that in their modernised defence doctrines, the European Union and the Russian Federation both stress the importance of the current legal foundations for the functioning of the international community, with the emphasised role of the United Nations Security Council.
- 1.13 Owing to their comprehensively high level of development, the USA and European Union will have a decisive influence on the future orientation of the general development of humankind. Owing to the complexity of the international system, however, and its multilateral nature, they will have to balance and coordinate their policies of mutual cooperation. They will need to be circumspect in conducting and developing policies of development and aid, so as not to increase the differences between developed and undeveloped, which in turn might encourage the rise of other dangers for human development and existence, such as international terrorism, organised crime, uncontrolled immigration, the proliferation and spread of weapons of mass destruction, intolerance between cultures and religions, environmental pollution, hunger and so forth.
- 1.14 In the international system, the USA will also continue to play a leading role in the future in terms of strategic and security, political and economic, and research importance. The USA will have to seek allies to achieve global or regional objectives. This means that "friendly coalitions" will be formed in individual international projects, especially

where the USA cannot realise its interests in multilateral frameworks. An effective system of functioning in the United Nations should become the avenue for seeking and forming new coalitions. But this will depend primarily on the ability and readiness of the members of this international organisation to effect fundamental and radical reform of its functioning, since it alone can ensure the prospect of development for humankind.

1.15 In the processes of globalisation, acceptance of the indivisibility of peace and mutual dependence is becoming a key issue for the development of international relations. Mutual dependence on the one hand is about markets and technology, which is and will be the driving force of globalisation. No society can avoid it. And its benefits are not and will not be equal for all. Those that are developed have, and will have in the future, greater benefit than those that are less developed. Globalisation, with its methods of producing goods, brings its own similar system of values appropriate for itself. On the other hand, mutual dependence is about society, and also brings with it certain less desirable features. Human, animal and plant diseases recognise no borders, and neither does crime: the white slave trade, addictive drugs, uncontrolled economic migrations, terrorism and so on. On both these sides of globalisation, science (research and development) remains a decisive factor. And precisely for this reason, small countries (including Slovenia) must be actively involved in world events. The power of the small country lies in two things: in its relationship with the environment, and its situation at home. Its external power is a relational power, in other words seeking allies, friendly coalitions and strategically determined coalitions. But its internal power derives from the internal harmony of policies, institutions, social strata and so forth. Here it is important that internal resources are rationalised, and operational objectives selected.

1.16 The number of subjects entering into international relations is greater every day. The international community is becoming highly structured. Even now, non-governmental organisations have become important players in the international community. In the future, their number will increase further, involving for example various links between political parties, trade unions, multinationals, movements for alternative globalisation and so forth. It is impossible to rule out the activities of new subjects taking on more radical forms of functioning for new emancipations.

- 1.17 In global processes, small and medium sized countries will therefore need to persevere chiefly with multilateralism as the model that can provide them with greater possibilities for functioning and exerting influence in the modern world.
- 1.18 The United Nations should become a key factor in regulating and guiding development in the world, for this is the organisation that will involve to a greater extent regional organisations and initiatives in its work, and will link the interests of the most advanced countries with other countries. It should have an especially important role in managing and guiding activities for the sustainable development of humankind. All the members, and particularly the permanent members of the United Nations Security Council, should strive for its early reform in a form that will be able successfully to master the dangers and challenges of modern human development, and restore the faith of the developed and undeveloped countries, as well as of those that are developing, in the realistic prospect of a future international order.
- 1.19 National and multilateral diplomatic efforts in the directions indicated will need to play an extremely important role. They will need to reflect on what are thus far the established forms of operation, and to supplement them with new models based on a recognition and respect of differences, human rights, knowledge, science and in consideration of the initiatives and expectations of the civil society and non-governmental organisations.
- 1.20 In the future we will see the growing importance of foreign policy as an instrument for realising economic interests. Economic diplomacy, alongside public diplomacy and the diplomacy of crisis management, will become a major component in the functioning of national diplomatic efforts, and a cornerstone of the multilateral diplomatic activities of the European Union, the Russian Federation, China, Japan and the USA, and also of international and regional organisations.

B. Recommendations for the future Slovenian foreign policy

- 1.21 The experiences of the Republic of Slovenia during its period of gaining independence and international recognition for the independent Slovenian state, negotiations for full membership of the European Union and Nato, presiding over the UN Security Council, and the new obligations of Slovenia's foreign policy as a future member of the European Union and Nato, and as a presiding country of the OSCE, open up for Slovenia's foreign policy in the future a whole range of challenges and issues that demand a comprehensive reflection on the country's future foreign policy priority tasks. Slovenia already has responses ready for a series of questions, but for a major portion we will still need to prepare considered scenarios for our future actions in international relations. It would therefore be necessary to formulate and adopt our own foreign policy doctrine and bring up to date the fundamental documents of doctrine in individual areas. Slovenia's foreign policy doctrine must be founded on the ability to learn from our own experiences, on the continuous encouragement of active participation in seeking solutions to the problems and tangles of modern international relations, and in the strategic orientation for active functioning in the multilateral environment, which will ensure for small countries a greater degree of international recognisability. An important factor of Slovenian foreign policy remains the country's stable internal policy, orientated towards creativity, cooperation and solidarity.
- 1.22 In Slovenia's diplomatic service a system needs to be established that will foster work, success and the acquisition of experience and knowledge. The Ministry of Foreign Affairs should therefore ensure an objective assessment of work and promotion. The greatest possible professionalism and open-mindedness should be encouraged and nurtured. Upon entry into their occupation, young diplomats should be provided with basic knowledge in the diplomatic profession, and should be enabled to pursue interdisciplinary education and training, professional printed media activities and critical assessment of work done. There is an urgent need to create the possibility for them to be able gradually to arrive at senior positions. Here their promotion must depend primarily on themselves, their work and demonstrated abilities, their knowledge,

professionalism and interdisciplinary approach. Future diplomats need to be trained more for work in the areas of economic and public diplomacy, and for the diplomacy of crisis management.

- 1.23 The carefully considered planning and conducting of negotiations by the country in international integrations is essential, as is the planned and focused conducting of foreign policy, and relations with the public abroad, in order to enhance the standing and recognisability of Slovenia, Slovenian companies, our values and possibilities, and individual state and civil initiatives in the international environment.
- 1.24 In the country's future budgetary policy it will be necessary to focus special concern on raising the proportion of funds for research activities in the area of international relations, of developing Slovenia's foreign policy doctrine, public diplomacy, prognoses of international orientations and relations, and in the area of drawing up scenarios of responses to the phenomena of discontinuity in the European Union, Nato and the wider international community. Special attention should also be paid to the development of highly trained experts in international relations and international law, and to the education, development and incorporation of professionally trained people into the work of international institutions and organisations and into international initiatives (the EU, European Parliament, Council of Europe, Nato, United Nations, WTO, OECD, OSCE, World Bank, European Investment Bank and so forth).
- 1.25 In foreign policy activities there is a need to strengthen the continuous cooperation with Slovenians that live abroad and work in international organisations, at universities, research institutions and in other institutions. Through their work and reputation they can further increase the recognisability of Slovenia in the world, and can contribute to the consistent formulation of policies in individual areas. At the same time, they can strive to ensure the transfer of knowledge and awareness from the international environment to Slovenia.
- 1.26 In the future, fundamental goals of Slovenian foreign policy must remain unchanged, including efforts for peace and security in the world, the peaceful resolving of disputes, elimination of the consequences of asymmetrical threats, a new social and economic programme for the development of humankind that will more successfully contain and go beyond the differences between the developed and undeveloped, a higher quality of

life, new methods of managing the OSCE, the United Nations and other international organisations, global responsibility and the widest inclusion of the civil society in the planning and formulation of international policies.

- 1.27 In resolving open questions and moving on from situations in the world that encourage manifestations of terrorism and other asymmetrical threats, the Republic of Slovenia must take the view that the use of police and military forces and means is only the ultimate means for controlling such phenomena. The use of these forces must be confirmed by the United Nations, or by the widest international community. Before using police or military means, international actors must devote full attention to eliminating the actual causes of international threats, especially through the elimination of differences between poor and rich, through democratic intercultural and inter-faith dialogue, and through carefully considered orientation of sustainable development on the local, regional and world level.
- 1.28 In our foreign policy we need to strengthen our capacity for independent, decisive, assessment of international issues and for consistent interpretation and application of generally valid principles. The fact is that in international politics, the principles of international law and generally accepted principles of politics never act automatically, but always in a process in which the foreign policy of a country must become a partner to subjects in the international community. We must focus special concern on rapid, consistent and flexible responses to current issues in international relations.
- 1.29 Under the aegis of international organisations, Slovenian foreign policy must formulate consistent positions and initiatives regarding the key issues of world development, and must conduct a policy based on principle. In planning, formulating and representing individual policies, we need to incorporate professional and civil society potentials into all phases, and to seek early support in international circles, specially interested groups and countries abroad.
- 1.30 In formulating Slovenia's foreign policy in individual areas, and in relation to individual issues, the foreign ministry, parliament and government must establish more the practice of having permanent "think tanks" in operation. In seeking truly innovative solutions alongside other initiatives, forums and foundations, they should be based primarily on

interdisciplinary links, in other words the involvement of the public and private sectors and also research institutes, faculties, other ministries, non-governmental organisations etc. In their work, those holding state offices in foreign policy should seek out and implement such forms of work that will effectively link the interests and expectations of politics, science, non-governmental organisations and the civil society. More than has been the case so far, economic and public diplomacy should become components for fulfilling the country's foreign policy.

- 1.31 In the future, Slovenia's position in the international community will be marked primarily by its membership in the European Union, Nato, the OSCE and regional initiatives. But achieving a favourable, recognised and credible position for Slovenia in the world remains a priority task. Through an active role in international organisations and in the multilateral arena, Slovenia can also more effectively manage and move beyond unresolved bilateral issues with certain countries, which in the coming few years will still be an important aspect of the working of Slovenia's foreign policy, and which are a consequence of the circumstances surrounding the collapse of the former common state.
- 1.32 Slovenia must also be actively involved in those international organisations that deal with more or less unresolved problems, such as the issues of the rule of values and respect of human rights, sustainable development and so forth.
- 1.33 Through accession to the European Union and Nato, Slovenia is assuming its new and important share in the international community. This demands a new, more active role for its diplomatic effort in the international community, for only through this and the inclusion of all sections of Slovenian society in the country's diplomatic activities can we expect the international establishing and recognition of our interests and values in the international community, such as peace, security, democracy, tolerance, human rights, a responsible attitude to nature and equal treatment of differences stemming from the different cultural, religious, scientific, economic and social development of individual countries.
- 1.34 Slovenia's future foreign policy must be founded on creativity and not simply on responsiveness. Slovenia must insert itself in the international environment actively and with its own initiatives, and must create for itself the reputation of an active and responsible member of the inter-

national community even during the formulation and planning of individual policies. For this reason we need to build into Slovenia's foreign policy even more firmly the principles of solidarity, professionalism, openness and knowledge, and ensure that Slovenia's citizens will also be aware of this and identify with it.

- 1.35 As a small country, we can more successfully understand the modern challenges of the world, and together with other small countries in Europe we can become a factor for cohesion and cooperation, as well as for extending modern values in the European Union and the wider international community. From this perspective, active functioning in the European Union, Nato, OSCE, the United Nations and other organisations remains a fundamental priority task of Slovenia's foreign policy operations. In Slovenia we must also with all due responsibility prepare and actively involve ourselves in the OECD. In these organisations, Slovenia can successfully realise its strategic national interests, and strengthen its recognisability in the international community.
- 1.36 Its specific geostrategic position and good knowledge of the conditions and history of South-Eastern Europe can further facilitate Slovenia's greater recognisability in the international community, and especially its credibility in Nato and the European Union. By working directly in international institutions and also in the region itself, we must affirm a responsible attitude to South-Eastern Europe. In 2005 Slovenia will preside over the OSCE, and the year before it will already have cooperated in the "troika". This is one of the most demanding and greatest foreign policy projects for Slovenia, and it must also be conducted as such. In 2005 we will have to mobilise a major section of our forces in foreign policy, and through professional and technical tasks adjust foreign policy activity to this, although in a way that will allow the unimpeded performance of other priority tasks of Slovenian foreign policy.
- 1.37 Slovenia must very carefully prepare and plan its work as the presiding country of the OSCE. Special pains must be taken in drawing up the list of priority tasks that constitute one of the common issues of the member states, and in offering this to the OSCE member states and of course other interested states for debate. At the same time we must also offer certain pointers and models for resolving them. What Slovenia could offer to the OSCE member states during its presidency is the exceptional potential of a civil society network in implementing democratic civilian

control over the armed forces and the entire defence system, its own experiences in extricating itself from the dangers in South-Eastern Europe, and a model of functioning for small states in international relations.

- 1.38 Slovenian foreign policy must confirm its active role as an international subject and member of the European Union and Nato in the western Balkans and in its relations with the USA, the Russian Federation, China and India. It must focus special attention on the linking and cooperation of small countries in the European Union, whereby it should become the motive force in formulating positions and initiatives in the common development of the European Union and its surrounding areas, as well as in the United Nations and the OSCE.
- 1.39 In order to fulfil Slovenia's economic and other foreign policy interests, there must be constant cohesion between the economy and foreign policy, non-governmental organisations and foreign policy and the civil society and foreign policy. New subjects of foreign policy are expanding their activities. Transnational economic and non-governmental organisations are becoming increasingly important subjects of international relations. In the majority of countries, economic diplomacy has already become the fundamental component of diplomatic work. Slovenia must therefore raise the importance of economic diplomacy. We need to strengthen the link between diplomacy and the economy in the form of setting up a commercial foreign policy council, and with constant checking of the more complex foreign policy decisions with business people. We urgently need to establish a permanent dialogue for incorporating economic initiatives into foreign policy. And special pains must be taken in educating and training diplomats for securing foreign direct investments. This work should become an exceptionally important area for the future diplomatic activities of our country, if we take into account that the possibilities offered by national regulations are limited.
- 1.40 We must devote appropriate attention to the foreign policy fulfillment of the strategic government document, the Strategy for systemic development of non-governmental organisations in the Republic of Slovenia from 2003-2008, which gives major emphasis in a special chapter to the strategic policies of Slovenia in international integrations. We should encourage the sensitivity of non-governmental organisations so that they can respond quickly and continuously to the challenges in the international and internal environment.

- 1.41 Slovenia also has a range of programmes and initiatives which it could successfully present to the wider international environment as examples of successfully dealing with difficulties and of establishing a human approach to people, their values, the environment, security and so forth. Among such programmes already implemented, we could count the ITF, the *Skupaj* (“together”) initiative, the growing Forum of Slavonic Cultures and so forth.
- 1.42 Slovenia’s membership in the European Union is a unique opportunity for the peaceful, economically successful, socially just and equal development of all nations and nationalities, and of their linguistic and cultural diversity. Through the active participation of Slovenia and Slovenians in neighbouring countries in European integration processes, we must redefine our attitude to the Slovenian national question, Slovenian culture and Slovenian language. Slovenia must also reconsider its attitude to minorities in the home country and to the Slovenian minority in Austria, Italy and Hungary. Minorities must become more than ever before a factor for cooperation and cohesion in all areas. Slovenia must also support and encourage European initiatives, processes and links (Phare, Interreg-II etc.), which through Slovenia’s full membership in the European Union will provide minorities with new possibilities and opportunities for cooperation and coexistence in the economic, cultural and other fields.
- 1.43 Slovenian national security will be closely linked to the security of the European continent, so this must be one of the key interests of Slovenian foreign and security policy, and especially of its defence component. Within the country, Slovenia must ensure all the conditions for it to be able to cooperate and share the decision-making in formulating the concept of peace operations under the leadership of the European Union, since at least in the immediate future these operations will be conducted right in South-Eastern Europe, in other words in our direct vicinity.
- 1.44 Slovenia must cooperate more in the initial formulation of new international orientations. This allows a small country greater flexibility and international recognition than in the phase of sponsoring such policies. It is therefore essential for us to be actively involved in the future consortium of donor countries for peace operations under the aegis of the European Union.

- 1.45 Special attention should be paid to the role of our military and police in fulfilling the national security policy in the international environment. The competent state bodies must clearly determine the national security interest of the Republic of Slovenia in its participation in peace, humanitarian and other international operations. Here special attention should be paid to obtaining and training people and to preparing units for such operations. The emphasis must be placed primarily on quality and not on quantity, and on the inclusion of Slovenian members of military and police units on the strategic level (command formations, serving in specialised units and so forth). These activities must be accompanied by a carefully considered and planned diplomatic initiative at Nato headquarters, in the United Nations, the European Union and in other appropriate international organisations.
- 1.46 The success of Slovenia's diplomacy and foreign policy will be measured in the future by the speed, timeliness and consistency of its response to dilemmas in the international community and to the fundamental problems of human development. This can only be achieved if we strengthen the internal political solidity of the country and develop for foreign policy the necessary infrastructural prerequisites such as: strengthening of education and research institutions, planned investment in developing personnel, the planned establishing of experienced professionals in international politics and permanent mutual cooperation between the state, science, professional associations, non-governmental organisations and initiatives and the civil society in formulating, determining and conducting the country's foreign policy.

Ljubljana, October 2003

Priloga 2

SODELUJOČI NA POGOVORU O PRIHODNOSTI SLOVENIJE

STALNI SODELUJOČI

Gremij:

dr. France Bernik, častni član SAZU

dr. France Bučar, predsednik Slovenskega panevropskega gibanja

dr. Tine Hribar, filozof

g. Drago Jančar, pisatelj

dr. Jože Krašovec, akademik

dr. Jože Mencinger, rektor Univerze v Ljubljani

NOSILCI TEM

dr. Bojko Bučar

mag. Milan Brglez

dr. Marjan Svetličič

dr. Anton Bebler

dr. Ljubica Jelušič

dr. Anton Žabkar

dr. Anton Grizold

dr. Dimitrij Rupel

dr. Danilo Türk

dr. Fedor Černe

ga. Nataša Sukič

g. Primož Šporar

Vabljeni k razpravi

g. Borut Pahor, predsednik DZ RS

mag. Anton Rop, predsednik Vlade RS

g. Janez Sušnik, predsednik DS RS

g. Igor Bavčar

g. Franjo Bobinac

g. Bojan Brezigar

ga. Blanka Doberšek

dr. Slavko Gaber

g. Jurij Gustinčič

g. Janez Janša

dr. Marko Jesenšek

g. Jelko Kacin

dr. Vladimir Kenda

g. Marko Kosin

dr. Jožef Kunič

dr. Mojmir Mrak

g. Marjan Kramar

g. Miha Lampreht
dr. Ernest Petrič
g. Lojze Peterle
dr. Jože Pirjevec
prof.dr. Dušan Povh
dr. Iztok Podbregar
dr. Božo Repe

mag. Herman Rigelnik
g. Janez Stanovnik
ga. Anita Štefin
dr. Zlatko Šabič
dr. Marjan Šturm
g. Zoran Thaler
dr. Peter Vodopivec

Pogovori o prihodnosti Slovenije

I. pogovor

V SVETU DEJAVNA IN PREPOZNAVNA SLOVENIJA

**PREDNOSTNE NALOGE PRIHODNJE SLOVENSKE
ZUNANJE POLITIKE**

Ljubljana, 13. oktobra 2003

IZDAL IN ZALOŽIL

URAD PREDSEDNIKA REPUBLIKE SLOVENIJE

LEKTORICI

Sonja Cestnik Zadnek, Majda Tome

PREVOD UGOTOVITEV IN PRIPOROČIL

Amidas, d.o.o, Mala ulica 5, Ljubljana

OBLIKOVALEC

Rudi Uran

TEHNIČNI UREDNIK

Rudi Uran

RAČUNALNIŠKO OBLIKOVANJE TEKSTA

Kramberger & Uran

MULTIMEDIJSKA OBDELAVA

Vemis media

OPREMA

Kramberger & Uran

TISK

Dravska tiskarna Maribor

NAKLADA

600

